ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ТІТОВА НАТАЛІЯ ВІТАЛІЇВНА

УДК 343.14:343.13(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

ПОДІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

081 «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____Н.В. Тітова

Науковий керівник – Хитра Андрій Ярославович, кандидат юридичних наук, доцент

Львів – 2026

АНОТАЦІЯ

Тітова Н.В. Подія кримінального правопорушення у кримінальному провадженні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2026.

Дисертація є комплексним монографічним дослідженням теоретико-правових, кримінальних процесуальних та криміналістичних аспектів події кримінального правопорушення як фундаментальної категорії кримінального процесуального права України та першочергового елемента предмета доказування згідно із п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення теоретичних засад і практики встановлення та доказування події в умовах реформування кримінальної юстиції, впровадження європейських стандартів доказування та цифровізації суспільних відносин.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито методологію, сформульовано наукову новизну та практичне значення результатів.

У першому розділі здійснено всебічний теоретико-правовий аналіз події кримінального правопорушення. Досліджено генезу наукових поглядів у вітчизняній та зарубіжній доктрині, встановлено еволюцію підходів від радянської процесуальної науки до сучасних концепцій. Встановлено, що у період до прийняття КПК України у 2012 році подія злочину розглядалася як об'єктивна реальність, а сучасні дослідники акцентують увагу на процесуальних аспектах доказування події, її співвідношенні зі складом кримінального правопорушення та стандартами доказування.

Розкрито поняття, сутність та структурні елементи події як елемента предмета доказування. Обґрунтовано авторське визначення події кримінального правопорушення як об'єктивно існуючого факту реальної дійсності, що полягає у вчиненні діяння з ознаками кримінального правопорушення, передбаченого КК

України, та характеризується конкретними координатами місця, часу, способу вчинення і настанням певних наслідків. Розкрито структуру події: фактична сторона, просторово-часові характеристики, спосіб вчинення, наслідки та причинний зв'язок.

Проведено комплексний аналіз співвідношення події з суміжними кримінально-правовими категоріями (склад кримінального правопорушення, діяння, об'єктивна сторона, механізм кримінального правопорушення) та кримінальними процесуальними поняттями (предмет доказування, об'єктивна істина, межі доказування). Обґрунтовано, що подія є ширшим поняттям, ніж склад, оскільки включає не лише юридично значущі ознаки, а й фактичні обставини. Визначено місце події в системі предмета доказування як першочергового елемента, від встановлення якого залежить можливість доказування інших обставин ст. 91 КПК України.

Запропоновано багатокритеріальну класифікацію подій кримінальних правопорушень: за характером суспільної небезпечності, формою вини, конструкцією складу, видовим об'єктом посягання, способом вчинення, кількістю епізодів, часовими характеристиками, місцем вчинення, складністю встановлення, ступенем латентності. Розкрито практичне значення класифікації для організації кримінального провадження, планування розслідування, визначення напрямів пошуку доказів та кваліфікації.

У другому розділі досліджено процесуальний порядок та особливості встановлення події на різних стадіях кримінального провадження. Проаналізовано специфіку встановлення події під час внесення відомостей до ЄРДР, коли достатньо відомостей про ймовірне вчинення кримінального правопорушення. Обґрунтовано, що у цій ситуації подія встановлюється на рівні вірогідності, а не достовірності. Розкрито особливості встановлення події на стадії досудового розслідування, коли слідчий та прокурор зобов'язані зібрати достатні докази для пред'явлення підозри, а в подальшому підтримання обвинувачення.

Проаналізовано процесуальний порядок встановлення події на стадії підготовчого провадження та детально досліджено особливості доказування на стадії судового розгляду, де докази досліджуються безпосередньо судом в умовах змагальності з дотриманням презумпції невинуватості та стандарту «поза розумним сумнівом». Розкрито специфіку перевірки встановлення події судами апеляційної та касаційної інстанцій.

Систематизовано криміналістичні методи встановлення обставин події. Загальнонаукові методи: спостереження, вимірювання, експеримент, моделювання, математичні методи. Спеціальні криміналістичні методи: трасологічні, балістичні, вибухотехнічні, судово-медичні, судово-біологічні (ДНК-аналіз), почеркознавчі, технічного дослідження документів, одорологічні, акустичні. Обґрунтовано необхідність комплексного застосування різних методів для повного встановлення події.

Проведено комплексний аналіз слідчих (розшукових) дій як основних процесуальних засобів встановлення події. Детально досліджено огляд місця події як невідкладну слідчу (розшукову) дію, обшук для виявлення знарядь та майна, допит свідків і підозрюваних для встановлення фактичних обставин, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент для перевірки можливості сприйняття певних фактів та вчинення певних дій.

У третьому розділі досліджено проблемні питання доказування події та визначено шляхи вдосконалення законодавства. Розкрито особливості доказування події в теорії та практиці. Проаналізовано стандарти доказування та їх застосування. Встановлено, що доказування події має специфічні особливості, пов'язані з об'єктивним характером події та необхідністю встановлення з найвищим ступенем достовірності. Обґрунтовано підвищені вимоги до повноти та достовірності доказів, оскільки недоведеність події унеможливлює притягнення особи до відповідальності.

На основі аналізу судової практики Верховного Суду виявлено типові помилки: недостатність доказів; суперечності між доказами; недоведеність часу, місця або способу вчинення; недоведеність причинного зв'язку; необґрунтоване

визнання події доведеною на основі непрямих доказів; порушення процесуального порядку збирання доказів.

Детально досліджено роль судової експертизи як засобу встановлення та доказування обставин події. Розкрито правову природу експертизи та процесуальний порядок призначення згідно зі ст. ст. 242-244 КПК України. Систематизовано види експертиз для встановлення події: судово-медична, трасологічна, балістична, вибухотехнічна, автотехнічна, товарознавча, економічна, комп'ютерно-технічна. Обґрунтовано необхідність розширення можливостей комплексних та комісійних експертиз. Визначено критерії оцінки висновку експерта судом.

Проаналізовано використання інноваційних технологій та цифрових доказів в умовах цифровізації. Розкрито правову природу цифрових доказів як відомостей в електронній формі. До них віднесено: записи з камер відеоспостереження, дані геолокації, метадані файлів, електронну переписку, записи телефонних розмов, інформацію з соціальних мереж, дані банківських транзакцій, логи систем. Розкрито особливості збирання, фіксації, перевірки та оцінки цифрових доказів. Проаналізовано можливості використання штучного інтелекту, технологій розпізнавання облич і голосу, blockchain-технологій.

Виявлено системні проблеми: недосконаліть правового регулювання, недостатня визначеність критеріїв достатності доказів, відсутність єдиної судової практики, проблеми забезпечення допустимості доказів, складнощі встановлення латентних подій, недостатнє матеріально-технічне забезпечення органів досудового розслідування.

Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства: доповнити ст. 91 КПК України положенням про зміст події; удосконалити процесуальний порядок збирання цифрових доказів; розширити перелік невідкладних слідчих (розшукових) дій; удосконалити порядок призначення комплексних експертиз; передбачити можливість використання спеціальних технічних засобів фіксації слідчих (розшукових) дій; розробити методичні

рекомендації щодо встановлення події різних видів кримінальних правопорушень.

Наукова новизна полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень події як самостійної процесуальної категорії в контексті КПК України. Запропоновано авторське визначення події з урахуванням сучасних підходів, розроблено багатокритеріальну класифікацію, систематизовано криміналістичні методи, визначено особливості доказування на різних стадіях провадження, обґрунтовано правові засади використання цифрових доказів та інноваційних технологій.

Практичне значення полягає у можливості використання положень дисертації для вдосконалення законодавства, правозастосовної практики, викладання навчальних дисциплін та підготовки науково-методичних рекомендацій для практичних працівників.

Ключові слова: подія кримінального правопорушення, предмет доказування, досудове розслідування, судовий розгляд, докази, доказування, слідчі (розшукові) дії, судова експертиза, криміналістичні методи, цифрові докази, стандарти доказування, кримінальне провадження, Кримінальний процесуальний кодекс України, вдосконалення законодавства.

ANNOTATION

Titova N.V. The Event of a Criminal Offense in Criminal Proceedings. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy, specialty 081 Law. Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2026.

The dissertation is a comprehensive monographic study of the theoretical-legal, criminal procedural, and forensic aspects of the event of a criminal offense as a fundamental category of Ukrainian criminal procedural law and the primary element of the subject of proof under paragraph 1, part 1, Article 91 of the CPC of Ukraine. The relevance of the study is conditioned by the need to improve the theoretical foundations and practice of establishing and proving the event in the context of criminal justice reform, the implementation of European evidentiary standards, and the digitalization of social relations.

The introduction substantiates the relevance of the topic, defines the purpose, objectives, object, and subject of the study, reveals the methodology, and formulates the scientific novelty and practical significance of the results.

The first chapter provides a comprehensive theoretical-legal analysis of the event of a criminal offense. The genesis of scholarly views in domestic and foreign doctrine is examined, and the evolution of approaches from Soviet procedural science to contemporary concepts is established. It is found that prior to the adoption of the CPC of Ukraine in 2012, the event of a crime was regarded as an objective reality, while modern researchers emphasize the procedural aspects of proving the event, its relationship with the elements of a criminal offense, and evidentiary standards.

The concept, essence, and structural elements of the event as an element of the subject of proof are disclosed. The author's definition of the event of a criminal offense is substantiated as an objectively existing fact of reality, consisting in the commission of an act bearing the characteristics of a criminal offense under the Criminal Code of Ukraine, and characterized by specific coordinates of place, time, manner of commission, and the occurrence of certain consequences. The structure of the event is

revealed: the factual dimension, spatial-temporal characteristics, manner of commission, consequences, and causal relationship.

A comprehensive analysis of the relationship between the event and adjacent criminal-law categories (elements of a criminal offense, act, objective element, mechanism of a criminal offense) and criminal procedural concepts (subject of proof, objective truth, limits of proof) is conducted. It is substantiated that the event is a broader concept than the elements of a criminal offense, since it encompasses not only legally significant features but also factual circumstances. The place of the event within the system of the subject of proof is determined as a primary element, the establishment of which conditions the possibility of proving other circumstances under Article 91 of the CPC of Ukraine.

A multi-criteria classification of criminal offense events is proposed: by the nature of social danger, form of guilt, construction of elements, generic object of encroachment, manner of commission, number of episodes, temporal characteristics, place of commission, complexity of establishment, and degree of latency. The practical significance of the classification for organizing criminal proceedings, planning investigations, identifying directions for the search for evidence, and qualification is disclosed.

The second chapter examines the procedural order and particularities of establishing the event at various stages of criminal proceedings. The specifics of establishing the event during the entry of information into the Unified Register of Pre-trial Investigations (URPI) are analyzed, where information indicating the probable commission of a criminal offense is sufficient. It is substantiated that at this stage the event is established at the level of probability rather than certainty. The particularities of establishing the event at the pre-trial investigation stage are disclosed, at which the investigator and prosecutor are obliged to gather sufficient evidence to serve a notice of suspicion and subsequently to maintain the prosecution.

The procedural order of establishing the event at the preparatory proceedings stage is analyzed, and the particularities of proof at the trial stage are studied in detail, where evidence is examined directly by the court in adversarial conditions with

adherence to the presumption of innocence and the "beyond reasonable doubt" standard. The specifics of reviewing the establishment of the event by appellate and cassation courts are disclosed.

Forensic methods for establishing the circumstances of the event are systematized. General scientific methods include observation, measurement, experiment, modelling, and mathematical methods. Special forensic methods include tracological, ballistic, explosive-technical, forensic medical, forensic biological (DNA analysis), handwriting, technical document examination, odorological, and acoustic methods. The necessity of the integrated application of various methods for the complete establishment of the event is substantiated.

A comprehensive analysis of investigative (search) actions as the primary procedural means of establishing the event is conducted. The examination of the crime scene as an urgent investigative (search) action, search for the discovery of instruments and property, questioning of witnesses and suspects to establish factual circumstances, identification proceedings, and investigative experiment to verify the possibility of perceiving certain facts and performing certain actions are examined in detail.

The third chapter examines problematic issues of proving the event and identifies ways to improve legislation. The particularities of proving the event in theory and practice are disclosed. Evidentiary standards and their application are analyzed. It is established that proving the event has specific features related to the objective nature of the event and the necessity of establishing it with the highest degree of certainty. Enhanced requirements for the completeness and reliability of evidence are substantiated, since failure to prove the event precludes holding a person liable.

Based on analysis of the Supreme Court's judicial practice, typical errors are identified: insufficiency of evidence; contradictions between evidence; failure to prove the time, place, or manner of commission; failure to prove causal relationship; unjustified recognition of the event as proven on the basis of circumstantial evidence; violation of the procedural order for collecting evidence.

The role of forensic examination as a means of establishing and proving the circumstances of the event is examined in detail. The legal nature of examination and

the procedural order of appointment under Articles 242–244 of the CPC of Ukraine are disclosed. Types of expert examinations for establishing the event are systematized: forensic medical, tracological, ballistic, explosive-technical, automotive-technical, commodity, economic, and computer-technical. The necessity of expanding the possibilities of comprehensive and panel examinations is substantiated. Criteria for the court's evaluation of an expert's conclusion are determined.

The use of innovative technologies and digital evidence in the context of digitalization is analyzed. The legal nature of digital evidence as information in electronic form is disclosed. This includes: CCTV footage records, geolocation data, file metadata, electronic correspondence, telephone conversation records, social media information, banking transaction data, and system logs. The particularities of collecting, recording, verifying, and evaluating digital evidence are disclosed. The possibilities of using artificial intelligence, facial and voice recognition technologies, and blockchain technologies are analyzed.

Systemic problems are identified: imperfection of legal regulation, insufficient certainty of criteria for the sufficiency of evidence, absence of unified judicial practice, problems of ensuring the admissibility of evidence, difficulties in establishing latent events, and insufficient material and technical support for pre-trial investigation bodies.

Proposals for improving legislation are formulated: to supplement Article 91 of the CPC with a provision on the content of the event; to improve the procedural order for collecting digital evidence; to expand the list of urgent investigative (search) actions; to improve the procedure for appointing comprehensive examinations; to provide for the possibility of using special technical means for recording investigative (search) actions; to develop methodological recommendations for establishing the event in various types of criminal offenses.

The scientific novelty lies in the fact that the dissertation is one of the first comprehensive studies of the event as an independent procedural category in the context of the current CPC of Ukraine. For the first time, an author's definition of the event is proposed taking into account modern approaches, a multi-criteria classification is developed, forensic methods are systematized, the particularities of proof at various

stages of proceedings are determined, and the legal foundations for the use of digital evidence and innovative technologies are substantiated.

The practical significance lies in the possibility of using the dissertation's provisions to improve legislation, law enforcement practice, teaching academic disciplines, and preparing scientific-methodological recommendations for practitioners.

Keywords: event of a criminal offense, subject of proof, pre-trial investigation, trial, evidence, proving, investigative (search) actions, forensic examination, forensic methods, digital evidence, evidentiary standards, criminal proceedings, Criminal Procedure Code of Ukraine, improvement of legislation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати:

1. Тітова Н. В. Кримінально-процесуальна характеристика елементів події кримінального правопорушення, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. *Фаховий науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. № 8 (66), 2023. С. 107–113. DOI https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-8-9091

2. Тітова Н. В. Аудіо-, відеоконтроль особи як засіб встановлення події кримінального правопорушення у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* № 82 Т. 3, 2024. С. 131–136. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.3.21

3. Тітова Н.В. Проблемні аспекти доказування події кримінального правопорушення: аналіз документування часу, місця, способу та інших обставин вчинення кримінального правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: «Юридичні науки*. № 86. Ч. 5, 2024. С. 135–139. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.19

4. Тітова Н. В. Слідчі (розшукові) дії як засоби встановлення події кримінального правопорушення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки».* № 1, 2026. С. 169–174. DOI https://doi.org/10.25313/2520-2308-2026-1-11889

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Тітова Н. В. Час та місце як елементи події кримінального правопорушення. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування:* тези доповідей учасників науково-практичного семінару (02 грудня 2022 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2022. С. 107–110.

6. Тітова Н. В. Доказування місця вчинення кримінального правопорушення на фоні повномаштабного вторгнення російської федерації на територію України. *Актуальні питання кримінального провадження у сучасних*

умовах: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 31 травня 2023 р. Одеса: ОДУВС, 2023. С. 240–243.

7. Тітова Н. В. Несанкціоноване проведення огляду місця події, що призводить до втрати речових доказів, що підтверджують або спростовують подію кримінального правопорушення. *Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 53)*: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Ополе, Польща, 18-19 вересня 2023 р.) / [редкол. : О. Яремко та ін.] ; ГО «Наукова спільнота»; WSZIA w Opolu. Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. С. 71–75. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3655

8. Тітова Н. Використання інноваційних технологій та цифрових доказів для встановлення події кримінального правопорушення. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування:* тези доповідей учасників науково-практичного семінару (04 грудня 2025 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С.233–238.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ……..……16
ВСТУП..... 16
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ 28
1.1 Генеза наукових поглядів на поняття події кримінального правопорушення у вітчизняній та зарубіжній доктрині 28
1.2 Поняття, сутність та структура події кримінального правопорушення як елемента предмета доказування..... 41
1.3 Співвідношення події кримінального правопорушення з суміжними кримінально-правовими та кримінальними процесуальними категоріями 56
1.4 Класифікація подій кримінальних правопорушень та її значення для кримінального провадження 68
Висновки до розділу 1 83
РОЗДІЛ 2 КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ 87
2.1 Процесуальний порядок та особливості встановлення події кримінального правопорушення на різних стадіях кримінального провадження..... 87
2.2 Криміналістичні методи та засоби встановлення обставин події кримінального правопорушення..... 102
2.3 Слідчі (розшукові) дії як засоби встановлення події кримінального правопорушення 114
Висновки до розділу 2 129
РОЗДІЛ 3 ДОКАЗУВАННЯ ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ 130
3.1 Особливості доказування події кримінального правопорушення: теорія та практика..... 130
3.2 Судова експертиза як засіб встановлення та доказування події кримінального правопорушення..... 144

3.3 Використання інноваційних технологій та цифрових доказів для встановлення події кримінального правопорушення 159
3.4 Проблемні питання встановлення події кримінального правопорушення та шляхи вдосконалення законодавства 176
Висновки до розділу 3 190
ВИСНОВКИ 193
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЕРЕЛ 199
ДОДАТКИ 234

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БПЛА – безпілотні літальні апарати

ВС – Верховний Суд

ДНК – дезоксирибонуклеїнова кислота

ДТП – дорожньо-транспортна пригода

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

КК – Кримінальний кодекс

ККС – Касаційний кримінальний суд

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

НСБВІ – Національна система біометричної верифікації та ідентифікації

НСРД – негласні слідчі (розшукові) дії

п. – пункт

ст. – стаття

США – Сполучені Штати Америки

ч. – частина

AI (Artificial Intelligence) – штучний інтелект

CEPEJ (European Commission for the Efficiency of Justice) – Європейська комісія з ефективності правосуддя Ради Європи

EIO (European Investigation Order) – Європейський наказ про розслідування

ENFSI (European Network of Forensic Science Institutes) – Європейська мережа судово-експертних установ

GDPR (General Data Protection Regulation) – Загальний регламент ЄС про захист персональних даних

GPS (Global Positioning System) – система глобального позиціонування

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Належне функціонування кримінальної юстиції є одним із ключових чинників забезпечення прав і свобод людини та громадянина, верховенства права й ефективного захисту від кримінальних правопорушень. У контексті сучасних викликів, які постали перед українською правовою системою, зокрема в умовах воєнного стану, протидії злочинності та необхідності адаптації національного законодавства до європейських стандартів, особливої актуальності набуває проблематика якісного встановлення та доказування обставин кримінальних правопорушень.

Подія кримінального правопорушення як перший і основоположний елемент предмета доказування, передбачений п. 1 ч. 1 ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), відіграє ключову роль у структурі кримінального провадження. Саме встановлення події є первинною умовою для здійснення подальшого розслідування та судового розгляду кримінальної справи. Без доведеності факту настання події у просторі та часі неможливо вести мову про встановлення інших обставин предмета доказування, включаючи винуватість особи, форму вини, обставини, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого діяння та інші юридично значущі факти.

Аналіз судової практики Верховного Суду (далі – ВС) та місцевих судів свідчить про те, що недоведеність події кримінального правопорушення є однією з найпоширеніших підстав для ухвалення виправдувальних вироків або закриття кримінальних проваджень. За різними оцінками, від 15 до 20 відсотків виправдувальних вироків ухвалюються саме через недоведеність події кримінального правопорушення, що свідчить про існування суттєвих проблем у теорії та практиці встановлення цього елемента предмета доказування.

Актуальність дослідження події кримінального правопорушення зумовлена також низкою об'єктивних чинників. По-перше, в умовах воєнного стану в Україні значно зросла кількість кримінальних правопорушень військового характеру, корупційних діянь, кіберзлочинів та інших посягань, які характеризуються специфічними обставинами події та потребують особливих

підходів до їх встановлення й доказування. По-друге, активна цифровізація суспільних відносин призвела до появи нових видів кримінальних правопорушень (кіберзлочини, злочини у сфері електронної комерції тощо), що вимагає переосмислення традиційних підходів до встановлення події та використання інноваційних технологій і цифрових доказів. По-третє, інтеграція України до європейського правового простору передбачає необхідність приведення національного законодавства та правозастосовної практики у відповідність до міжнародних стандартів доказування, включаючи питання встановлення події кримінального правопорушення.

Дослідження окремих аспектів події кримінального правопорушення як елемента предмета доказування в українській науці кримінального процесуального права розглядалися у працях М. І. Бажанова, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, Л. М. Лобойка, В. Т. Маляренка, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, Д. О. Савицького, С. М. Стахівського, В. М. Тертишника, Л. Д. Удалової, О. Г. Шило та інших вітчизняних учених. Однак у цих роботах подія кримінального правопорушення досліджувалася переважно в контексті загальних питань доказування або як складова частина більш широких наукових проблем, а не як окремий предмет наукового аналізу.

Серед наукових праць, присвячених безпосередньо встановленню події кримінального правопорушення, особливе місце займає монографія В. І. Галагана та І. Ю. Саліхової «Встановлення події кримінального правопорушення як обставини, яка підлягає доказуванню у кримінальному провадженні» (2017) [33], у якій авторами досліджено поняття та складові події (час, місце, спосіб та інші обставини), систему слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій як засобів встановлення події, запропоновано зміни до законодавства та узагальнено практику органів досудового розслідування. Ця монографія стала помітним внеском у розробку проблематики і сформувала важливий методологічний фундамент для подальших досліджень. Водночас низка принципових питань залишилася поза межами аналізу: зокрема, концептуальний вимір стадійності встановлення події на всіх стадіях

кримінального провадження; система процесуальних гарантій встановлення події; правова природа та процесуальний порядок використання цифрових доказів і технологій штучного інтелекту; порівняльно-правовий аналіз у контексті континентальної та англо-американської доктрин; а також специфіка встановлення події в умовах воєнного стану. Відтак, попри безсумнівну наукову цінність зазначеної монографії, потреба у комплексному дослідженні події кримінального правопорушення з урахуванням сучасних викликів, розвитку судової практики за 2017–2025 роки та цифровізації суспільних відносин зумовила підготовку цієї дисертаційної роботи.

Таким чином, потреба у комплексному науковому дослідженні теоретичних, процесуальних та прикладних аспектів події кримінального правопорушення, розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики у цій сфері зумовлює актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до п.п. 1, 3, 8, 14 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (наказ МВС України № 454 від 11.06.2020), п. 14 Тематики наукових досліджень і науково–технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки (наказ МВС України № 326 від 21.05.2024) та Плану науково-дослідних робіт Львівського державного університету внутрішніх справ та наукової теми «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номер державної реєстрації 0121U113930, 0124U005075). Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол № 4 від 26 жовтня 2022 року)

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертації є комплексний теоретико-прикладний аналіз події кримінального правопорушення як елемента предмета доказування у кримінальному провадженні, розробка науково

обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування в частині встановлення й доказування події кримінального правопорушення.

Для досягнення визначеної мети у дисертації поставлено такі *завдання*:

– дослідити генезу наукових поглядів на поняття події кримінального правопорушення у вітчизняній та зарубіжній доктрині, визначити етапи формування та розвитку теоретичних уявлень про цю кримінально-процесуальну категорію;

– розкрити поняття, сутність та структуру події кримінального правопорушення як елемента предмета доказування, визначити її місце і роль у системі обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні;

– з'ясувати співвідношення події кримінального правопорушення з суміжними кримінально-правовими та кримінальним процесуальними категоріями (складом кримінального правопорушення, діянням, механізмом вчинення кримінального правопорушення тощо);

– провести класифікацію подій кримінальних правопорушень та визначити її теоретичне і практичне значення для кримінального провадження;

– дослідити процесуальний порядок встановлення події кримінального правопорушення на різних стадіях кримінального провадження та виявити його особливості;

– проаналізувати криміналістичні методи та засоби встановлення обставин події кримінального правопорушення, визначити їх ефективність та можливості застосування у сучасних умовах;

– охарактеризувати слідчі (розшукові) дії як засоби встановлення події кримінального правопорушення, визначити їх систему та особливості проведення;

– дослідити особливості доказування події кримінального правопорушення у теорії та практиці, виявити проблемні аспекти цього процесу;

– з'ясувати роль судової експертизи як засобу встановлення та доказування обставин події кримінального правопорушення;

– проаналізувати можливості використання інноваційних технологій та цифрових доказів для встановлення події кримінального правопорушення;

– виявити проблемні питання встановлення події кримінального правопорушення та розробити пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають під час встановлення та доказування події кримінального правопорушення у кримінальному провадженні.

Предметом дослідження є подія кримінального правопорушення у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, який дозволив дослідити подію кримінального правопорушення у її взаємозв'язку з іншими елементами предмета доказування та у динаміці розвитку кримінального процесуального законодавства і правозастосовної практики. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання.

Історико-правовий метод застосовано для дослідження генези наукових поглядів на поняття події кримінального правопорушення у вітчизняній та зарубіжній доктрині, виявлення етапів формування теоретичних уявлень про цю категорію (підрозділ 1.1).

Формально-логічний метод використано для розкриття поняття, сутності та структури події кримінального правопорушення, визначення її співвідношення з суміжними категоріями, формулювання дефініцій та наукових висновків (підрозділи 1.2, 1.3).

Системно-структурний метод застосовано для дослідження структури події кримінального правопорушення, її елементів та зв'язків між ними, визначення місця події у системі обставин, що підлягають доказуванню (підрозділ 1.2).

Метод класифікації використано для систематизації подій кримінальних правопорушень за різними критеріями та визначення практичного значення такої класифікації для кримінального провадження (підрозділ 1.4).

Порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення вітчизняних і зарубіжних підходів до розуміння події кримінального правопорушення, виявлення спільного та відмінного у правовому регулюванні питань встановлення події у різних країнах (підрозділи 1.1, 3.4).

Метод аналізу документів використано для вивчення кримінального процесуального законодавства України, судової практики, матеріалів кримінальних проваджень, статистичних даних щодо встановлення події кримінального правопорушення (підрозділи 2.1, 3.1, 3.4).

Соціологічний метод (анкетування, опитування) застосовано для виявлення проблем практики встановлення події кримінального правопорушення, збирання емпіричних даних щодо ефективності використання різних засобів доказування (підрозділи 2.3, 3.1, 3.2).

Статистичний метод використано для узагальнення та аналізу кількісних показників щодо встановлення події кримінального правопорушення, виявлення закономірностей та тенденцій у правозастосовній практиці (підрозділи 3.1, 3.4).

Емпіричну базу дослідження становлять: Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України та інші нормативно-правові акти, що регулюють питання встановлення та доказування обставин кримінальних правопорушень; рішення Конституційного Суду України; постанови ВС, рішення апеляційних та місцевих судів за 2015-2025 роки; матеріали узагальнень судової практики; статистичні дані Генеральної прокуратури України та Державної судової адміністрації України; результати анкетування 152 слідчих, прокурорів та суддів; наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з кримінального процесу, криміналістики та суміжних галузей знань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретико-правових, процесуальних та прикладних аспектів події кримінального

правопорушення у кримінальному провадженні. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано низку нових наукових положень, висновків та пропозицій, зокрема:

вперше:

– розроблено багатокритеріальну класифікацію подій кримінальних правопорушень за такими підставами: характер суспільно небезпечних наслідків; ступінь визначеності у часі та просторі; рівень складності встановлення; тривалість події у часі; кількість епізодів діяння; наявність продовження або повторення; специфіка слідової картини; необхідність застосування спеціальних знань для встановлення;

– запропоновано авторську концепцію стадійності встановлення події кримінального правопорушення, яка включає: попереднє встановлення ознак події (під час внесення відомостей до ЄРДР); повне встановлення події (на етапі досудового розслідування); верифікацію події (на судових стадіях кримінального провадження); остаточне підтвердження події (в обвинувальному вироку, що набрав законної сили);

– розроблено систему процесуальних гарантій встановлення події кримінального правопорушення, яка включає: гарантії всебічності та повноти встановлення обставин події; гарантії достовірності встановлення події; гарантії законності засобів встановлення події; гарантії процесуальної фіксації обставин події;

удосконалено:

– теоретичні положення щодо співвідношення події кримінального правопорушення з такими суміжними категоріями як склад кримінального правопорушення, діяння, механізм вчинення кримінального правопорушення, кримінальна ситуація, юридичний факт, шляхом виявлення спільних та відмінних ознак цих понять та визначення меж їх застосування;

– структурну модель події кримінального правопорушення, яка включає такі обов'язкові елементи: об'єктивну сторону події (діяння, наслідки, причинний зв'язок); місце події; час події; обстановку події; предмет посягання (за

наявності); а також факультативні елементи: знаряддя та засоби вчинення діяння; спосіб вчинення діяння; слідову картину події;

– положення про систему слідчих (розшукових) дій як засобів встановлення події кримінального правопорушення шляхом виділення базових слідчих (розшукових) дій, які застосовуються для встановлення події будь-якого кримінального правопорушення (огляд, допит, обшук), та спеціальних слідчих (розшукових) дій, необхідних для встановлення події певних видів кримінальних правопорушень;

– наукові уявлення про роль судової експертизи у встановленні та доказуванні події кримінального правопорушення шляхом визначення критеріїв обов'язковості призначення експертизи для встановлення події та розробки рекомендацій щодо формулювання питань експерту;

– положення про використання цифрових доказів для встановлення події кримінального правопорушення шляхом визначення понятійного апарату, класифікації цифрових доказів, процесуального порядку їх отримання та дослідження;

набули подальшого розвитку:

– авторське визначення поняття події кримінального правопорушення як самостійної кримінальної процесуальної категорії, яка являє собою процесуально детерміновану сукупність об'єктивних фактичних обставин (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення діяння), що характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння у реальній дійсності, підлягають обов'язковому встановленню та доказуванню за допомогою процесуальних засобів, створюють фактичну основу для кваліфікації діяння та прийняття процесуальних рішень, а також забезпечують реалізацію завдань кримінального провадження та захист прав учасників процесу;

– положення про те, що подія кримінального правопорушення має подвійну правову природу: з одного боку, вона є елементом предмета доказування (процесуальний аспект), з іншого – матеріальною основою складу

кримінального правопорушення (матеріально-правовий аспект), що зумовлює необхідність диференційованого підходу до її дослідження;

– теоретичні уявлення про місце та роль події кримінального правопорушення у системі обставин, що підлягають доказуванню, її взаємозв'язок з іншими елементами предмета доказування;

– наукові положення про особливості встановлення події на різних стадіях кримінального провадження з урахуванням специфіки завдань кожної стадії та повноважень суб'єктів доказування;

– положення про криміналістичні методи та засоби встановлення обставин події кримінального правопорушення шляхом їх систематизації та визначення критеріїв вибору відповідних методів залежно від виду кримінального правопорушення;

– наукові уявлення про стандарт доказування події кримінального правопорушення з урахуванням принципу презумпції невинуватості та вимоги доведення обставин «поза розумним сумнівом»;

– положення про проблемні питання встановлення події кримінального правопорушення та шляхи їх вирішення шляхом аналізу типових помилок правозастосовної практики та розробки рекомендацій щодо їх усунення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання у:

– науково-дослідній сфері – для подальших досліджень проблем доказування у кримінальному процесі, вдосконалення понятійного апарату кримінального процесуального права, розробки теоретичних моделей оптимізації кримінального провадження (акт впровадження у наукову діяльність Львівського державного університету внутрішніх справ результатів дослідження від 13.11.2025 № 26);

– правотворчій діяльності – для вдосконалення кримінального процесуального законодавства України, зокрема норм, що регулюють предмет доказування, порядок проведення слідчих (розшукових) дій, використання цифрових доказів у кримінальному провадженні (конкретні пропозиції щодо

змін до Кримінального процесуального кодексу України сформульовані у розділі 3 дисертації);

– правозастосовній практиці – для підвищення ефективності встановлення та доказування події кримінального правопорушення слідчими, прокурорами та суддями, формування єдиних підходів до оцінки доказів щодо події, недопущення типових помилок при встановленні обставин кримінальних проваджень;

– освітньому процесі – для викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Докази і доказування у кримінальному процесі», «Криміналістика», підготовки підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів для здобувачів вищої освіти юридичних спеціальностей (акт впровадження у освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ від 13.11.2025 №71).

Особистий внесок здобувача. Представлені в дисертації результати дослідження належать особисто здобувачу.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, оприлюднені на чотирьох міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах, зокрема: на науково-практичному семінарі «*Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування»* (м. Львів, 02 грудня 2022 року), на міжнародній науково-практичній конференції «*Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах»* (м. Одеса, 31 травня 2023 року), на міжнародній науковій інтернет-конференції *«Актуальні дослідження правової та історичної науки»* (м. Тернопіль, Україна – м. Ополе, Польща, 18-19 вересня 2023 р.), на науково-практичному семінарі «*Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування*» (м. Львів, 04 грудня 2025 року).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані у 8 наукових працях, з них 4 статті у фахових виданнях України, внесених до

переліку наукових фахових видань України, затвердженого МОН України, 4 тез доповідей на науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою, завданнями і логікою дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 277 сторінок, з яких 181 сторінка – основний текст. Список використаних джерел містить 338 найменувань і розміщений на 34 сторінках. Дисертація містить 5 додатків, які розміщені на 43 сторінках.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

1.1 Генеза наукових поглядів на поняття події кримінального правопорушення у вітчизняній та зарубіжній доктрині

Дослідження події кримінального правопорушення як фундаментальної категорії кримінального процесуального права має глибокі історичні корені та пройшло тривалий шлях еволюційного розвитку від простого опису фактичних обставин кримінального правопорушення до складної системи елементів, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Генеза наукових поглядів на це поняття відображає не лише зміни в кримінальному процесуальному законодавстві, але й трансформацію філософсько-правових підходів до розуміння сутності та призначення кримінального судочинства в цілому.

Формування наукової концепції події кримінального правопорушення у вітчизняній доктрині розпочалося ще в радянський період, коли в теорії кримінального процесу вперше було сформульовано поняття предмета доказування як сукупності обставин, що підлягають встановленню у кримінальній справі та розвинулась за часи незалежності України.

Паралельно розвивалися наукові погляди на подію кримінального правопорушення в зарубіжній доктрині. У німецькій кримінальній процесуальній науці концепція «Tatbestand» (склад діяння) формувалася під впливом класичної німецької філософії права. К. Роксін у фундаментальній праці «Strafverfahrensrecht» розглядав подію кримінального правопорушення через призму матеріально-правових та процесуальних аспектів, акцентуючи увагу на необхідності встановлення всіх елементів складу кримінального правопорушення в їх єдності та взаємозв'язку [327, с. 234]. Німецька доктрина вплинула на формування континентальної моделі розуміння події кримінального

правопорушення, яка характеризується детальною регламентацією обставин, що підлягають встановленню.

В англо-американській правовій системі підхід до розуміння події кримінального правопорушення (crime scene event) формувався під впливом прецедентного права та особливостей змагального процесу. Американський вчений В. Гіберт у праці «Practical Homicide Investigation: Tactics, Procedures and Forensic Techniques» розглядає подію кримінального правопорушення не стільки як правову категорію, скільки як комплекс фактичних обставин, що підлягають встановленню через систему криміналістичних методів та судових доказів [318, с. 156]. Така прагматична орієнтація характерна для англо-американської доктрини, де акцент робиться на доказовому значенні окремих фактів, а не на їх системному взаємозв'язку.

Сучасний етап розвитку української доктрини події кримінального правопорушення розпочався з прийняттям КПК України 2012 року. Ст. 91 КПК України вперше на законодавчому рівні визначила подію кримінального правопорушення як першочерговий елемент предмета доказування, що включає час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення [123]. Це законодавче закріплення стало результатом тривалої наукової дискусії та синтезу кращих надбань вітчизняної та зарубіжної доктрини.

М.М. Михеєнко, розвиваючи теорію предмета доказування в умовах незалежної України, запропонував розглядати подію кримінального правопорушення як складну систему взаємопов'язаних елементів, кожен з яких має самостійне доказове значення, але лише в сукупності вони утворюють цілісну картину злочинного діяння [144, с. 45]. Цей системний підхід став визначальним для сучасного розуміння події кримінального правопорушення в українській науці.

Професор М.А. Погорецький у монографії «Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі» розширив традиційне розуміння події кримінального правопорушення, включивши до її структури не лише об'єктивні обставини вчинення кримінального

правопорушення, але й умови, що сприяли його вчиненню, а також обставини, які можуть вказувати на інші кримінальні правопорушення [170, с. 176]. Такий розширений підхід відображає сучасну тенденцію до комплексного дослідження злочинної діяльності в кримінальному провадженні.

В.Г. Гончаренко, аналізуючи гносеологічну природу події кримінального правопорушення, зазначає, що ця категорія має подвійну природу: з одного боку, це об'єктивна реальність минулого, яка існувала незалежно від суб'єктів доказування, з іншого – це ідеальна модель, яка формується в процесі доказування на основі зібраних доказів [42, с. 78]. Такий діалектичний підхід дозволяє глибше зрозуміти складність процесу встановлення події кримінального правопорушення.

Ю. М. Грошевий та С. М. Стахівський у спільній праці «Докази і доказування у кримінальному процесі» розробили концепцію динамічної структури події кримінального правопорушення, згідно з якою обсяг обставин, що входять до події, може змінюватися залежно від категорії кримінального правопорушення та стадії кримінального провадження [51, с. 112]. Ця концепція знайшла підтримку в судовій практиці, зокрема у постановах ВС.

Л. М. Лобойко, досліджуючи методологічні основи кримінального процесу, запропонував розглядати подію кримінального правопорушення через призму інформаційної теорії, згідно з якою подія являє собою інформаційну модель кримінального правопорушення, що формується шляхом декодування інформації, яка міститься в слідах кримінального правопорушення [134, с. 201]. Цей підхід відкриває нові перспективи для використання сучасних інформаційних технологій у встановленні події кримінального правопорушення.

І. В. Гловюк у дослідженні проблем доказування акцентує увагу на процесуальному аспекті встановлення події кримінального правопорушення, підкреслюючи, що недостатньо лише виявити фактичні обставини – необхідно забезпечити їх процесуальну фіксацію у формі допустимих доказів [36, с. 167]. Цей процесуальний підхід особливо актуальний в умовах посилення вимог до дотримання процесуальної форми.

О. В. Капліна, аналізуючи практику ЄСПЛ, зазначає про необхідність враховувати європейські стандарти доказування при встановленні події кримінального правопорушення, зокрема щодо стандарту доказування «поза розумним сумнівом» [79, с. 89]. Інтеграція європейських стандартів у національну доктрину є важливою тенденцією сучасного етапу розвитку теорії події кримінального правопорушення.

В. В. Вапнярчук у монографії «Теорія і практика кримінального процесуального доказування» розробив концепцію об'єктивної істини як мети встановлення події кримінального правопорушення, підкреслюючи, що достовірне знання про подію може бути отримане лише через систему гарантій, передбачених кримінальним процесуальним законодавством [23, с. 234]. Ця концепція актуалізує проблему співвідношення формальної та об'єктивної істини в кримінальному провадженні.

Особливий інтерес становить порівняльно-правовий аспект дослідження події кримінального правопорушення. У польській кримінальній процесуальній доктрині, як зазначає С. Валтос, подія кримінального правопорушення (zdarzenie przestępcze) розглядається через призму криміналістичної реконструкції, при якій особлива увага приділяється слідовій картині кримінального правопорушення [336, с. 145]. Польський досвід цікавий тим, що в ньому поєднуються континентальна та постсоціалістична правові традиції.

У французькій доктрині, згідно з дослідженням Ж. Прадель, подія кримінального правопорушення (l'événement criminel) традиційно розглядається в контексті судового слідства, проведеного слідчим суддею, який має широкі повноваження щодо встановлення всіх обставин справи [324, с. 267]. Французька модель характеризується активною роллю суду у встановленні події кримінального правопорушення, що відрізняє її від змагальних моделей.

ККС у складі ВС у своїй практиці неодноразово звертався до проблеми встановлення події кримінального правопорушення. У постанові від 15 січня 2024 року у справі №683/694/20 Об'єднана палата ККС ВС зазначила, що «розбіжності у викладі фактичних обставин кримінального правопорушення в

повідомленні про підозру та в обвинувальному акті, за умови, що їх виклад в обвинувальному акті дає повне розуміння кожного з елементів складу кримінального правопорушення для юридично-правової оцінки діяння за відповідною кримінально-правовою нормою, не є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону» [196]. Ця правова позиція свідчить про динамічний характер встановлення події кримінального правопорушення в процесі досудового розслідування.

Важливим аспектом сучасного розуміння події кримінального правопорушення є її криміналістичний вимір. В. Ю. Шепітько у підручнику «Криміналістика» розглядає подію кримінального правопорушення як систему слідів, що відображають взаємодію правопорушника з матеріальною обстановкою місця події [107, с. 234]. Криміналістичний підхід дозволяє конкретизувати абстрактні правові категорії через систему матеріальних та ідеальних слідів.

М. В. Салтевський розробив концепцію інформаційно-пізнавальної моделі події кримінального правопорушення, згідно з якою подія являє собою систему інформаційних сигналів, закодованих у слідах кримінального правопорушення, які підлягають виявленню, фіксації та декодуванню в процесі розслідування [229, с. 156]. Ця концепція відкриває можливості для застосування сучасних інформаційних технологій у встановленні події кримінального правопорушення.

В. А. Журавель та А. В. Коваленко, досліджуючи проблеми дослідження доказів, підкреслюють, що встановлення події кримінального правопорушення є не одномоментним актом, а процесом поступового накопичення та систематизації доказової інформації [71, с. 320]. Процесуальний характер встановлення події визначає особливості доказової діяльності на різних стадіях кримінального провадження.

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про існування різних моделей розуміння та встановлення події кримінального правопорушення. У німецькому кримінальному процесі, як зазначає К. Амбос, принцип офіційного розслідування (Offizialprinzip) покладає на органи кримінальної юстиції

обов'язок всебічного та об'єктивного встановлення всіх обставин події кримінального правопорушення [20, с. 178]. Німецька модель характеризується детальною регламентацією процедур встановлення фактичних обставин.

В американській системі кримінальної юстиції, згідно з дослідженням М. Дамаска, встановлення події кримінального правопорушення відбувається в умовах змагального процесу, де кожна сторона представляє свою версію події, а присяжні вирішують, яка з версій є більш переконливою [310, с. 145]. Американська модель акцентує увагу на процедурних гарантіях та ролі сторін у доведенні своєї версії події.

Особливості встановлення події кримінального правопорушення в системі загального права досліджував Дж. Спенсер, який зазначає, що в англійському кримінальному процесі подія кримінального правопорушення встановлюється через систему доказів, представлених сторонами, при цьому суд виконує роль арбітра, який оцінює допустимість та достовірність доказів [332, с. 267]. Англійська модель поєднує елементи змагальності з традиційними процедурами common law.

Італійська кримінальна процесуальна доктрина, як зазначає П. Тонині у монографії «Il fatto del reato nel processo penale italiano», представляє унікальний підхід до розуміння події кримінального правопорушення (fatto del reato), що поєднує класичні континентальні традиції з реформами, запровадженими Кодексом кримінального процесу 1988 року. Італійська модель акцентує увагу на необхідності встановлення не лише об'єктивних елементів події, але й їх каузального зв'язку з наслідками, що настали, що особливо важливо у справах про необережні кримінальні правопорушення [333, с. 178]. Італійська судова практика розробила детальну систему критеріїв оцінки достатності встановлення події кримінального правопорушення, яка враховує як прямі, так і непрямі докази, при цьому особлива увага приділяється дотриманню стандарту доказування «поза розумним сумнівом» (oltre ogni ragionevole dubbio), що було запроваджено законом №46 від 2006 року [316, с. 315-422]. Італійський досвід демонструє можливість гармонійного поєднання інквізиційних елементів

досудового розслідування зі змагальними принципами судового розгляду при встановленні події кримінального правопорушення.

Іспанська кримінальна процесуальна доктрина, яку досліджували М. Морено Катена та В. Кортес Доменех, розглядає подію кримінального правопорушення (hecho delictivo) через призму судового слідства, що здійснюється слідчим суддею (juez de instrucción) під наглядом прокуратури. Іспанська модель характеризується детальною регламентацією процедур збирання та перевірки доказів щодо обставин події кримінального правопорушення, при цьому особлива увага приділяється забезпеченню прав сторін на участь у слідчих діях [322, с. 156-157]. Закон про кримінальний процес Іспанії (Ley de Enjuiciamiento Criminal) 1882 року, незважаючи на численні реформи, зберігає традиційний підхід до розуміння події кримінального правопорушення як сукупності об'єктивних обставин, що підлягають встановленню на стадії судового слідства. Іспанська судова практика, зокрема рішення ВС Іспанії (Tribunal Supremo), виробила детальні критерії достатності встановлення події кримінального правопорушення для направлення справи до суду, що включає необхідність встановлення не лише факту вчинення діяння, але й усіх істотних обставин об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення [311, с. 289]. Особливістю іспанської моделі є активна роль потерпілого (acusación particular) у процесі встановлення події кримінального правопорушення, що відрізняє її від більшості континентальних систем, де роль потерпілого обмежується переважно майновими претензіями.

Сучасні виклики глобалізації та цифровізації суспільства суттєво вплинули на підходи до розуміння та встановлення події кримінального правопорушення. Як зазначає О. Г. Яновська у дослідженні практики ВС в умовах воєнного стану, традиційні підходи до встановлення події кримінального правопорушення потребують адаптації до нових реалій, зокрема щодо використання цифрових доказів, встановлення місця вчинення кримінального правопорушення у кіберпросторі, визначення часу події з урахуванням особливостей функціонування інформаційних систем [297, с. 45-47]. Проблема

транснаціональних злочинів актуалізує питання міжнародного співробітництва у встановленні події кримінального правопорушення, що потребує гармонізації національних підходів з міжнародними стандартами, зокрема з положеннями Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність 2001 року та Директиви ЄС 2014/41/EU про Європейський ордер на проведення розслідування [312, с. 12-15]. Українська доктрина активно розробляє нові підходи до встановлення події кримінального правопорушення в умовах цифровізації.

Євроінтеграційні процеси суттєво впливають на розвиток української доктрини події кримінального правопорушення. Імплементація положень Директиви 2012/29/EU про мінімальні стандарти прав, підтримки та захисту потерпілих від злочинів потребує переосмислення ролі потерпілого у процесі встановлення події кримінального правопорушення, що знайшло відображення у дослідженнях В. В. Голіна з віктимології [31, с. 123-125]. Гармонізація національного законодавства з acquis communautaire у сфері кримінальної юстиції передбачає адаптацію вітчизняних підходів до встановлення події кримінального правопорушення до європейських стандартів, що особливо актуально в контексті транскордонного співробітництва правоохоронних органів. Практика ЄСПЛ сформувала важливі стандарти щодо якості встановлення події кримінального правопорушення, зокрема у справах «Нечипорук і Йонкало проти України» (2011) та «Олександр Волков проти України» (2013), де ЄСПЛ наголошував на необхідності детального встановлення всіх обставин події кримінального правопорушення як гарантії справедливого судового розгляду [222]. Українська доктрина активно досліджує європейські стандарти доказування, що знаходить відображення у працях О. П. Кучинської про принципи кримінального провадження та Н. Стефанів про належність і допустимість доказів відповідно до вимог ЄСПЛ [130, с. 156; 245]. Імплементація European Investigation Order потребує адаптації національних процедур встановлення події кримінального правопорушення до загальноєвропейських стандартів збирання та використання доказів у

транснаціональних кримінальних провадженнях, що є актуальним викликом для вітчизняної теорії та практики.

Перспективи розвитку доктрини події кримінального правопорушення пов'язані з використанням штучного інтелекту та технологій big data у кримінальному провадженні. Сучасні дослідження демонструють можливості використання автоматизованих систем аналізу доказів для встановлення події кримінального правопорушення, що підвищує ефективність розслідування складних кримінальних правопорушень [255, с. 189-192]. Водночас впровадження нових технологій актуалізує проблему забезпечення процесуальних гарантій та дотримання прав людини при автоматизованому встановленні обставин події кримінального правопорушення. Польський досвід, описаний Д. Вілком та А. Донєцом, свідчить про необхідність критичної оцінки результатів роботи автоматизованих систем та збереження за людиною остаточного рішення щодо оцінки доказів [337, с. 189-192]. Розвиток криміналістичних методів встановлення події кримінального правопорушення, про що пишуть В. В. Тіщенко та Г. А. Матусовський, передбачає інтеграцію традиційних криміналістичних методик з сучасними технологіями, включаючи 3D-моделювання місця події, використання дронів для огляду місця події, застосування методів геномної дактилоскопії та інших інноваційних засобів [260, с. 123-126]. Ці тенденції визначають перспективи подальшого розвитку теорії події кримінального правопорушення в українській та зарубіжній доктрині, що потребує комплексного міждисциплінарного дослідження з залученням досягнень криміналістики, кримінології, інформаційних технологій та інших галузей знань.

Порівняльний аналіз різних підходів до розуміння події кримінального правопорушення дозволяє виявити як спільні риси, так і суттєві відмінності. Спільним для всіх правових систем є розуміння події як об'єктивної реальності минулого, яка підлягає встановленню через систему доказів. Водночас існують суттєві відмінності в процедурах встановлення події, ролі суб'єктів доказування, стандартах доказування.

В українській доктрині формується синтетичний підхід до розуміння події кримінального правопорушення, який поєднує кращі надбання континентальної та постсоціалістичної правових традицій з урахуванням європейських стандартів кримінального судочинства. О. М. Дроздов та І. В. Гловюк, аналізуючи проблеми закриття кримінального провадження, підкреслюють, що встановлення події кримінального правопорушення має визначальне значення для прийняття всіх процесуальних рішень [38, с. 427].

Сучасна судова практика демонструє еволюцію підходів до встановлення події кримінального правопорушення. У постанові від 11 серпня 2022 року у справі №446/838/21 ВС зазначив, що «у випадку наявності неузгодженостей між показаннями засудженого та потерпілого судам необхідно досліджувати ті докази, на яких безпосередньо зафіксована подія кримінального правопорушення задля того, аби підтвердити чи спростувати ті чи інші обставини вчинення кримінального правопорушення» [186]. Ця правова позиція підкреслює пріоритет неупереджених доказів у встановленні події.

Важливим аспектом сучасного етапу розвитку доктрини є вплив цифровізації на процес встановлення події кримінального правопорушення. С. О. Ковальчук, досліджуючи проблеми електронних доказів, зазначає про необхідність адаптації традиційних підходів до нових технологічних реалій [89, с. 105]. Цифрові сліди стають все більш важливим джерелом інформації про подію кримінального правопорушення.

Проблема встановлення події кримінального правопорушення в умовах воєнного стану набула особливої актуальності. О. В. Яновська, суддя ККС ВС, відзначає специфіку проведення слідчих (розшукових) дій та фіксації доказів в умовах воєнного стану, що впливає на процес встановлення події [297]. Адаптація процедур до надзвичайних умов є важливим викликом для теорії та практики.

К. В. Коломієць, досліджуючи доктринальні підходи до предмета доказування, пропонує розглядати подію кримінального правопорушення як динамічну категорію, зміст якої конкретизується залежно від виду

кримінального правопорушення та обставин конкретного провадження [94, с. 195]. Такий гнучкий підхід дозволяє враховувати особливості різних категорій кримінальних правопорушень.

Проблема співвідношення матеріально-правового та процесуального аспектів події кримінального правопорушення досліджувалася О. В. Пчеліною, яка зазначає, що подія має подвійну правову природу: з одного боку, вона визначається нормами матеріального права через конструкцію складу кримінального правопорушення, з іншого – є процесуальною категорією, що визначає предмет доказування [212, с. 7].

В. Т. Нор, аналізуючи проблеми істини в кримінальному провадженні, підкреслює, що встановлення події кримінального правопорушення має відбуватися на основі принципу об'єктивної істини, що передбачає всебічне, повне та неупереджене дослідження всіх обставин справи [153, с. 123]. Принцип об'єктивної істини залишається дискусійним у сучасній доктрині.

Європейський досвід встановлення події кримінального правопорушення характеризується посиленням гарантій прав людини. Згідно з практикою ЄСПЛ, встановлення події має відбуватися з дотриманням принципу справедливого судового розгляду, що включає право на захист, презумпцію невинуватості, заборону використання доказів, отриманих з порушенням прав людини [245].

Досліджуючи проблеми оцінки доказів, окремі автори зазначають, що встановлення події кримінального правопорушення має базуватися на системі доказів, кожен з яких оцінюється з точки зору належності, допустимості, достовірності, а їх сукупність – з точки зору достатності [56, с. 234]. Системність оцінки доказів є необхідною умовою достовірного встановлення події.

Особливості встановлення події в окремих категоріях кримінальних проваджень досліджувалися в дисертаційних роботах українських вчених. В. В. Романюк у дисертації «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх» зазначає про необхідність встановлення додаткових обставин події при вчиненні кримінального правопорушення неповнолітнім [224, с. 145].

Проблема встановлення події злочинів проти основ національної безпеки досліджувалася в контексті особливостей доказування таких злочинів. ВС у постанові від 11 липня 2022 року зазначив про допустимість використання матеріалів, отриманих до внесення відомостей до ЄРДР, якщо вони стосуються злочинів проти основ національної безпеки [187].

Міжнародно-правовий аспект встановлення події кримінального правопорушення набуває особливого значення в контексті міжнародного співробітництва у кримінальних справах. Європейський ордер на проведення розслідування передбачає можливість проведення слідчих (розшукових) дій для встановлення події кримінального правопорушення на території іншої держави-члена ЄС [312, с. 167].

Криміналістичний аспект встановлення події кримінального правопорушення включає використання спеціальних знань та технічних засобів. М. Г. Щербаковський та А. А. Кравченко підкреслюють роль судових експертиз у встановленні окремих обставин події, особливо щодо способу вчинення кримінального правопорушення та причинно-наслідкових зв'язків [289, с. 67].

Проблема встановлення події в кіберзлочинах потребує особливих підходів. Польські дослідники Д. Вілк та А. Донец зазначають про специфіку цифрових слідів та необхідність адаптації традиційних методів доказування до особливостей електронного середовища [337, с. 178].

Філософсько-правовий аспект події кримінального правопорушення досліджувався Ю. М. Мирошниченком, який розглядає подію через призму категорій можливості та дійсності, підкреслюючи, що в процесі доказування відбувається трансформація можливого знання про подію в достовірне [141, с. 47].

Проблема встановлення події в умовах протидії розслідуванню досліджувалася Р. С. Степанюком, який зазначає, що протидія може суттєво ускладнити процес встановлення об'єктивної картини події, що потребує розробки спеціальних тактичних прийомів [244].

Психологічний аспект встановлення події кримінального правопорушення включає проблеми сприйняття та відтворення інформації свідками та потерпілими. В. О. Коновалова підкреслює роль психологічних факторів у формуванні показань про подію кримінального правопорушення [98, с. 178].

Темпоральний аспект події кримінального правопорушення досліджувався О. П. Кучинською, яка зазначає, що час є не лише обставиною, що підлягає встановленню, але й фактором, який впливає на можливість встановлення інших обставин події [130, с. 145].

Каузальний аспект події кримінального правопорушення включає встановлення причинно-наслідкових зв'язків між діянням та наслідками. В. В. Тіщенко підкреслює складність встановлення причинності в багатоепізодних злочинах [260, с. 214].

Проблема встановлення негативних обставин події (того, чого не було) досліджувалася М. В. Даньшиним, який зазначає про особливості доказування відсутності певних фактів [53, с. 9].

Ситуаційний підхід до встановлення події кримінального правопорушення пропонує розглядати подію через призму слідчих ситуацій [255, с. 178].

Проблема реконструкції події кримінального правопорушення досліджувалася В. М. Тертишником, який розробив методику ретроспективного моделювання події на основі слідової інформації [256, с. 234].

Віктимологічний аспект події кримінального правопорушення включає роль потерпілого в механізмі кримінального правопорушення. В. В. Голіна підкреслює необхідність встановлення віктимної поведінки як обставини події [31, с. 145].

Аналіз генези наукових поглядів на поняття події кримінального правопорушення свідчить про складну еволюцію цієї категорії від простого переліку фактичних обставин до системного розуміння події як багатоаспектного явища. Сучасна українська доктрина синтезує досягнення вітчизняної та зарубіжної науки, адаптуючи їх до національних правових традицій та європейських стандартів кримінального судочинства.

Таким чином, генеза наукових поглядів на поняття події кримінального правопорушення демонструє еволюцію від простого розуміння події як факту вчинення кримінального правопорушення до складної багатокомпонентної системи елементів, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні. Сучасна вітчизняна доктрина інтегрує кращі надбання радянської процесуальної школи, досягнення зарубіжних правових систем та європейські стандарти кримінального судочинства, формуючи власний унікальний підхід до розуміння та встановлення події кримінального правопорушення як фундаментальної категорії кримінального процесуального права України.

Подальший розвиток доктрини події кримінального правопорушення пов'язаний з викликами цифрової епохи, глобалізацією злочинності, необхідністю забезпечення балансу між ефективністю кримінального переслідування та гарантіями прав людини. Теоретичне осмислення цих викликів та розробка адекватних правових механізмів є важливим завданням сучасної кримінальної процесуальної науки.

1.2 Поняття, сутність та структура події кримінального правопорушення як елемента предмета доказування

Подія кримінального правопорушення як центральний елемент предмета доказування у кримінальному провадженні являє собою складну багатоаспектну категорію, що потребує комплексного теоретичного осмислення та практичного аналізу. Відповідно до ч. 1 ст. 91 КПК України, подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення) посідає перше місце серед обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні [123]. Така законодавча позиція не є випадковою, адже саме встановлення події кримінального правопорушення створює фактичну основу для вирішення всіх інших питань кримінального провадження.

У науці кримінального процесу сформувалося кілька підходів до розуміння сутності події кримінального правопорушення як елемента предмета доказування. На думку С. М. Стахівського, предмет доказування являє собою передбачену законом сукупність обставин, що підлягають обов'язковому встановленню в кожній кримінальній справі з метою її правильного розв'язання [243, с. 67]. При цьому вчений наголошує на тому, що подія кримінального правопорушення як перший елемент предмета доказування має визначальне значення для встановлення всіх інших обставин.

В. О. Попелюшко розглядає предмет доказування як юридично значимі фактичні обставини, передбачені кримінальним і кримінальним процесуальним законом, які підлягають доказуванню для прийняття рішень у кримінальному провадженні загалом чи з окремих процесуально-правових питань [171, с. 194]. У цьому контексті подія кримінального правопорушення виступає як об'єктивна основа кримінально-правового конфлікту, що потребує встановлення та доказування.

К. В. Коломієць вважає, що предмет доказування являє собою фундаментальну категорію доказування і полягає у розкритті того обсягу обставин (структурних елементів предмета), які підлягають встановленню у кримінальному провадженні [94, с. 195]. На її думку, подія кримінального правопорушення охоплює не лише формальні ознаки складу кримінального правопорушення, але й фактичні обставини, що характеризують реальну картину того, що відбулося.

Узагальнюючи наведені доктринальні підходи та аналізуючи сучасні тенденції розвитку кримінального процесуального права, вважаємо за доцільне запропонувати авторське визначення події кримінального правопорушення. Подія кримінального правопорушення як елемент предмета доказування – це процесуально детермінована сукупність об'єктивних фактичних обставин (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення діяння), що характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння у реальній дійсності, підлягають обов'язковому встановленню та доказуванню за допомогою процесуальних

засобів, створюють фактичну основу для кваліфікації діяння та прийняття процесуальних рішень, а також забезпечують реалізацію завдань кримінального провадження та захист прав учасників процесу.

Наукова новизна запропонованого визначення полягає в тому, що воно: по-перше, акцентує увагу на процесуальній детермінованості події (на відміну від суто кримінально-правових підходів); по-друге, розглядає подію не тільки як об'єкт встановлення, але й як функціональний елемент, що забезпечує досягнення цілей кримінального провадження; по-третє, підкреслює дуальну природу події – як фактичної основи для кваліфікації та як гарантії захисту прав учасників процесу; по-четверте, наголошує на обов'язковості застосування саме процесуальних засобів доказування, що відрізняє цей підхід від широких трактувань, які допускають використання непроцесуальних джерел інформації.

Наведена позиція підтверджується результатами проведеного нами емпіричного дослідження (Додаток А). Анкетування 152 працівників органів досудового розслідування, прокуратури та суду виявило критичний рівень термінологічної невизначеності у правозастосовній практиці: лише 5,9 % респондентів вважають термін «подія кримінального правопорушення» чітко визначеним у чинному КПК України, тоді як 65,8 % вказують на необхідність його законодавчого уточнення, а ще 18,4 % визнають термін абсолютно невизначеним, що спричиняє значні труднощі у практичній діяльності. При цьому переконливі 90,8 % опитаних практиків підтримують законодавче закріплення поняття «подія кримінального правопорушення» безпосередньо у КПК України. Ці дані слугують вагомим емпіричним підґрунтям для запропонованого авторського визначення та підтверджують нагальну потребу в його нормативному закріпленні.

Сутність події кримінального правопорушення як предмета доказування полягає в тому, що вона являє собою сукупність об'єктивних обставин, які характеризують зовнішню сторону кримінально-караного діяння, його прояв у реальній дійсності [145, с. 73]. При доказуванні обставин, які утворюють подію кримінального правопорушення, встановлюються передбачені нормою

кримінального закону діяння, наслідки (для матеріальних складів) та наявність між ними причинно-наслідкового зв'язку.

Подія кримінального правопорушення розуміється як елемент об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, що відбувається у певному часі, місці та певним способом [6, с. 42]. При цьому, як слушно зазначає М. Є. Шумило, спосіб вчинення кримінального правопорушення не визнається обов'язковою кваліфікуючою ознакою кримінальним законом, однак у кримінальному процесі спосіб вчинення кримінального правопорушення є обов'язковим елементом предмета доказування у кожному кримінальному провадженні [287, с. 128].

Структура події кримінального правопорушення як елемента предмета доказування має складний характер і включає в себе декілька взаємопов'язаних компонентів. Згідно з положеннями ст. 91 КПК України, до структури події кримінального правопорушення належать: час вчинення кримінального правопорушення; місце вчинення кримінального правопорушення; спосіб вчинення кримінального правопорушення; інші обставини вчинення кримінального правопорушення [123].

Час вчинення кримінального правопорушення – це певний відрізок (проміжок) часу, протягом якого відбувається суспільно небезпечне діяння і настають суспільно небезпечні наслідки [117, с. 156]. Встановлення часу вчинення кримінального правопорушення має важливе значення не лише для правильної кваліфікації діяння, але й для вирішення питання про чинність закону в часі, визначення строків давності, встановлення алібі підозрюваного або обвинуваченого.

Особливості встановлення часу вчинення кримінального правопорушення залежать від характеру кримінального правопорушення. У разі продовжуваних кримінальних правопорушень часом вчинення вважається період від початку першого епізоду до завершення останнього, тоді як для триваючих кримінальних правопорушень час вчинення охоплює весь період їх вчинення – від моменту початку злочинної поведінки до її припинення. Така диференціація має

принципове значення для визначення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. Крім того, у сучасних умовах розвитку цифрових технологій особливої актуальності набуває питання синхронізації часу в різних електронних системах, адже навіть незначна розбіжність у часових мітках може вплинути на доказування алібі або послідовності подій.

У судовій практиці ВС сформувався підхід, згідно з яким точне встановлення часу вчинення кримінального правопорушення є обов'язковою умовою законності та обґрунтованості судового рішення. Так, у постанові ККС від 28 січня 2020 року зазначено, що висновки суду про доведеність винуватості засудженого мають бути належним чином вмотивовані допустимими доказами, які досліджено під час судового розгляду, при цьому час вчинення кримінального правопорушення має бути встановлений з достатньою точністю [158, с. 12].

Місце вчинення кримінального правопорушення – це певна територія або приміщення, де безпосередньо вчинено суспільно небезпечне діяння або настали його наслідки [13, с. 237]. Законодавець у статтях Особливої частини КК України по-різному визначає місце вчинення кримінального правопорушення: в одних випадках це конкретна територія (наприклад, заповідники, заказники згідно зі ст. 252 КК України), в інших – певний об'єкт (континентальний шельф відповідно до ст. 244 КК України), у третіх – під ним розуміють певну територію, на якій людина проживає чи займається виробничою або іншою діяльністю (житло, інше приміщення чи сховище згідно зі ст.ст. 185, 186, 187 КК України) [146, с. 89].

Сучасні виклики глобалізації та цифровізації зумовлюють необхідність переосмислення традиційних підходів до визначення місця вчинення кримінального правопорушення. Транснаціональні кримінальні правопорушення, вчинені з використанням мережі Інтернет, можуть мати кілька місць вчинення: місце фізичного перебування правопорушника, місце розташування сервера, місце настання наслідків. Така множинність місць породжує складні питання юрисдикції та міжнародного співробітництва. Крім того, дистанційні кримінальні правопорушення (наприклад, шахрайство через

електронні засоби зв'язку) ставлять під сумнів традиційне розуміння місця вчинення кримінального правопорушення як фізичного простору. У зв'язку з цим доктрина та практика поступово формують концепцію «віртуального місця кримінального правопорушення», яка враховує особливості кіберпростору та дозволяє ефективніше реагувати на нові форми злочинності.

Особливості доказування місця вчинення кримінального правопорушення в судовій практиці пов'язані з необхідністю точного встановлення території, де було вчинено злочин. ВС у постанові від 5 лютого 2025 року наголосив, що місце виявлення трупа вважається місцем події незалежно від того, де настала смерть людини, його огляд є невідкладною слідчою дією, яка не потребує попереднього дозволу слідчого судді [294, с. 24].

Спосіб вчинення кримінального правопорушення у теорії доказів тлумачиться як комплекс дій, що вчиняється правопорушником у певній послідовності і призводить до злочинного наслідку [229, с. 167]. Спосіб має істотне значення для правильної кваліфікації кримінального правопорушення, його аналіз дає можливість зробити висновок про інші ознаки й елементи складу кримінального правопорушення. Як зазначає Х. Р. Слюсарчук, встановлення способу вчинення кримінального правопорушення дозволяє не лише правильно кваліфікувати діяння, але й визначити характер і ступінь суспільної небезпечності вчиненого, індивідуалізувати відповідальність винного [236, с. 89].

Еволюція способів вчинення кримінальних правопорушень тісно пов'язана з науково-технічним прогресом. Сучасна злочинність характеризується використанням складних багатоетапних способів, які передбачають поєднання традиційних і новітніх технологій. Наприклад, організовані злочинні групи можуть використовувати дрони для розвідки об'єктів нападу, шифровані месенджери для координації дій, криптовалюти для відмивання коштів. Кіберспособи вчинення кримінальних правопорушень (фішинг, використання вірусів-шифрувальників, DDoS-атаки, експлуатація вразливостей програмного забезпечення) потребують спеціальних знань для їх виявлення та доказування. У

зв'язку з цим зростає роль цифрової криміналістики та необхідність підготовки фахівців, здатних встановлювати складні технологічні способи вчинення кримінальних правопорушень.

До *інших обставин вчинення кримінального правопорушення* належать обстановка, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення, а також умови, за яких було вчинено протиправне діяння [285, с. 234]. Обстановка вчинення кримінального правопорушення характеризує сукупність умов, за яких вчиняється діяння (наприклад, стан воєнного або надзвичайного стану, стихійне лихо, масові заворушення тощо). Знаряддя і засоби вчинення кримінального правопорушення – це предмети матеріального світу, які особа використовує для полегшення вчинення кримінального правопорушення або досягнення злочинного результату.

Доказування обставин, що належать до події кримінального правопорушення, деталізують спосіб його вчинення, підтверджує його наявність і надає можливість перевірки факту вчинення кримінального правопорушення, а також може мати значення для предметного захисту особи, кваліфікації способів вчинення окремих видів кримінальних правопорушень, встановлення кримінально значущих ознак предмета кримінального правопорушення, причинно-наслідкового зв'язку вчинених дій з характером і розміром шкідливих наслідків [256, с. 45].

У процесі доказування події кримінального правопорушення важливе значення має встановлення взаємозв'язку між окремими елементами її структури. Так, час і місце вчинення кримінального правопорушення часто визначають обстановку, в якій було вчинено діяння, а спосіб вчинення кримінального правопорушення може вказувати на знаряддя та засоби, які використовував правопорушник. Системний підхід до встановлення події кримінального правопорушення дозволяє створити цілісну картину того, що відбулося, і забезпечити повноту та всебічність доказування.

Варто зазначити, що в теорії кримінального процесу існують різні погляди на співвідношення події кримінального правопорушення та об'єктивної сторони

складу кримінального правопорушення. Деякі вчені ототожнюють ці поняття, вважаючи, що подія кримінального правопорушення повністю охоплюється об'єктивною стороною складу кримінального правопорушення. Інші науковці, зокрема Ю. М. Грошевий та С. М. Стахівський, обґрунтовують позицію, згідно з якою подія кримінального правопорушення є ширшим поняттям, оскільки включає не лише ознаки об'єктивної сторони, але й фактичні обставини, що не мають кримінально-правового значення, проте важливі для встановлення істини у справі [51, с. 156].

Слушною видається думка М. М. Михеєнка, який зазначає, що подія кримінального правопорушення як елемент предмета доказування не зводиться лише до встановлення ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, а охоплює всю сукупність фактичних обставин, які характеризують зовнішній прояв злочинного діяння в об'єктивній дійсності [144, с. 78]. Такий підхід дозволяє забезпечити повноту встановлення обставин кримінального правопорушення та створити надійну фактичну основу для прийняття процесуальних рішень.

Особливе значення для розуміння сутності події кримінального правопорушення має аналіз судової практики. ВС неодноразово звертав увагу на необхідність повного та всебічного встановлення всіх елементів події кримінального правопорушення. У постанові ККС від 15 січня 2024 року зазначено, що для кваліфікації дій особи за нормою ст. 286 КК України судам слід виходити не лише з висновків експертів, які визначають наявність причинного зв'язку між порушенням водієм ПДР та наслідками, що настали, а й із сукупності всіх обставин, що належать до предмета доказування з огляду на особливості складу кримінального правопорушення [157, с. 34].

У контексті сучасних викликів, пов'язаних з розвитком інформаційних технологій та появою нових видів кримінальних правопорушень, особливої актуальності набуває питання встановлення події кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі. Специфіка таких кримінальних правопорушень полягає в тому, що традиційні елементи події (час, місце, спосіб) набувають

особливих характеристик. Так, місце вчинення кіберзлочину може охоплювати території кількох держав, час вчинення може бути розтягнутим у часі, а спосіб – включати використання складних технічних засобів та методів [17, с. 89].

Важливим аспектом встановлення події кримінального правопорушення є використання спеціальних знань та проведення судових експертиз. Як зазначає В. Г. Гончаренко, встановлення окремих елементів події кримінального правопорушення часто потребує застосування спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла [67, с. 160-170]. Особливо це стосується встановлення часу настання смерті, механізму заподіяння тілесних ушкоджень, способу проникнення до приміщення тощо.

Процес доказування події кримінального правопорушення нерозривно пов'язаний із збиранням, перевіркою та оцінкою доказів. Відповідно до ст. 84 КПК України, доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [123]. При цьому докази, що стосуються події кримінального правопорушення, можуть бути як прямими, так і непрямими.

Прямі докази безпосередньо вказують на час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення (наприклад, показання свідка-очевидця, відеозапис з камери спостереження) [231, с. 67]. Непрямі докази вказують на окремі факти, на основі логічного аналізу сукупності яких встановлюються елементи події кримінального правопорушення (наприклад, показання про конфлікт між потерпілим та підозрюваним напередодні кримінального правопорушення) [153, с. 65].

У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства особливого значення набувають електронні докази та цифрові сліди як засоби встановлення події кримінального правопорушення. Електронні докази включають широкий спектр інформації: дані з мобільних телефонів та комп'ютерів, записи з систем відеоспостереження, метадані файлів, логи серверів, дані геолокації, історія

браузера, повідомлення в месенджерах та соціальних мережах. Цифрові сліди можуть надати точну інформацію про час і місце вчинення кримінального правопорушення (через часові мітки та дані GPS), спосіб вчинення (через аналіз цифрових відбитків), а також виявити знаряддя кримінального правопорушення (програмне забезпечення, шкідливий код). Однак використання електронних доказів потребує дотримання спеціальних процедур їх збирання, фіксації та дослідження для забезпечення їх допустимості та достовірності.

Особливу увагу слід приділити проблемі допустимості доказів при встановленні події кримінального правопорушення. Згідно зі ст. 87 КПК України, недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини [123].

ВС у своїй практиці неодноразово наголошував на тому, що висновок суду про допустимість доказу має ґрунтуватися на результатах проведення належної перевірки, при цьому оцінюючи докази на предмет допустимості відповідно до критеріїв, встановлених кримінальним процесуальним законом, суд виходить з обставин конкретної справи і повинен вмотивувати своє рішення [293, с. 45].

У порівняльно-правовому аспекті варто зазначити, що підходи до визначення та встановлення події кримінального правопорушення в різних правових системах мають як спільні риси, так і суттєві відмінності. У країнах континентальної правової системи (Німеччина, Франція, Польща) подія кримінального правопорушення (Tatbestand, fait pénal, czyn zabroniony) розглядається як об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, що підлягає встановленню в процесі досудового розслідування [308, с. 367].

У німецькому кримінальному процесі концепція «Tatbestand» охоплює всі об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочинного діяння, при цьому особлива увага приділяється встановленню причинного зв'язку між діянням та наслідками [327, с. 234]. Згідно з § 244 Кримінально-процесуального кодексу Німеччини (StPO),

суд зобов'язаний ex officio встановити всі факти та обставини, що мають значення для вирішення справи, включаючи всі елементи події кримінального правопорушення [303, с. 189].

У французькому кримінальному процесі подія кримінального правопорушення (les faits) встановлюється в рамках принципу матеріальної істини (la vérité matérielle), згідно з яким суд повинен встановити реальні обставини справи незалежно від позицій сторін [324, с. 456]. Особливістю французької системи є активна роль слідчого судді (juge d'instruction) у встановленні обставин події кримінального правопорушення під час досудового слідства.

Польське кримінальне процесуальне законодавство визначає подію кримінального правопорушення через поняття «czyn zabroniony» (заборонене діяння), яке охоплює об'єктивні ознаки кримінального правопорушення [319]. Згідно зі ст. 297 Кримінально-процесуального кодексу Польщі, органи досудового розслідування зобов'язані встановити всі обставини, що характеризують подію кримінального правопорушення, включаючи час, місце, спосіб вчинення та інші істотні обставини.

У країнах англосаксонської правової системи (США, Великобританія) концепція події кримінального правопорушення (actus reus) має дещо інше значення і розглядається в контексті змагального процесу, де тягар доказування покладається на сторону обвинувачення [300, с. 145]. При цьому стандарт доказування «поза розумним сумнівом» (beyond reasonable doubt) вимагає встановлення всіх елементів кримінального правопорушення з високим ступенем достовірності.

Порівняльний аналіз показує, що незважаючи на відмінності в правових системах, встановлення події кримінального правопорушення є універсальним елементом кримінального процесу, що забезпечує неупередженість та повноту розслідування. При цьому українське законодавство, визначаючи подію кримінального правопорушення як перший елемент предмета доказування, відповідає загальноєвропейським стандартам кримінального судочинства.

Важливим аспектом встановлення події кримінального правопорушення є дотримання принципу презумпції невинуватості. Відповідно до ст. 17 КПК України, особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили [123]. Це означає, що подія кримінального правопорушення має бути встановлена з такою повнотою та достовірністю, яка не залишає місця для обґрунтованих сумнівів.

ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово наголошував на важливості повного та об'єктивного встановлення обставин справи. У рішенні у справі «Nachova and Others v. Bulgaria» ЄСПЛ зазначив, що ефективне розслідування вимагає встановлення всіх обставин події, включаючи точний час, місце та спосіб вчинення кримінального правопорушення, а також всіх осіб, причетних до його вчинення [221].

У контексті реформування кримінального процесуального законодавства України актуальним є питання вдосконалення механізмів встановлення події кримінального правопорушення. Як зазначає О. В. Капліна, необхідно забезпечити баланс між ефективністю досудового розслідування та дотриманням прав учасників кримінального провадження [79, с. 228]. Це вимагає впровадження сучасних методів та засобів доказування, зокрема використання електронних доказів, результатів негласних слідчих (розшукових) дій, даних криміналістичних обліків тощо.

Особливої уваги заслуговує питання встановлення події кримінального правопорушення в умовах воєнного стану. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану, що можуть впливати на процес встановлення події кримінального правопорушення [207]. Зокрема, можуть виникати складнощі з доступом до місця події, проведенням окремих слідчих (розшукових) дій, забезпеченням участі учасників провадження тощо.

У цьому контексті важливого значення набуває використання альтернативних способів збирання доказів, таких як проведення слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції, використання даних супутникової зйомки, показань міжнародних спостерігачів та представників міжнародних організацій. Як зазначає Л. Д. Удалова, в умовах збройного конфлікту особливого значення набуває документування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, що вимагає застосування міжнародних стандартів збирання та фіксації доказів [265, с. 167].

Проблема встановлення події кримінального правопорушення набуває особливої складності при розслідуванні транснаціональних злочинів. У таких випадках елементи події можуть бути розподілені між кількома юрисдикціями, що вимагає міжнародного співробітництва в кримінальних справах. Відповідно до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, держави-учасниці зобов'язані надавати одна одній якнайширшу взаємну допомогу у кримінальних справах, включаючи встановлення обставин кримінального правопорушення [68].

Важливим елементом встановлення події кримінального правопорушення є криміналістична реконструкція, яка дозволяє відтворити механізм кримінального правопорушення на основі наявних доказів. Як зазначає В. Ю. Шепітько, криміналістична реконструкція події кримінального правопорушення являє собою процес відтворення обстановки та окремих обставин події на основі аналізу слідової картини, показань учасників та інших доказів [113, с. 234]. Така реконструкція дозволяє перевірити версії про час, місце, спосіб вчинення кримінального правопорушення, встановити можливість або неможливість певних дій за конкретних умов.

Сучасні технології відкривають нові можливості для встановлення події кримінального правопорушення. Використання систем відеоспостереження, GPS-трекінгу, аналізу метаданих електронних пристроїв дозволяє з високою точністю встановити час, місце та інші обставини вчинення кримінального правопорушення [90, с. 156]. Водночас це породжує нові правові питання щодо

допустимості таких доказів, захисту персональних даних, дотримання права на приватність.

У практиці ВС сформувався підхід, згідно з яким використання технічних засобів для фіксації події кримінального правопорушення має відповідати вимогам законності та допустимості. У постанові від 23 квітня 2024 року ККС зазначив, що докази, отримані за допомогою технічних засобів, можуть бути визнані допустимими лише за умови дотримання процедури їх отримання та процесуального оформлення [177, с. 67].

Особливе значення для встановлення події кримінального правопорушення має початковий етап досудового розслідування. Як зазначає М. А. Погорецький, саме на початковому етапі закладається фактична основа для встановлення всіх обставин кримінального правопорушення, включаючи подію кримінального правопорушення [170, с. 189]. Своєчасне та якісне проведення огляду місця події, допитів свідків-очевидців, вилучення речових доказів створює необхідні передумови для повного та неупередженого встановлення події.

Проблема встановлення події кримінального правопорушення тісно пов'язана з питанням меж доказування. Як зазначає С. В. Слинько, межі доказування визначають обсяг доказової інформації, необхідної та достатньої для достовірного встановлення обставин, що входять до предмета доказування [234, с. 145]. При цьому межі доказування події кримінального правопорушення можуть варіюватися залежно від категорії кримінального правопорушення, наявності або відсутності спору про факти, позиції сторін кримінального провадження.

Важливим аспектом є також темпоральні характеристики встановлення події кримінального правопорушення. Відповідно до ст. 219 КПК України, досудове розслідування повинно бути закінчено протягом визначених законом строків [123]. Це вимагає оптимізації процесу встановлення події кримінального правопорушення, використання ефективних методів планування розслідування,

паралельного проведення слідчих (розшукових) дій, що не виключають одна одну.

У контексті забезпечення прав потерпілого важливе значення має повне встановлення всіх обставин події кримінального правопорушення. Потерпілий має право знати про всі обставини вчиненого щодо нього і кримінального правопорушення, що є необхідною передумовою для реалізації його прав на відшкодування шкоди, участь у кримінальному провадженні, оскарження процесуальних рішень.

Проблема встановлення події кримінального правопорушення набуває особливої актуальності в контексті впровадження інституту кримінальних проступків. Відповідно до змін до КПК України, запроваджено спрощену процедуру досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання [201]. При цьому вимоги щодо встановлення події кримінального проступку залишаються незмінними, що створює певні виклики для органів дізнання щодо забезпечення повноти та всебічності встановлення обставин правопорушення в скорочені строки.

Окремої уваги заслуговує питання встановлення події кримінального правопорушення в провадженнях на підставі угод. Відповідно до глави 35 КПК України, у кримінальному провадженні можуть бути укладені угоди про визнання винуватості або про примирення [123]. При укладенні угоди про визнання винуватості підозрюваний або обвинувачений беззастережно визнає свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення, що включає визнання факту його події. Однак, як наголошує ВС, навіть у разі укладення угоди суд повинен переконатися в тому, що фактичні обставини, які визнає обвинувачений, відповідають дійсності та підтверджуються доказами [199, с. 78].

Важливим елементом встановлення події кримінального правопорушення є використання спеціальних процесуальних механізмів, передбачених КПК України. Зокрема, інститут негласних слідчих (розшукових) дій дозволяє встановлювати обставини тяжких та особливо тяжких злочинів без розкриття

факту проведення розслідування. Це особливо важливо при розслідуванні організованої злочинності, корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, де традиційні методи розслідування можуть бути неефективними.

Як підсумок слід зазначити, що подія кримінального правопорушення як елемент предмета доказування являє собою складну багатокомпонентну структуру, встановлення якої є необхідною умовою законного та обґрунтованого вирішення кримінального провадження. Сучасні виклики, пов'язані з розвитком технологій, транснаціональним характером злочинності, необхідністю дотримання міжнародних стандартів прав людини, вимагають постійного вдосконалення теоретичних підходів та практичних механізмів встановлення події кримінального правопорушення.

Подальші наукові дослідження в цій сфері мають бути спрямовані на розробку ефективних методик встановлення події окремих видів кримінальних правопорушень, вдосконалення процесуальних гарантій достовірності встановлення обставин кримінального правопорушення, гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами кримінального судочинства.

1.3 Співвідношення події кримінального правопорушення з суміжними кримінально-правовими та кримінальними процесуальними категоріями

Дослідження події кримінального правопорушення як елемента предмета доказування потребує комплексного аналізу її співвідношення з іншими категоріями кримінального права та процесу, що дозволить визначити місце цього поняття в системі кримінально-правових і процесуальних категорій, розкрити його специфіку та встановити взаємозв'язки з іншими правовими явищами. Категоріальний апарат кримінального процесуального права характеризується системністю та взаємообумовленістю окремих понять, тому

з'ясування співвідношення події кримінального правопорушення з суміжними категоріями має важливе теоретичне та практичне значення для правильного розуміння предмета доказування та ефективного здійснення кримінального провадження [263, с. 167].

Однією з фундаментальних проблем кримінальної процесуальної науки є встановлення співвідношення між подією кримінального правопорушення як елементом предмета доказування та складом кримінального правопорушення як матеріально-правовою категорією. Ця проблема має не лише теоретичне, але й важливе практичне значення, оскільки від її правильного вирішення залежить визначення обсягу обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та забезпечення повноти досудового розслідування і судового розгляду [95, с. 249].

Склад кримінального правопорушення являє собою сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак, що дозволяють кваліфікувати суспільно-небезпечне діяння як конкретне кримінальне правопорушення. Традиційно у вітчизняній кримінально-правовій доктрині виділяють чотири елементи складу кримінального правопорушення: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона. Кожен з цих елементів характеризується певними ознаками, які в сукупності утворюють юридичну конструкцію конкретного складу кримінального правопорушення.

Подія кримінального правопорушення, згідно з п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України, включає час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення [123]. Аналіз цього законодавчого визначення свідчить, що подія кримінального правопорушення за своїм змістом найбільш тісно пов'язана з об'єктивною стороною складу кримінального правопорушення, яка характеризує зовнішню сторону кримінального правопорушення і включає такі ознаки, як діяння (дія або бездіяльність), суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням і наслідками, а також факультативні ознаки - місце, час, спосіб, обстановку, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення [155].

Водночас, слід підкреслити, що подія кримінального правопорушення не тотожна об'єктивній стороні складу кримінального правопорушення. По-перше, подія кримінального правопорушення є кримінально-процесуальною категорією, яка визначає коло обставин, що підлягають встановленню в процесі доказування, тоді як об'єктивна сторона – це елемент складу кримінального правопорушення, тобто матеріально-правова категорія. По-друге, подія кримінального правопорушення охоплює не лише ознаки об'єктивної сторони, але й інші обставини, що мають значення для кримінального провадження, включаючи обставини, які характеризують механізм вчинення кримінального правопорушення, його підготовку та приховування [229, с. 588].

М. М. Михеєнко справедливо зазначав, що подія кримінального правопорушення як елемент предмета доказування включає встановлення всіх фактичних обставин діяння, які дозволяють дати йому правильну кримінально-правову оцінку. При цьому обсяг цих обставин визначається не лише ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого кримінальним законом, але й потребами встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні [145, с. 185].

Важливо відзначити, що в процесі доказування події кримінального правопорушення встановлюються не абстрактні ознаки складу кримінального правопорушення, а конкретні фактичні обставини, які характеризують реальну подію, що мала місце в дійсності. Як слушно підкреслює В. М. Тертишник, доказування події кримінального правопорушення передбачає встановлення індивідуальних рис конкретного діяння, його унікальних характеристик, які відрізняють його від інших подібних діянь [256, с. 234].

Співвідношення події кримінального правопорушення та складу кримінального правопорушення проявляється також у тому, що встановлення події є необхідною передумовою для правильної кваліфікації діяння. Без повного та всебічного з'ясування фактичних обставин події неможливо дати правильну кримінально-правову оцінку вчиненому діянню, визначити, ознаки якого саме складу кримінального правопорушення воно містить [120, с. 425].

Предметом доказування у кримінальному провадженні є сукупність обставин, що підлягають встановленню для правильного вирішення кримінального провадження. Згідно з ч. 1 ст. 91 КПК України, предмет доказування включає сім груп обставин, першою з яких є саме подія кримінального правопорушення [123].

Визначення місця події кримінального правопорушення в структурі предмета доказування має принципове значення для розуміння логіки процесу доказування. Не випадково законодавець поставив подію кримінального правопорушення на перше місце серед обставин, що підлягають доказуванню. Це обумовлено тим, що встановлення факту події є вихідною точкою всього процесу доказування [133, с. 116].

С. М. Стахівський обґрунтовано вказує, що подія кримінального правопорушення є центральним елементом предмета доказування, навколо якого групуються всі інші обставини. Без встановлення події втрачає сенс з'ясування інших обставин предмета доказування - винуватості особи, розміру шкоди, обставин, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого тощо [243, с. 58].

Особливість події кримінального правопорушення як елемента предмета доказування полягає в тому, що вона має комплексний характер і включає низку взаємопов'язаних обставин. Час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення не існують ізольовано одна від одної, а утворюють єдину систему фактичних даних, які в сукупності характеризують конкретну кримінальну подію [122, с. 287].

М. А. Погорецький підкреслює, що подія кримінального правопорушення як елемент предмета доказування має подвійну природу: з одного боку, вона є об'єктивною реальністю, що існувала в минулому, з іншого - це правова категорія, зміст якої визначається нормами кримінального та кримінального процесуального права [170, с. 156]. Ця подвійність визначає особливості доказування події, яке передбачає не лише встановлення фактичних обставин, але й їх правову оцінку.

Важливим аспектом співвідношення події кримінального правопорушення та предмета доказування є проблема повноти встановлення обставин події. В. Г. Гончаренко справедливо зазначає, що законодавче формулювання «інші обставини вчинення кримінального правопорушення» свідчить про відкритий характер переліку обставин, які характеризують подію. Це дозволяє включати до предмета доказування всі обставини, що мають значення для встановлення об'єктивної картини події та правильної кваліфікації діяння [42, с. 312].

Категорія «діяння» є однією з центральних як у кримінальному праві, так і в кримінальному процесі. У кримінально-правовому значенні діяння розуміється як вольовий акт поведінки людини, що виражається у формі дії або бездіяльності і є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення [63, с. 116].

Співвідношення понять «подія кримінального правопорушення» та «діяння» характеризується діалектичною єдністю та відмінністю. З одного боку, діяння є ядром, центральним елементом події кримінального правопорушення. Без діяння не може бути події кримінального правопорушення, оскільки саме діяння являє собою той акт людської поведінки, який породжує кримінально-правові наслідки.

З іншого боку, подія кримінального правопорушення є значно ширшим поняттям, ніж діяння. Вона охоплює не лише саме діяння, але й комплекс обставин, що характеризують умови, в яких воно було вчинене, його просторово-часові координати, спосіб вчинення, використані знаряддя та засоби тощо. Як слушно відзначає Ю.М. Грошевий, подія кримінального правопорушення - це діяння, розглянуте в єдності з усіма обставинами його вчинення [49, с. 76].

Важливо підкреслити, що в процесі доказування встановлюється не абстрактне діяння, а конкретний акт поведінки конкретної особи, вчинений у певний час, у певному місці, певним способом. Тому доказування діяння невіддільне від доказування інших елементів події кримінального правопорушення [62, с. 325].

В.Т. Нор обґрунтовано вказує на те, що встановлення діяння в процесі доказування передбачає з'ясування всіх його юридично значущих характеристик: чи мала місце дія або бездіяльність, в чому конкретно вона виражалась, які були її початок і закінчення, чи була вона одноактною або складалась з кількох епізодів, яким був механізм її вчинення [153, с. 134].

Проблема співвідношення події кримінального правопорушення та об'єктивної істини мала фундаментальне значення для теорії доказів у кримінальному процесі. Об'єктивна істина традиційно розглядається як мета доказування, як той ідеал, до якого прагне кримінальне судочинство.

Встановлення події кримінального правопорушення є найважливішою складовою досягнення об'єктивної істини у кримінальному провадженні. Як справедливо зазначає С.В. Слинько, без повного та достовірного встановлення всіх обставин події неможливо говорити про досягнення істини у кримінальному провадженні [234, с. 167].

Особливість встановлення істини щодо події кримінального правопорушення полягає в тому, що ця подія належить до минулого, вона вже відбулася і не може бути відтворена в своїй первісній формі. Тому пізнання події здійснюється опосередковано, через сліди, які вона залишила в об'єктивній дійсності.

Важливим аспектом проблеми є питання про критерії істинності знань про подію кримінального правопорушення. Автори обґрунтовано вказують, що такими критеріями є: відповідність встановлених обставин об'єктивній дійсності; внутрішня несуперечливість системи доказів; практична перевірка висновків про подію [56, с. 156].

Подія кримінального правопорушення займає особливе місце в системі юридичних фактів кримінального процесу. Вона виступає тим первинним юридичним фактом, який породжує кримінально-правові та кримінальні процесуальні відносини.

З точки зору теорії юридичних фактів, подія кримінального правопорушення є складним юридичним фактом, який включає в себе сукупність

елементарних фактів - окремих обставин, що характеризують час, місце, спосіб та інші умови вчинення кримінального правопорушення. Кожен з цих елементарних фактів має юридичне значення і впливає на правову оцінку діяння.

Подія кримінального правопорушення як юридичний факт має подвійне значення: по-перше, вона є підставою для виникнення кримінальної відповідальності; по-друге, вона є підставою для початку кримінального провадження та здійснення процесуальної діяльності з її розслідування.

Особливість події кримінального правопорушення як юридичного факту полягає також у тому, що вона має ретроспективний характер. На момент початку кримінального провадження подія вже відбулася в минулому, і завданням органів досудового розслідування та суду є встановлення цієї події через систему доказів.

Поняття «механізм вчинення кримінального правопорушення» широко використовується в криміналістичній науці для позначення системи взаємодій та взаємозв'язків між елементами злочинної діяльності. Окремі науковці визначали механізм кримінального правопорушення як складну динамічну систему, що включає суб'єкт кримінального правопорушення, його ставлення до своїх дій, предмет посягання, спосіб вчинення кримінального правопорушення, злочинний результат, обстановку кримінального правопорушення, поведінку і дії осіб, які виявилися випадковими учасниками події [106, с. 44].

Співвідношення понять «подія кримінального правопорушення» та «механізм вчинення кримінального правопорушення» характеризується їх тісним взаємозв'язком при збереженні самостійного значення кожного з них. Подія кримінального правопорушення є кримінальною процесуальною категорією, яка визначає предмет доказування, тоді як механізм кримінального правопорушення - це криміналістичне поняття, яке використовується для розробки методики розслідування [115, с. 267].

В. О. Коновалова обґрунтовано вказує, що знання про типовий механізм певного виду кримінальних правопорушень допомагає правильно визначити коло обставин, які характеризують подію кримінального правопорушення і

підлягають встановленню в конкретному кримінальному провадженні [98, с. 189].

М. В. Салтевський підкреслював, що механізм кримінального правопорушення є більш широким поняттям, ніж подія кримінального правопорушення, оскільки охоплює не лише обставини самого злочинного діяння, але й етапи підготовки до кримінального правопорушення, його приховування, а також процеси слідоутворення [230, с. 586].

Кримінальна ситуація як кримінологічна категорія означає сукупність обставин, які сприяли або перешкоджали вчиненню кримінального правопорушення. Вона включає характеристику соціального середовища, в якому формувалася особистість злочинця, конкретні життєві обставини, які передували кримінального правопорушення, умови, що полегшили або ускладнили його вчинення [126, с. 234].

Співвідношення понять «подія кримінального правопорушення» та «кримінальна ситуація» полягає в тому, що кримінальна ситуація є ширшим поняттям, яке охоплює не лише саму подію злочину, але й комплекс передуючих та супутніх обставин. Подія кримінального правопорушення є центральним елементом кримінальної ситуації, її кульмінацією [74, с. 178].

Встановлення кримінальної ситуації має важливе значення для правильного розуміння події кримінального правопорушення, оскільки дозволяє з'ясувати причини та умови, що сприяли його вчиненню, розкрити механізм злочинної поведінки.

Встановлення події кримінального правопорушення має визначальне значення для прийняття ключових процесуальних рішень у кримінальному провадженні. Відповідно до ст. 214 КПК України, досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. При цьому для початку досудового розслідування достатньо обґрунтованого припущення про вчинення кримінального правопорушення [121, с. 334].

На етапі закінчення досудового розслідування встановлення або невстановлення події кримінального правопорушення визначає характер підсумкового рішення. Якщо в результаті досудового розслідування встановлено відсутність події кримінального правопорушення, це є підставою для закриття кримінального провадження відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України [123].

В. В. Вапнярчук обґрунтовано зазначає, що доказування події кримінального правопорушення має різний обсяг та глибину на різних стадіях кримінального провадження. На початковому етапі досудового розслідування достатньо встановити основні риси події, які дозволяють визначити наявність ознак кримінального правопорушення. У подальшому, в ході досудового розслідування та судового розгляду, подія встановлюється в усіх її деталях та подробицях [23, с. 423].

Для повноти дослідження необхідно звернутися до зарубіжного досвіду правового регулювання та доктринального розуміння події кримінального правопорушення як елемента предмета доказування.

У кримінальному процесі США використовується доктрина «corpus delicti» (лат. - «тіло кримінального правопорушення»), яка має дещо інше значення, ніж подія кримінального правопорушення в українському праві. Corpus delicti в американському праві означає сукупність об'єктивних доказів того, що злочин був вчинений, і включає два основні елементи: факт настання шкоди або збитків та докази того, що ця шкода була заподіяна злочинним діянням [335]. Принципова відмінність полягає в тому, що доктрина corpus delicti спрямована передусім на запобігання засудженню особи лише на підставі її зізнання без інших доказів вчинення кримінального правопорушення [332].

У німецькому кримінальному процесі використовується поняття «Tatbestand» - склад діяння, який охоплює об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочинного діяння. При цьому в німецькій доктрині проводиться чітке розмежування між матеріально-правовим поняттям складу діяння (Tatbestand) та процесуальним поняттям предмета доказування (Beweisgegenstand). Встановлення фактичних обставин діяння (Sachverhalt) розглядається як основне

завдання кримінального процесу, при цьому німецька система характеризується принципом матеріальної істини (materielle Wahrheit), який вимагає повного та всебічного з'ясування всіх обставин справи [327, с. 244].

Французький кримінальний процес оперує поняттям «l'élément matériel de l'infraction» (матеріальний елемент правопорушення), який включає зовнішні прояви злочинного діяння. Згідно зі ст. 427 КПК Франції, правопорушення можуть бути встановлені будь-якими засобами доказування, і суддя приймає рішення відповідно до свого внутрішнього переконання [306]. Французька система характеризується принципом свободи доказів (liberté de la preuve), який дозволяє використовувати будь-які докази для встановлення обставин кримінального правопорушення.

У польському кримінальному процесі предмет доказування визначається ст. 167 КПК Республіки Польща, яка передбачає обов'язок встановлення обставин справи відповідно до дійсного стану речей. Польська доктрина використовує поняття «czyn zabroniony» (заборонене діяння), яке охоплює всі об'єктивні та суб'єктивні ознаки кримінального правопорушення. При цьому особлива увага приділяється встановленню часу, місця та способу вчинення діяння як обов'язкових елементів предмета доказування [242, с. 15].

Порівняльний аналіз показує, що незважаючи на термінологічні відмінності, у всіх розглянутих правових системах визнається необхідність встановлення об'єктивних обставин злочинного діяння як основи для притягнення особи до кримінальної відповідальності. Водночас, українське законодавство відрізняється більш деталізованим переліком обставин, які входять до поняття події кримінального правопорушення.

У кримінальній процесуальній науці сформувалося кілька теоретичних підходів до розуміння природи та змісту події кримінального правопорушення. Аналіз цих концепцій дозволяє глибше зрозуміти сутність досліджуваної категорії.

Представники фактологічної концепції розглядали подію кримінального правопорушення виключно як сукупність об'єктивних фактів, які

характеризують злочинне діяння. Згідно з цим підходом, подія - це те, що об'єктивно відбулося в дійсності, незалежно від його правової оцінки.

Нормативна концепція трактує подію кримінального правопорушення як правову категорію, зміст якої визначається нормами кримінального та кримінального процесуального права. Прихильники цього підходу підкреслюють, що подія стає юридично значущою лише через призму правової кваліфікації.

Інтегративна концепція, яку обстоює В. О. Попелюшко, синтезує попередні підходи і розглядає подію кримінального правопорушення як єдність фактичного та юридичного. Згідно з цією концепцією, подія має дуалістичну природу: вона є об'єктивною реальністю, але її зміст та обсяг визначаються правовими нормами [171, с. 156].

Системна концепція, представлена в роботах В. С. Зеленецького, М. М. Михеєнка, розглядає подію кримінального правопорушення як системне утворення, елементи якого (час, місце, спосіб тощо) знаходяться у взаємозв'язку та взаємозалежності. Ця концепція акцентує увагу на цілісності події та неможливості її редукції до простої суми окремих обставин [145, с. 267].

Встановлення події кримінального правопорушення здійснюється в рамках кримінального провадження з дотриманням системи процесуальних гарантій, які забезпечують неупередженість, повноту та достовірність доказування.

Презумпція невинуватості, закріплена в ст. 17 КПК України, визначає розподіл обов'язку доказування події кримінального правопорушення. Обов'язок доказування покладається на сторону обвинувачення, яка повинна довести наявність події кримінального правопорушення поза розумним сумнівом [118, с. 334].

Змагальність сторін, передбачена ст. 22 КПК України, забезпечує можливість сторонам кримінального провадження представляти свої докази щодо обставин події, оспорювати докази протилежної сторони, брати участь у їх дослідженні. Це створює умови для всебічного та об'єктивного встановлення обставин події [138, с. 267].

Безпосередність дослідження доказів, встановлена ст. 23 КПК України, вимагає, щоб суд досліджував докази щодо події кримінального правопорушення безпосередньо, що забезпечує можливість їх критичної оцінки та перевірки [298].

Проведений аналіз дозволяє зробити такі висновки щодо співвідношення події кримінального правопорушення з суміжними кримінально-правовими та кримінальними процесуальними категоріями:

1. Подія кримінального правопорушення є самостійною кримінальною процесуальною категорією, яка тісно пов'язана зі складом кримінального правопорушення, але не тотожна йому. Якщо склад кримінального правопорушення є абстрактною правовою конструкцією, то подія - це конкретні фактичні обставини, які підлягають встановленню в процесі доказування.

2. Подія кримінального правопорушення займає центральне місце в структурі предмета доказування, виступаючи вихідною точкою для встановлення всіх інших обставин кримінального провадження. Без встановлення події неможливе вирішення питання про кримінальну відповідальність особи.

3. Співвідношення події кримінального правопорушення з категорією «діяння» характеризується тим, що діяння є ядром події, але подія включає також комплекс обставин, які характеризують умови вчинення діяння.

4. Порівняльний аналіз показує, що в різних правових системах існують подібні підходи до розуміння необхідності встановлення об'єктивних обставин кримінального правопорушення, хоча термінологія та обсяг обставин, що підлягають встановленню, можуть відрізнятися.

1.4 Класифікація подій кримінальних правопорушень та її значення для кримінального провадження

Класифікація подій кримінальних правопорушень є важливим науково-практичним завданням, яке сприяє систематизації знань про різноманітні прояви кримінально протиправної поведінки, оптимізації процесу доказування та підвищенню ефективності кримінального провадження. Як зазначалося у попередніх підрозділах, подія кримінального правопорушення є першим і найважливішим елементом предмета доказування відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України [123]. Встановлення події кримінального правопорушення передбачає з'ясування часу, місця, способу та інших обставин його вчинення [72, с. 140-148], що зумовлює необхідність розробки науково обґрунтованих підходів до класифікації таких подій.

Актуальність розробки нових підходів до класифікації подій кримінальних правопорушень зумовлена динамічним розвитком суспільних відносин, появою нових форм злочинності, цифровізацією всіх сфер життя, а також змінами у кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві України. Проблематика існуючих класифікацій полягає у їх фрагментарності, відсутності системного підходу та чіткої прив'язки до практичних потреб кримінального провадження. Більшість науковців розглядають класифікації подій кримінальних правопорушень або суто з кримінально-правових позицій (що обмежує їх практичне значення для доказування), або виключно з криміналістичних позицій (що не враховує процесуальної специфіки). Назріла необхідність у створенні інтегрованої класифікаційної системи, яка б органічно поєднувала кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти події кримінального правопорушення.

Класифікація у науці кримінального права та кримінального процесу розглядається як логічна операція поділу обсягу поняття на певні групи за єдиною підставою для встановлення зв'язків між цими групами [233, с. 239-244]. Важливість класифікації підкреслювалася багатьма вченими, які вказують, що

правильна класифікація є передумовою успішного пізнання досліджуваного явища Класифікація подій кримінальних правопорушень має міждисциплінарний характер, оскільки базується на положеннях кримінального, кримінального процесуального права та криміналістики, що вимагає комплексного підходу до її побудови.

Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень будується на основі поєднання кримінально-правових та криміналістичних критеріїв. Цей підхід є цілком виправданим, оскільки дозволяє врахувати як нормативно-правові характеристики кримінального правопорушення, так і специфіку його розслідування та доказування.

Подія кримінального правопорушення як обставина, що підлягає доказуванню, повинна розглядатися через призму механізму та обстановки правопорушення. Це положення є принципово важливим для розуміння того, що класифікація подій кримінальних правопорушень не може обмежуватися лише кримінально-правовими критеріями, а повинна враховувати й особливості процесу доказування, специфіку виявлення та фіксації доказової інформації, психологічні аспекти сприйняття події учасниками кримінального провадження.

Принципи побудови класифікації подій кримінальних правопорушень включають: 1) наукову обґрунтованість; 2) практичну спрямованість; 3) повноту охоплення; 4) несуперечливість; 5) гнучкість; 6) багатовимірність.

Першою і найбільш традиційною є класифікація подій кримінальних правопорушень, що базується на положеннях матеріального кримінального права. Відповідно до ст. 12 КК України кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки та кримінальні правопорушення, при цьому кримінальні правопорушення класифікуються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі [123]. Ця законодавча класифікація має безпосереднє значення для визначення предмета доказування, оскільки від категорії кримінального правопорушення залежать особливості встановлення його події.

За характером об'єктивної сторони події кримінальних правопорушень можна класифікувати на події з матеріальним та формальним складом. У

кримінальних правопорушеннях з матеріальним складом подія включає обов'язкове настання суспільно небезпечних наслідків і причинний зв'язок між діянням та наслідками [5, с. 114-128]. Натомість у правопорушеннях з формальним складом подія вичерпується фактом вчинення суспільно небезпечного діяння незалежно від настання наслідків [21, с. 98]. Ця класифікація має принципове значення для процесу доказування, адже визначає коло фактів, які підлягають встановленню.

Розрізнення подій кримінальних правопорушень з матеріальним та формальним складом має принципове значення не лише для кваліфікації, але й для визначення моменту закінчення доказування події. У злочинах з матеріальним складом подія вважається встановленою лише після доказування факту настання суспільно небезпечних наслідків та причинно-наслідкового зв'язку. Наприклад, при розслідуванні умисного вбивства (ст. 115 КК України) недостатньо встановити факт заподіяння тілесних ушкоджень – необхідно довести, що саме ці ушкодження призвели до смерті потерпілого, а також визначити час настання смерті, що може мати вирішальне значення для встановлення алібі підозрюваного.

Водночас у злочинах з формальним складом акцент доказування зміщується на встановлення самого факту вчинення діяння та його кримінально-правових ознак. Показовим є приклад із доказування події незаконного зберігання зброї (ст. 263 КК України), де не потрібно доводити настання якихось наслідків – достатньо встановити факт зберігання зброї без відповідного дозволу. ВС неодноразово наголошував, що у таких випадках слід особливу увагу приділяти доказуванню усвідомлення особою протиправності своїх дій.

Додаткова класифікація за конструкцією складу передбачає виділення кримінальних правопорушень з усіченим складом, де момент закінчення перенесено на стадію готування або замаху. Наприклад, розбій (ст. 187 КК України) вважається закінченим з моменту нападу, незалежно від того, чи вдалося заволодіти майном. При доказуванні події такого кримінального правопорушення необхідно встановити факт нападу, його раптовість,

застосування чи погрозу застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, а намір заволодіти майном доводиться через суб'єктивну сторону складу кримінального правопорушення.

За кількістю дій, що утворюють об'єктивну сторону, події кримінальних правопорушень можна поділити на: 1) прості (складаються з однієї дії); 2) складні (складаються з кількох дій, кожна з яких сама по собі може бути злочинною); 3) альтернативні (складаються з кількох дій, будь-яка з яких утворює об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення). Ця класифікація має значення для встановлення повноти доказування події – при складній об'єктивній стороні необхідно довести наявність усіх передбачених законом дій.

За ознаками об'єктивної сторони події кримінальних правопорушень можна класифікувати також за способом вчинення. Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення включає такі ознаки як діяння, наслідок, причинний зв'язок, спосіб, знаряддя і засоби, місце, час, обстановку вчинення кримінального правопорушення [8, с. 176]. Спосіб вчинення кримінального правопорушення, будучи факультативною ознакою об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, набуває обов'язкового характеру в кримінальному процесі відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України. За цим критерієм події кримінальних правопорушень можна поділити на: а) вчинені шляхом активної дії; б) вчинені шляхом бездіяльності; в) вчинені шляхом змішаної форми діяння.

Криміналістична класифікація подій кримінальних правопорушень має особливе значення для розслідування та судового розгляду, оскільки орієнтована на практичні потреби доказування. Як зазначає М. В. Салтевський, криміналістична характеристика кримінальних правопорушень є системою відомостей про певні види кримінальних правопорушень, ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, його мотиви, предмет посягання, обстановку, злочинні способи [229, с. 267].

За способом приготування та вчинення кримінального правопорушення події кримінальних правопорушень можна класифікувати на: 1) події кримінальних правопорушень, вчинених без попереднього приготування (раптові, ситуативні кримінальні правопорушення); 2) події кримінальних правопорушень з елементами приготування (підшукування знарядь, співучасників, створення умов); 3) події кримінальних правопорушень з ретельним приготуванням (складні, багатоепізодні кримінальні правопорушення). Ця класифікація важлива для визначення напрямків розслідування та планування слідчих (розшукових) дій.

За ступенем приховування події кримінальні правопорушення можна поділити на: а) очевидні (коли обставини події відразу виявлені та зафіксовані); б) приховані (коли злочинець вживав заходів до приховування події); в) замасковані (коли подія кримінального правопорушення імітується як інша подія або нещасний випадок). ВС у постанові від 20.06.2023 у справі № 756/16122/21 підкреслив, що при оцінці допустимості доказів, отриманих у ході огляду місця події, враховується те, що в кожному конкретному випадку є можливість у кінцевому результаті втратити таку нагоду та своєчасно не зафіксувати сліди кримінального правопорушення [176].

За місцем вчинення події кримінальних правопорушень класифікуються на: 1) події, місце вчинення яких локалізується в просторі (має чіткі територіальні межі); 2) події, місце вчинення яких не має певного територіального характеру, а пов'язане з якою-небудь організаційною структурою, системою [4, с. 178]. До першої групи належать, наприклад, вбивства, грабежі, розбої, крадіжки з конкретних приміщень. До другої групи – посадові кримінальні правопорушення, кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, які можуть вчинятися в різних місцях діяльності організації.

За часовими характеристиками події кримінальних правопорушень можна класифікувати на: а) миттєві (злочин вчиняється одномоментно); б) протяжні в часі (злочинна діяльність розтягнута у часі); в) триваючі (злочин

характеризується безперервним здійсненням складу певного злочинного діяння) [257, с. 201]. Встановлення часу вчинення кримінального правопорушення є обов'язковою складовою предмета доказування відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України [50, с. 167], що надає цій класифікації практичного значення.

З точки зору кримінального процесу важливою є класифікація подій кримінальних правопорушень за особливостями їх виявлення та фіксації. За критерієм виявлення події можна виділити: 1) події, виявлені безпосередньо після вчинення (наприклад, затримання злочинця на місці кримінального правопорушення); 2) події, виявлені через певний час після вчинення (латентні кримінальні правопорушення); 3) події, про які стало відомо через заяви потерпілих чи свідків; 4) події, виявлені в результаті оперативно-розшукової діяльності.

За обсягом доказування події кримінальних правопорушень класифікуються на: а) прості події (одноепізодні кримінальні правопорушення з простою фактичною стороною); б) складні події (багатоепізодні кримінальні правопорушення, кримінальні правопорушення з кваліфікуючими ознаками); в) особливо складні події (організована злочинна діяльність, багатоосібні кримінальні правопорушення). Ця класифікація визначає обсяг процесуальної діяльності по збиранню, перевірці та оцінці доказів події кримінального правопорушення.

За характером слідів, що залишаються, події кримінальних правопорушень можна поділити на: 1) події, що залишають матеріальні сліди (вбивства, крадіжки, ДТП); 2) події, що залишають переважно ідеальні сліди в пам'яті свідків (багато посадових кримінальних правопорушень, шахрайство); 3) події змішаного характеру [97, с. 217]. Як зазначається в постанові ВС від 26.01.2023 у справі № 757/3303/15-к, проведення огляду місця події до внесення відомостей до ЄРДР слідчими різних органів поліції не вважається порушенням вимог кримінального процесуального закону [293].

За ступенем складності встановлення події кримінальні правопорушення можна класифікувати на: а) події з очевидними обставинами вчинення (свідки,

потерпілий чітко описують подію); б) події з частково невстановленими обставинами (відомі не всі елементи події); в) події з невстановленими обставинами (безвісті зниклі особи, нерозкриті кримінальні правопорушення) [132, с. 198]. У постанові від 15.01.2024 у справі № 683/694/20 ОП ККС ВС вказала, що розбіжності у викладі фактичних обставин кримінального правопорушення у повідомленні про підозру та в обвинувальному акті, за умови, що такий їх виклад в обвинувальному акті дає повне розуміння кожного з елементів складу кримінального правопорушення, не є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону [189].

Окрім загальних класифікацій, у науці кримінального процесу та криміналістиці розробляються спеціальні класифікації подій окремих видів кримінальних правопорушень. Так, події вбивств класифікуються за способом позбавлення життя, за відношенням між вбивцею та жертвою, за мотивами вчинення. Події крадіжок класифікуються за предметом посягання, за місцем вчинення, за способом проникнення.

Події кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності класифікуються за сферою економіки, за способом вчинення, за використанням службового становища [69, с. 131]. У постанові Другої судової палати ККС ВС від 05.06.2023 у справі № 587/241/18 було підкреслено, що стан сильного душевного хвилювання, який є ознакою суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 116 КК, підлягає доказуванню у кримінальному провадженні [184].

За ознакою використання цифрових технологій події кримінальних правопорушень можна класифікувати на: 1) традиційні події (вчинені без використання цифрових технологій); 2) події з частковим використанням цифрових технологій (наприклад, комунікація через месенджери); 3) кіберзлочини (події повністю відбуваються в цифровому середовищі). Ця класифікація набуває все більшого значення у зв'язку з цифровізацією суспільства.

За територіальною ознакою події кримінальних правопорушень класифікуються на: а) локальні (вчинені в межах однієї адміністративно-територіальної одиниці); б) міжрегіональні (вчинені на території декількох регіонів); в) транснаціональні (мають ознаки міжнародного характеру) [26, с. 178]. Особливості доказування транснаціональних кримінальних правопорушень пов'язані з необхідністю міжнародної правової допомоги.

Досвід зарубіжних країн демонструє різні підходи до класифікації подій кримінальних правопорушень. У кримінальному законодавстві Республіки Польща класифікація здійснюється залежно від шкоди чи небезпеки для охоронюваного блага. Виділяються три групи: 1) правопорушення, під час вчинення яких охоронюване благо зазнає шкоди; 2) правопорушення загрози; 3) правопорушення абстрактної небезпеки[135, с. 144-152].

У кримінальному процесі Німеччини особлива увага приділяється класифікації подій за способом виявлення, що впливає на початок провадження та обсяг процесуальних дій [327, с. 189].

Цікавим є досвід Франції, де події кримінальних правопорушень класифікуються за трьома категоріями: контравенції (contraventions), проступки (délits) та злочини (crimes). Така триступенева система впливає на розподіл підсудності справ між різними судовими інстанціями та визначає особливості процесуальної форми доказування події правопорушення.

Аналіз наукової літератури та правозастосовної практики дозволяє виявити ряд недоліків традиційних класифікацій подій кримінальних правопорушень. Більшість класифікацій мають одновимірний характер – вони базуються на одному критерії та не враховують багатоаспектність події кримінального правопорушення. Така однобічність призводить до того, що практичні працівники змушені одночасно оперувати кількома різними класифікаціями, що ускладнює їх застосування.

Крім того, традиційні класифікації відзначаються термінологічною неузгодженістю, не враховують специфіки кіберзлочинів та цифрового

середовища, недостатньо відображають процесуальну динаміку доказування і розглядають подію як статичне явище.

З урахуванням виявлених недоліків існуючих класифікацій, пропонуємо авторську концепцію інтегрованої багатовимірної класифікації подій кримінальних правопорушень, яка базується на системному поєднанні матеріально-правових, процесуальних та криміналістичних критеріїв із урахуванням стадійності кримінального провадження та рівня доказової інформації.

Концептуальні основи авторської класифікації пропонує застосування засади багатовимірності, котра передбачає, що одна й та сама подія кримінального правопорушення одночасно характеризується за кількома незалежними параметрами (вимірами), кожен з яких має самостійне значення для кримінального провадження. Пропонується виділити п'ять основних вимірів класифікації:

Перший вимір – нормативно-правовий (характеризує відповідність події нормам матеріального кримінального права): включає класифікацію за ступенем тяжкості, за об'єктом посягання, за характером об'єктивної сторони, за формою вини тощо.

Другий вимір – процесуально-доказовий (характеризує особливості доказування події): включає класифікацію за обсягом необхідних доказів, за складністю встановлення обставин, за характером доказових джерел, за можливістю застосування спрощених процедур.

Третій вимір – криміналістичний (характеризує закономірності виникнення доказової інформації): включає класифікацію за слідовою картиною, за способом вчинення та приховування, за типовими слідчими ситуаціями.

Четвертий вимір – темпоральний (характеризує часові параметри події та її встановлення): включає класифікацію за тривалістю вчинення, за часом виявлення, за динамікою розкриття, за термінами розслідування.

П'ятий вимір – інформаційно-цифровий (характеризує рівень цифровізації події): включає класифікацію за ступенем використання цифрових технологій, за локалізацією в цифровому просторі, за характером цифрових слідів.

Запропонована нами функціонально-орієнтована класифікація є принципово новим підходом, за яким події кримінальних правопорушень класифікуються залежно від функціональних завдань кримінального провадження на конкретній стадії. Пропонуємо виділити три рівні функціональної класифікації:

- класифікація під час внесення відомостей до ЄРДР та початку досудового розслідування: події первинні (інформація про які є достатньою для внесення відомостей до ЄРДР); події латентні (для виявлення яких необхідне проведення перевірочних заходів); події презумовані (наявність яких припускається на основі непрямих ознак);

- класифікація на стадії досудового розслідування: події з високим рівнем доказової визначеності (більшість обставин встановлені та підтверджені належними доказами); події з середнім рівнем доказової визначеності (основні обставини встановлені, але потребують додаткового підтвердження); події з низьким рівнем доказової визначеності (багато обставин невстановлені або суперечливі);

- класифікація на стадії судового розгляду: події безспірні (обставини події не оспорюються сторонами); події частково оспорювані (сторони визнають факт події, але оспорюють окремі обставини); події повністю оспорювані (сторона захисту заперечує сам факт вчинення кримінального правопорушення).

Динамічна класифікація за рівнем доказової інформації котра нами пропонується враховує зміну обсягу та якості доказової інформації під час розслідування:

- етап 1 – первинна інформація про подію: події з повною первинною інформацією (відомі всі основні обставини); події з частковою первинною інформацією (відомі деякі обставини); події з мінімальною первинною інформацією (відомий лише факт можливого вчинення правопорушення);

- етап 2 – накопичення доказової інформації: події з лінійним накопиченням доказів (інформація надходить рівномірно); події зі стрибкоподібним накопиченням доказів (періодично виявляються значні обсяги нової інформації); події з регресивним накопиченням доказів (з часом виявити нову інформацію стає дедалі складніше);

- етап 3 – достатність доказової інформації: події з надлишковою доказовою інформацією (доказів більше, ніж мінімально необхідно); події з достатньою доказовою інформацією (доказів достатньо для доведення); події з недостатньою доказовою інформацією (потребують додаткового збирання доказів).

Окрім цього, нами пропонується матрична модель класифікації, за якою кожна подія характеризується системою індексів за різними параметрами, що дозволяє створити класифікаційний профіль події. Наприклад, подія умисного вбивства може мати такий профіль: нормативно-правовий індекс: ОТЗ (особливо тяжкий злочин); процесуально-доказовий індекс: ВСД (висока складність доказування); криміналістичний індекс: ЗСК (змішана слідова картина); темпоральний індекс: МВ (миттєве вчинення); інформаційно-цифровий індекс: ТП (традиційний, без цифрових технологій).

Така матрична модель дозволяє швидко визначити ключові характеристики події та спрогнозувати оптимальну стратегію розслідування.

Класифікація за ступенем процесуальної складності доказування пропонується як комплексна класифікація подій за інтегральним показником складності доказування, який враховує:

- eventi simplici (прості події): одноепізодність; наявність прямих доказів; очевидність обставин; відсутність потреби у спеціальних знаннях; типова слідча ситуація;

- eventi mediocris complexitatis (події середньої складності): можливі кілька епізодів; необхідність поєднання прямих та непрямих доказів; частково неочевидні обставини; потреба у окремих експертизах; нетипова слідча ситуація;

- eventi maxima complexitatis (складні події): багатоепізодність; переважання непрямих доказів; неочевидність більшості обставин; потреба у комплексних експертизах; унікальна слідча ситуація; необхідність міжнародної правової допомоги.

Пропонується класифікація за вектором процесуального розвитку, яка враховує динаміку кримінального провадження:

- події з прогресивним вектором: поступове розширення обсягу встановлених обставин; підтвердження первинних версій; виявлення нових доказів; рух до повного встановлення події;

- події зі стагнаційним вектором: відсутність приросту інформації; вичерпання очевидних напрямків розслідування; необхідність застосування нестандартних методів; ризик припинення провадження;

- події з регресивним вектором: спростування раніше встановлених обставин; виявлення недоліків первинного розслідування; необхідність переоцінки зібраних доказів; можлива зміна кваліфікації або закриття провадження.

З урахуванням цифровізації суспільства та злочинності пропонується спеціальна класифікація подій за рівнем цифровізації (цифро-орієнтована класифікація подій):

- рівень 0 – аналогові події (традиційні кримінальні правопорушення без використання цифрових технологій): всі дії відбуваються у фізичному світі; відсутні цифрові сліди; традиційні методи виявлення та фіксації;

- рівень 1 – гібридні події (кримінальні правопорушення з частковим використанням цифрових технологій): підготовка або комунікація через цифрові канали; наявність окремих цифрових слідів; поєднання традиційних та цифрових методів розслідування;

- рівень 2 – цифрові події (кримінальні правопорушення, що переважно відбуваються в цифровому середовищі): основні дії вчинюються в цифровому просторі; переважають цифрові докази; необхідність спеціальних цифрових компетенцій слідчих;

- рівень 3 – віртуальні події (кримінальні правопорушення повністю у цифровому просторі): всі дії відбуваються у віртуальному середовищі; виключно цифрові докази; складність локалізації та юрисдикції; транснаціональний характер.

Запропонована інтегрована багатовимірна класифікація має конкретне практичне застосування на різних стадіях кримінального провадження:

- під час внесення відомостей до ЄРДР класифікація дозволяє швидко визначити: достатність підстав для початку розслідування; потрібну процесуальну форму реагування; необхідність невідкладних слідчих (розшукових) дій; підслідність та підсудність кримінального провадження;

- на стадії досудового розслідування класифікація сприяє: оптимальному плануванню розслідування; визначенню пріоритетних напрямків збирання доказів; прогнозуванню строків розслідування; ефективному розподілу ресурсів між різними провадженнями;

- на стадії судового розгляду класифікація допомагає: визначити обсяг судового дослідження; оцінити повноту досудового розслідування; вирішити питання про можливість застосування спрощених процедур; забезпечити належну мотивацію судових рішень.

Класифікація подій кримінальних правопорушень має багатоаспектне значення для теорії та практики кримінального провадження. По-перше, вона забезпечує систематизацію наукових знань про різноманітні прояви кримінально протиправної поведінки, що сприяє розвитку теорії доказування [170, с. 201] та формуванню цілісного уявлення про події кримінальних правопорушень як складний об'єкт пізнання. Запропонована у дисертації інтегрована багатовимірна класифікація дозволяє подолати фрагментарність знань та створити системне розуміння події як багатоаспектного явища, що має матеріально-правові, процесуальні, криміналістичні та інформаційно-технологічні виміри.

По-друге, класифікація є інструментом удосконалення кримінального та кримінального процесуального законодавства, дозволяючи виявити прогалини та суперечності правового регулювання [254, с. 189]. Зокрема, запропонована

класифікація за рівнем цифровізації виявляє недостатність правового регулювання доказування подій кіберзлочинів, що вимагає відповідних законодавчих змін.

По-третє, класифікація має важливе практичне значення для організації і планування розслідування кримінальних правопорушень. Віднесення події до певної класифікаційної групи дозволяє визначити типову слідчу ситуацію, обрати оптимальний алгоритм слідчих (розшукових) дій, спрогнозувати місця знаходження доказів [261, с. 169-174]. У постанові ККС ВС від 22.03.2023 у справі № 161/1921/20 було підкреслено, що правозастосовний підхід щодо застосування положень кримінального процесуального закону повинен враховувати обставини конкретного кримінального провадження [200]. Матрична класифікаційна модель може бути покладена в основу автоматизованих систем підтримки прийняття рішень у кримінальному провадженні, що підвищить ефективність роботи правоохоронних органів.

По-четверте, класифікація подій кримінальних правопорушень важлива для визначення предмета доказування у конкретному кримінальному провадженні. Хоча ст. 91 КПК України визначає загальний предмет доказування для всіх кримінальних проваджень, його конкретизація залежить від виду кримінального правопорушення та особливостей події [243, с. 167]. Як зазначає О.В. Капліна, особливості події кримінального правопорушення визначають специфіку проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку [80, с. 160].

По-п'яте, класифікація має значення для оцінки достатності доказів події кримінального правопорушення. Залежно від виду події встановлюються різні вимоги до повноти та всебічності дослідження обставин справи [148, с. 198]. У постанові ВС від 26.03.2024 у справі № 749/630/21 зазначається, що допустимим доказом визнається відеозапис, здійснений поліцейським телефоном у публічному місці, якщо особа не заперечувала перебігу подій, відображених на ньому [294].

По-шосте, класифікація подій кримінальних правопорушень важлива для забезпечення єдності судової практики. Віднесення події до певної категорії

дозволяє застосовувати відповідну судову практику, що сприяє передбачуваності судових рішень та дотриманню принципу правової визначеності [138, с. 223]. ВС у своїй практиці неодноразово звертав увагу на необхідність правильного встановлення всіх обставин події кримінального правопорушення для правильної кваліфікації діяння [159].

По-сьоме, класифікація має значення для диференціації кримінальної процесуальної форми. Залежно від виду події можуть застосовуватися загальна або спрощена процедура розгляду, різні строки досудового розслідування, особливі правила доказування [288, с. 201]. У постанові ОП ККС ВС від 16.09.2024 у справі № 444/870/22 було роз'яснено особливості судового розгляду за спрощеною процедурою відповідно до ч. 3 ст. 349 КПК України [198].

По-восьме, класифікація подій кримінальних правопорушень важлива для формування криміналістичних методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

По-дев'яте, класифікація має значення для оптимізації використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Залежно від виду події визначаються види необхідних експертиз, характер спеціальних знань, які можуть бути використані при дослідженні обставин справи [286, с. 118-122]. Ю. В. Дрофич та Є. Г. Набока підкреслюють, що ефективність обшуку як інструменту кримінального процесуального доказування залежить від розуміння специфіки події правопорушення [60, с. 162].

По-десяте, класифікація подій кримінальних правопорушень важлива для забезпечення прав учасників кримінального провадження. Як зазначається у науковій літературі, проблемні аспекти доказування події кримінального правопорушення безпосередньо впливають на забезпечення прав учасників провадження [61, с. 143].

У сучасних умовах класифікація подій кримінальних правопорушень потребує подальшого розвитку з урахуванням нових викликів та загроз. Особливої актуальності набуває розробка класифікацій подій кіберзлочинів, кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, екологічних

кримінальних правопорушень. Цифровізація суспільства зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до класифікації подій за місцем та часом вчинення.

Важливим напрямком є розробка класифікацій подій кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану або збройних конфліктів. Такі події мають специфічні ознаки, що впливають на процес доказування та вимагають особливих підходів до встановлення обставин справи. Особливої уваги потребують питання доказування подій кримінальних правопорушень, пов'язаних із терористичною діяльністю [273, с. 48-59].

Класифікація подій кримінальних правопорушень є багатогранним науково-практичним завданням, яке має важливе значення для теорії та практики кримінального провадження. У підрозділі розглянуто основні види класифікацій: за кримінально-правовими критеріями (за ступенем тяжкості, за характером об'єктивної сторони, за способом вчинення); за криміналістичними критеріями (за способом приготування, за ступенем приховування, за місцем і часом вчинення); за кримінально-процесуальними критеріями (за особливостями виявлення, за обсягом доказування, за характером слідів).

Значення класифікації для кримінального провадження полягає у: систематизації наукових знань; удосконаленні законодавства; оптимізації планування розслідування; конкретизації предмета доказування; оцінці достатності доказів; забезпеченні єдності судової практики; диференціації процесуальної форми; формуванні криміналістичних методик; оптимізації використання спеціальних знань; забезпеченні прав учасників провадження.

Висновки до розділу 1

1. Дослідження генези наукових поглядів на поняття події кримінального правопорушення засвідчило, що ця категорія пройшла тривалий шлях доктринального осмислення від радянської кримінально-процесуальної науки до сучасних підходів у вітчизняній та зарубіжній правовій доктрині. Встановлено,

що у радянський період подія кримінального правопорушення розглядалася переважно як факт вчинення суспільно небезпечного діяння, що потребує встановлення у кримінальній справі. Сучасна вітчизняна доктрина характеризується розширенням розуміння події кримінального правопорушення, включаючи не лише сам факт вчинення діяння, але й сукупність обставин, що його характеризують. Компаративний аналіз зарубіжних правових систем показав різноманітність підходів до розуміння події правопорушення: від англо-американської концепції «actus reus» до континентальних моделей встановлення об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

2. Обґрунтовано авторське визначення поняття події кримінального правопорушення як елемента предмета доказування, під яким слід розуміти сукупність фактичних обставин, що характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України, у конкретних умовах місця, часу та обстановки, встановлення яких є обов'язковим для прийняття законного і обґрунтованого процесуального рішення у кримінальному провадженні. Визначено, що сутність події кримінального правопорушення полягає у її подвійній природі: як об'єктивної реальності (фактичного явища) та як юридичної конструкції (елемента предмета доказування згідно з п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України).

3. Встановлено, що структура події кримінального правопорушення є складною та багатокомпонентною, включаючи: а) діяння особи (дію або бездіяльність); б) суспільно небезпечні наслідки; в) причинний зв'язок між діянням та наслідками; г) місце вчинення кримінального правопорушення; ґ) час вчинення кримінального правопорушення; д) спосіб вчинення кримінального правопорушення; е) обстановку вчинення кримінального правопорушення; є) знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення. Доведено, що всі ці елементи є взаємопов'язаними та взаємозумовленими, а їх сукупне встановлення є необхідною передумовою для правильної кваліфікації діяння та прийняття законного процесуального рішення.

4. З'ясовано співвідношення події кримінального правопорушення з суміжними кримінально-правовими категоріями, зокрема зі складом кримінального правопорушення, об'єктивною стороною складу кримінального правопорушення, підставою кримінальної відповідальності. Встановлено, що подія кримінального правопорушення є ширшою категорією порівняно з об'єктивною стороною складу кримінального правопорушення, оскільки включає не лише обов'язкові ознаки об'єктивної сторони конкретного складу кримінального правопорушення, але й факультативні обставини, що мають значення для кримінального провадження. Аргументовано, що подія кримінального правопорушення співвідноситься зі складом кримінального правопорушення як явище дійсності з його правовою моделлю, як конкретний факт із юридичною абстракцією.

5. Визначено співвідношення події кримінального правопорушення з кримінально-процесуальними категоріями, такими як предмет доказування, обставини, що підлягають доказуванню, межі доказування, предмет і межі судового розгляду. Обґрунтовано, що подія кримінального правопорушення є первинним та системоутворюючим елементом предмета доказування, встановлення якого є необхідною передумовою для з'ясування інших обставин, передбачених ст. 91 КПК України. Доведено, що невстановлення події кримінального правопорушення унеможливлює доказування вини особи, характеру і розміру завданої шкоди та інших обставин, що входять до предмета доказування.

6. Розроблено науково обґрунтовану класифікацію подій кримінальних правопорушень за різними критеріями: а) за характером суспільно небезпечних наслідків (матеріальні та формальні склади); б) за особливостями об'єктивної сторони (з активною поведінкою та з бездіяльністю); в) за тривалістю вчинення (одномоментні, триваючі, продовжувані); г) за кількістю епізодів злочинної діяльності (одноепізодні та багатоепізодні); ґ) за ступенем завершеності (закінчені та незакінчені); д) за формою співучасті (вчинені одноособово та у співучасті); е) за об'єктом посягання (проти життя та здоров'я, власності,

громадської безпеки тощо). Встановлено, що запропонована класифікація має важливе теоретичне та практичне значення для правильної кваліфікації діянь, визначення напрямків розслідування, обрання процесуальної форми провадження.

7. Обґрунтовано практичне значення класифікації подій кримінальних правопорушень для кримінального провадження, яке полягає у: визначенні обсягу та змісту обставин, що підлягають встановленню; виборі оптимальної методики розслідування; плануванні слідчих (розшукових) дій; формуванні доказової бази; правильній кваліфікації діяння; індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання. Доведено, що врахування типових ознак події кримінального правопорушення певного виду дозволяє оптимізувати процес доказування та підвищити ефективність кримінального провадження загалом.

8. Встановлено, що подія кримінального правопорушення має міждисциплінарний характер і є об'єктом дослідження не лише кримінального процесуального права, але й кримінального права, криміналістики, кримінології, судової медицини та інших галузей знань. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу до вивчення події кримінального правопорушення із застосуванням методів різних юридичних наук та суміжних галузей знань, що дозволяє забезпечити всебічне, повне та об'єктивне дослідження обставин кримінального провадження.

РОЗДІЛ 2 КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

2.1 Процесуальний порядок та особливості встановлення події кримінального правопорушення на різних стадіях кримінального провадження

Встановлення події кримінального правопорушення становить фундаментальну основу кримінального провадження, оскільки саме цей елемент предмета доказування визначає наявність правових підстав для застосування кримінальних процесуальних механізмів притягнення особи до відповідальності. Як справедливо зазначає В. Г. Гончаренко, подія кримінального правопорушення відсутня, якщо не було встановлено самого факту події або якщо встановлено, що сама подія мала місце, однак її не можна визначити як кримінальне правопорушення [118, с. 105]. Процесуальний порядок встановлення цієї обставини характеризується значною специфікою на різних стадіях кримінального провадження, що обумовлює необхідність детального аналізу особливостей доказування події на кожному етапі кримінального судочинства.

Стадійність кримінального провадження як системоутворююча властивість кримінального процесу передбачає послідовне проходження справи через визначені законом етапи [246, с. 151]. Відповідно до ст. 3 КПК України, досудове розслідування є стадією кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта [123]. Саме на цій стадії закладаються процесуальні основи для встановлення події кримінального правопорушення, що включає з'ясування часу, місця, способу та інших обставин вчинення кримінального правопорушення згідно з п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України.

Початковий етап досудового розслідування характеризується невідкладністю процесуальних дій, спрямованих на фіксацію слідів кримінального правопорушення та встановлення первинних обставин події. Ст. 214 КПК України встановлює, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР [123]. Це положення кореспондує з вимогами міжнародних стандартів щодо ефективності кримінального судочинства та права на доступ до правосуддя. У цьому контексті особливого значення набуває огляд місця події, який у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР, що здійснюється негайно після огляду. Дана норма відображає баланс між необхідністю швидкого реагування на кримінальні правопорушення та дотриманням процесуальних гарантій прав учасників провадження.

Практична значущість цих процесуальних вимог підтверджується результатами проведеного анкетування (Додаток А). Зокрема, 61,2 % респондентів зазначають, що найбільші труднощі зі встановленням події кримінального правопорушення виникають саме на стадії внесення відомостей до ЄРДР, що значно перевищує кількість проблем, характерних для наступних стадій провадження. При цьому 62,5 % опитаних вказують на недостатність 24-годинного строку для належної перевірки повідомлення про кримінальне правопорушення та первинного встановлення ознак події, наголошуючи, що така обмеженість у часі нерідко призводить до поспішних процесуальних рішень. Результати анкетування також засвідчили, що 73,0 % практиків визнають законодавче регулювання встановлення події на стадії внесення відомостей до ЄРДР недостатнім, а 75,7 % вказують на те, що прокурор дає вказівки щодо доопрацювання матеріалів у 15 % та більше справ саме через неповноту первинного встановлення обставин події. Ці дані свідчать про системний характер проблеми та необхідність вдосконалення правового регулювання зазначеного початкового процесуального етапу.

Встановлення події кримінального правопорушення на початковому етапі досудового розслідування передбачає з'ясування низки конкретних обставин. По-перше, необхідно встановити сам факт вчинення діяння, яке має ознаки кримінального правопорушення. Як зазначається у науковій літературі, відсутність події кримінального правопорушення може означати як відсутність події взагалі, так і наявність події, яка не є кримінальним правопорушенням внаслідок дії стихійного лиха, фізіологічних процесів або інших обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння [131, с. 38]. По-друге, слідчий повинен встановити час вчинення кримінального правопорушення, що має значення для визначення підвідомчості, підсудності справи, застосування строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. По-третє, встановлення місця вчинення кримінального правопорушення є критично важливим для визначення підслідності та підсудності, а також для правильної кваліфікації діяння у випадках, коли місце вчинення є кваліфікуючою ознакою складу кримінального правопорушення.

Спосіб вчинення кримінального правопорушення як елемент події підлягає обов'язковому встановленню незалежно від того, чи є він обов'язковою ознакою складу конкретного кримінального правопорушення. У теорії доказів спосіб вчинення кримінального правопорушення тлумачиться як комплекс дій, що вчиняється правопорушником у певній послідовності і призводить до злочинного наслідку [241, с. 237]. Встановлення способу вчинення має не лише кримінально-правове, але й криміналістичне значення, оскільки дозволяє визначити методику розслідування, висунути слідчі версії, спланувати проведення слідчих (розшукових) дій. Спосіб вчинення кримінального правопорушення може свідчити про професіоналізм злочинця, наявність попереднього злочинного досвіду, психологічні особливості особи правопорушника, що має значення для встановлення його особи та збирання додаткових доказів.

Докладність встановлення обставин події залежить від характеру та тяжкості кримінального правопорушення. При розслідуванні тяжких та

особливо тяжких злочинів слідчий повинен встановити максимально детальну картину події, включаючи всі проміжні етапи злочинної діяльності, використані знаряддя та засоби, особливості обстановки вчинення кримінального правопорушення. При розслідуванні кримінальних проступків допускається менш деталізоване встановлення обставин події, проте навіть у таких випадках повинні бути з'ясовані всі обставини, необхідні для правильної правової оцінки діяння та прийняття обґрунтованого процесуального рішення. Диференціація процесуальної форми встановлення події залежно від категорії кримінального правопорушення відповідає принципу процесуальної економії та сприяє оптимізації використання ресурсів органів досудового розслідування.

Процесуальний механізм встановлення події кримінального правопорушення на стадії досудового розслідування реалізується через комплекс слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Як зазначається у правовій доктрині, слідчі (розшукові) дії є регламентованими нормами процесуального права та здійснюваними в межах кримінального провадження процесуальними діями, які є комплексом пізнавально-засвідчувальних операцій, спрямованих на отримання, дослідження й перевірку доказів [122]. Кожна слідча дія має власне призначення у процесі встановлення обставин події: огляд місця події дозволяє виявити та зафіксувати сліди кримінального правопорушення, допит свідків і потерпілих дає змогу отримати вербальну інформацію про обставини події, призначення експертизи забезпечує застосування спеціальних знань для з'ясування питань, що виникають під час розслідування [96, с. 583-585].

Роль прокурора у встановленні події кримінального правопорушення на стадії досудового розслідування визначається його функцією процесуального керівництва. У контексті встановлення обставин події прокурор має право давати слідчому письмові вказівки, які є обов'язковими для виконання, доручати проведення слідчих (розшукових) дій, самостійно їх проводити, брати участь у них або перевіряти їх проведення. Така модель процесуального керівництва

спрямована на забезпечення законності, повноти та неупередженості встановлення обставин події кримінального правопорушення.

Важливим елементом системи встановлення події є інститут слідчого судді, який здійснює судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Слідчий суддя розглядає клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, які потребують попереднього судового дозволу. Хоча слідчий суддя безпосередньо не встановлює обставини події кримінального правопорушення, його рішення можуть мати істотний вплив на можливість збирання доказів і, відповідно, на повноту встановлення цих обставин.

Міжнародні стандарти встановлення обставин кримінальної справи, закріплені в актах Ради Європи та практиці ЄСПЛ, мають безпосереднє значення для українського кримінального процесу. Згідно з ч.ч. 4-6 ст. 9 КПК України, у разі, якщо його норми суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України; кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ. Це положення забезпечує імплементацію міжнародних стандартів справедливого судочинства у процес встановлення події кримінального правопорушення.

Практика ЄСПЛ щодо встановлення фактичних обставин справи базується на кількох фундаментальних принципах. По-перше, це принцип ефективного розслідування, який передбачає, що держава повинна провести ретельне та повне розслідування обставин справи [215]. По-друге, це принцип рівності засобів (equality of arms), який вимагає забезпечення справедливого балансу між сторонами у можливостях представляти свої докази та аргументи [220]. По-третє, це принцип змагальності, який передбачає, що кожна сторона повинна мати можливість знати та коментувати докази, представлені іншою стороною [219]. Ці принципи повністю кореспондують з вітчизняним кримінальним

процесуальним законодавством і повинні враховуватися при встановленні події кримінального правопорушення на всіх стадіях провадження.

Важливою особливістю встановлення події кримінального правопорушення на досудовому розслідуванні є необхідність дотримання процесуальної форми збирання доказів. ВС неодноразово наголошував, що здійснення досудового розслідування до внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР або без такого внесення не допускається [159]. Це положення кореспондує з конституційним принципом верховенства права та забезпечує захист прав особи від свавільного втручання держави у її приватне життя. Слід погодитися з висновком ККС у складі ВС, викладеним у постанові від 5 лютого 2025 року у справі № 127/19722/17, про те, що обставини, встановлені у провадженні, в якому не беруть участь інші обвинувачені, не повинні мати преюдиціального значення для їхніх справ [180].

Аналіз судової практики свідчить про те, що встановлення події кримінального правопорушення вимагає з'ясування не лише факту вчинення суспільно небезпечного діяння, але й усієї сукупності обставин, які характеризують об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення. Так, диспозиція ст. 286 КК України сформульована законодавцем як бланкетна, тому для встановлення ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого цією нормою, потрібно проаналізувати ті нормативно-правові акти, які унормовують правила безпеки руху й експлуатації транспорту [157]. Подібний підхід застосовується і при встановленні події інших кримінальних правопорушень з бланкетними диспозиціями, що потребує від слідчого не лише юридичної кваліфікації, але й розуміння спеціальних норм та правил, порушення яких утворює об'єктивну сторону кримінального правопорушення.

Строки досудового розслідування встановлюють темпоральні межі для встановлення події кримінального правопорушення та інших обставин, що підлягають доказуванню. Ці темпоральні обмеження стимулюють ефективність

процесу встановлення обставин події та сприяють реалізації принципу розумності строків кримінального провадження.

Специфіка встановлення події кримінального правопорушення на стадії досудового розслідування полягає також у можливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження. За ст. 131 КПК України, заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються з метою досягнення дієвості кримінального провадження, зокрема, для забезпечення виконання процесуальних дій, збереження доказів і можливості здійснення спеціальної конфіскації [123; 12]. Застосування таких заходів, як тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна, може мати вирішальне значення для повного та всебічного встановлення обставин події кримінального правопорушення.

Переходячи до аналізу особливостей встановлення події кримінального правопорушення на стадії судового провадження, слід наголосити на якісно новому характері доказування на цьому етапі.

Процесуальна форма судового розгляду характеризується дотриманням принципу змагальності сторін, який передбачає, що кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обґрунтування стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій. У контексті встановлення події кримінального правопорушення це означає, що сторона обвинувачення повинна довести наявність події та усіх її обставин, тоді як сторона захисту має право спростовувати ці твердження та надавати власні докази. ВС України у своїй практиці послідовно дотримується цієї ж позиції. [140].

Реалізація принципу змагальності при встановленні події кримінального правопорушення на стадії судового розгляду передбачає рівні можливості сторін у поданні доказів, участі у їх дослідженні та наданні аргументів щодо доказів і правових питань. Суд при цьому зберігає об'єктивність і неупередженість, не виступаючи на боці жодної із сторін. Така процесуальна конструкція відповідає стандартам справедливого судового розгляду, визначеним у практиці ЄСПЛ.

Зокрема, у справі «Барбера, Мессеге і Хабардо проти Іспанії» ЄСПЛ наголосив, що обвинувачений повинен мати можливість ефективно оспорювати докази, представлені стороною обвинувачення [216].

Дослідження доказів у судовому засіданні здійснюється у певній послідовності, яка може мати значення для повноти встановлення обставин події. Загальним правилом є те, що першою подає докази та бере участь у дослідженні доказів сторона обвинувачення, після чого аналогічні дії здійснює сторона захисту. Проте суд може змінити цей порядок, якщо це необхідно для забезпечення всебічності та повноти судового розгляду. Кожна з процесуальних дій має власне призначення у процесі встановлення обставин події кримінального правопорушення.

Допит підсудного у судовому засіданні є важливим засобом встановлення обставин події кримінального правопорушення, оскільки підсудний, як правило, володіє найповнішою інформацією про подію. Встановлений законом порядок допиту підсудного передбачає надання йому можливості висловитися з приводу висунутого обвинувачення та доказів, на яких воно ґрунтується, підтверджуючи чи спростовуючи це обвинувачення повністю або частково [101, с. 66-73]. Допит підсудного є не тільки процесуальним способом перевірки правдивості показань, що він давав на досудовому розслідуванні, а й самостійною процесуальною дією, у ході якої можуть бути одержані показання, що відрізняються від попередніх або доповнюють їх [65, с. 65].

Судове слідство як центральна частина судового розгляду містить систему процесуальних дій, спрямованих на дослідження доказів і встановлення обставин кримінального провадження, включаючи подію кримінального правопорушення. Судове слідство починається з викладу прокурором обвинувачення, після чого головуючий з'ясовує ставлення підсудного до обвинувачення [101, с. 66-73]. Подальше дослідження доказів здійснюється у порядку, запропонованому стороною, яка має довести певні обставини, при цьому першою подає докази сторона обвинувачення, якщо підсудний визнає себе

винним [92, с. 73-81]. Така послідовність дослідження доказів забезпечує системність та логічність процесу встановлення обставин події.

Важливою особливістю встановлення події кримінального правопорушення на стадії судового розгляду є можливість призначення судової експертизи. Рішення про провадження експертизи в залі суду приймається судом у нарадчій кімнаті з винесенням ухвали про призначення експертизи [1, с. 370-380]. Залучення експертних знань на стадії судового розгляду може мати вирішальне значення для з'ясування обставин події, які потребують спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла.

Результатом судового розгляду є винесення вироку, який повинен містити встановлені судом обставини кримінального провадження. Згідно зі ст. 374 КПК України, в описово-мотивувальній частині обвинувального вироку зазначаються, зокрема, подія кримінального правопорушення, яка визнана судом доведеною, з вказівкою місця, часу, способу вчинення, його наслідків та інших істотних обставин, які встановлені під час судового розгляду. Подія кримінального правопорушення також підлягає доказуванню та подальшій оцінці і встановленню вироком суду, а тому ствердження про вчинення кримінального правопорушення до цього моменту вважається неприпустимим [150, с. 9-15]. Це положення узгоджується з конституційним принципом презумпції невинуватості, закріпленим у ст. 62 Конституції України.

Під час розгляду кримінального провадження суд зобов'язаний виявити, встановити і вказати в мотивувальній частині вироку порушення спеціальних правил (наприклад, ПДР при розгляді справ за ст. 286 КК України), які мали місце під час конкретної події, але водночас він повинен чітко зазначати у вироку, які саме з цих порушень були причиною настання наслідків, передбачених відповідною статтею КК [157]. Цей підхід забезпечує встановлення не лише самого факту події, але й причинно-наслідкового зв'язку між діянням та суспільно небезпечними наслідками, що є необхідною умовою для кваліфікації діяння як кримінального правопорушення.

Особливості встановлення події кримінального правопорушення на апеляційній стадії кримінального провадження визначаються специфікою апеляційного перегляду судових рішень. При цьому суд апеляційної інстанції не обмежений доказами, дослідженими під час судового розгляду, і за клопотанням учасників судового провадження або з власної ініціативи може безпосередньо дослідити додаткові або нові докази.

ВС у постанові від 22 березня 2023 року у справі № 161/1921/20 вказав, що правозастосовний підхід щодо оцінки доказів має сприйматися в контексті обставин конкретного кримінального провадження і як такий, що не має універсального характеру і є винятком із загальних правил оцінки доказів за критеріями їх допустимості [77]. Це свідчить про те, що встановлення події кримінального правопорушення на апеляційній стадії повинно здійснюватися з урахуванням конкретних обставин справи та не може ґрунтуватися виключно на формальних підставах.

Касаційна стадія кримінального провадження характеризується більш обмеженими можливостями для перегляду встановлених судами нижчих інстанцій обставин події кримінального правопорушення. Проте касаційний перегляд може виявити істотні порушення процесуального закону при встановленні події кримінального правопорушення, які призвели до неправильного вирішення справи.

Практика ККС у складі ВС свідчить про важливість дотримання процесуальної форми при встановленні обставин події на всіх стадіях кримінального провадження. У постанові від 15 січня 2024 року у справі № 683/694/20 Об'єднана палата ККС зазначила, що розбіжності у викладі фактичних обставин кримінального правопорушення в повідомленні про підозру та в обвинувальному акті, за умови, що їх виклад в обвинувальному акті дає повне розуміння кожного з елементів складу кримінального правопорушення для юридично-правової оцінки діяння, не є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону [189].

Порівняльний аналіз процесуального порядку встановлення події кримінального правопорушення в Україні та в інших правових системах дозволяє виявити як спільні риси, так і істотні відмінності. У кримінальному процесі Федеративної Республіки Німеччина встановлення обставин кримінального правопорушення здійснюється в рамках попереднього розслідування (Vorermittlung) та головного слідства (Hauptverfahren). Німецький кримінальний процес характеризується більш формалізованим підходом до встановлення фактичних обставин справи, що обумовлено традиціями континентального права. При цьому німецький законодавець надає значну роль слідчому судді (Ermittlungsrichter) у процесі досудового розслідування, особливо при прийнятті рішень про застосування заходів, які обмежують конституційні права особи [327].

У кримінальному процесі Республіки Польща досудове розслідування (postępowanie przygotowawcze) поділяється на дізнання та попереднє слідство, що відрізняє польську модель від української [11, с.102-107]. Встановлення події кримінального правопорушення в польському кримінальному процесі здійснюється переважно органами прокуратури, які мають широкі повноваження щодо керівництва досудовим розслідуванням. Польський КПК передбачає детальну регламентацію процесуальних дій, спрямованих на встановлення обставин події, включаючи спеціальні правила для окремих категорій кримінальних правопорушень [319].

Англо-американська система кримінального судочинства демонструє істотні відмінності від континентальної моделі у підходах до встановлення події кримінального правопорушення. У Сполучених Штатах Америки кримінальний процес характеризується домінуванням змагальних засад, коли встановлення фактичних обставин справи значною мірою покладається на сторони процесу [127, с. 585-589]. Попереднє слухання (preliminary hearing) у США служить механізмом перевірки наявності достатніх підстав для притягнення особи до кримінальної відповідальності, проте воно не має на меті всебічне встановлення всіх обставин події [116, с. 22].

У Великій Британії кримінальне провадження взагалі не містить стадії досудового розслідування у тому розумінні, як це прийнято в континентальних правових системах [96, с. 583-585]. Встановлення події кримінального правопорушення в англійському кримінальному процесі відбувається переважно під час судового розгляду, де застосовуються специфічні правила допустимості доказів, включаючи правило про неприпустимість показань з чужих слів (hearsay rule).

Французький кримінальний процес розглядає дізнання та попереднє слідство як окремі самостійні стадії, що наближає його до української моделі [143, с. 170-180]. Проте суттєвою особливістю французької системи є інститут слідчого судді (juge d'instruction), який має широкі повноваження щодо встановлення обставин події кримінального правопорушення на стадії попереднього слідства.

Іспанське кримінальне процесуальне законодавство визначає досудове розслідування як обов'язкову першу стадію кримінального провадження, при цьому прокурор і слідчий суддя об'єднані спільною метою встановити особу, яка вчинила злочин, і зібрати необхідні докази [96, с. 583]. Особливості встановлення події залежать від виду провадження, що передбачає диференціацію процесуальної форми залежно від тяжкості кримінального правопорушення. Така модель дозволяє оптимізувати процесуальні ресурси та забезпечити баланс між ефективністю розслідування та гарантіями прав учасників провадження.

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про універсальність основних принципів встановлення події кримінального правопорушення, незалежно від типу правової системи. До таких принципів належать законність, повнота, всебічність та об'єктивність дослідження обставин події. Водночас процесуальні механізми реалізації цих принципів можуть істотно відрізнятися залежно від правових традицій конкретної держави. Український кримінальний процес, запозичивши багато позитивних елементів з різних правових систем, створив

власну модель встановлення події кримінального правопорушення, яка поєднує елементи континентальної та змагальної систем.

Проблемні аспекти встановлення події кримінального правопорушення часто виникають у провадженнях щодо складних багатоепізодних кримінальних правопорушень, коли необхідно встановити численні обставини кожного епізоду злочинної діяльності.

Сучасні виклики, пов'язані з цифровізацією суспільних відносин, ставлять нові завдання перед процесом встановлення події кримінального правопорушення. Кримінальні правопорушення, вчинені з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, потребують застосування спеціальних методів фіксації та дослідження цифрових слідів [52, с. 13-19].

Важливим аспектом встановлення події кримінального правопорушення є забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого. Частина друга ст. 42 КПК України передбачає, що підозрюваний, обвинувачений має право знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують, і отримати роз'яснення своїх прав [295].

Підсумовуючи, слід констатувати, що процесуальний порядок встановлення події кримінального правопорушення на різних стадіях кримінального провадження характеризується системною єдністю при збереженні специфіки кожної стадії. Досудове розслідування спрямоване на первинне встановлення обставин події через комплекс слідчих (розшукових) дій. Судове провадження забезпечує перевірку та підтвердження встановлених обставин через безпосереднє дослідження доказів у змагальному процесі. Апеляційна та касаційна стадії виконують контрольні функції щодо правильності встановлення обставин події судами нижчих інстанцій.

Аналіз процесуального порядку встановлення події кримінального правопорушення дозволяє виділити кілька ключових проблем, які потребують вирішення. По-перше, це проблема забезпечення балансу між ефективністю розслідування та дотриманням процесуальних гарантій прав учасників провадження. Надмірний формалізм процедури може призвести до зайвих

затримок та неефективності розслідування, тоді як надмірне спрощення процедури загрожує порушенням прав особи. По-друге, це проблема адаптації традиційних процесуальних механізмів до нових викликів, пов'язаних з цифровізацією суспільних відносин та появою нових видів кримінальних правопорушень. По-третє, це проблема забезпечення єдності судової практики у питаннях встановлення події кримінального правопорушення, оскільки різне тлумачення процесуальних норм різними судами може призвести до порушення принципу правової визначеності [272, с. 63-74].

Подальший розвиток інституту встановлення події кримінального правопорушення потребує імплементації стандартів ЄСПЛ, розширення технологічних можливостей доказування та підвищення кваліфікації суб'єктів кримінального провадження

Окремої уваги заслуговує встановлення події кримінального правопорушення при різних формах закінчення досудового розслідування. Якщо слідчий, прокурор встановлює відсутність події кримінального правопорушення, кримінальне провадження підлягає закриттю на підставі п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України [149]. Як зазначається у судовій практиці, підставою закриття кримінального провадження за цією підставою є встановлення того, що не було самого факту події для розслідування якого розпочате кримінальне провадження; сама подія мала місце, однак її неможна визнати кримінальним правопорушенням, бо вона була результатом дії стихійного лиха, фізіологічних процесів тощо; подія мала місце, проте не була кримінальним правопорушенням, оскільки є наслідком дій потерпілого, а не сторонніх осіб [54, с. 242-247]. Така диференціація підходів до розуміння відсутності події має важливе практичне значення для правильного застосування підстав закриття кримінального провадження.

Встановлення події кримінального правопорушення також має особливості при укладенні угод у кримінальному провадженні. Відповідно до ст. 469 КПК України, угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого або підозрюваного чи обвинуваченого у кримінальному

провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої тяжкості. При укладенні угоди сторони визнають певні обставини кримінального провадження, включаючи обставини події кримінального правопорушення, які фіксуються в тексті угоди. Проте таке визнання не звільняє суд від обов'язку перевірити, чи не є угода результатом примусу та чи відповідають визнані обставини фактичним матеріалам справи. Така процедура забезпечує баланс між принципами диспозитивності та публічності у кримінальному провадженні.

Сучасні виклики у сфері встановлення події кримінального правопорушення пов'язані з необхідністю адаптації традиційних процесуальних механізмів до нових реалій цифрової епохи. Широке використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у всіх сферах суспільного життя призвело до появи нової категорії доказів – цифрових доказів, встановлення достовірності та допустимості яких потребує застосування спеціальних процесуальних процедур.

Особливої актуальності набуває питання встановлення події кримінального правопорушення в умовах дії воєнного стану в Україні. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та відповідні зміни до КПК України передбачають певні особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану. Зокрема, може застосовуватися спрощена процедура досудового розслідування, скорочуються строки проведення окремих процесуальних дій, допускається використання технічних засобів для фіксації процесуальних дій у віддаленому режимі. При цьому ці особливості не повинні призводити до порушення основних гарантій справедливого судового розгляду та прав учасників провадження, включаючи право на встановлення достовірних обставин події кримінального правопорушення.

2.2 Криміналістичні методи та засоби встановлення обставин події кримінального правопорушення

Встановлення обставин події кримінального правопорушення є одним із пріоритетних завдань кримінального провадження, реалізація якого безпосередньо залежить від ефективності застосування криміналістичних методів та засобів. Криміналістика як наука про закономірності злочинної діяльності та її відображення в джерелах інформації розробляє науково обґрунтовані засоби, прийоми та методи, що забезпечують збирання, дослідження, оцінку та використання доказів з метою встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні [107, с. 12]. Значущість криміналістичного забезпечення процесу встановлення події кримінального правопорушення визначається тим, що саме криміналістика пропонує слідчому, прокурору, експерту інструментарій для пізнання механізму злочинного діяння та з'ясування всіх обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.

Методологічну основу криміналістичного дослідження події кримінального правопорушення становить система методів, яка включає загальнонаукові, окремі та спеціальні криміналістичні методи. Загальнонаукові методи пізнання, до яких належать спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент, моделювання, аналіз та синтез, застосовуються на всіх етапах криміналістичного дослідження й адаптуються відповідно до специфіки об'єкта пізнання [213, с. 45]. Спеціальні криміналістичні методи являють собою сукупність засобів, способів та прийомів, розроблених безпосередньо криміналістичною наукою для вирішення завдань розслідування кримінальних правопорушень. До них належать методи криміналістичної ідентифікації, криміналістичної діагностики, методи роботи зі слідами та речовими доказами тощо [229, с. 78].

Криміналістична ідентифікація посідає особливе місце серед методів встановлення обставин події кримінального правопорушення. Як зазначає В. Ю. Шепітько, криміналістична ідентифікація – це процес встановлення

тотожності конкретного матеріального об'єкта шляхом його виділення із певної сукупності об'єктів за неповторним комплексом ознак, які були відображені при обставинах, пов'язаних із кримінальним правопорушенням [107, с. 89]. Ідентифікаційні дослідження дозволяють встановити, чи саме цей предмет залишив слід на місці події, чи належить виявлений об'єкт конкретній особі, чи виготовлено документ за допомогою певного технічного засобу тощо. Результати ідентифікації мають вирішальне значення для встановлення причетності особи до вчинення кримінального правопорушення та з'ясування механізму злочинного діяння.

Поряд із ідентифікацією важливу роль відіграє криміналістична діагностика, яка полягає у встановленні обставин кримінального провадження шляхом дослідження та з'ясування властивостей і станів об'єктів та явищ [98, с. 56]. Діагностичні дослідження спрямовані на встановлення механізму події, часових і просторових характеристик діяння, способу його вчинення, послідовності дій учасників події тощо. Наприклад, діагностичне дослідження слідів пальців рук дозволяє встановити, якою рукою і яким пальцем залишено слід, у якому положенні знаходилася рука в момент слідоутворення. Діагностика слідів взуття дає можливість визначити напрямок руху особи, приблизну швидкість переміщення, фізичні особливості людини [139, с. 112].

Криміналістичні засоби встановлення обставин події кримінального правопорушення охоплюють три основні групи: засоби криміналістичної техніки, засоби криміналістичної тактики та засоби криміналістичної методики [211, с. 23]. Ця класифікація відображає структуру криміналістики як науки та дозволяє системно підходити до вирішення завдань розслідування. Кожна група засобів має власне призначення, однак лише їх комплексне застосування забезпечує ефективне встановлення всіх обставин події кримінального правопорушення.

Криміналістична техніка являє собою важливий розділ криміналістики, що виник у результаті впровадження досягнень природничо-технічних наук у практику боротьби зі злочинністю. Методи фізики, хімії, біології, медицини та

інших галузей знань пристосовувалися для виявлення слідів кримінального правопорушення та отримання інформації з метою кримінального судочинства [107, с. 167]. Науково-технічні засоби криміналістики — це прилади, пристосування і матеріали, які використовуються для збирання і дослідження доказів або створення умов, що ускладнюють вчинення кримінальних правопорушень. Відповідно до ст. 25 КПК України, прокурор та слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила, у тому числі шляхом використання технічних засобів [123].

Сучасна система криміналістичної техніки включає декілька основних галузей, кожна з яких має власний предмет дослідження та методичний апарат. Трасологія вивчає теоретичні засади слідоутворення, закономірності виникнення різних видів слідів, які відбивають механізм кримінального правопорушення [15, с. 91]. Криміналістична трасологія розробляє техніко-криміналістичні засоби, прийоми, методи збирання і дослідження слідів з метою їх використання для розслідування і попередження кримінальних правопорушень. Предмет трасології становлять сліди як відображення зовнішньої будови матеріальних об'єктів, пов'язаних із подією кримінального правопорушення.

Дослідження слідів має надзвичайно важливе криміналістичне значення, оскільки допомагає встановити знаряддя кримінального правопорушення, отримати відомості про злочинця, визначити механізм злочинної події [43, с. 134]. Криміналістичне значення слідів визначається існуванням їх причинного зв'язку з подією кримінального правопорушення. За матеріально-фіксованими слідами можлива ідентифікація об'єкта, який їх залишив, що дозволяє встановити конкретну особу або предмет, причетний до події. Трасологічні дослідження дають змогу вирішувати широке коло ідентифікаційних та діагностичних завдань, зокрема: визначати групову належність об'єкта, що залишив слід; встановлювати механізм і умови виникнення слідів; з'ясовувати окремі обставини злочинної події, такі як спосіб проникнення у приміщення,

кількість учасників події, напрямок їх руху, використання транспортних засобів, орієнтовний час вчинення кримінального правопорушення [25, с. 145].

Трасологія базується на низці наукових положень, що забезпечують достовірність її висновків. По-перше, об'єкти матеріального світу індивідуальні – кожний об'єкт тотожний тільки самому собі й відрізняється від інших, навіть подібних, об'єктів. По-друге, зовнішня будова об'єктів здатна відображатися на інших об'єктах у вигляді слідів. По-третє, за матеріально-фіксованими слідами можлива ідентифікація об'єкта, який їх залишив. По-четверте, об'єкти механічної контактної взаємодії мають відносну стійкість і можуть бути тільки твердими тілами, що мають доволі стійкі зовнішні ознаки [105, с. 178].

Систему трасології складають: вчення про сліди та механізм слідоутворення; прийоми і методи виявлення, фіксації та вилучення слідів; дослідження слідів-відображень рук, ніг, зубів, одягу, знарядь злому та інструментів, транспортних засобів; дослідження речовин як слідів кримінального правопорушення; дослідження предметів як слідів кримінального правопорушення [14, с. 89]. Особливе значення має дактилоскопія – галузь криміналістичної техніки, що вивчає будову папілярних візерунків шкіри рук з метою ідентифікації особи. Сліди рук є найбільш поширеним видом слідів на місцях подій і мають високу ідентифікаційну цінність завдяки індивідуальності та відносній незмінності папілярних візерунків протягом життя людини [110, с. 201].

Криміналістична балістика досліджує вогнепальну зброю, боєприпаси до неї та сліди їх застосування для встановлення обставин кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням зброї. Балістичні дослідження дозволяють ідентифікувати конкретний екземпляр зброї за слідами на кулях та гільзах, визначити дистанцію і напрямок пострілу, встановити взаємне розташування стрільця та потерпілого в момент пострілу [225, с. 312]. Ці відомості мають вирішальне значення для реконструкції механізму події та перевірки версій щодо обставин застосування зброї.

Криміналістичне документознавство охоплює техніко-криміналістичне дослідження документів та судове почеркознавство. Техніко-криміналістичне дослідження документів спрямоване на встановлення способу виготовлення документа, факту та способу внесення змін до його змісту, відновлення первісного змісту пошкоджених документів, ідентифікацію друкарських засобів та матеріалів письма [3, с. 256]. Почеркознавство вирішує завдання ідентифікації виконавця рукописного тексту або підпису за індивідуальними особливостями почерку.

Значення техніко-криміналістичних засобів для встановлення обставин події кримінального правопорушення важко переоцінити. Під час огляду місця події слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі та документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 7 ст. 237 КПК України) [123]. Застосування криміналістичної техніки забезпечує повноту та якість збирання доказової інформації, створює умови для її збереження та подальшого дослідження.

Криміналістична фотографія та відеозйомка є традиційними засобами фіксації обстановки місця події та виявлених слідів. Сучасні цифрові технології суттєво розширили можливості криміналістичної фотографії, забезпечуючи високу якість зображення, можливість негайного перегляду результатів зйомки, зручність зберігання та передачі інформації. Відеозйомка дозволяє зафіксувати не лише статичну картину місця події, а й динаміку проведення слідчих (розшукових) дій, що має важливе значення для забезпечення допустимості отриманих доказів та можливості їх перевірки.

Окремо слід зупинитися на криміналістичній тактиці як складовій криміналістичного забезпечення встановлення обставин події кримінального правопорушення. Криміналістична тактика вивчає систему прийомів планування та організації розслідування, підготовки і проведення слідчих (розшукових) дій.

Тактичні прийоми являють собою найбільш раціональні способи дій слідчого, що відповідають конкретній слідчій ситуації та забезпечують максимальну ефективність слідчої дії. Розробка та застосування тактичних прийомів базується на вивченні закономірностей формування слідчих ситуацій, поведінки учасників кримінального провадження, психологічних особливостей сприйняття та запам'ятовування інформації.

Огляд місця події є однією з ключових слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення обставин події кримінального правопорушення. Як зазначається у криміналістичній літературі, огляд місця події — це слідча (розшукова) дія, яка полягає в дослідженні матеріальної обстановки місця вчинення кримінального правопорушення шляхом безпосереднього особистого його сприйняття слідчим, прокурором, іншими учасниками огляду, з метою виявлення, фіксації та вилучення слідів кримінального правопорушення й інших речових доказів, з'ясування механізму події та інших обставин, що мають значення для кримінального провадження [85, с. 187]. Значення огляду місця події для встановлення події кримінального правопорушення визначається тим, що саме під час огляду виявляється та фіксується найбільший обсяг матеріальної інформації про злочинне діяння.

Завданнями огляду місця події є: виявлення слідів кримінального правопорушення й інших об'єктів, що можуть бути долучені до матеріалів провадження як речові докази; з'ясування механізму кримінального правопорушення; висунення версій про обставини кримінального правопорушення та його учасників; отримання інформації про очевидців події; встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення. Результати огляду дозволяють слідчому правильно визначити напрям розслідування, скласти уявлення про механізм події та про особу, яка розшукується.

Тактика огляду місця події передбачає дотримання низки принципів, що забезпечують його ефективність. Принцип повноти огляду зобов'язує слідчого виявляти всі матеріальні об'єкти, що мають відношення до кримінальної події,

будувати на підставі отриманої інформації криміналістичні версії та перевіряти їх у процесі огляду [278, с. 294]. Принцип активності означає, що слідчий проводить огляд незалежно від бажань зацікавлених осіб та ініціативно вживає всі необхідні заходи щодо виявлення слідів. Принципи методичності і послідовності передбачають правильну організацію і планомірне проведення огляду із застосуванням найбільш ефективних прийомів та дотриманням суворо визначеного порядку дій.

Проведення огляду місця події складається з декількох етапів: підготовчого, робочого та заключного. На підготовчому етапі вирішуються організаційні питання: комплектування слідчо-оперативної групи, підготовка необхідних технічних засобів, отримання попередньої інформації про подію, визначення меж огляду [90, с. 298]. Робочий етап включає безпосереднє дослідження обстановки місця події, виявлення та фіксацію слідів і речових доказів. На заключному етапі здійснюється процесуальне оформлення результатів огляду шляхом складання протоколу, до якого додаються схеми, плани, фототаблиці та інші додатки.

Методи огляду місця події поділяються на об'єктивний та суб'єктивний. Об'єктивний метод передбачає вивчення всієї обстановки незалежно від шляху руху злочинця, що забезпечує повноту огляду і виключає можливість пропустити важливі сліди. Суб'єктивний метод застосовується для вивчення окремих ділянок, де, на думку слідчого, можна знайти фактичні дані про подію — слідчий моделює дії підозрюваної особи на місці події і пересувається у тому ж напрямку [112, с. 303]. У слідчій практиці, як правило, застосовуються одночасно обидва методи для встановлення дійсних обставин кримінального правопорушення.

Встановлення часу вчинення кримінального правопорушення є одним із ключових завдань, що вирішуються за допомогою криміналістичних методів та має важливе криміналістичне значення, оскільки час впливає на всі етапи виникнення, існування та використання доказової інформації [147, с. 134]. Врахування часового фактору під час розслідування надає можливість: визначити час події кримінального правопорушення; встановити часові зв'язки

між окремими фактами; з'ясувати черговість подій, дій або фактів; обчислити тривалість події. Правильно визначений час вчинення кримінального правопорушення впливає на кваліфікацію діяння, встановлення наявності чи відсутності пом'якшуючих або обтяжуючих обставин, перевірку алібі підозрюваного.

Криміналістичні методи встановлення часу події включають вивчення годинникових механізмів, що зупинилися внаслідок злочинного впливу, аналіз стану трупних явищ для визначення давності смерті, дослідження слідів біологічного походження з урахуванням процесів їх висихання, зміни кольору тощо [32, с. 138]. Важливе значення має аналіз даних електронних пристроїв, що фіксують час здійснення певних дій – час останнього дзвінка на мобільний телефон, час доступу до комп'ютерної системи, час фіксації зображення на камерах відеоспостереження.

Криміналістична методика як третій розділ криміналістики розкривається у криміналістичних рекомендаціях щодо встановлення криміналістично значимих ознак кримінального правопорушення: часу, місця, обстановки події; осіб, які брали участь у вчиненні кримінального правопорушення; способу вчинення кримінального правопорушення та обставин, що сприяли його вчиненню [70, с. 201]. У найбільш загальному розумінні криміналістична методика – це рекомендації щодо виявлення слідів вчинених дій або бездіяльності, їх аналізу та правової оцінки.

Важливо, що саме за змістом криміналістичної методики аналізується накопичений досвід слідчої, експертної, судової практики, відшукуються найефективніші прийоми, методи та засоби розслідування різних категорій кримінальних правопорушень. Розроблені наукою криміналістичні рекомендації є важливим інструментарієм слідчого та інших суб'єктів, залучених до кримінального провадження – своєрідним алгоритмом дій у типових слідчих ситуаціях. Водночас подія кримінального правопорушення, як і будь-яке явище об'єктивної дійсності, є індивідуальною та неповторною, що вимагає творчого підходу до застосування типових рекомендацій.

Методика розслідування тісно пов'язана з криміналістичною тактикою, яка вивчає загальні прийоми планування та організації розслідування, підготовки і проведення слідчих (розшукових) дій. Тактика розглядає загальні прийоми планування, підготовки і проведення огляду, обшуку, допиту та інших слідчих (розшукових) дій, а методика визначає особливості їх застосування під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень [88, с. 115-125]. Виявлення слідів, типових для певних видів кримінальних правопорушень, виділення їх особливостей, надання рекомендацій щодо практичного застосування – ці завдання вирішує методика розслідування.

Сучасний етап розвитку криміналістики характеризується активним впровадженням цифрових технологій у практику розслідування кримінальних правопорушень. Цифрова криміналістика як новий напрям криміналістичної науки охоплює питання криміналістичної техніки, тактики й методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням комп'ютерних технологій [44, с. 63-70]. Електронні (цифрові) докази набувають дедалі більшого значення у кримінальному провадженні, що зумовлено всеохоплюючою цифровізацією суспільних відносин.

Електронні докази визначаються як дані або інформація, яка з'явилася внаслідок використання цифрової техніки і відповідного програмного забезпечення та може бути використана в судовому процесі [91, с. 418]. До електронних доказів належать: матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації, у тому числі комп'ютерні дані, що містяться у відкритих (Інтернет, соціальні мережі) чи закритих (приватні месенджери, особисте листування) мережах. Як зазначається у постанові ККС ВС від 23.01.2025 року, електронні (цифрові) докази є допустимими доказами у разі дотримання порядку їх отримання, а правила оцінки електронних доказів визначаються ст.ст. 84-86, 93, 94, 99 КПК України [191].

Специфіка електронних доказів зумовлює особливі вимоги до їх збирання та фіксації. Цифрова інформація є надзвичайно вразливою до модифікації та знищення, тому її вилучення та збереження потребує дотримання спеціальних

процедур, що забезпечують цілісність та автентичність даних [2, с. 65]. Важливе значення має залучення спеціалістів у галузі інформаційних технологій для участі у проведенні слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із вилученням електронних носіїв інформації та копіюванням цифрових даних.

Комп'ютерно-технічна експертиза є основним засобом дослідження електронних доказів у кримінальному провадженні. Вона спрямована на встановлення фактичних даних про стан комп'ютерних засобів, наявність та зміст інформації, що міститься на електронних носіях, виявлення слідів несанкціонованого доступу до комп'ютерних систем [271, с. 47]. Експертне дослідження електронних доказів дозволяє встановити автора електронного документа, час його створення та модифікації, маршрут передачі інформації, факт знищення або приховування даних.

Судова експертиза в цілому є важливим засобом встановлення обставин події кримінального правопорушення. Відповідно до ст. 242 КПК України, експертиза проводиться за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [123]. Висновок експерта є процесуальним джерелом доказів, що містить докладний опис проведених досліджень та обґрунтовані відповіді на поставлені питання.

Традиційні криміналістичні експертизи – дактилоскопічна, трасологічна, балістична, почеркознавча, техніко-криміналістична експертиза документів – залишаються ефективними засобами встановлення обставин події кримінального правопорушення. Як зазначається у науковій літературі, криміналістична експертиза – це лабораторне дослідження об'єктів з метою встановлення їхнього фактичного стану, можливості проведення певних дій, обставин, за яких були проведені дії, невидимих слідів, групової належності об'єктів або їх тотожності [111, с. 504]. Результати криміналістичних експертиз дозволяють встановити зв'язок між слідами, виявленими на місці події, та особою підозрюваного або знаряддям вчинення кримінального правопорушення.

Сучасні тенденції розвитку судово-експертної діяльності характеризуються активним впровадженням інноваційних методів дослідження. 3D-сканування та фотограмметрія застосовуються для документування місця події з можливістю подальшого віртуального відтворення обстановки [313, с. 3]. Генетичні дослідження ДНК забезпечують ідентифікацію особи з надзвичайно високим ступенем достовірності. Спектральні методи аналізу дозволяють встановлювати склад мікрооб'єктів та слідових кількостей речовин [128, с. 128].

Порівняльний аналіз криміналістичних методів та засобів, що застосовуються у різних правових системах, свідчить про загальні тенденції розвитку криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Як зазначається у зарубіжній літературі, криміналістика (forensic science) являє собою застосування принципів і методів науки для забезпечення прийняття рішень у правовій сфері [330, p. 12]. Принцип обміну Е. Локара, згідно з яким кожний контакт залишає слід, є загальновизнаним підґрунтям криміналістичного дослідження місця події у всіх правових системах [321, p. 45].

У країнах ЄС криміналістична діяльність здійснюється відповідно до стандартів, розроблених Європейською мережею судово-експертних установ (ENFSI). Ці стандарти регламентують процедури збирання, пакування, транспортування та зберігання речових доказів, методики проведення експертних досліджень, вимоги до акредитації криміналістичних лабораторій [302]. Гармонізація криміналістичних стандартів сприяє забезпеченню взаємного визнання результатів експертних досліджень у кримінальних провадженнях, що мають транскордонний характер.

Значну увагу у зарубіжній криміналістиці приділяють проблемам валідації методів ідентифікаційного дослідження. Як зазначається у науковій літературі, методи порівняння ознак, що традиційно застосовуються для ідентифікації за відбитками пальців, слідами знарядь, вогнепальної зброї тощо, потребують наукового обґрунтування достовірності їх висновків [329]. Це зумовлює

необхідність проведення масштабних валідаційних досліджень та розробки стандартів достовірності експертних висновків.

Інноваційні технології суттєво розширюють можливості криміналістичного дослідження місця події. 3D-сканери дозволяють створювати точні тривимірні моделі обстановки, що забезпечує можливість детального аналізу взаємного розташування об'єктів, проведення віртуальних вимірювань, моделювання траєкторій руху. Безпілотні літальні апарати застосовуються для аерофотозйомки місць подій значної площі та важкодоступних територій. Штучний інтелект використовується для аналізу великих масивів даних, розпізнавання облич, класифікації слідів [325, p. 115-116].

Особливе значення для української криміналістичної практики має вивчення досвіду встановлення обставин воєнних злочинів. В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України виникла необхідність розробки спеціальних методик документування слідів військових злочинів, масових поховань, руйнувань цивільної інфраструктури [248, с. 235]. Застосування передових криміналістичних технологій, включаючи супутникові знімки, аналіз відкритих джерел, цифрову верифікацію доказів, забезпечує збирання доказової бази для притягнення винних до міжнародної кримінальної відповідальності.

Криміналістичне забезпечення доказування у кримінальному провадженні являє собою діяльність із задоволення потреб уповноважених суб'єктів під час збирання, перевірки та оцінки доказів засобами криміналістичної техніки, тактики та методики [19, с. 364]. Ефективність криміналістичного забезпечення безпосередньо впливає на результативність встановлення обставин події кримінального правопорушення та досягнення завдань кримінального провадження в цілому.

Збирання доказів як складова процесу доказування полягає у виявленні уповноваженим суб'єктом джерела потенційно доказових відомостей та фіксації інформації, отриманої від нього, шляхом її перетворення в передбачену кримінальним процесуальним законом форму процесуальних джерел доказів [71, с. 313]. Криміналістичні засоби виявлення, фіксації та вилучення доказів

забезпечують отримання достовірної інформації про обставини події кримінального правопорушення та створюють передумови для її використання у процесі доказування.

Дослідження доказів передбачає їх аналіз з метою встановлення змісту доказової інформації та її зв'язку з обставинами, що підлягають доказуванню [87, с. 576]. Криміналістичні методи дослідження доказів включають як безпосереднє сприйняття слідчим властивостей та ознак об'єктів, так і застосування спеціальних знань у формі проведення експертиз. Результати криміналістичного дослідження доказів є підставою для формулювання висновків щодо обставин події кримінального правопорушення.

Таким чином, криміналістичні методи та засоби встановлення обставин події кримінального правопорушення становлять комплексну систему, що включає методи криміналістичної ідентифікації та діагностики, засоби криміналістичної техніки, тактичні прийоми проведення слідчих (розшукових) дій, методичні рекомендації щодо розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Ефективне застосування цієї системи забезпечує встановлення всіх елементів події кримінального правопорушення: місця, часу, способу та інших обставин вчинення діяння. Сучасні тенденції розвитку криміналістики характеризуються активним впровадженням цифрових технологій, що розширює можливості виявлення, фіксації та дослідження доказової інформації. Водночас традиційні криміналістичні методи зберігають своє значення та продовжують розвиватися на основі інтеграції з досягненнями природничих і технічних наук.

2.3 Слідчі (розшукові) дії як засоби встановлення події кримінального правопорушення

Встановлення події кримінального правопорушення як першого елемента предмета доказування, визначеного п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України, безпосередньо залежить від ефективності проведення слідчих (розшукових) дій. Саме ці процесуальні дії виступають основним інструментом збирання доказів та

пізнавальної діяльності під час розслідування кримінальних правопорушень. Як слушно зазначає В. А. Журавель, слідчі (розшукові) дії є «інструментом доказування, способом отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні» [71, с. 315]. У цьому контексті дослідження слідчих (розшукових) дій крізь призму їх спрямованості на встановлення події кримінального правопорушення набуває особливої актуальності та практичної значущості.

Згідно з ч. 1 ст. 223 КПК України слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [123]. Законодавець визначає, що підставою для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети. Це положення безпосередньо корелює із завданням встановлення події кримінального правопорушення, оскільки саме наявність ознак такої події зумовлює необхідність проведення відповідних процесуальних дій.

Наукова доктрина кримінального процесу традиційно розглядає слідчі (розшукові) дії як комплексний правовий інститут, що поєднує процесуальну форму та криміналістичний зміст. На думку В. Ю. Шепітька, «слідчі (розшукові) дії є дієвим інструментом збирання доказів під час досудового розслідування», і водночас вони виступають «важливим процесуальним засобом збирання та перевірки доказів» [104, с. 276]. Така дуалістична природа слідчих (розшукових) дій зумовлює необхідність їх комплексного аналізу з позицій як кримінального процесу, так і криміналістики.

Чинний КПК України 2012 року істотно модернізував систему слідчих (розшукових) дій порівняно з попереднім законодавством, запровадивши низку нових інститутів та уточнивши процесуальний порядок їх проведення. Зокрема, законодавець відмовився від терміна «слідчі дії», замінивши його поняттям «слідчі (розшукові) дії», що відображає розшуковий характер діяльності слідчого на етапі досудового розслідування. Як зазначає О. В. Капліна, «серед

способів збирання доказів стороною обвинувачення слідчі (розшукові) дії мають найбільшу питому вагу» [79, с. 223].

Глава 20 КПК України встановлює вичерпний перелік слідчих (розшукових) дій. Кожна з цих дій має специфічне значення для встановлення окремих елементів події кримінального правопорушення.

Серед слідчих (розшукових) дій особливе місце у встановленні події кримінального правопорушення посідає огляд місця події. Ця слідча дія нерідко є першою процесуальною дією, що проводиться у кримінальному провадженні, і має виключне значення для фіксації слідової картини кримінального правопорушення. Ефективність огляду місця події під час розслідування кримінальних правопорушень зумовлена такими факторами: своєчасний виїзд слідчо-оперативної групи на місце події, кваліфіковані дії слідчого, встановлення ознак серійності, залучення спеціалістів, використання науково-технічних засобів.

Згідно з ч. 1 ст. 237 КПК України огляд проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Процесуальною особливістю огляду місця події є можливість його проведення до внесення відомостей до ЄРДР за умов невідкладності, що передбачено ч. 3 ст. 214 КПК України [123]. Така процесуальна можливість зумовлена необхідністю оперативної фіксації слідів кримінального правопорушення, які можуть бути втрачені внаслідок дії природних факторів або умисних дій зацікавлених осіб.

ВС у своїй практиці послідовно підтримує позицію щодо законності проведення огляду місця події до внесення відомостей до ЄРДР. Зокрема, у постанові від 7 березня 2023 року (справа № 521/10395/17; провадження № 51-3389км22) ККС зазначив, що «проведення огляду до внесення відомостей до ЄРДР є законною слідчою (розшуковою) дією, а здобуті в такий спосіб докази – допустимими та можуть бути використаними в доказуванні» [194].

Важливим є встановлення факту, чи мало місце кримінальне правопорушення, або ж подія не має протиправного характеру. Під час огляду місця події виявлені факти поєднуються з досвідом і знаннями слідчого. При

цьому слід пам'ятати, що не повинно бути необґрунтованих припущень – все має виявлятися на доказовому рівні, на належних висновках щодо досліджуваного явища [114, с. 151]. Так, наприклад, передсмертний лист сам по собі не є безперечною ознакою самогубства і потребує комплексної оцінки разом з іншими виявленими обставинами.

Для встановлення події кримінального правопорушення під час огляду місця події вирішуються такі завдання: виявлення слідів кримінального правопорушення й інших об'єктів, що можуть бути долучені до матеріалів кримінального провадження як речові докази; з'ясування механізму кримінального правопорушення; висунення версій про обставини кримінального правопорушення та його учасників; отримання інформації про учасників та очевидців кримінального правопорушення; встановлення інших обставин, що мають значення для кримінального провадження [102].

Криміналістична доктрина виділяє низку принципів проведення огляду місця події, що забезпечують функціонування системи самої слідчої (розшукової) дії: своєчасність огляду, повнота дослідження, планомірність, об'єктивність, використання науково-технічних засобів [102]. Дотримання цих принципів безпосередньо впливає на якість отриманих доказів та можливість встановлення всіх обставин події кримінального правопорушення.

Попри нормативне закріплення зазначених принципів, результати проведеного емпіричного дослідження засвідчують їх істотне порушення у правозастосовній практиці (Додаток А). За даними анкетування, 76,9 % респондентів вказують, що фіксація обстановки місця події здійснюється з порушеннями процесуальних вимог у 20–40 % та більше випадків. Водночас 57,9 % опитаних вважають регламентацію залучення спеціалістів для встановлення обставин події кримінального правопорушення недостатньою. Серед слідчих (розшукових) дій, найбільш ефективних для встановлення події, на першому місці респонденти незмінно називають огляд місця події, що підкреслює його ключову роль, але одночасно обумовлює підвищені вимоги до якості та законності його проведення. Виявлені порушення процесуального

порядку фіксації доказів є одним з вагомих чинників, що призводять до визнання доказів недопустимими на стадії судового розгляду, що, у свою чергу, ускладнює доказування події в цілому.

Практика ВС свідчить про необхідність чіткого розмежування огляду та обшуку як різних за своєю природою слідчих (розшукових) дій. Як зазначено в огляді судової практики ККС, «неприпустимість проведення обшуку під виглядом огляду місця події» підтверджена неодноразово, зокрема у постановах від 7 червня 2018 року (справа № 740/5066/15-к), від 26 лютого 2019 року (справа № 266/4000/14-к), оскільки таким чином нівелюються вимоги законодавства щодо отримання судового дозволу [160].

За змістом статей 223, 237 КПК України огляд є слідчою дією, спрямованою на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [156]. Чинний КПК України надає можливість виділити такі види огляду: огляд місцевості; огляд приміщень; огляд речей; огляд документів; огляд трупа; огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією [156]. Кожен із цих видів має свої процесуальні та тактичні особливості проведення.

Обшук є однією з найбільш поширених слідчих (розшукових) дій, про що свідчать офіційні статистичні дані. Відповідно до ч. 1 ст. 234 КПК України обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [123].

Для встановлення події кримінального правопорушення обшук має суттєве значення, оскільки дозволяє виявити знаряддя кримінального правопорушення, предмети злочинного посягання, документи та інші речові докази, що підтверджують факт вчинення правопорушення, його час, місце та спосіб. Як зазначає О. С. Смірнов, «обставини локального предмету доказування при вирішенні питання про проведення обшуку умовно можна поділити на основні та додаткові. До основних відносяться ті, які доводять законність мети,

пропорційність втручання та використання цього способу отримання доказів» [237, с. 48].

Процесуальний порядок обшуку передбачає обов'язкове отримання ухвали слідчого судді, за винятком випадків, передбачених законом. ВС у постанові від 8 квітня 2021 року (справа № 573/2028/19) роз'яснив, що «право слідчого, прокурора на проникнення до житла і проведення в ньому обшуку може виникати у трьох випадках: 1) за ухвалою слідчого судді; 2) без постановлення такої ухвали на підставі добровільної згоди власника житла чи іншого володіння особи; 3) до постановлення ухвали слідчого судді у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення» [195].

Важливим аспектом проведення обшуку є визначення достатності підстав для його проведення без ухвали слідчого судді. ВС у постанові від 1 листопада 2023 року (справа № 462/3127/22) вказав, що «такі слідчі дії можливі виключно у випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні правопорушення» [185]. При цьому посилання на ризик знищення доказів не відповідає вимогам КПК України як підстава для невідкладного обшуку.

Порушення процесуального порядку проведення обшуку тягне за собою визнання отриманих доказів недопустимими. Як зазначено в огляді судової практики ККС ВС, «докази, отримані під час огляду та обшуку, які були проведені з порушенням правил, передбачених у ч. 2 ст. 234, ч. 2 ст. 237, ч. 3 ст. 233 КПК, а також, якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук» є недопустимими [160]. Така позиція ВС відповідає стандартам захисту прав людини, встановленим Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та практикою ЄСПЛ.

Допит є найбільш поширеною слідчою (розшуковою) дією і має виключне значення для встановлення обставин події кримінального правопорушення.

Відповідно до ст. 224 КПК України допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку належить допитати [123]. Інформація, отримана під час допиту свідків, потерпілих та підозрюваних, дозволяє встановити час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення.

Криміналістична доктрина виділяє особливості процесу формування показань, які слід враховувати при оцінці їх достовірності для встановлення події кримінального правопорушення [103, с. 47]. Психологічний процес формування показань включає сприйняття, запам'ятовування та відтворення інформації про подію, кожен з яких може зазнавати впливу різноманітних факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру.

За способами одержання інформації слідчі (розшукові) дії поділяються на вербальні, невербальні та змішані. До вербальних відносяться такі слідчі (розшукові) дії, в результаті проведення яких одержується інформація зі слів осіб, зокрема допит [210]. Допит, на відміну від невербальних слідчих (розшукових) дій (огляд, обшук), дозволяє отримати інформацію про суб'єктивну сторону події – мотиви, цілі, обставини, що не залишили матеріальних слідів.

ВС у своїй практиці приділяє значну увагу дотриманню процесуальних гарантій при проведенні допиту. Зокрема, у постанові ККС ВС від 25 січня 2024 року (справа № 521/12931/15) зазначено обставини, що свідчать про проведення допиту з порушеннями [193]. Недотримання вимог КПК України при проведенні допиту може мати наслідком визнання показань недопустимим доказом.

Особливого значення для встановлення події кримінального правопорушення набуває допит свідків-очевидців, які безпосередньо спостерігали обставини кримінального правопорушення. Як зазначається в криміналістичній літературі, «перший допит свідка-очевидця вчинення кримінального правопорушення проводиться з метою з'ясування всього кола обставин, які мають значення для кримінального провадження. Така слідча (розшукова) дія буде основною» [210].

В умовах воєнного стану законодавець запровадив особливості проведення допиту, зокрема можливість використання технічних засобів фіксації. Відповідно до позиції ВС, «показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації» [296].

Пред'явлення для впізнання (ст. 228–231 КПК України) є слідчою (розшуковою) дією, що проводиться з метою ідентифікації осіб або предметів, які мають значення для кримінального провадження. Для встановлення події кримінального правопорушення ця слідча дія дозволяє підтвердити або спростувати причетність конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення, ідентифікувати знаряддя кримінального правопорушення або предмети злочинного посягання.

КПК України передбачає можливість пред'явлення для впізнання особи (ст. 228), речей (ст. 229) та трупа (ст. 230). Кожен з цих видів має свої процесуальні та тактичні особливості. Зокрема, пред'явлення особи для впізнання здійснюється у присутності не менше трьох осіб, зовні схожих на особу, що пред'являється, а пред'явлення речей – серед трьох однорідних речей [123].

Слідчий експеримент (ст. 240 КПК України) є слідчою (розшуковою) дією, що проводиться з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань [123]. Для встановлення події кримінального правопорушення слідчий експеримент дозволяє перевірити можливість вчинення певних дій, сприйняття певних подій або явищ, встановити механізм кримінального правопорушення.

Наукова доктрина розглядає слідчий експеримент як «метод пізнання та окрему слідчу дію в процесі досудового розслідування» [247, с. 139-143]. Слідчий експеримент може проводитися для: перевірки можливості сприйняття певних фактів; перевірки можливості вчинення певних дій; перевірки можливості настання певного явища; встановлення послідовності події; встановлення механізму утворення слідів [10, с. 118].

Криміналістична література виділяє такі види слідчого експерименту: для перевірки можливості бачити або чути за певних умов; для перевірки можливості вчинити певні дії; для перевірки можливості проникнути крізь певний отвір; для перевірки можливості вчинення дій за певний проміжок часу [235, с.412-425]. Кожен з цих видів має своє значення для встановлення окремих елементів події кримінального правопорушення.

Як зазначає Т. М. Балицький, «слідчий експеримент в системі слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні України» займає особливе місце, оскільки поєднує елементи пізнавальної діяльності та процесуальної форми. Специфіка слідчого експерименту полягає в тому, що «тільки для нього характерне вчинення операцій, адекватних мали місце в момент передбачуваного події» [10, с. 15].

Освідування особи (ст. 241 КПК України) є специфічною слідчою (розшуковою) дією, що проводиться для виявлення на тілі підозрюваного, свідка чи потерпілого слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет [123]. Для встановлення події кримінального правопорушення освідування дозволяє виявити тілесні ушкодження, сліди боротьби, сліди речовин тощо.

Як зазначається в науковій літературі, «правове регулювання освідування в межах ст. 241 КПК України в окремих положеннях потребує удосконалення через недостатньо чітке та однозначне формулювання деяких позицій, що викликає певні ускладнення в їх реалізації на практиці» [46, с.205-210]. Зокрема, звернуто увагу на звужене формулювання мети освідування у ч. 1 ст. 241 КПК України, яке може призводити до визнання доказів, отриманих в результаті проведення даної слідчої дії, недопустимими.

Процесуальною особливістю освідування є необхідність його проведення на підставі постанови прокурора, що забезпечує додаткові гарантії захисту прав особи [262, с. 28]. При освідуванні не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або небезпечні для її здоров'я. Освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі, за винятком здійснення освідування лікарем [123].

ВС у своїй практиці звертає увагу на необхідність дотримання процесуального порядку проведення освідування. Зокрема, у постанові від 16 серпня 2023 року (справа № 759/9995/19) ККС визнав недопустимими докази, отримані внаслідок фактичного проведення освідування під виглядом огляду місця події [190].

Залучення експерта для проведення експертизи (ст. 242–244 КПК України) є важливим засобом встановлення обставин події кримінального правопорушення, що потребують спеціальних знань. Як визначено у ст. 242 КПК України, експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду [123].

Експертиза є незамінним засобом встановлення таких елементів події кримінального правопорушення, як: причини смерті потерпілого; характер та ступінь тяжкості тілесних ушкоджень; механізм утворення слідів; приналежність предметів до знарядь кримінального правопорушення; ідентифікація особи тощо. Як зазначає М. Г. Щербаковський, «слідчий експеримент при розслідуванні знищення або пошкодження майна» може поєднуватися з проведенням відповідних експертиз для комплексного встановлення обставин кримінального правопорушення [290, с. 323].

Глава 21 КПК України регламентує негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД), які відповідно до ст. 246 КПК України є «різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню» [123]. Для встановлення події кримінального правопорушення НСРД мають особливе значення у випадках, коли традиційні слідчі дії не дозволяють отримати необхідну доказову інформацію.

Як зазначає Я. О. Тализіна, «негласні слідчі (розшукові) дії, залежно від їх виду і конкретної мети, проводяться щодо підозрюваного чи іншої особи, якщо лише в результаті їх проведення є можливість отримати відомості про злочин і особу, яка його вчинила, чи обставини, що мають значення для досудового розслідування» [253, с. 15].

НСРД проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів, що обмежує сферу їх застосування для встановлення події кримінального правопорушення меншої тяжкості [59, с. 68]. Водночас для розслідування злочинів відповідної категорії НСРД є незамінним інструментом отримання доказів, зокрема у справах про організовану злочинність, корупцію, наркозлочини тощо.

Науково-практичний коментар глави 21 КПК України, підготовлений А. В. Столітнім та іншими авторами, містить детальний аналіз практики застосування НСРД з урахуванням позицій ВС та ЄСПЛ [35, с. 15]. Зокрема, зазначається, що «проведення негласних слідчих (розшукових) дій суттєво обмежує особисті права і свободи особи», що зумовлює необхідність суворого дотримання процесуальних гарантій.

Порівняльний аналіз законодавства зарубіжних країн свідчить про наявність як спільних, так і відмінних підходів до регламентації слідчих (розшукових) дій як засобів встановлення обставин кримінального правопорушення. У країнах ЄС особлива увага приділяється стандартам допустимості доказів та правам підозрюваних осіб при проведенні слідчих (розшукових) дій.

Як зазначається у порівняльному дослідженні кримінальних процесуальних законів країн ЄС, «rules of national criminal procedure on the collection and use of evidence differ extensively from one Member State to another» [308, с. 12]. При цьому жодна держава-член ЄС не передбачає системи абсолютної вільної допустимості доказів незалежно від дотримання встановлених процедур.

Директива 2014/41/ЄС про Європейський наказ про розслідування (European Investigation Order) встановила єдиний комплексний механізм отримання доказів у транскордонних кримінальних справах [315]. Цей інструмент охоплює широкий спектр слідчих заходів, включаючи допит свідків, перехоплення телекомунікацій, негласні розслідування тощо. Як зазначає Eurojust, «the EIO focuses on the investigative measure to be executed, rather than on the type of evidence to be gathered» [315].

У Польщі імплементація Директиви про Європейський наказ про розслідування відбулася у 2018 році із внесенням відповідних змін до КПК. Як зазначає К. В. Вознєвський, польське законодавство передбачає «the concept of investigative measures, administration of justice and exclusionary evidence rules as a limitation of issuing a Polish EIO» [338, с.145-164].

Порівняльний аналіз законодавства шести держав-членів ЄС (Англія та Уельс, Франція, Ірландія, Нідерланди, Польща та Іспанія) щодо проведення обшуку та телефонного прослуховування засвідчив «variations and differences between systems in their approaches to the legal regulation» цих слідчих (розшукових) дій [320, с. 345]. Зокрема, відмінності стосуються підстав проведення, процедури отримання судового дозволу, прав осіб на оскарження тощо.

У Німеччині застосовується так звана «systemic integrity model», відповідно до якої виключення доказів застосовується лише до суттєвих порушень важливих прав [301]. Цей підхід відрізняється від моделі «vindication of rights», що застосовується у Франції, Італії та Іспанії, де виключення доказів безпосередньо пов'язане з порушенням фундаментальних прав підозрюваного.

Практика ЄСПЛ також впливає на стандарти проведення слідчих (розшукових) дій у державах-членах Ради Європи. Як зазначається в науковій літературі, «the increasing relevance of the case law of the ECtHR requiring states to scrutinise evidence that might impair the overall fairness of the proceedings» зумовлює необхідність перегляду національних процедур [301].

Доктрина «fruit of the poisonous tree» (плодів отруєного дерева), що передбачає виключення не лише незаконно отриманих доказів, але й похідних від них, застосовується по-різному в різних країнах ЄС. В Україні ця доктрина знайшла відображення у ст. 87 КПК України, яка визначає критерії недопустимості доказів.

Практика застосування слідчих (розшукових) дій для встановлення події кримінального правопорушення виявляє низку проблемних питань, що потребують наукового осмислення та законодавчого врегулювання.

По-перше, актуальною залишається проблема розмежування огляду та обшуку. Як свідчить практика ВС, «фактичне здійснення особистого обшуку під виглядом огляду місця події становить істотне порушення прав людини і основоположних свобод, що має наслідком недопустимість отриманих доказів» [160]. Критерієм розмежування є мета проведення слідчої дії: огляд спрямований на виявлення та фіксацію слідів, тоді як обшук – на відшукання предметів та документів [156].

По-друге, проблемним є питання невідкладних обшуків. ВС послідовно обмежує можливість проведення обшуку без ухвали слідчого судді, вказуючи, що «під «невідкладними випадками» потрібно розуміти лише такі зазначені у ч. 3 ст. 233 КПК України виключні обставини, які існували на момент проникнення до житла» [192]. Посилання на загрозу знищення доказів не є достатньою підставою для невідкладного обшуку.

По-третє, потребує вдосконалення процесуальний порядок освідування особи. Як зазначається в науковій літературі, звужене формулювання мети освідування у ч. 1 ст. 241 КПК України «може призводити до визнання доказів, отриманих в результаті проведення даної слідчої дії, недопустимими» [46, с. 205-210]. Доцільним є розширення мети освідування із включенням фіксації та вилучення слідів.

По-четверте, актуальним є питання використання технічних засобів фіксації при проведенні слідчих (розшукових) дій. В умовах воєнного стану законодавець запровадив обов'язкову відеофіксацію допиту, що підвищує

гарантії достовірності показань. Доцільним є поширення цієї вимоги на інші слідчі дії, зокрема обшук та освідування.

По-п'яте, потребує уточнення процесуальний статус понятих при проведенні слідчих (розшукових) дій. ВС зазначає, що «при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною загрозою, такі дії проводяться без залучення понятих» [296]. При цьому хід і результати слідчої дії в обов'язковому порядку фіксуються технічними засобами.

На підставі аналізу наукової літератури та судової практики можна сформулювати криміналістичні рекомендації щодо проведення слідчих (розшукових) дій для встановлення події кримінального правопорушення.

При проведенні огляду місця події рекомендується: забезпечити невідкладність огляду для запобігання втраті слідової інформації; залучати спеціалістів відповідного профілю; застосовувати комплекс науково-технічних засобів виявлення, фіксації та вилучення слідів; дотримуватися планомірності та повноти огляду; формулювати криміналістичні версії про обставини події [102].

При проведенні обшуку рекомендується: ретельно обґрунтовувати необхідність обшуку в клопотанні до слідчого судді; чітко визначати предмети та документи, що підлягають відшуканню; забезпечувати участь понятих або технічну фіксацію; дотримуватися вимог щодо недопустимості пошкодження майна; належним чином оформлювати протокол обшуку [237, с. 112].

При проведенні допиту рекомендується: встановлювати психологічний контакт із допитуваною особою; застосовувати тактичні прийоми, адекватні слідчій ситуації; використовувати технічні засоби фіксації; забезпечувати право на захист підозрюваного; фіксувати вербальну та невербальну інформацію [103, с. 48].

При проведенні слідчого експерименту рекомендується: максимально відтворювати умови, в яких відбувалася перевірювана подія; повторювати досліди для забезпечення достовірності результатів; залучати осіб, показання

яких перевіряються; використовувати ті самі або аналогічні предмети та знаряддя [235, с. 412-425].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що слідчі (розшукові) дії є основним процесуальним засобом встановлення події кримінального правопорушення як першого елемента предмета доказування. Система слідчих (розшукових) дій, передбачена главами 20 та 21 КПК України, включає комплекс процесуальних дій, кожна з яких має специфічне значення для з'ясування окремих елементів події – часу, місця, способу та інших обставин вчинення кримінального правопорушення.

Огляд місця події посідає особливе місце серед слідчих (розшукових) дій, оскільки нерідко є першою процесуальною дією та дозволяє зафіксувати слідову картину кримінального правопорушення. Обшук забезпечує виявлення речових доказів – знарядь кримінального правопорушення, предметів злочинного посягання тощо. Допит як вербальна слідча дія дозволяє отримати показання про обставини події. Пред'явлення для впізнання та слідчий експеримент слугують для перевірки отриманих відомостей. Освідування та експертиза забезпечують встановлення обставин, що потребують спеціальних знань.

Практика ВС формує важливі стандарти проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема щодо: розмежування огляду та обшуку; підстав невідкладного обшуку; допустимості доказів, отриманих з порушенням процесуального порядку. Порівняльний аналіз законодавства країн ЄС свідчить про наявність різних підходів до регламентації слідчих (розшукових) дій та допустимості доказів.

Перспективи вдосконалення правового регулювання слідчих (розшукових) дій пов'язані із: уточненням мети освідування; розширенням застосування технічних засобів фіксації; імплементацією стандартів ЄС щодо транскордонного співробітництва у кримінальних справах. Реалізація цих напрямів сприятиме підвищенню ефективності встановлення події кримінального правопорушення та забезпеченню прав учасників кримінального провадження.

Висновки до розділу 2

1. Процесуальний порядок встановлення події кримінального правопорушення являє собою систему послідовних процесуальних дій та рішень, які здійснюються на різних стадіях кримінального провадження і спрямовані на повне, швидке та неупереджене з'ясування всіх обставин події відповідно до вимог ст. 91 КПК України.

2. Криміналістичні методи та засоби встановлення події становлять невід'ємну складову системи доказування у кримінальному провадженні, що забезпечує науково-технічне супроводження процесу виявлення, фіксації та дослідження доказової інформації про подію кримінального правопорушення.

3. Слідчі (розшукові) дії є основним процесуальним механізмом встановлення події кримінального правопорушення на стадії досудового розслідування, їх ефективність залежить від правильного визначення тактики проведення, послідовності здійснення та застосування сучасних криміналістичних засобів.

4. Встановлення події кримінального правопорушення потребує комплексного поєднання процесуальних можливостей різних слідчих (розшукових) дій, криміналістичних методів і засобів, а також спеціальних знань, що залучаються через призначення судових експертиз.

5. Удосконалення механізму встановлення події кримінального правопорушення вимагає подальшої розробки тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій з урахуванням специфіки різних категорій кримінальних правопорушень, впровадження інноваційних технологій та приведення криміналістичних методик у відповідність до вимог цифрової епохи.

РОЗДІЛ 3 ДОКАЗУВАННЯ ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

3.1 Особливості доказування події кримінального правопорушення: теорія та практика

Доказування події кримінального правопорушення становить центральний елемент кримінального процесуального пізнання, оскільки саме від повноти та достовірності встановлення обставин, що характеризують подію кримінального правопорушення, залежить законність та обґрунтованість процесуальних рішень на всіх стадіях кримінального провадження. Як справедливо зазначає В. Ю. Шепітько, криміналістична діяльність з розслідування кримінальних правопорушень здійснюється у формі кримінального процесуального доказування, що передбачає комплексне застосування як процесуальних, так і криміналістичних засобів пізнання [281, с. 126].

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України, подія кримінального правопорушення, яка включає час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення, є першою з обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні [123]. Таке законодавче закріплення події правопорушення на першій позиції у переліку предмета доказування не є випадковим, адже встановлення факту вчинення суспільно небезпечного діяння є необхідною передумовою для подальшого з'ясування інших обставин справи.

Вперше у вітчизняній доктрині пропонується розглядати подію кримінального правопорушення не як статичний об'єкт доказування, а як динамічну систему взаємопов'язаних обставин, що вимагає застосування системно-функціонального підходу до процесу доказування. Це означає, що встановлення події не обмежується простим фіксуванням окремих елементів (часу, місця, способу), а передбачає з'ясування причинно-наслідкових, просторово-часових та функціональних зв'язків між ними.

Доказування обставин, що належать до події кримінального правопорушення, деталізує спосіб його вчинення, підтверджує його наявність і надає можливість перевірки факту вчинення кримінального правопорушення [42]. При цьому встановлення події має вирішальне значення для кваліфікації діяння, визначення кола підозрюваних осіб, а також для забезпечення права на захист.

Як зазначає К. В Коломієць, предмет доказування є особливим баченням об'єкта дослідження, його певною проекцією та концептуалізацією [57, с. 192]. Це означає, що подія кримінального правопорушення як елемент предмета доказування не обмежується лише встановленням голого факту вчинення суспільно небезпечного діяння, а передбачає з'ясування всієї сукупності обставин, які характеризують об'єктивну сторону кримінального правопорушення.

На підставі проведеного дослідження, нами пропонується триаспектна модель події кримінального правопорушення, що включає: онтологічний аспект – подія як об'єктивна реальність, що існувала у певному просторі та часі незалежно від процесу пізнання; епістемологічний аспект – подія як об'єкт пізнання, що відображається у свідомості суб'єктів доказування через систему доказів; процесуальний аспект – подія як нормативна конструкція, що підлягає встановленню у встановленій законом процесуальній формі.

Така триаспектна модель дозволяє розмежувати об'єктивне існування події, процес її пізнання та процесуальне оформлення результатів такого пізнання, що має важливе методологічне значення для теорії доказування.

Ю. М. Грошевий, С.М. Стахівський визначають доказування як діяльність із збирання, оцінки та перевірки доказів на предмет їх достовірності з метою встановлення фактичних обставин, які мають суттєве значення для кримінального провадження [51, с. 172]. У контексті доказування події кримінального правопорушення цей процес набуває особливого значення, оскільки помилки на етапі встановлення події можуть призвести до

фундаментальних порушень прав людини та неправильного застосування кримінального закону.

Нами пропонується та обґрунтовується концепція системної достовірності доказування події, згідно з якою достовірність встановлення події залежить не лише від достовірності окремих доказів, а й від системної узгодженості всієї сукупності доказів. Це означає, що навіть достовірні докази, взяті окремо, можуть не забезпечити достовірного відтворення події, якщо вони не утворюють несуперечливу систему.

Системна достовірність досягається через: взаємопідтвердження доказів різних видів та з різних джерел; відсутність неусувних суперечностей між доказами; логічну послідовність відтворення події у часі та просторі; достатність доказів для виключення альтернативних версій події.

Відповідно до ч. 2 ст. 91 КПК України, доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [87, с. 576]. Кожен з цих елементів має особливе значення при встановленні події кримінального правопорушення.

Вперше запропоновано концепцію динамічного предмета доказування події, згідно з якою обсяг обставин, що підлягають встановленню, змінюється залежно від стадії кримінального провадження, зібраних доказів та висунутих версій.

На початковому етапі розслідування предмет доказування події має найширший обсяг і включає всі потенційно значущі обставини. У міру збирання доказів та спростування окремих версій предмет доказування конкретизується та звужується, зосереджуючись на ключових обставинах, що викликають сумніви або спори між сторонами.

Така динамічність предмета доказування зумовлена: версійною природою розслідування – висунення та перевірка версій змінює акценти у доказуванні; принципом процесуальної економії – немає потреби встановлювати обставини, що не оспорюються; принципом змагальності – предмет доказування визначається позиціями сторін.

Особливої уваги заслуговує питання стандарту доказування при встановленні події кримінального правопорушення. Як відзначає В. П. Соколюк, стандарт доведення «поза розумним сумнівом» означає, що сукупність обставин справи, встановлена під час судового розгляду, виключає будь-яке інше розуміння або пояснення події, крім того, що інкримінований злочин був учинений [239, с. 182]. Цей стандарт, запозичений з доктрини правових систем загального права, поступово впроваджується у практику вітчизняних судів.

Нами запропоновано диференційований підхід до застосування стандартів доказування залежно від елементів події кримінального правопорушення: стандарт «поза розумним сумнівом» застосовується до встановлення самого факту вчинення суспільно небезпечного діяння та його основних характеристик (що сталося, коли, де); стандарт «високої ймовірності» може застосовуватися до встановлення окремих супутніх обставин події, що не впливають безпосередньо на кваліфікацію (наприклад, точний час вчинення кримінального правопорушення, якщо це не є кваліфікуючою ознакою); стандарт «переваги доказів» застосовується при вирішенні окремих проміжних питань у процесі доказування (наприклад, при оцінці допустимості доказів).

ВС у своїх рішеннях неодноразово наголошував на необхідності дотримання високих стандартів доказування в кримінальних справах. Зокрема, у постанові від 31 серпня 2022 року Велика Палата ВС зазначила, що при визнанні доказів недопустимими суд має вмотивувати свої висновки про істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, зазначивши, які саме й чиї права і свободи було порушено [268, с. 9].

Подія кримінального правопорушення як складний багатоелементний об'єкт доказування включає такі основні компоненти: час вчинення, місце вчинення, спосіб вчинення та інші обставини.

Час вчинення кримінального правопорушення: хронологічний та процесуальний виміри. Нами пропонується розмежування трьох темпоральних характеристик події кримінального правопорушення: хронологічний час – абсолютний час вчинення кримінального правопорушення, прив'язаний до

загальноприйнятої системи відліку (дата, година, хвилина); тривалість події – проміжок часу від початку до завершення злочинних дій, що має значення для триваючих та продовжуваних кримінальних правопорушень; процесуальна визначеність часу – ступінь точності встановлення часу вчинення кримінального правопорушення, що визначається характером кримінального правопорушення та наявними доказами.

ККС наголосив, що днем початку перебігу строку давності притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення триваючого кримінального правопорушення є день припинення або переривання вчинення особою відповідного триваючого суспільно небезпечного діяння [161].

Місце вчинення кримінального правопорушення визначає територіальну підслідність справи, впливає на вибір тактики проведення слідчих (розшукових) дій, дозволяє встановити зв'язок між злочином та певною територією [41, с. 153]. Судова практика ВС засвідчує, що порушення правил територіальної підсудності може стати підставою для скасування судових рішень у апеляційному та касаційному порядку [154].

Нами обґрунтовується та пропонується концепція множинності місць події при вчиненні сучасних кримінальних правопорушень, зокрема у цифровому середовищі. Запропоновано розрізняти: первинне місце події – де розпочалися злочинні дії; проміжні місця події – де здійснювалися окремі стадії кримінального правопорушення; місце настання наслідків – де зафіксовано злочинний результат; віртуальне місце події – для кіберзлочинів (IP-адреси, сервери, цифрові платформи).

При вчиненні транснаціональних та кіберзлочинів може існувати декілька місць події одночасно, що ставить питання про застосування правила locus delicti commissi та визначення юрисдикції.

Спосіб вчинення кримінального правопорушення, незважаючи на те, що не завжди визнається обов'язковою кваліфікуючою ознакою кримінальним законом, у кримінальному процесі є обов'язковим елементом предмета доказування по кожному кримінальному провадженню. Спосіб кримінального

правопорушення розуміється як комплекс дій, що вчиняється правопорушником у певній послідовності і призводить до злочинного наслідку.

Також нами пропонується трирівнева структура доказування способу вчинення кримінального правопорушення: технологічний рівень – конкретні дії, прийоми, засоби, використані злочинцем (що саме робив); тактичний рівень – послідовність, алгоритм дій, вибір часу та місця (як організував діяння); стратегічний рівень – загальна модель поведінки, «почерк» злочинця, що може вказувати на серійність або професіоналізм.

Встановлення способу на всіх трьох рівнях дозволяє не лише кваліфікувати діяння, а й виявити серійні кримінальні правопорушення, встановити особу злочинця за криміналістичними ознаками, спрогнозувати місця можливого зберігання знарядь кримінального правопорушення.

Інші обставини події охоплюють широке коло факторів, що характеризують зовнішню сторону кримінального правопорушення: знаряддя та засоби вчинення, обстановку, у якій вчинювалося діяння, характер дій винної особи, послідовність етапів злочинної діяльності тощо.

Під час проведеного дослідження пропонується класифікація «інших обставин події» за критерієм їх процесуального значення: кваліфікаційно значущі обставини – впливають на юридичну оцінку діяння (знаряддя, наслідки, особлива жорстокість); ідентифікаційно значущі обставини – дозволяють встановити особу злочинця (сліди, відеозаписи, свідки); верифікаційно значущі обставини – підтверджують або спростовують показання (обстановка місця події); контекстуально значущі обставини – дозволяють зрозуміти мотиви та обставини кримінального правопорушення (погодні умови, соціальне середовище).

Доказування події кримінального правопорушення має свою специфіку на кожній стадії кримінального провадження, що зумовлено різними завданнями, які стоять перед учасниками процесу.

Відтак, нами обґрунтовується концепція імовірнісного встановлення події під час внесення відомостей до ЄРДР. На відміну від судового доказування, де

застосовується стандарт «поза розумним сумнівом», на початковій стадії достатньо наявності обставин, що «можуть свідчити» про вчинення кримінального правопорушення (ст. 214 КПК України).

Отже, нами пропонується три рівні ймовірності для прийняття рішення про внесення відомостей до ЄРДР: мінімальна ймовірність (10-30%) – наявність первинної інформації про можливу подію кримінального правопорушення; достатня ймовірність (30-50%) – інформація підтверджується кількома джерелами або має ознаки достовірності; висока ймовірність (50-70%) – інформація перевірена первинними слідчими діями. При цьому внесення відомостей до ЄРДР можливе вже при мінімальній ймовірності, що відповідає принципу швидкого реагування на кримінальні правопорушення.

Окрім цього, нами пропоноується модель етапного доказування події на стадії досудового розслідування:

- етап 1. Первинне встановлення ознак події (0-24 години): огляд місця події; опитування свідків; фіксація слідів кримінального правопорушення; мета: зафіксувати «свіжі» докази та визначити напрям розслідування;

- етап 2. Деталізація обставин події (до 20 днів): проведення основних слідчих (розшукових) дій; призначення експертиз; з'ясування причинно-наслідкових зв'язків; мета: встановити всі елементи події з достатньою повнотою;

- етап 3. Верифікація встановленої події (до закінчення розслідування): перевірка альтернативних версій; усунення суперечностей у доказах; додаткові експертизи; мета: досягти стандарту доказування для направлення обвинувального акта до суду.

Особливого значення на стадії досудового розслідування набуває проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на фіксацію слідів кримінального правопорушення. Як зазначає судова практика, огляд місця події є невідкладною слідчою дією, яка не потребує попереднього дозволу слідчого судді, а протокол такого огляду не може бути визнаний недопустимим доказом за підставою відсутності судового дозволу [293, с. 9]. Водночас ВС у

постанові від 26 січня 2023 року підкреслив, що проведення огляду місця події не за місцем, де відбулася подія кримінального правопорушення, а в іншому місці (наприклад, у приміщенні правоохоронного органу) може стати підставою для визнання протоколу огляду недопустимим доказом [162].

Значну роль у доказуванні події кримінального правопорушення відіграють негласні слідчі (розшукові) дії. ВС у постанові від 14 вересня 2020 року роз'яснив, що використання у виділеному кримінальному провадженні доказів, здобутих у результаті НСРД у первинному кримінальному провадженні, не потребує ухвалення слідчим суддею окремого рішення в порядку ст. 257 КПК України [294].

На стадії судового розгляду доказування події набуває нових особливостей, пов'язаних із реалізацією принципів змагальності, безпосередності дослідження доказів та презумпції невинуватості [239, с. 182]. Суд не збирає докази з власної ініціативи, а лише досліджує докази, надані сторонами обвинувачення та захисту.

На підставі викладеного нами пропонується концепція судової реконструкції події як особливої форми доказування на стадії судового розгляду. На відміну від досудового розслідування, де слідчий «конструює» подію з доказів, у суді відбувається «реконструкція» події на основі змагання сторін.

Судова реконструкція включає: презентацію версії події стороною обвинувачення; критичний аналіз версії стороною захисту; пропозицію альтернативних версій; судову оцінку конкуруючих версій на основі принципу «поза розумним сумнівом».

Відповідно до ч. 3 ст. 349 КПК України, суд у конкретному кримінальному провадженні має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визнати недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не оспорюються [252]. Однак Об'єднана палата ККС у постанові від 16 вересня 2024 року уточнила, що така спрощена процедура може застосовуватися лише щодо тих обставин події, які дійсно не викликають сумніву у жодної зі сторін.

Аналіз судової практики та наукових досліджень дозволяє виокремити низку проблемних питань, що виникають при доказуванні події кримінального правопорушення.

Складність викликає доказування у справах про кримінальні правопорушення, що не залишають матеріальних слідів або вчиняються у кіберпросторі [284, с. 12]. У таких випадках особливого значення набувають цифрові докази, показання свідків, висновки експертів. В.Ю. Шепітько справедливо наголошує на необхідності розвитку доктрини цифрових доказів як складової криміналістичної науки [281, с. 127].

Відтак нами пропонується методологія комбінованого доказування для кіберзлочинів, що поєднує: традиційні докази – показання свідків, документи, речові докази (комп'ютери, носії інформації); цифрові докази – лог-файли, метадані, цифрові відбитки, мережевий трафік; експертні докази – висновки комп'ютерно-технічних, телекомунікаційних експертиз; міжнародні докази – інформація від іноземних провайдерів, результати міжнародної правової допомоги.

При цьому доказування події кіберзлочину повинно забезпечити встановлення ланцюга доказової достовірності (chain of custody) для цифрових доказів, що гарантує їх незмінність від моменту вилучення до представлення в суді.

Окрім цього, проблеми виникають при доказуванні події у складних багатоепізодних кримінальних провадженнях, коли необхідно встановити множинність злочинних діянь, їх взаємозв'язок, послідовність вчинення.

Відтак, нами пропонується матричний метод доказування події у багатоепізодних провадженнях, що передбачає створення двовимірної матриці доказів: горизонтальний вимір – окремі епізоди злочинної діяльності (епізод 1, епізод 2, ..., епізод N); вертикальний вимір – елементи події (час, місце, спосіб, наслідки, винуватість).

Кожна комірка матриці заповнюється конкретними доказами, що дозволяє: виявити прогалини у доказуванні окремих епізодів; встановити спільні ознаки

способу вчинення; довести системний характер злочинної діяльності; забезпечити повноту обвинувачення.

Також серйозною проблемою залишається забезпечення допустимості доказів події кримінального правопорушення. Як зазначає судова практика, докази, отримані з порушенням вимог КПК України, не можуть використовуватися для доказування події кримінального правопорушення [268, с. 9]. Зокрема, ВС неодноразово визнавав недопустимими докази, отримані під час проведення слідчих (розшукових) дій особами, які не мали відповідних повноважень, або без дотримання процесуальної форми.

Отже, нами пропонується концепція градації процесуальних порушень при оцінці допустимості доказів події: абсолютні підстави недопустимості – порушення фундаментальних прав (катування, незаконне затримання, відсутність судового дозволу там, де він обов'язковий) → докази завжди недопустимі; відносні підстави недопустимості – порушення процесуальної форми, що не вплинуло на достовірність доказів (неповнота протоколу, відсутність підпису понятого) → суд може визнати докази допустимими, якщо порушення усунуте; формальні недоліки – технічні помилки в оформленні, що не ставлять під сумнів достовірність (описки, неточності у часі) → не впливають на допустимість.

Така градація дозволяє уникнути надмірного формалізму при оцінці допустимості, зберігаючи водночас захист процесуальних прав.

Проблема належності доказів також має важливе значення. Докази повинні стосуватися саме події кримінального правопорушення, а не інших обставин справи. При цьому суд повинен оцінювати не лише формальний зв'язок доказу з предметом доказування, а й його здатність підтвердити або спростувати конкретні обставини події [71, с. 313].

Особливі труднощі виникають при доказуванні події у справах про воєнні злочини, злочини, вчинені в умовах воєнного стану [163]. Обмежений доступ до місця події, загроза для життя і здоров'я учасників процесу, знищення доказів внаслідок бойових дій – усі ці фактори ускладнюють процес доказування.

Відтак, пропонується спеціальний протокол доказування подій воєнних злочинів, що включає: дистанційну фіксацію – використання супутникових знімків, БПЛА, віддаленого відеоспостереження; цифрове документування – збір свідчень через захищені онлайн-платформи, відеоопитування; міжнародну верифікацію – залучення міжнародних організацій (ОБСЄ, ООН) для незалежного підтвердження фактів; комплексну експертизу – судово-медична, балістична, вибухотехнічна експертизи для встановлення причин смерті та знарядь кримінального правопорушення; цифрові сліди – аналіз даних мобільних операторів, GPS-треків, соціальних мереж для встановлення місцезнаходження військових підрозділів.

Проблемним залишається питання використання результатів оперативно-розшукової діяльності для доказування події кримінального правопорушення. Хоча КПК України передбачає можливість використання таких матеріалів як доказів (ст. 99 КПК України), судова практика встановлює жорсткі вимоги до їх оформлення та легалізації [170, с. 514].

Нами пропонується п'ятикомпонентна модель оцінки доказів події. При оцінці доказів події кримінального правопорушення суб'єкт доказування повинен керуватися такими критеріями:

– *належність доказу: релевантність до елементів події.* Критерії належності доказу до події: пряма належність – доказ безпосередньо підтверджує/спростовує елемент події (відеозапис кримінального правопорушення); опосередкована належність – доказ підтверджує проміжний факт, пов'язаний з подією (алібі свідчить про неможливість вчинення кримінального правопорушення); контекстуальна належність – доказ характеризує обставини, що впливають на оцінку події (погодні умови під час ДТП);

– *допустимість доказу: процесуальна законність отримання.* Допустимість доказу передбачає його отримання у порядку, встановленому КПК України, належним суб'єктом, із дотриманням процесуальної форми. ВС у постанові від березня 2024 року наголосив, що допустимість як доказів показань,

здобутих за допомогою катувань, зводить нанівець саму суть права обвинуваченого не свідчити проти себе та призводить до несправедливості кримінального провадження в цілому [29].

Триступенева перевірка допустимості: чи є суб'єкт збирання доказів уповноваженим? Чи дотримано процесуальну форму слідчої дії? Чи не порушено фундаментальні права учасників?

– *достовірність доказу: відповідність дійсності.* Індикатори достовірності: надійність джерела (безпосередній свідок > свідок з чужих слів); несуперечливість іншим доказам; можливість перевірки (експериментальна); відсутність мотивів для перекручення.

– *достатність доказів: повнота доказової бази.* Достатність доказів має особливе значення при доказуванні події кримінального правопорушення. Сукупність доказів є достатньою, коли вона дозволяє зробити однозначний висновок про наявність або відсутність події кримінального правопорушення, час, місце, спосіб та інші обставини його вчинення [55, с. 5]. ВС неодноразово підкреслював, що обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях і повинен бути постановлений лише за умови доведення винуватості особи поза розумним сумнівом [169].

Критерії достатності: встановлено всі елементи події (час, місце, спосіб); виключено альтернативні версії; забезпечено стандарт «поза розумним сумнівом»; наявні докази різних видів (показання + речові + експертні).

– *взаємозв'язок доказів: системна узгодженість.* Запропоновано п'ятий критерій оцінки доказів – взаємозв'язок, який означає узгодженість і взаємопідтвердження доказів при відтворенні єдиної картини події.

Взаємозв'язок забезпечується через: хронологічну послідовність подій; просторову узгодженість (свідки бачили те саме в одному місці); причинно-наслідкову логіку (дія → наслідок); відсутність неусувних суперечностей.

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про наявність різних підходів в доказуванні події кримінального правопорушення.

Спільним для українського, німецького та польського кримінального процесу є визнання високого стандарту доказування у кримінальних справах. У всіх трьох правових системах для постановлення обвинувального вироку необхідна доведеність обставин кримінального правопорушення поза розумним сумнівом [159]. При цьому тягар доказування покладається на сторону обвинувачення, а сумніви тлумачаться на користь обвинуваченого.

Водночас існують і відмінності. Зокрема, українське законодавство більш детально регламентує процедуру збирання доказів, визначає конкретний перелік слідчих (розшукових) дій, встановлює чіткі процесуальні форми фіксації доказової інформації. Німецький та польський кримінальний процес надають більшу свободу органам розслідування у виборі методів збирання доказів, акцентуючи увагу на принципі свободи оцінки доказів судом [217].

Спільним для всіх трьох систем є: високі стандарти доказування у кримінальних справах; презумпція невинуватості; вільна оцінка доказів судом; Обов'язковість встановлення події кримінального правопорушення для прийняття рішення в суді.

Для наукового обговорення нами виноситься концепція цифрової екосистеми доказування, що передбачає інтеграцію цифрових технологій на всіх етапах процесу встановлення події кримінального правопорушення.

Компоненти цифрової екосистеми: електронний ЄРДР з можливістю автоматичного аналізу заяв та виявлення серійних кримінальних правопорушень; цифрова криміналістична лабораторія – AI-аналіз відеозаписів, розпізнавання осіб, аналіз цифрових слідів; блокчейн-фіксація доказів – забезпечення незмінності електронних доказів через розподілений реєстр; 3D-реконструкція місця події – створення віртуальних моделей для судового дослідження; електронний кримінальний процес – онлайн-судові засідання з презентацією доказів у цифровому форматі.

На підставі проведеного аналізу можна сформулювати такі практичні рекомендації: забезпечити комплексний підхід до доказування події кримінального правопорушення, що передбачає використання різних видів

доказів, проведення різноманітних слідчих (розшукових) дій, залучення спеціалістів та експертів [283, с. 122]; особливу увагу слід приділяти належному процесуальному оформленню доказів події кримінального правопорушення, оскільки порушення процесуальної форми може призвести до визнання доказів недопустимими [45, с. 208]; при доказуванні події у складних кримінальних провадженнях доцільно застосовувати метод криміналістичного моделювання, що дозволяє відтворити механізм кримінального правопорушення та перевірити різні версії події [280, с. 232]; важливо забезпечити належну фіксацію обставин події за допомогою технічних засобів (фотографування, відеозапис, складання схем та планів), що дозволить зберегти доказову інформацію та надати можливість для її перевірки на подальших стадіях провадження [16, с. 46]; у контексті розвитку інформаційних технологій необхідно вдосконалювати методики роботи з цифровими доказами події кримінального правопорушення, забезпечувати їх належне збирання, фіксацію та дослідження [281, с. 126-133]; доцільно розробити та впровадити єдині методичні рекомендації щодо доказування події окремих категорій кримінальних правопорушень з урахуванням їх специфіки [108, с. 148]; необхідно підвищувати кваліфікацію слідчих, прокурорів та суддів з питань оцінки доказів події кримінального правопорушення, зокрема щодо застосування стандарту доказування «поза розумним сумнівом» [239, с. 182-189].

Аналіз судової практики засвідчує наявність низки проблемних питань при доказуванні події кримінального правопорушення, зокрема щодо забезпечення допустимості доказів, роботи з цифровими доказами, доказування у складних багатоепізодних провадженнях. Вирішення цих проблем потребує як удосконалення законодавства, так і розвитку криміналістичної методики та підвищення професійної майстерності працівників правоохоронних органів та суддів.

Порівняльний аналіз підходів до доказування у різних правових системах дозволяє зробити висновок про спільність базових принципів (високий стандарт доказування, презумпція невинуватості, тягар доказування на стороні

обвинувачення) при відмінностях у процесуальних формах збирання та фіксації доказів.

3.2 Судова експертиза як засіб встановлення та доказування події кримінального правопорушення

Встановлення події кримінального правопорушення як ключового елемента предмета доказування у кримінальному провадженні неможливе без використання спеціальних знань, носіями яких є експерти. Судова експертиза посідає особливе місце серед процесуальних засобів доказування обставин події правопорушення, оскільки саме вона дозволяє встановити фактичні дані за допомогою наукових методів дослідження, які недоступні іншим учасникам кримінального процесу. Як справедливо зазначає В. Ю. Шепітько, судова експертиза є процесуальною дією при доказуванні зі специфічною формою, під час якої експерт, використовуючи свої спеціальні знання, навички й досвід, самостійно в межах своєї компетенції виявляє нові факти, що мають значення для встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні [282, с. 12].

Відповідно до ч. 1 ст. 242 КПК України експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених ст. 244 КПК України, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [123]. При цьому законодавець категорично забороняє проведення експертизи для з'ясування питань права, що є принципово важливим для розмежування компетенції експерта та суб'єктів застосування права [123].

Законом України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року судова експертиза визначається як дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [208]. ВС у постанові від 26 жовтня 2018 року у справі № 910/9971/17 підкреслив, що

судова експертиза призначається лише у разі дійсної потреби у спеціальних знаннях для встановлення фактичних даних, що входять до предмета доказування, тобто у разі, коли висновок експерта не можуть замінити інші засоби доказування [182].

Судова експертиза виконує кілька взаємопов'язаних функцій у процесі встановлення та доказування події кримінального правопорушення. По-перше, діагностична функція полягає у встановленні фактичного стану об'єктів дослідження, їх властивостей та ознак. По-друге, ідентифікаційна функція спрямована на встановлення тотожності об'єктів за їх відображеннями або частинами. По-третє, класифікаційна функція передбачає віднесення об'єкта до певного класу, роду, виду. Наприклад, експертиза наркотичних засобів класифікує речовину як конкретний вид наркотику. По-четверте, реконструкційна функція дозволяє відтворити механізм події правопорушення, послідовність дій учасників, причинно-наслідкові зв'язки.

Ці функції не є ізольованими, а часто реалізуються комплексно в рамках однієї експертизи. Так, при розслідуванні умисного вбивства судово-медична експертиза може одночасно діагностувати тілесні ушкодження (діагностична функція), встановити знаряддя їх заподіяння (класифікаційна функція), визначити послідовність їх нанесення (реконструкційна функція). Така багатофункціональність робить судову експертизу універсальним засобом встановлення події кримінального правопорушення у всіх його елементах – часі, місці, способі вчинення, наслідках.

Частина 2 ст. 242 КПК України встановлює вичерпний перелік випадків, коли проведення експертизи є обов'язковим. Зокрема, експертиза обов'язково проводиться для встановлення: 1) причин смерті; 2) тяжкості та характеру тілесних ушкоджень; 3) психічного або фізичного стану підозрюваного чи обвинуваченого за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності; 4) психічного або фізичного стану потерпілого у випадках, коли виникає сумнів щодо його можливості правильно сприймати обставини, що мають значення для кримінального провадження, та давати

показання; 5) віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості; 6) визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди [123].

Аналіз судової практики засвідчує, що у переважній більшості кримінальних проваджень встановлення події правопорушення потребує проведення хоча б одного з обов'язкових видів експертиз. Так, у постанові ККС ВС від 23 квітня 2024 року у справі № 278/1664/20 суд підкреслив, що висновки судово-економічних експертиз, які були зроблені на основі широкого кола документів, зокрема договорів, статистичних даних, фінансових звітів та тарифних угод, є належними та допустимими доказами у справі про службове зловживання [240].

Водночас встановлення обов'язковості експертизи у певних випадках не означає автоматичного визнання її висновку єдиним або вирішальним доказом. Принцип вільної оцінки доказів передбачає, що висновок обов'язкової експертизи підлягає оцінці судом нарівні з іншими доказами. Так, у кримінальних провадженнях про заподіяння тілесних ушкоджень висновок судово-медичної експертизи про ступінь тяжкості ушкоджень оцінюється у сукупності з показаннями потерпілого, свідків, медичною документацією. Якщо суд виявляє суперечності між висновком експертизи та іншими доказами, він має право призначити повторну або додаткову експертизу.

У кримінальному провадженні спеціальні знання можуть використовуватися не лише у формі судової експертизи, а й шляхом залучення спеціалістів для участі у процесуальних діях (ст. 71 КПК України), консультацій фахівців, отримання довідок від установ та організацій. Важливо розмежовувати судову експертизу від інших форм використання спеціальних знань за критеріями процесуальної форми, змісту діяльності та доказового значення результатів.

Судова експертиза на відміну від залучення спеціаліста: 1) є самостійною процесуальною дією, тоді як спеціаліст залучається для участі в інших процесуальних діях (огляд, обшук, слідчий експеримент); 2) експерт проводить самостійне дослідження об'єктів, тоді як спеціаліст надає технічну допомогу при виявленні, фіксації та вилученні доказів; 3) висновок експерта є джерелом доказів (ст. 84 КПК України), тоді як дії спеціаліста фіксуються у протоколі процесуальної дії; 4) експерт попереджається про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок (ст. 384 КК України), тоді як спеціаліст несе відповідальність за неналежне виконання обов'язків.

Таке розмежування має важливе практичне значення для правильного вибору форми використання спеціальних знань залежно від завдань кримінального провадження. Якщо необхідно встановити фактичні дані, що входять до предмета доказування події правопорушення, повинна призначатися судова експертиза. Якщо ж потрібна технічна допомога або загальна консультація, достатньо залучення спеціаліста або отримання консультації фахівця.

Процесуальний порядок призначення судової експертизи регламентований ст.ст. 242-244 КПК України. Підставою для проведення експертизи є відповідний процесуальний документ про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою [204]. Відповідно до ст. 243 КПК України сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого. Водночас сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової [123].

Як зазначає А. М. Тимчишин, саме цією специфічною формою експертиза відрізняється від інших процесуальних засобів доказування й насамперед від залучення спеціалістів при виявленні, фіксації та вилученні доказів [258, с. 228].

У контексті встановлення події кримінального правопорушення важливим є положення ч. 1 ст. 332 КПК України, згідно з яким суд за клопотанням учасника судового провадження або з власної ініціативи має право доручити проведення

експертизи, зокрема, у випадках: 1) виникнення під час судового розгляду сумніву у достовірності висновку експерта чи його окремих частин; 2) наявності суперечностей у висновках експертів, які неможливо усунути шляхом їх допиту; 3) виявлення нових питань щодо раніше досліджуваних обставин кримінального правопорушення [123]. ВС у постанові від 16 липня 2024 року у справі №916/1689/23 підкреслив, що висновок експерта є доволі специфічним видом доказів, оскільки на відміну від інших доказів, він з'являється тоді, коли спірні відносини вже виникли, і вирішити їх у добровільному порядку неможливо, а тому саме висновок експерта може виступати тим об'єктивним критерієм, який допоможе встановити фактичні обставини спору [232].

Постанова слідчого, прокурора або ухвала суду про призначення експертизи є процесуальним документом, який визначає межі експертного дослідження та коло питань, що підлягають вирішенню. Якість формулювання питань експерту безпосередньо впливає на можливість встановлення обставин події кримінального правопорушення. Питання повинні бути конкретними, зрозумілими, не виходити за межі компетенції експерта та не містити правових термінів, які експерт не може тлумачити.

Аналіз судової практики свідчить про поширеність помилок при формулюванні питань експерту. Типовими є: 1) постановка правових питань – «Чи вчинив обвинувачений умисне вбивство?» замість «Які тілесні ушкодження виявлені на трупі, який механізм їх утворення?»; 2) багатозначні питання – «Чи є документ підробленим?» замість конкретизації виду підроблення (підчистка, дописка, заміна фрагментів); 3) питання, що виходять за межі компетенції – «Чи могла особа передбачити настання суспільно небезпечних наслідків?» у постанові про судово-психіатричну експертизу; 4) питання без надання необхідних матеріалів – запит про встановлення механізму ДТП без надання схеми місця пригоди, протоколу огляду.

Для підвищення якості постанов про призначення експертизи доцільно використовувати типові переліки питань для різних видів експертиз, розроблені експертними установами. Також важливою є консультація з експертом до

призначення експертизи для уточнення можливості вирішення поставлених питань та необхідності надання додаткових матеріалів.

Залежно від характеру події кримінального правопорушення та обставин, які підлягають встановленню, можуть призначатися різні види судових експертиз. Систематизація судових експертиз здійснюється за предметом, об'єктами та методиками дослідження. Відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5, в Україні проводяться наступні основні класи судових експертиз: криміналістичні, судово-медичні та психофізіологічні, інженерно-технічні, економічні, товарознавчі, землевпорядні, будівельно-технічні, оціночні, екологічні, мистецтвознавчі, гемологічні та інші [204].

Для встановлення події кримінального правопорушення найбільш часто призначаються наступні види експертиз:

1. Криміналістичні експертизи, які включають: почеркознавчу експертизу (для встановлення особи, яка виконала рукописний текст чи підпис); технічну експертизу документів (для визначення способу виготовлення документа, виявлення підчисток, дописок, травлення тощо); дактилоскопічну експертизу (для ідентифікації особи за слідами пальців рук); трасологічну експертизу (для дослідження слідів знарядь зламу, транспортних засобів, взуття тощо); балістичну експертизу (для дослідження вогнепальної зброї та слідів її застосування); вибухотехнічну експертизу (для дослідження вибухових пристроїв та слідів вибуху) [109, с. 89].

2. Судово-медичні експертизи, що проводяться для встановлення причин смерті, характеру та ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, визначення стану здоров'я, встановлення віку особи, визначення статі та вирішення інших питань медичного характеру [113, с. 156]. Як зазначається у матеріалах III Всеукраїнського форуму судових експертів, починаючи з 2014 року судова експертиза стоїть на варті захисту України від російських злочинів, а повномасштабне вторгнення армії РФ на нашу територію стало поштовхом до

справжніх наукових проривів у різних напрямках експертної діяльності [250, с. 5].

3. Судово-психіатричні та психологічні експертизи, які призначаються для визначення психічного стану підозрюваного, обвинуваченого або потерпілого, їх здатності усвідомлювати свої дії та керувати ними [164, с. 1]. Особливе значення має комплексна психолого-психіатрична експертиза неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, передбачена ст. 486 КПК України [123].

4. Судово-економічні експертизи, які проводяться у справах про економічні кримінальні правопорушення для встановлення розміру матеріальної шкоди, виявлення порушень порядку ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності, визначення правильності нарахування та сплати податків тощо [267, с. 3].

5. Інженерно-транспортні експертизи, що призначаються у кримінальних провадженнях про дорожньо-транспортні пригоди для встановлення обставин ДТП, технічного стану транспортних засобів, дослідження слідів на місці події [164].

6. Комп'ютерно-технічні експертизи, які набувають все більшого значення у сучасних умовах цифровізації суспільства для дослідження комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, інформації на електронних носіях [76, с. 73].

7. Судово-біологічні експертизи, включаючи ДНК-експертизу, яка дозволяє встановити особу за біологічними слідами з високою ступінню вірогідності [251, с. 56].

Ю. Байрачна підкреслює, що в умовах війни в Україні розвиваються нові галузі як криміналістики, так і судової експертизи через вчинення великої кількості військових кримінальних правопорушень, зокрема набуває поширення аерокриміналістика – використання безпілотних літальних апаратів для фіксації та дослідження місць вчинення кримінальних правопорушень [9, с. 274].

Особливу категорію становлять комплексні експертизи, які проводяться експертами різних спеціальностей для вирішення питань, що потребують застосування знань з різних галузей науки, техніки, мистецтва. Відповідно до ч.

1 ст. 102 КПК України, у разі проведення експертизи експертами різних спеціальностей кожен з них підписує ту частину висновку, яка містить опис проведених ним досліджень, і несе за неї відповідальність [2]. Комплексні експертизи є особливо ефективними при встановленні події складних кримінальних правопорушень, які залишають різноманітні сліди та потребують дослідження багатьох аспектів.

Типовими прикладами комплексних експертиз є: 1) медико-криміналістична експертиза при розслідуванні вбивств – поєднання судово-медичного дослідження тілесних ушкоджень та криміналістичного дослідження знаряддя кримінального правопорушення; 2) пожежно-технічна та електротехнічна експертиза при розслідуванні підпалів – встановлення причини виникнення пожежі та дослідження електрообладнання; 3) комп'ютерно-технічна та економічна експертиза у справах про кіберзлочини – дослідження електронних носіїв інформації та аналіз фінансових операцій; 4) автотехнічна та трасологічна експертиза при розслідуванні ДТП – реконструкція механізму пригоди та дослідження слідів на транспортних засобах.

Комісійні експертизи призначаються у випадках особливої складності дослідження та проводяться не менш як двома експертами однієї спеціальності. Комісійний характер експертизи забезпечує підвищення якості та об'єктивності дослідження через можливість колегіального обговорення результатів, взаємної перевірки висновків, колективного прийняття рішення. Комісійні експертизи часто призначаються при розслідуванні резонансних справ, де висновок експертизи може мати вирішальне значення для доказування події правопорушення.

Висновок експерта належить до джерел доказів, передбачених ст. 84 КПК України [123; 232]. При цьому важливо розрізняти висновок експерта як джерело доказів та фактичні дані, встановлені експертом, які є власне доказами у розумінні ст. 84 КПК України. Як зазначає Н. І. Клименко, висновок експерта не має наперед встановленої сили та підлягає оцінці на загальних підставах разом з іншими доказами [86, с. 103].

Важливою є правова позиція ЄСПЛ щодо оцінки експертних висновків. У рішенні від 15 листопада 2017 року у справі «Бендерський проти України» ЄСПЛ вказав, що оцінюючи фактичні обставини справи за стандартом доказування у цивільних справах як «баланс вірогідностей», факти, встановлені в експертному висновку, є більш вірогідними за інші докази [218].

Стаття 102 КПК України детально регламентує зміст висновку експерта. Вступна частина містить: найменування експертизи; відомості про експерта/експертну установу; дату надходження матеріалів на експертизу; перелік питань, винесених на вирішення; перелік об'єктів дослідження та порівняльних матеріалів; відомості про осіб, які були присутні при проведенні експертизи. Дослідницька частина описує процес дослідження, застосовані методи, проміжні результати, виявлені факти та їх аналіз. Висновкова частина містить обґрунтовані відповіді на поставлені питання. Кожна з цих частин має важливе значення для оцінки висновку судом.

Вступна частина дозволяє перевірити компетентність експерта, законність призначення експертизи, відповідність питань компетенції експерта. Дослідницька частина є основою для перевірки наукової обґрунтованості висновків, правильності застосованих методів, повноти дослідження. Висновкова частина повинна містити чіткі, однозначні відповіді на поставлені питання без використання імовірнісних формулювань (за винятком випадків, коли категоричний висновок неможливий через об'єктивні причини).

Аналіз судової практики та наукових досліджень дозволяє виділити низку проблемних питань, пов'язаних з використанням судової експертизи для встановлення події кримінального правопорушення.

По-перше, проблема належності та допустимості висновку експерта як доказу. ВС у постанові від 19 лютого 2020 року у справі №522/10356/16-ц застеріг від помилкового змішування понять «належність доказів» та «допустимість засобів доказування», підкресливши, що експертний висновок, складений за зверненням учасника справи на підставі статей, які регламентують

проведення експертизи за дорученням суду, не може визнаватися недопустимим доказом з підстав порушення процесуального порядку його отримання [175].

По-друге, проблема якості експертних досліджень та компетентності експертів. Як зазначають Л. Будник та О. Ронська, характерною особливістю методики судової експертизи є використання методів, що дозволяє розглядати її як програму діяльності судового експерта [20, с. 52]. Проте на практиці трапляються випадки, коли експерти виходять за межі своєї компетенції або застосовують застарілі методики дослідження.

По-третє, проблема незалежності експертів. У практиці Національного антикорупційного бюро України траплялися випадки, коли детектив призначав криміналістичну експертизу до недержавної експертної установи, яка, в свою чергу, залучила фахівця, який не є атестованим судовим експертом, що становить подвійне порушення закону [270, с. 4]. Частина 2 ст. 69 КПК України чітко встановлює, що не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого [123].

По-четверте, проблема строків проведення експертизи. Відсутність законодавчо встановлених граничних строків проведення судових експертиз призводить до необґрунтованого затягування кримінального провадження [129].

По-п'яте, проблема оцінки суперечливих висновків експертів. Коли у кримінальному провадженні є кілька висновків експертів з одних і тих же питань, які містять суперечливі відповіді, суд повинен призначити додаткову або повторну експертизу відповідно до ст. 332 КПК України [123].

По-шосте, проблема використання спеціальних знань експерта у формі консультацій. Стаття 360 КПК України передбачає можливість допиту експерта в судовому засіданні з метою роз'яснення висновку [123]. Проте межі такого роз'яснення часто є нечіткими, що може призвести до виходу експерта за межі своєї компетенції.

Виявлені доктринальні та нормативні проблеми знаходять підтвердження у результатах проведеного анкетування практичних працівників (Додаток А).

Так, 77,0 % респондентів повідомляють, що висновки судових експертиз виявляються недостатніми або неоднозначними для встановлення події кримінального правопорушення у 15 % та більше справ, при цьому 46,1 % зазначають частоту таких випадків понад 30 %. Характерно, що цифрові (електронні) докази (31,6 %) та висновки експертів (30,9 %) визнані практиками найбільш проблемними категоріями доказів при доказуванні події, що корелює з даними про 54,0 % респондентів, які вважають законодавче регулювання призначення та проведення судових експертиз у кримінальному провадженні недостатнім або таким, що потребує кардинального перегляду. Наведені дані підкреслюють, що недосконаліть інституту судової експертизи є не лише теоретичною, а й глибоко практичною проблемою, яка безпосередньо впливає на якість встановлення та доказування події кримінального правопорушення.

Я. О. Кулик слушно зазначає, що оскільки у переважній більшості випадків при проведенні експертизи досліджуються об'єкти, у виявленні і вилученні яких експерт участі не бере, один із важливих компонентів оцінки висновку – перевірка дотримання процесуального порядку одержання (виявлення, фіксація, вилучення, упаковки) досліджуваних речових доказів, документів та зразків [396].

Оцінка висновку експерта здійснюється за наступними критеріями:

1. Допустимість висновку експерта – перевіряється дотримання процесуального порядку призначення та проведення експертизи, наявність у експерта відповідної кваліфікації та повноважень, відсутність підстав для відводу експерта [122, с. 89].

2. Належність висновку експерта – встановлюється відповідність висновку експерта предмету дослідження та питанням, які були поставлені перед експертом, а також значущість встановлених фактів для доказування події кримінального правопорушення [293].

3. Достовірність висновку експерта – перевіряється наукова обґрунтованість висновків експерта, повнота проведеного дослідження, відповідність висновків експерта іншим доказам у справі [279, с. 12].

ВС у постанові від 23 квітня 2024 року у справі №278/1664/20 підкреслив, що застосування доктрини «плодів отруйного дерева» щодо похідних доказів можливе лише у випадку, коли первісний доказ отриманий з порушенням фундаментальних прав і свобод людини, та похідний доказ здобутий саме завдяки тій інформації, яка міститься в первісному доказі [240].

Методика оцінки висновку експерта судом: алгоритм дій. Для забезпечення всебічної та об'єктивної оцінки висновку експерта суд повинен послідовно перевірити: 1) формальну відповідність висновку вимогам закону; 2) компетентність експерта; 3) відсутність підстав для відводу; 4) достатність наданих матеріалів; 5) відповідність застосованих методів сучасним науковим стандартам; 6) повноту дослідження; 7) обґрунтованість висновків; 8) узгодженість висновку з іншими доказами.

За результатами такої перевірки суд може: 1) визнати висновок експерта допустимим, належним та достовірним доказом і покласти його в основу вироку; 2) визнати висновок неповним або нечітким і призначити додаткову експертизу (ст. 332 КПК України); 3) визнати висновок недостовірним і призначити повторну експертизу; 4) визнати висновок недопустимим доказом через істотні порушення процесуального порядку його отримання.

Важливим аспектом оцінки висновку експерта є застосування відповідного стандарту доказування. У постанові ВС зазначається, що стандарт доказування «вірогідність доказів», на відміну від «достатності доказів», підкреслює необхідність співставлення судом доказів, які надає позивач та відповідач [30]. Висновок про існування стверджуваної обставини з урахуванням поданих доказів повинен видаватися більш вірогідним, ніж протилежний висновок.

Зазначений підхід узгоджується з судовою практикою ЄСПЛ. Так, у рішенні від 23 серпня 2016 року у справі «Дж. К. та Інші проти Швеції» ЄСПЛ наголошує, що у країнах загального права у кримінальних справах діє стандарт доказування «поза розумним сумнівом», натомість у цивільних справах застосовується «баланс вірогідностей» [30].

Ст. 360 КПК України передбачає можливість допиту експерта, який проводив експертизу або був залучений як експерт для надання висновку на підставі наявних матеріалів кримінального провадження, для роз'яснення або доповнення висновку [123]. Допит експерта є важливим засобом перевірки та уточнення висновку, особливо у випадках, коли висновок містить спеціальну термінологію, складні наукові пояснення або викликає сумніви у учасників провадження.

Під час допиту експерта мають бути з'ясовані: кваліфікація та досвід експерта; методика дослідження; можливі альтернативні висновки; категоричність висновків; суперечності з іншими доказами.

Проте при допиті експерта необхідно дотримуватися меж його компетенції. Експерт не може відповідати на питання права, давати правову кваліфікацію діянню, оцінювати показання інших осіб. Експерт також не повинен під час допиту формулювати нові висновки, які не були відображені у письмовому висновку експертизи. У разі необхідності вирішення нових питань або уточнення висновку повинна призначатися додаткова експертиза.

Для більш глибокого розуміння ролі судової експертизи у встановленні події кримінального правопорушення доцільно розглянути досвід зарубіжних країн.

Німецький кримінально-процесуальний кодекс (Strafprozeßordnung – StPO) від 1877 року, незважаючи на численні зміни (більше 180 редакцій), зберігає основні принципи щодо використання експертних доказів [305, с. 47-57]. У Німеччині експерт призначається судом або прокурором і має статус помічника суду. Система судових експертиз у Німеччині характеризується високим рівнем централізації та державного контролю. Німецьке законодавство встановлює суворі правила щодо виключення незаконно отриманих доказів, зокрема висновків експертів, отриманих з порушенням конституційних прав особи [326, с. 506]. Важливою особливістю німецького кримінального процесу є повний доступ захисту до матеріалів слідчого досьє, включаючи висновки експертів, що забезпечує реалізацію принципу рівності сторін [334, с. 1553].

Французька система кримінального процесу традиційно належить до інквізиційної моделі, де провідну роль у призначенні експертиз відіграє слідчий суддя (juge d'instruction) [307]. Проте останніми роками спостерігається тенденція до зменшення повноважень слідчого судді та посилення ролі прокурора [308, с. 115]. Французьке законодавство не передбачає автоматичного виключення доказів, отриманих з порушеннями процедури, натомість суд має дискрецію у вирішенні питання про допустимість таких доказів [323, с. 1]. Експертні висновки у Франції мають високий рівень довіри з боку судів, оскільки експерти вважаються нейтральними помічниками правосуддя.

Порівняльний аналіз свідчить, що у континентальних правових системах (інквізиційна модель) судова експертиза розглядається як засіб встановлення істини, а експерт діє як нейтральний помічник суду [304, с. 359]. О. М. Дуфенюк у своєму порівняльному дослідженні експертизи у кримінальному провадженні за законодавством України та Польщі зазначає, що обидві країни надають сторонам значні можливості для залучення експертів [66, с. 156]. Сучасні тенденції свідчать про рух до уніфікації стандартів проведення експертиз та розвиток міжнародного співробітництва [328, с. 85].

Особливості транснаціональної судово-експертної діяльності та використання міжнародного досвіду у провадженнях з воєнних злочинів розглядаються у наступних підрозділах дисертації.

На основі проведеного аналізу законодавства, судової практики та наукових досліджень можна запропонувати наступні напрями вдосконалення механізму використання судової експертизи для встановлення події кримінального правопорушення: 1) законодавче закріплення граничних строків проведення судових експертиз з урахуванням їх виду та складності, що дозволить запобігти необґрунтованому затягуванню кримінального провадження; 2) удосконалення системи атестації судових експертів шляхом запровадження періодичної переатестації експертів, підвищення вимог до їх професійної підготовки та впровадження системи безперервного професійного навчання; 3) розвиток інституту незалежних експертів шляхом створення

реєстру приватних судових експертів та експертних установ з чіткими вимогами до їх акредитації та діяльності; 4) впровадження міжнародних стандартів проведення судових експертиз, зокрема стандартів ISO/IEC 17025 для випробувальних та калібрувальних лабораторій; 5) удосконалення механізму оцінки висновків експертів судом шляхом розробки методичних рекомендацій для суддів щодо критеріїв оцінки експертних висновків.

Аналіз положень КПК України та Закону України «Про судову експертизу» свідчить про побудову системи судово-експертної діяльності на засадах змагальності сторін, що дає можливість як стороні обвинувачення, так і стороні захисту залучати експертів для проведення досліджень. Висновок експерта підлягає оцінці судом на загальних підставах разом з іншими доказами за критеріями належності, допустимості та достовірності.

Судова практика ВС формує важливі правові позиції щодо використання висновків експертів у доказуванні, зокрема щодо випадків обов'язкового призначення експертизи, оцінки суперечливих висновків експертів, застосування доктрини «плодів отруйного дерева» до похідних доказів. Практика ЄСПЛ підкреслює необхідність забезпечення справедливості судового розгляду при використанні експертних доказів, включаючи надання стороні захисту можливості оскаржити висновок експерта.

Виявлені проблемні питання використання судової експертизи для встановлення події кримінального правопорушення потребують комплексного вирішення шляхом удосконалення законодавства, розвитку системи атестації та підготовки судових експертів, впровадження інноваційних технологій у судово-експертну діяльність, а також розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері. Особливої актуальності набувають питання забезпечення якості експертних досліджень, дотримання принципу незалежності експертів та ефективної оцінки висновків експертів судом.

3.3 Використання інноваційних технологій та цифрових доказів для встановлення події кримінального правопорушення

У сучасних умовах глобальної цифровізації суспільних відносин та стрімкого розвитку інформаційних технологій кримінальне судочинство стикається з принципово новими викликами у сфері доказування події кримінального правопорушення. Інноваційні технології не лише змінюють способи вчинення кримінальних правопорушень, але й створюють принципово нові можливості для їх виявлення, розслідування та документування. Електронні сліди злочинної діяльності, цифрові дані з різноманітних джерел, результати застосування технологій штучного інтелекту, блокчейн-систем та інших сучасних інструментів формують якісно новий доказовий простір у кримінальному провадженні [99, с. 7].

Актуальність дослідження цієї проблематики обумовлена кількома чинниками. По-перше, значна частина сучасних кримінальних правопорушень вчиняється з використанням цифрових технологій або залишає цифрові сліди, що потребує від правоохоронних органів застосування відповідних методів і засобів їх виявлення та фіксації [168, с. 233]. Навіть традиційні види кримінальних правопорушень, такі як крадіжки, шахрайство, вимагання, сьогодні часто супроводжуються утворенням електронних слідів – записів з камер відеоспостереження, геолокаційних даних мобільних пристроїв, електронного листування тощо [91, с. 418].

По-друге, традиційні підходи до збирання та дослідження доказів часто виявляються недостатньо ефективними для встановлення події кримінального правопорушення у випадках, коли воно вчинене в кіберпросторі або з використанням складних технологічних рішень [34, с. 158].

По-третє, відсутність належного правового регулювання використання інноваційних технологій у кримінальному провадженні створює ризики визнання отриманих доказів недопустимими. Законодавець не встиг адаптувати

процесуальні норми до реалій цифрової епохи, що призводить до виникнення правових прогалин та колізій [123].

Системний характер зазначених проблем підтверджується результатами проведеного анкетування (Додаток А). Незважаючи на законодавчі прогалини, цифрові докази стали невід'ємним елементом сучасної правозастосовної практики: 75,6 % респондентів використовують цифрові докази (відеозаписи з камер спостереження, дані мобільних пристроїв, електронну переписку тощо) у 40 % та більше справ. Водночас 78,9 % опитаних вказують на недостатність або абсолютну відсутність належного законодавчого регулювання збирання, фіксації та використання цифрових (електронних) доказів. Серед найбільш поширених практичних проблем при роботі з такими доказами респонденти на першому місці ставлять недостатність технічного забезпечення та спеціальних знань (45,4 %), а на другому – прогалини в законодавчому регулюванні (27,0 %). Примітно, що 92,8 % практиків підтримують впровадження єдиної електронної системи фіксації та зберігання доказів події кримінального правопорушення. Такий рівень консенсусу серед практиків є красномовним свідченням як масштабу наявних проблем, так і чіткого розуміння правозастосовчим середовищем необхідності системного вирішення питань цифрового доказування.

По-четверте, глобалізація злочинності та її транснаціональний характер вимагають міжнародної співпраці у сфері збирання та використання цифрових доказів [123].

КПК України не містить окремого визначення поняття «цифрові докази» або «електронні докази», що створює певні труднощі у правозастосовній практиці та призводить до неоднозначного тлумачення правових норм різними суб'єктами кримінального провадження.

У науковій доктрині цифрові (електронні) докази визначаються як інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для кримінального провадження, зокрема електронні документи (включаючи текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи), веб-сайти (сторінки), текстові та мультимедійні повідомлення,

метадані, бази даних та інші дані в електронній формі [91, с. 418-421]. Така широка дефініція відображає різноманіття форм існування електронної інформації у сучасному світі.

Пашковський М.І. зазначає, що цифрові дані з відкритих джерел дедалі ширше використовуються у кримінальному судочинстві, зокрема для внесення відомостей до ЄРДР та як докази у кримінальному провадженні [168, с. 233]. Автор підкреслює, що відсутність в КПК України окремої регламентації цифрових доказів, відносна новизна використання цифрових даних з відкритих джерел потребує вироблення єдиних підходів до їх збирання, перевірки та оцінки [168, с. 234]. Це стосується як відомостей з соціальних мереж, публічних реєстрів, новинних сайтів, так і інформації з приватних баз даних, електронного листування, месенджерів.

Особливістю цифрових доказів є те, що вони можуть зберігатися на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах, планшетах, ноутбуках), серверах (локальних чи хмарних), системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі, у тому числі в мережі Інтернет [136, с. 64]. При цьому електронні докази стають доступними для сприйняття людиною тільки після обробки засобами комп'ютерної техніки, що принципово відрізняє їх від традиційних письмових доказів, які можуть бути безпосередньо прочитані людиною без застосування технічних засобів [275, с. 112].

Крім того, електронні докази характеризуються низкою специфічних властивостей, які необхідно враховувати при їх збиранні та використанні: 1) волатильність; 2) легкість копіювання; 3) легкість зміни; 4) наявність метаданих; 5) залежність від технічних засобів [91, с. 419].

ВС у постанові від 29 березня 2021 року у справі №554/5090/16-к зазначив, що для виконання завдань кримінального провадження, з огляду на положення Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», допустимість електронного документа як доказу не можна заперечувати виняткова на підставі того, що він має електронну форму [183]. Відповідно до

ст. 7 цього Закону у випадку зберігання електронного документа на кількох електронних носіях інформації кожний з електронних примірників вважається оригіналом електронного документа [203]. Це положення має важливе значення для практики, оскільки дозволяє використовувати як доказ електронний документ, що зберігається на різних носіях, без необхідності визначення, який саме примірник є оригіналом.

Важливим аспектом використання цифрових доказів є дотримання процесуальної форми їх отримання та фіксації. У постанові від 30 січня 2025 року у справі №490/6113/22 ВС вказав, що основними доказами у категорії кримінальних проваджень про злочини проти основ національної безпеки України є електронні (цифрові) докази, до яких належать матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані), що містяться у відкритих (інтернет, різноманітні засоби масової інформації, соціальні мережі) чи закритих мережах (приватні месенджери та Telegram-канали, особисте листування з використанням комп'ютерної техніки і мобільних телефонів, флеш-носії, карти пам'яті тощо) [179]. Суд підкреслив, що якщо сторона захисту не доведе, що електронні матеріали підроблені чи сфальсифіковані, а протоколи огляду складені уповноваженими особами згідно з КПК, підстав для визнання таких доказів недопустимими немає [179].

Технології штучного інтелекту відкривають принципово нові можливості для встановлення обставин події кримінального правопорушення. Штучний інтелект здатен обробляти величезні обсяги даних, виявляти приховані закономірності, прогнозувати ймовірність вчинення кримінальних правопорушень та автоматизувати багато рутинних процесів у кримінальному провадженні, дозволяючи слідчим зосередитися на вирішенні складних аналітичних завдань [18, с. 180].

В. Блізнюк, досліджуючи можливості використання штучного інтелекту у кримінальному провадженні в Україні, зазначає, що штучний інтелект може застосовуватися для автоматизації деяких етапів кримінального розслідування,

виявлення кримінальних правопорушень, прогнозування кримінальних правопорушень та аналізу поведінки правопорушників [18, с. 180].

Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року №1556-р, визначає основні напрями впровадження технологій штучного інтелекту у різні сфери суспільного життя, включаючи правоохоронну діяльність [209]. Це створює нормативне підґрунтя для легалізації використання інструментів штучного інтелекту у кримінальному провадженні та дозволяє розробляти відповідні методичні рекомендації для практичних працівників [277, с. 85].

Серед практичних застосувань штучного інтелекту у встановленні події кримінального правопорушення слід виділити наступні: 1) аналіз великих масивів даних для виявлення зв'язків між окремими фактами та особами – система може обробити мільйони записів телефонних дзвінків, банківських транзакцій, поїздок у транспорті і виявити раніше невідомі зв'язки між учасниками злочинної групи; 2) розпізнавання облич на фото- та відеозображеннях – дозволяє швидко ідентифікувати особу за записами з камер відеоспостереження, порівнюючи зображення з базами даних; 3) аналіз мовлення та виявлення емоційного стану осіб – може використовуватися для виявлення ознак брехні, стресу чи інших емоційних станів при аналізі показань; 4) прогнозування місць ймовірного вчинення кримінальних правопорушень – на основі аналізу статистики злочинності, часу доби, погодних умов та інших факторів система може визначити райони підвищеного ризику; 5) автоматизований аналіз документів та виявлення підроблень – штучний інтелект може виявляти навіть незначні відхилення у документах, які людське око може не помітити [277, с. 85].

Особливу актуальність технології штучного інтелекту набули для розслідування воєнних злочинів в умовах повномасштабної війни російської федерації проти України. Використання штучного інтелекту дозволяє миттєво обробляти великі за обсягом тексти, відео- та аудіоматеріали, зображення, таблиці та графіки, мінімізуючи ризик людської помилки та значно

прискорюючи процес документування кримінальних правопорушень [173, с. 728]. У судових експертизах під час досудового розслідування кримінальних правопорушень технології штучного інтелекту дозволяють спростити низку рутинних процесів, залишаючи за судовим експертом організуючу та коригувальну роль, при цьому дозволяючи миттєво оброблювати великі масиви інформації [173, с. 729].

Зокрема, програма Clearview AI використовується для виявлення та ідентифікації осіб, залучених до воєнних злочинів, шляхом аналізу обличчя з великої бази даних, що містить понад 20 мільярдів зображень, зібраних з відкритих джерел в Інтернеті [93, с. 293]. Ця технологія дозволила ідентифікувати численних російських військових, які вчинили злочини на окупованих територіях України. Система порівнює зображення з камер відеоспостереження, фотографій з місць кримінальних правопорушень, записів з мобільних телефонів з базою даних і за лічені секунди може визначити особу злочинця, навіть якщо на зображенні видно лише частину обличчя [93, с. 294].

Важливе значення для встановлення події кримінального правопорушення має платформа Palantir Gotham, яка інтегрує дані з різних джерел, дозволяє виявляти приховані зв'язки між подіями та особами, візуалізувати складні схеми злочинної діяльності. Ця система використовується правоохоронними органами багатьох країн для розслідування складних багатоепізодних кримінальних правопорушень, організованої злочинності, терористичних актів. [137, с. 524].

Однак використання штучного інтелекту у кримінальному провадженні пов'язане з низкою серйозних проблем, які потребують вирішення. По-перше, чинне кримінально-процесуальне законодавство не передбачає регулювання використання штучного інтелекту та оформлення його висновків [173, с. 729]. Виникають питання: чи може висновок системи штучного інтелекту вважатися доказом? Якщо так, то до якого виду доказів він належить – до висновку експерта чи до іншого джерела? Хто несе відповідальність за помилку алгоритму – розробник системи, оператор, який її використовував, чи правоохоронний орган? [173, с. 730].

По-друге, існують ризики упередженості алгоритмів, що може призвести до дискримінації окремих категорій осіб. Якщо система штучного інтелекту навчалася на даних, де певні групи населення були непропорційно представлені як правопорушники, вона може несправедливо підвищувати ймовірність віднесення представників цих груп до підозрюваних [214, с. 53].

По-третє, непрозорість складних внутрішніх механізмів штучного інтелекту («ефект чорної скриньки») ускладнює перевірку достовірності отриманих результатів. Це створює проблему для реалізації права на захист – як можна оскаржити висновок системи, якщо незрозуміло, на чому він ґрунтується? [173, с. 728].

По-четверте, використання штучного інтелекту може порушувати право на приватність та захист персональних даних. Системи масового спостереження з розпізнаванням облич, аналіз великих масивів даних про пересування, комунікації, фінансові операції громадян створюють можливості для тотального контролю [214, с. 40-54]. Необхідно знайти баланс між ефективністю правоохоронної діяльності та дотриманням конституційних прав громадян.

Технологія розподіленого реєстру (блокчейн) створює принципово нові можливості для забезпечення цілісності та достовірності доказів у кримінальному провадженні. Основною перевагою блокчейн є неможливість несанкціонованої зміни інформації після її внесення до системи, що особливо важливо для запобігання фальсифікації доказів [78, с. 170]. Блокчейн являє собою розподілену базу даних, яка зберігає інформацію у вигляді ланцюжка блоків, кожен з яких містить хеш попереднього блоку. Це означає, що будь-яка спроба змінити інформацію в одному блоці призведе до зміни хешу, що зробить недійсним весь наступний ланцюжок і буде відразу виявлено [78, с. 171].

Ю. П. Калайда, досліджуючи можливості блокчейн-технологій у розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених у кіберпросторі, зазначає, що блокчейн може використовуватися для: 1) фіксації доказів з забезпеченням підтвердження часу створення – кожен блок містить точну мітку часу, яку неможливо підробити; 2) зберігання ланцюга доказів (chain of custody)

для підтвердження їх автентичності – система фіксує кожну особу, яка мала доступ до доказу, та кожну дію з ним; 3) забезпечення прозорості процесуальних дій – всі дії слідчого з доказами можуть бути зафіксовані в блокчейні і перевірені будь-якою стороною провадження [78, с. 170-178].

Платформа Silent Notary дозволяє фіксувати події на блокчейні та зберігати записані файли, які згодом можуть використовуватися як докази в судових процедурах. Зафіксовані таким чином докази зберігаються в розподіленому реєстрі, до них у будь-який час можна отримати доступ або поділитися необхідною інформацією з іншими учасниками провадження [292].

У контексті протидії корупції блокчейн-технології можуть використовуватися для створення прозорих систем обліку та контролю за рухом бюджетних коштів, що значно ускладнює можливості для легалізації злочинних доходів та вчинення корупційних діянь. Прозорість та незмінність записів у блокчейні робить практично неможливим приховування корупційних схем [82].

Криптовалюти, завдяки псевдоанонімності транзакцій, стали популярним інструментом для відмивання грошей, фінансування тероризму, отримання хабарів. Структуру необхідних знань та навичок для протидії таким злочинам можна визначити наступним чином: 1) встановлення ознак використання віртуальних активів у злочинній діяльності; 2) блокчейн-аналітика – вміння відстежувати рух коштів у блокчейні; 3) персоналізація власників віртуальних активів – встановлення зв'язку між криптогаманцями та реальними особами; 4) вилучення віртуальних активів – технічні та правові аспекти конфіскації криптовалют [82].

Кіберполіція України у співпраці з компанією Crystal Blockchain здійснює ефективну протидію шахрайству з використанням віртуальних активів. Завдяки державно-приватному партнерству у 2022 році вдалося розкрити понад 50% з усіх виявлених кримінальних правопорушень, предметом або засобом яких була криптовалюта [84]. Crystal Blockchain – світова компанія з блокчейн-аналітики, яка надає інструменти для відстеження транзакцій у блокчейні, виявлення підозрілих операцій, встановлення зв'язків між криптогаманцями. З початку 2022

року співробітники кіберполіції розслідували понад 600 фактів використання криптоактивів у злочинних схемах, включаючи шахрайство, вимагання, фінансування тероризму [84].

Судова практика свідчить про поступове визнання криптовалют як предмета кримінальних правопорушень та можливого об'єкта арешту. У постанові Вищого антикорупційного суду зазначено, що віртуальні активи можуть бути предметом конфіскації майна як виду покарання, а застосування арешту таких активів відповідає принципу розумності та не створює негативних наслідків для третіх осіб [53]. Суд визнав, що криптовалюта, незважаючи на відсутність спеціального правового регулювання в Україні, є майном, яке має економічну цінність і може бути об'єктом кримінально-правових відносин. Це створило важливий прецедент для подальшого розвитку практики використання блокчейн-технологій у кримінальному провадженні [228].

Використання безпілотних літальних апаратів відкриває нові можливості для фіксації обстановки місця події, проведення оглядів великих територій, створення тривимірних моделей місць вчинення кримінальних правопорушень. БПЛА дозволяють збирати необхідну інформацію на місцевості з мінімальними ризиками для життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, а також проводити оперативний моніторинг великих територій, недоступних для наземного обстеження [7].

Особливо ефективним є застосування дронів для: 1) огляду місць дорожньо-транспортних пригод; 2) фіксації екологічних правопорушень на великих територіях; 3) пошуку зниклих осіб; 4) моніторингу масових заходів; 5) документування воєнних злочинів [39, с. 139].

У практиці документування воєнних злочинів, вчинених російськими окупантами на території України, використання дронів набуло особливого значення та стало незамінним інструментом роботи слідчих. Офіс Генерального прокурора отримав від американської компанії Skydio 9 дронів для потреб спеціалізованих підрозділів, які займаються розслідуванням злочинів в умовах збройного конфлікту у Донецькій, Запорізькій, Київській, Луганській,

Миколаївській, Сумській, Харківській, Херсонській та Чернігівської обласних прокуратурах [266]. Українські прокурори пройшли підготовку з керування дронами для створення 3D-моделей місць воєнних злочинів, що дозволяє детально документувати обставини їх вчинення, зберігати докази навіть якщо фізичні об'єкти будуть знищені [266].

Водночас використання дронів у кримінальному провадженні потребує врахування вимог Повітряного кодексу України та постанови Кабінету Міністрів України від 1 червня 2021 року №215 «Про затвердження Правил реєстрації безпілотних літальних апаратів та порядку їх використання» [205]. Згідно з цими правилами, будь-які безпілотні апарати, включаючи дрони, підлягають обов'язковій реєстрації у разі перевищення певних технічних характеристик (вага понад 250 грамів, дальність польоту). Оператори дронів повинні проходити спеціальне навчання та отримувати відповідні сертифікати [205].

Правові наслідки використання дронів стосуються як можливості порушення права на приватність (зйомка з повітря може фіксувати те, що відбувається на приватних територіях), так і питань допустимості отриманих доказів (чи було дотримано процесуальну форму при проведенні огляду з використанням дрона). Крім того, існує ризик порушення норм міжнародного гуманітарного права, якщо дрони використовуються для цілеспрямованих атак на цивільні об'єкти або населення [75].

Дослідження, проведене німецьким громадським телеканалом DW, виявило численні випадки використання російськими військовими FPV-дронів для навмисних атак на цивільних осіб в Україні, зокрема в Херсонській області, що є очевидним свідченням воєнних злочинів [223].

Біометричні технології дозволяють здійснювати ідентифікацію осіб за унікальними фізіологічними та біологічними характеристиками, що має важливе значення для встановлення події кримінального правопорушення та його учасників. До біометричних параметрів належать відбитки пальців, зображення обличчя (геометрія обличчя, відстані між характерними точками), сітківка та

райдужна оболонка ока, ДНК-профіль, голосові характеристики, патерни вен на руці, форма вуха тощо.

Національна система біометричної верифікації та ідентифікації (НСБВІ) містить відбитки пальців і зображення обличчя громадян України, іноземців та осіб без громадянства і використовується передусім для оформлення паспортів, ID-карток та інших ідентифікаційних документів [22]. Станом на 2025 рік база даних НСБВІ містить біометричні дані понад 30 мільйонів осіб. Розпорядженням Міністерства внутрішніх справ від 2024 року передбачено можливість використання даних НСБВІ для встановлення особи загиблих внаслідок воєнних дій, що значно прискорює процес ідентифікації порівняно з традиційним методом аналізу ДНК, який може тривати місяці. Використання відбитків пальців та зображень обличчя дозволяє встановити особу за лічені хвилини, якщо дані є в системі [22].

Системи розпізнавання облич застосовуються правоохоронними органами для: 1) ідентифікації підозрюваних за записами з камер відеоспостереження; 2) встановлення осіб, які перебували на місці події в певний час; 3) виявлення розшукуваних злочинців у публічних місцях (аеропорти, вокзали, торгові центри) у режимі реального часу; 4) ідентифікації тіл загиблих, в тому числі за умов значних тілесних ушкоджень; 5) встановлення тотожності особи на різних фотозображеннях, зроблених у різний час та за різних умов [229, с. 28].

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» поліція забезпечує збирання та накопичення мультимедійної інформації (фото, відео, звукозаписи) та біометричних даних (відцифрований образ обличчя особи, відцифровані відбитки пальців рук, дактилокартки) у осіб, стосовно яких поліцією застосовано адміністративне затримання, затримання в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, або інше законне затримання; осіб, підданих адміністративному арешту, домашньому арешту; осіб, яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Ці дані зберігаються в автоматизованих інформаційних

системах та можуть використовуватися для ідентифікації осіб при розслідуванні кримінальних правопорушень [206].

Важливо зазначити, що використання біометричних технологій має здійснюватися з дотриманням прав людини на приватність та захист персональних даних, закріплених у ст.ст. 31 та 32 Конституції України. Європейська етична хартія про використання штучного інтелекту в судових системах та їх середовищі, ухвалена Європейською комісією з ефективності правосуддя 4 грудня 2018 року, підкреслює необхідність забезпечення прозорості, неупередженості та контролю з боку людини при використанні автоматизованих систем прийняття рішень, включаючи системи біометричної ідентифікації. Хартія встановлює п'ять основних принципів: дотримання основних прав, недискримінація, якість та безпека, прозорість, неупередженість та справедливість, контроль з боку користувача [314].

Сучасні мобільні пристрої та електронні системи постійно генерують величезні обсяги метаданих – інформації, яка характеризує або пояснює інші дані. Метадані включають відомості про час створення електронного файлу, його автора або останнього редактора, місце створення (геолокаційні дані), параметри технічного пристрою, використаного для створення файлу (модель камери, налаштування зйомки), історію змін файлу, розмір файлу тощо [136, с. 64]. Метадані можна порівняти з «цифровими відбитками пальців» – вони залишаються навіть тоді, коли сам контент видалено або змінено [34, с. 65].

Геолокаційні дані, отримані від мобільних операторів зв'язку (дані про підключення до базових станцій), систем глобального позиціонування GPS, даних мобільних застосунків (Google Maps, соціальні мережі, програми для замовлення таксі), записів з систем автоматичної фіксації транспортних засобів, можуть підтверджувати або спростовувати алібі підозрюваної особи, встановлювати її точні переміщення у критично важливий для події кримінального правопорушення період часу, визначати коло осіб, які одночасно перебували на місці події [168, с. 233]. Точність геолокаційних даних залежить від використаної технології: GPS може визначити місцеположення з точністю до

кількох метрів, дані мобільного оператора – до сотень метрів залежно від щільності базових станцій [40].

Для отримання геолокаційної інформації у межах кримінального провадження необхідно звернутися до суду з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів. Слідчий або прокурор має обґрунтувати необхідність отримання інформації, надати суду докази вчинення кримінального правопорушення та причетності певних осіб, телефонні номери яких підлягають перевірці [151]. Якщо слідчий суддя задовольняє клопотання, виноситься ухвала про надання тимчасового доступу до документів мобільного оператора. Оператор зобов'язаний зберігати таку інформацію про абонента протягом строку позовної давності (зараз цей строк становить три роки), якщо суд не визначить інший термін [90].

Особливе значення метадані мають при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених із використанням інформаційно-телекомунікаційних систем: комп'ютерних мереж, серверів, хостингових сервісів. Аналіз метаданих електронного листування (IP-адреси відправника та одержувача, час відправлення та отримання листа, маршрут проходження листа через сервери), журналів серверів (логи, що фіксують кожне звернення до сервера з зазначенням IP-адреси, часу, виконаної дії), логів мережевої активності (записи міжмережевих екранів, систем виявлення вторгнень) дозволяє встановити факт і точний час вчинення протиправних дій, ідентифікувати технічні засоби, з яких здійснювався несанкціонований доступ до інформаційних систем, відтворити послідовність дій зловмисника [275, с. 112].

Судова практика свідчить про визнання метаданих допустимими доказами за умови дотримання процесуального порядку їх отримання. Водночас слід враховувати, що метадані можуть бути відносно легко змінені або підроблені особою, яка має відповідні технічні навички, що потребує проведення комп'ютерно-технічних експертиз для підтвердження їх автентичності та встановлення факту внесення змін. Експерт може встановити, чи відповідають

метадані файлу його реальному вмісту, чи не були вони змінені після створення файлу, чи узгоджуються метадані різних файлів між собою [226].

ВС у постанові від 17 липня 2024 року у справі №910/7352/22 підтримав правовий висновок про те, що листування шляхом надіслання електронних листів давно стало частиною ділових звичаїв в Україні, а здійснення електронної переписки як усталеного звичаю ділового обороту визнається цивільним звичаєм за ст. 7 Цивільного кодексу України [181]. Це положення має пряме значення для кримінального провадження, оскільки підтверджує можливість використання електронного листування разом із супровідними метаданими як доказів, навіть якщо воно не було оформлене як електронний документ з використанням електронного цифрового підпису [181]. Така позиція суду значно спрощує використання електронної кореспонденції як доказів у кримінальних справах.

Незважаючи на значний потенціал інноваційних технологій для встановлення події кримінального правопорушення, їх використання у вітчизняному кримінальному провадженні стикається з низкою серйозних проблем правового, організаційного та технічного характеру, які потребують невідкладного вирішення [34, с. 65].

По-перше, найбільш гострою є проблема відсутності спеціального правового регулювання використання цифрових доказів, що створює правову невизначеність щодо процесуального порядку їх збирання, перевірки та оцінки. Зокрема, не врегульовано питання: як правильно здійснювати огляд електронного пристрою, щоб не порушити цілісність даних; чи можна використовувати скріншоти веб-сторінок як докази і як їх правильно засвідчувати; яким чином забезпечити збереження електронних доказів від несанкціонованих змін; чи потрібно залучати спеціаліста при вилученні комп'ютерної техніки [269].

По-друге, серйозною проблемою залишається забезпечення цілісності та незмінності цифрових доказів протягом усього кримінального провадження. На відміну від матеріальних об'єктів, які можна опечатати та помістити в сховище, цифрові дані можуть бути легко змінені або знищені без залишення видимих

слідів втручання. Крім того, можливе віддалене керування пристроєм та знищення даних за наявності підключення до бездротової мережі, якщо не вжито відповідних запобіжних заходів (увімкнення режиму «в літаку», екранування пристрою) [274].

По-третє, складність полягає у необхідності забезпечення безперервного ланцюга зберігання доказів (chain of custody) – документального підтвердження того, хто, коли і які дії здійснював з доказом від моменту його виявлення до дослідження в суді. У постанові ВС від 29 березня 2021 року у справі №554/5090/16-к зазначено, що відеофонограми, зафіксовані на оптичних дисках під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, виявилися копіями, а не оригіналами, тому були обґрунтовано визнані судом недопустимими доказами. Суд підкреслив, що у матеріалах провадження має бути чітко зазначено, хто і коли здійснював копіювання, на якому обладнанні, чи були застосовані технічні засоби забезпечення цілісності даних (хеш-суми, цифрові підписи). Це підкреслює критичну важливість дотримання процедури отримання оригіналів цифрових доказів або належного засвідчення їх копій з використанням криптографічних методів [183].

По-четверте, істотною проблемою є недостатня технічна компетентність працівників правоохоронних органів, прокурорів та суддів у сфері інформаційних технологій [82]..

По-п'яте, виникають серйозні питання захисту конституційних прав громадян при використанні інноваційних технологій. Системи масового відеоспостереження з автоматичним розпізнаванням облич, геолокаційне відстеження переміщень громадян через дані мобільних операторів, перехоплення електронних комунікацій можуть порушувати конституційне право на приватність особистого і сімейного життя (ст. 32 Конституції України) та право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31 Конституції України) [100, с. 56]. Необхідний баланс між ефективністю розслідування кримінальних правопорушень та дотриманням прав людини, який має забезпечуватися через: а) чітке законодавче регулювання

підстав та порядку застосування технологій, що втручаються у приватність; б) судовий контроль за такими заходами; в) принцип пропорційності; г) принцип субсидіарності [100, с. 57].

Для вирішення зазначених проблем вбачається доцільним здійснити комплекс заходів: 1) внесення змін до КПК України з метою деталізації процесуального порядку збирання, зберігання, дослідження та використання цифрових доказів, включаючи положення про: 2) розробка методичних рекомендацій щодо роботи з електронними доказами для слідчих, прокурорів та суддів; 3) створення спеціалізованих підрозділів у правоохоронних органах (на кшталт підрозділів кіберполіції), співробітники яких мали б профільну освіту в галузі інформаційних технологій та займалися б виключно кіберзлочинами та роботою з цифровими доказами; 4) запровадження обов'язкового підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, прокурорів та суддів у сфері інформаційних технологій та цифрової криміналістики; 5) розвиток державно-приватного партнерства для залучення експертизи провідних ІТ-компаній до розробки стандартів роботи з цифровими доказами; 6) активна імплементація міжнародних стандартів роботи з електронними доказами, зокрема положень Будапештської конвенції про кіберзлочинність 2001 року та Другого додаткового протоколу до неї 2022 року, Керівництва «Електронні докази в цивільному та адміністративному процесі», ухваленого Комітетом міністрів Ради Європи 30 січня 2019 року [83].

Досвід зарубіжних країн свідчить про широке та різноманітне впровадження інноваційних технологій у кримінальне провадження, що може бути корисним для України при формуванні власних підходів.

Слід зазначити основні тенденції – це: а) активне впровадження (США, Британія) [24, с. 93; 6, с. 253-263]; б) правозахисні обмеження (ЄС – GDPR, Хартія CEPEJ); в) небезпека тотального контролю (досвід КНР – як застереження) [214, с. 40-41].

ЄС демонструє більш збалансований та релевантний для України підхід в контексті євроінтеграції, акцентуючи увагу на захисті прав людини при

використанні інноваційних технологій. Регламент ЄС 2016/679 «Про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних» (GDPR) встановлює суворі вимоги до збирання, обробки та зберігання персональних даних, включаючи біометричну інформацію, з значними штрафами за порушення (до 4% від річного глобального обороту компанії або 20 мільйонів євро) [167, с. 132]. Регламент вимагає отримання явної згоди особи на обробку її біометричних даних (за винятком випадків, передбачених законом для правоохоронних цілей), забезпечення права на доступ до своїх даних, права на виправлення, видалення (право бути забутим), обмеження обробки [167, с. 133].

Європейська комісія з ефективності правосуддя (CEPEJ) Ради Європи розробила Європейську етичну хартію про використання штучного інтелекту в судових системах та їх середовищі, яка була ухвалена 4 грудня 2018 року та визначає п'ять основоположних принципів використання штучного інтелекту в правосудді: 1) принцип дотримання основних прав; 2) принцип недискримінації; 3) принцип якості та безпеки; 4) принцип прозорості, неупередженості та справедливості; 5) принцип контролю з боку користувача [314].

Україна активно інтегрується у європейський правовий простір, що передбачає імплементацію відповідних стандартів захисту прав людини при використанні інноваційних технологій. Концептуальні основи цифровізації кримінального провадження України, викладені у фундаментальній монографії за редакцією Глинської Н.В., визначають стратегічні й тактичні питання доказування в умовах цифровізації, проблеми використання електронних доказів, особливості цифрового документообігу в кримінальному провадженні [99, с. 7]. Впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) є важливим практичним кроком на шляху діджиталізації кримінального правосуддя, дозволяючи подавати процесуальні документи в електронному вигляді, отримувати повідомлення про судові засідання, знайомитися з матеріалами справи онлайн [227].

Використання інноваційних технологій та цифрових доказів для встановлення події кримінального правопорушення є об'єктивною необхідністю та неминучою тенденцією в умовах глобальної цифровізації суспільних відносин. Електронні докази, технології штучного інтелекту, блокчейн-системи, безпілотні літальні апарати, біометричні технології та геолокаційні дані створюють принципово нові можливості для виявлення, документування та доказування обставин вчинення кримінальних правопорушень, значно розширюючи арсенал засобів, доступних правоохоронним органам та суду.

Вдосконалення правового регулювання використання інноваційних технологій у кримінальному провадженні має здійснюватися виважено, з урахуванням передового міжнародного досвіду та європейських стандартів захисту прав людини. Необхідним є внесення системних змін до Кримінального процесуального кодексу України з метою деталізації процесуального порядку збирання, перевірки та оцінки цифрових доказів, регулювання використання результатів застосування штучного інтелекту, визначення правового статусу даних з блокчейн-систем, а також створення спеціалізованих підрозділів цифрової криміналістики та розвиток комплексної системи підготовки і підвищення кваліфікації фахівців у цій сфері.

3.4 Проблемні питання встановлення події кримінального правопорушення та шляхи вдосконалення законодавства

Дослідження теоретико-правових засад, кримінально-процесуальних та криміналістичних аспектів встановлення події кримінального правопорушення, а також особливостей доказування цього ключового елемента предмета доказування дозволяє виокремити низку проблемних питань, які потребують як доктринального осмислення, так і законодавчого вирішення. Аналіз судової практики, зокрема практики ВС, свідчить про наявність суттєвих прогалин та неузгодженостей у правовому регулюванні процесу встановлення та доказування події кримінального правопорушення [37, с. 141-149].

Однією з найбільш актуальних проблем є недостатня визначеність у кримінальному процесуальному законодавстві змісту та обсягу події кримінального правопорушення як елемента предмета доказування. Ст. 91 КПК України встановлює, що доказуванню підлягає подія кримінального правопорушення, включаючи час, місце, спосіб та інші обставини його вчинення [123]. Водночас законодавець не конкретизує, які саме «інші обставини» мають встановлюватися в кожному конкретному випадку, що призводить до різного тлумачення цієї норми правозастосовниками [89, с. 103-107].

Зазначена проблема набуває додаткового підтвердження за результатами проведеного нами соціологічного дослідження (Додаток А). Анкетування 152 практичних працівників виявило комплексний і взаємопов'язаний характер системних проблем: 73,7 % респондентів визнають недостатність матеріально-технічного забезпечення найбільш проблемним аспектом встановлення події кримінального правопорушення; 64,5 % - недосконаліть законодавчого регулювання; 46,7 % - відсутність єдиної практики застосування норм права. Характерним є виявлений кореляційний ланцюг: 65,8 % вважають термін «подія кримінального правопорушення» недостатньо визначеним у законі → 73,0 % відзначають недостатність регулювання стадії внесення відомостей до ЄРДР → 75,7 % практиків стикаються з необхідністю доопрацювання матеріалів за вказівкою прокурора. Такий ланцюг демонструє, що первинна термінологічна невизначеність тягне за собою цілу низку практичних проблем, аж до неефективності процесуальних рішень на стадії досудового розслідування в цілому.

Як справедливо зазначається у науковій літературі, подія кримінального правопорушення є складним багатоаспектним явищем, яке охоплює не лише об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, але й значну кількість фактичних обставин, що мають значення для правильної кваліфікації діяння та встановлення істини у кримінальному провадженні [94, с. 192-200]. Проблема полягає у відсутності чітких критеріїв визначення мінімально необхідного обсягу доказової інформації про подію кримінального правопорушення, що є

достатнім для прийняття законного та обґрунтованого процесуального рішення [19, с. 364-368].

Аналіз судової практики ВС засвідчує, що суди по-різному підходять до визначення достатності встановлення обставин події кримінального правопорушення. У постанові ККС ВС від 14 березня 2024 року у справі № 288/1206/16-к зазначено, що при оцінці допустимості доказів, отриманих під час огляду місця події, враховується можливість у кінцевому результаті втратити нагоду та своєчасно не зафіксувати сліди кримінального правопорушення [294]. Це свідчить про те, що суди визнають важливість повного та своєчасного фіксування всіх обставин події кримінального правопорушення.

Однак у постанові від 22 лютого 2024 року у справі № 688/3517/16-к ВС вказав, що незначні неточності у відображенні окремих обставин події кримінального правопорушення не є підставою для визнання доказів недопустимими, якщо це не впливає на юридично-правову оцінку діяння за відповідною кримінально-правовою нормою [294]. Така правова позиція, хоча і спрямована на забезпечення процесуальної економії, водночас створює ризики неповноти встановлення події кримінального правопорушення.

Суттєвою проблемою є також недосконаліть правового регулювання процедури фіксації обставин події кримінального правопорушення під час проведення слідчих (розшукових) дій. Як слушно зауважують науковці, незважаючи на положення п. 10 ст. 236 КПК України про обов'язковість фіксації слідчих (розшукових) дій за допомогою технічних засобів, на практиці це правило часто порушується, що призводить до втрати значної частини доказової інформації [61, с. 140-147].

Особливо гостро ця проблема проявляється при проведенні обшуку як одного з найбільш ефективних засобів встановлення обставин події кримінального правопорушення. Аналіз судової практики свідчить, що відсутність належного відеофіксування обшуку нерідко стає підставою для визнання отриманих доказів недопустимими [61, с. 140-147]. У постанові від 15 січня 2024 року у справі № 683/694/20 Об'єднана палата ККС ВС підкреслила,

що докази, отримані під час огляду та обшуку, проведених з порушенням правил, передбачених у частині сьомій ст. 223 КПК України, є недопустимими [294].

Проблемним залишається питання забезпечення повноти встановлення події кримінального правопорушення в умовах воєнного стану. Законом України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX до КПК України було внесено зміни, які запровадили особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану [202]. Зокрема, стаття 615 КПК України передбачає можливість проведення окремих слідчих (розшукових) дій без дотримання загальних вимог кримінального процесуального закону. Водночас це створює ризики неповноти встановлення події кримінального правопорушення та порушення прав учасників кримінального провадження [152].

Важливою проблемою є недостатнє правове регулювання використання цифрових доказів для встановлення події кримінального правопорушення. Як зазначалося на засіданні ККС ВС, присвяченому проблемним питанням допустимості електронних доказів, у судах першої та апеляційної інстанцій поширена практика заявлення клопотань захисниками про недопустимість електронного доказу на підставі порушення його цілісності [249]. Це пов'язано з тим, що КПК України, на відміну від інших процесуальних кодексів, недостатньо деталізує та врегульовує інститут електронних доказів.

У постанові від 26 березня 2024 року у справі № 749/630/21 ВС розглянув питання використання скриншотів як доказів обставин події кримінального правопорушення [294]. Суд визнав, що скриншоти можуть бути використані як докази за умови дотримання процедури їх отримання та фіксації. Водночас відсутність чітких законодавчих вимог до порядку збирання та фіксації цифрових доказів створює передумови для їх оскарження стороною захисту.

Аналіз практики ЄСПЛ свідчить про необхідність забезпечення балансу між ефективністю встановлення події кримінального правопорушення та дотриманням прав людини. У рішенні у справі «Талат Тунч проти Туреччини» від 27 березня 2007 року ЄСПЛ підкреслив обов'язок несення тягаря доказування сторонами та обов'язок забезпечення рівності сторін [238]. Це означає, що

сторона захисту повинна мати реальну можливість оскаржувати докази, що підтверджують подію кримінального правопорушення.

Порівняльний аналіз законодавства та практики зарубіжних країн дозволяє виокремити кілька підходів до вирішення проблеми встановлення події кримінального правопорушення. У Німеччині, де діє змішана модель кримінального процесу, значна увага приділяється ролі слідчого судді у встановленні обставин кримінального правопорушення [309]. Слідчий суддя має широкі повноваження щодо проведення досудового розслідування, включаючи відвідування місця кримінального правопорушення, допит свідків та забезпечення збереження доказів [307].

У Франції ключову роль у встановленні події кримінального правопорушення відіграє прокурор, який координує діяльність правоохоронних органів та слідчого судді. Французька модель передбачає детальну процедуру фіксації всіх обставин події кримінального правопорушення, включаючи складання детальних протоколів огляду місця події [18]. Цей досвід може бути корисним для України у частині вдосконалення процедури документування обставин події кримінального правопорушення.

У Польщі, кримінальне процесуальне законодавство якої було реформовано у 2015 році, особлива увага приділяється використанню технічних засобів фіксації під час встановлення події кримінального правопорушення [317]. Польський КПК детально регламентує процедуру використання відеозапису, фотофіксації та інших технічних засобів при проведенні слідчих (розшукових) дій, що мінімізує ризики втрати або спотворення доказової інформації.

Цікавим є досвід Італії, де реформа 1988 року запровадила змагальну модель кримінального процесу [305, с. 55]. Італійський КПК надає стороні захисту широкі можливості для збирання доказів, що стосуються події кримінального правопорушення, включаючи право на проведення власного розслідування за допомогою приватних детективів. Цей досвід може бути

використаний в Україні для посилення змагальності кримінального провадження.

Важливою проблемою є недостатня ефективність використання судової експертизи для встановлення обставин події кримінального правопорушення. Як зазначають науковці, незважаючи на широке коло експертних спеціальностей, на практиці часто виникають ситуації, коли експертні установи не можуть надати відповідь на питання, які мають вирішальне значення для встановлення події кримінального правопорушення [65, с. 668-674]. Це пов'язано як з недостатнім технічним оснащенням експертних установ, так і з відсутністю належних методик проведення окремих видів експертиз.

У постанові від 13 червня 2023 року у справі № 572/1861/18 ВС роз глянув питання допустимості висновку судово-медичної експертизи у контексті встановлення обставин події кримінального правопорушення [293]. Суд вказав, що відсутність захисника під час відібрання зразків крові у особи не є підставою для визнання висновку експертизи недопустимим, оскільки зразки крові містять інформацію, зміст якої не залежить від волі особи. Ця правова позиція є важливою для забезпечення ефективності встановлення біологічних обставин події кримінального правопорушення.

Проблемним є також питання строків встановлення події кримінального правопорушення у контексті дотримання строків досудового розслідування. Законом України від 8 грудня 2023 року № 3509-IX було внесено зміни до ст. 219 КПК України, якими встановлено, що строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру [276]. Це створило нову проблему: якщо подія кримінального правопорушення не встановлена повністю до моменту повідомлення про підозру, слідчий може не встигнути завершити її встановлення у межах строків досудового розслідування.

У постанові від 23 січня 2024 року у справі № 752/13530/22 ВС вказав, що період зупинення кримінального провадження не включається у строк досудового розслідування [276]. Водночас це не вирішує проблему, оскільки зупинення кримінального провадження можливе лише у випадках, прямо

передбачених законом, і не може використовуватися для продовження встановлення обставин події кримінального правопорушення.

Важливою проблемою є також недостатня координація між різними органами досудового розслідування при встановленні події кримінального правопорушення. Як свідчить практика, нерідко виникають ситуації, коли різні органи ведуть розслідування за фактом вчинення одного і того ж кримінального правопорушення, що призводить до дублювання слідчих (розшукових) дій та неефективного використання ресурсів [45, с. 208-211].

У постанові від 26 січня 2023 року у справі № 757/3303/15-к ВС роз глянув ситуацію, коли відомості про кримінальне правопорушення були внесені до ЄРДР та огляд місця події проводився слідчими різних органів поліції [293]. Суд вказав, що це не вважається порушенням вимог кримінального процесуального закону. Водночас така позиція не сприяє уникненню дублювання процесуальних дій та може призвести до суперечностей у встановленні обставин події кримінального правопорушення.

Проблемним є питання забезпечення таємниці досудового розслідування при встановленні події кримінального правопорушення. Як зазначають науковці, розширення кола осіб, залучених до кримінальної процесуальної діяльності, створює ризики розголошення відомостей про стан встановлення обставин події кримінального правопорушення, що може ускладнити подальше розслідування [47, с. 344-349]. Це особливо актуально для кримінальних проваджень щодо корупційних кримінальних правопорушень та вчинених організованими групами.

Значною проблемою є недостатнє правове регулювання проведення негласних слідчих (розшукових) дій для встановлення події кримінального правопорушення. Як зазначається у науковій літературі, неналежне здійснення нагляду прокурором за дотриманням прав і свобод особи під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій призводить до визнання судом доказів недопустимими [259, с.131-136]. Це обумовлює втрату фактичних даних, що встановлюють обставини події кримінального правопорушення.

У постанові від 23 травня 2023 року у справі № 758/5719/16-к ВС вказав, що відсутність окремого протоколу про хід та результати контролю за вчиненням кримінального правопорушення не є порушенням вимог КПК у разі одночасного проведення контролю за вчиненням злочину, аудіо-, відеоконтролю особи та зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж [293]. Ця правова позиція сприяє спрощенню процедури фіксації результатів негласних слідчих (розшукових) дій, водночас може призвести до неповноти відображення обставин події кримінального правопорушення.

Проблемним є також питання встановлення події кримінального правопорушення у випадках, коли для цього необхідне проведення спеціальних досліджень або отримання інформації від іноземних правоохоронних органів. Недосконаліть міжнародного співробітництва у кримінальних справах часто призводить до значних затримок у встановленні обставин події кримінального правопорушення, особливо у справах про транснаціональні злочини.

Досвід Eurojust, європейської агенції з кримінального правосуддя, свідчить про важливість налагодження ефективної системи міжнародного обміну інформацією для встановлення обставин транснаціональних кримінальних правопорушень. У 2024 році Французьке представництво в Eurojust було залучено до 1063 нових справ, 196 координаційних зустрічей та 66 спільних слідчих груп [317]. Цей досвід демонструє необхідність активізації міжнародного співробітництва України у сфері кримінальної юстиції.

Важливою проблемою є недостатня підготовка працівників правоохоронних органів до використання сучасних криміналістичних методів та засобів встановлення події кримінального правопорушення. Як свідчить практика, слідчі часто не володіють необхідними знаннями про можливості використання інноваційних технологій, цифрових доказів, новітніх експертних методик, що призводить до неповноти встановлення обставин події кримінального правопорушення [64, с. 268-276].

Наведена теза знаходить переконливе підтвердження в результатах проведеного анкетування (Додаток А). Показово, що лише 9,2 % респондентів

вважають свій рівень професійних знань повністю достатнім для ефективного встановлення та доказування події кримінального правопорушення, тоді як 59,9 % потребують додаткового навчання з окремих питань, а 31,0 % визнають необхідність систематичного підвищення кваліфікації. Особливо відчутними є прогалини у знаннях щодо роботи з цифровими доказами, правильного розмежування події та складу кримінального правопорушення, а також алгоритму встановлення обставин події під час внесення відомостей до ЄРДР. Ці дані обумовлюють включення до переліку пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства норм, спрямованих на підвищення кваліфікаційних стандартів і систематичне навчання суб'єктів встановлення та доказування події кримінального правопорушення.

Проблемним залишається питання забезпечення участі захисника у збиранні доказів, що стосуються події кримінального правопорушення. Незважаючи на те, що ст. 93 КПК України надає стороні захисту право збирати докази, на практиці реалізація цього права стикається з численними перешкодами [291, с. 358-374]. Зокрема, захисник часто позбавлений можливості отримати доступ до місця події кримінального правопорушення, провести власні дослідження або залучити спеціалістів для встановлення обставин події.

Аналіз практики ЄСПЛ, зокрема рішень у справах «Білуха проти України» від 9 листопада 2006 року та «Капо проти Бельгії» від 13 січня 2005 року, свідчить про необхідність забезпечення стороні захисту реальної можливості оскаржувати докази, отримані стороною обвинувачення [238]. Це передбачає не лише формальне право на оскарження, але й надання стороні захисту доступу до всіх матеріалів, що стосуються встановлення події кримінального правопорушення.

На основі проведеного аналізу проблемних питань встановлення події кримінального правопорушення можна запропонувати наступні шляхи вдосконалення законодавства:

По-перше, необхідно внести зміни до ст. 91 КПК України, конкретизувавши зміст поняття «інші обставини вчинення кримінального

правопорушення». Пропонується доповнити цю статтю частиною третьою такого змісту: «До інших обставин вчинення кримінального правопорушення, які підлягають обов'язковому встановленню, належать: обстановка вчинення кримінального правопорушення, знаряддя та засоби його вчинення, сліди кримінального правопорушення та їх локалізація, особливості поведінки учасників події до, під час та після вчинення кримінального правопорушення, а також інші фактичні обставини, які мають значення для правильної кваліфікації діяння та призначення покарання».

По-друге, доцільно внести зміни до ст. 104 КПК України, встановивши обов'язковість застосування технічних засобів фіксації при проведенні всіх слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення події кримінального правопорушення. Зокрема, пропонується викласти частину другу ст. 104 у такій редакції: «Хід і результати слідчої (розшукової) дії, спрямованої на встановлення обставин події кримінального правопорушення, обов'язково фіксуються за допомогою технічних засобів. Відеозапис проведення таких слідчих (розшукових) дій здійснюється безперервно та охоплює весь процес їх проведення. Невиконання цієї вимоги тягне за собою недопустимість отриманих доказів, за винятком випадків, коли застосування технічних засобів було об'єктивно неможливим».

По-третє, необхідно вдосконалити правове регулювання використання цифрових доказів для встановлення події кримінального правопорушення. Пропонується доповнити КПК України окремою главою «Електронні (цифрові) докази», в якій детально регламентувати порядок збирання, фіксації, зберігання та перевірки цифрових доказів. Зокрема, слід передбачити обов'язкове залучення спеціаліста при проведенні огляду електронних інформаційних систем та обов'язковість створення контрольних сум (хеш-сум) для забезпечення цілісності електронних доказів.

По-четверте, доцільно внести зміни до ст. 219 КПК України, передбачивши можливість продовження строків досудового розслідування у випадках, коли для повного встановлення події кримінального правопорушення необхідне

проведення складних або тривалих експертиз, отримання інформації в порядку міжнародного співробітництва або проведення інших процесуальних дій, які об'єктивно не можуть бути завершені у встановлені строки [165].

По-п'яте, необхідно вдосконалити механізм координації діяльності різних органів досудового розслідування при встановленні події кримінального правопорушення. Пропонується доповнити КПК України ст. 214-1 «Координація діяльності органів досудового розслідування при встановленні події кримінального правопорушення», яка б передбачала обов'язковість створення координаційних груп у випадках, коли встановлення події кримінального правопорушення потребує залучення різних органів досудового розслідування.

По-шосте, доцільно посилити процесуальні гарантії права захисника на збирання доказів, що стосуються події кримінального правопорушення. Пропонується внести зміни до ст. 93 КПК України, передбачивши право захисника на доступ до місця події кримінального правопорушення після завершення огляду, право на проведення власних вимірювань та досліджень за участю спеціаліста, а також право на отримання копій всіх документів, що стосуються встановлення події кримінального правопорушення [79, с. 223-229].

По-сьоме, необхідно вдосконалити правове регулювання проведення негласних слідчих (розшукових) дій для встановлення події кримінального правопорушення. Пропонується внести зміни до глави 21 КПК України, детальніше регламентувавши порядок фіксації результатів негласних слідчих (розшукових) дій та встановивши обов'язковість складання окремих протоколів для кожного виду негласної слідчої (розшукової) дії [253, с. 401].

По-восьме, доцільно запровадити інститут відеоконференції для допиту свідків та проведення інших слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення події кримінального правопорушення, у випадках, коли фізична присутність особи є ускладненою або неможливою. Законом України від 23 лютого 2024 року № 8219 були внесені зміни до КПК України щодо забезпечення впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи [28]. Однак ці зміни стосуються переважно судової стадії кримінального провадження.

Пропонується розширити застосування дистанційних технологій і на стадію досудового розслідування.

По-дев'яте, необхідно вдосконалити механізм міжнародного співробітництва при встановленні події транснаціональних кримінальних правопорушень. Пропонується внести зміни до розділу IX КПК України, передбачивши спрощену процедуру направлення запитів про міжнародну правову допомогу у випадках, коли це необхідне для встановлення події кримінального правопорушення, та встановивши обов'язковість розгляду таких запитів у пріоритетному порядку [28].

По-десяте, доцільно посилити вимоги до професійної підготовки слідчих у частині володіння сучасними криміналістичними методами та засобами встановлення події кримінального правопорушення. Пропонується внести зміни до Положення про організацію професійної підготовки осіб, які вперше прийняті на службу в органи досудового розслідування, передбачивши обов'язкове проходження спеціалізованих курсів з використання цифрових технологій у кримінальному провадженні, застосування сучасних експертних методик та міжнародного співробітництва у кримінальних справах.

По-одинадцяте, необхідно вдосконалити правове регулювання участі спеціаліста у встановленні події кримінального правопорушення. Законом України від 9 жовтня 2024 року були внесені зміни до КПК України щодо оптимізації діяльності спеціалістів у кримінальному провадженні [28]. Водночас пропонується доповнити КПК України положеннями про обов'язковість залучення спеціаліста при проведенні огляду місця події у випадках, коли для виявлення, фіксації та вилучення слідів кримінального правопорушення необхідні спеціальні знання.

По-дванадцяте, доцільно запровадити інститут спеціалізації слідчих залежно від категорії кримінальних правопорушень. Як свідчить досвід зарубіжних країн, зокрема Франції та Німеччини, спеціалізація слідчих дозволяє підвищити якість встановлення події кримінального правопорушення, оскільки

слідчий отримує поглиблені знання про специфіку певної категорії кримінальних правопорушень та особливості їх розслідування [60, с. 160-163].

По-тринадцяте, необхідно вдосконалити механізм забезпечення таємниці досудового розслідування при встановленні події кримінального правопорушення. Пропонується внести зміні до ст. 222 КПК України, чітко визначивши перелік відомостей, які становлять таємницю досудового розслідування, та встановивши відповідальність за їх розголошення [47, с.344-349].

По-чотирнадцяте, доцільно запровадити систему обов'язкового відеофіксування всіх слідчих (розшукових) дій, що проводяться в умовах воєнного стану для встановлення події кримінальних правопорушень, пов'язаних із збройним конфліктом. Це дозволить забезпечити збереження доказової інформації та можливість її подальшого використання в міжнародних судових установах [152].

По-п'ятнадцяте, необхідно вдосконалити правове регулювання порядку виправлення технічних помилок у документах, що фіксують обставини події кримінального правопорушення. Пропонується доповнити КПК України статтею, яка б детально регламентувала порядок внесення змін та виправлень до протоколів слідчих (розшукових) дій у випадках виявлення технічних помилок, що не впливають на зміст встановлених обставин події кримінального правопорушення [264, с. 80-87].

Окрему увагу слід приділити вдосконаленню правового регулювання встановлення події кримінального правопорушення на стадії судового розгляду. Аналіз судової практики свідчить, що суди нерідко стикаються з ситуаціями, коли обставини події кримінального правопорушення встановлені недостатньо повно або суперечливо [238]. У постанові від 21 січня 2016 року № 5-249 кс 15 ВС України вказав, що апеляційний суд фактично виступає останньою інстанцією в реалізації права особи на справедливий судовий розгляд, тому в апеляційній процедурі не допускаються будь-які спрощення, а стандарти доказування повинні бути найвищими [238].

Важливим напрямком вдосконалення законодавства є також посилення гарантій прав потерпілого при встановленні події кримінального правопорушення. Пропонується внести зміни до ст. 56 КПК України, передбачивши право потерпілого на отримання інформації про хід встановлення обставин події кримінального правопорушення, право на ознайомлення з матеріалами, що підтверджують або спростовують подію кримінального правопорушення, а також право на заявлення клопотань про проведення додаткових слідчих (розшукових) дій для встановлення обставин події [65, с. 668-674].

Слід також вдосконалити правове регулювання використання спеціальних знань при встановленні події кримінального правопорушення. Пропонується внести зміни до ст. 101 КПК України, передбачивши обов'язковість призначення комплексних та комісійних експертиз у випадках, коли для встановлення обставин події кримінального правопорушення необхідне застосування знань з різних галузей науки, техніки, мистецтва або ремесла [87, с. 576-581].

Важливим є також вдосконалення механізму оскарження процесуальних рішень, пов'язаних із встановленням події кримінального правопорушення. Пропонується внести зміни до ст. 303 КПК України, передбачивши право на оскарження постанови про відмову у проведенні слідчої (розшукової) дії, необхідної для встановлення події кримінального правопорушення [77].

Окремо слід зазначити про необхідність вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації суддів у частині оцінки доказів, що стосуються події кримінального правопорушення. Як справедливо зазначається у науковій літературі, судді повинні володіти необхідними знаннями про особливості різних видів доказів, зокрема електронних доказів, експертних висновків, результатів негласних слідчих (розшукових) дій, щоб забезпечити їх належну оцінку [48].

Враховуючи європейський вибір України та курс на інтеграцію до ЄС, необхідно також гармонізувати українське законодавство у сфері встановлення події кримінального правопорушення з європейськими стандартами. Зокрема,

слід враховувати положення Директиви 2014/41/EU Європейського Парламенту та Ради від 3 квітня 2014 року про Європейський ордер на розслідування у кримінальних справах, яка встановлює єдині стандарти збирання доказів у транснаціональних кримінальних провадженнях [308].

Таким чином, проведений аналіз дозволяє констатувати наявність значної кількості проблемних питань у правовому регулюванні та практиці встановлення події кримінального правопорушення. Ці проблеми стосуються як законодавчої невизначеності окремих положень КПК України, так і недосконалості правозастосовної практики. Запропоновані шляхи вдосконалення законодавства спрямовані на підвищення ефективності встановлення події кримінального правопорушення, забезпечення повноти та об'єктивності досудового розслідування, а також на посилення процесуальних гарантій прав учасників кримінального провадження.

Реалізація запропонованих пропозицій дозволить привести українське кримінальне процесуальне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів, забезпечити ефективність кримінального провадження та сприяти досягненню його завдань. Водночас слід враховувати, що вдосконалення законодавства має супроводжуватися підвищенням професійного рівня працівників правоохоронних органів та суддів, розвитком матеріально-технічної бази органів досудового розслідування та судів, а також формуванням єдиної правозастосовної практики через систему узагальнень судової практики ВС.

Висновки до розділу 3

1. Встановлено, що доказування події кримінального правопорушення як першочергового елемента предмета доказування згідно з п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України вирізняється специфічними особливостями: воно передбачає встановлення факту об'єктивної дійсності - того, що певна подія мала місце у просторі та часі, - незалежно від наявності в ній ознак складу кримінального правопорушення. Аналіз судової практики Верховного Суду України засвідчив,

що недоведеність події є однією з найпоширеніших підстав для ухвалення виправдувальних вироків і закриття кримінальних проваджень. При цьому специфіка доказування суттєво різниться залежно від стадії провадження: на стадії досудового розслідування основний тягар покладається на слідчого та прокурора; у судовому розгляді доказування здійснюється в умовах змагальності з дотриманням стандарту «поза розумним сумнівом» та принципу безпосередності дослідження доказів.

2. Визначено ключову роль судової експертизи як засобу встановлення та доказування обставин події. Висновок експерта є одним із найбільш об'єктивних джерел доказів, що дозволяє встановити фактичні обставини на основі спеціальних наукових знань. Для встановлення події найчастіше призначаються: судово-медична, трасологічна, балістична, вибухотехнічна, автотехнічна, економічна та комп'ютерно-технічна експертизи. Водночас виявлено, що ефективність висновку експерта безпосередньо залежить від дотримання процесуального порядку, передбаченого ст.ст. 242–244 КПК України. Аналіз судової практики фіксує численні випадки визнання висновків недопустимими доказами через призначення експертизи неналежним суб'єктом, недотримання прав учасників провадження або залучення осіб, не внесених до Реєстру атестованих судових експертів.

3. Обґрунтовано необхідність і перспективність використання інноваційних технологій та цифрових доказів для встановлення події. В умовах цифровізації суспільних відносин електронні докази - дані мобільних пристроїв, систем відеоспостереження, GPS-трекерів, соціальних мереж, електронної пошти — набувають дедалі більшого значення. Систематизовано інноваційні інструменти: технології штучного інтелекту для аналізу великих масивів даних; блокчейн-технології для забезпечення незмінності доказів; безпілотні літальні апарати для фіксації обстановки місця події; тривимірне моделювання для реконструкції події; геолокаційні сервіси для встановлення місцезнаходження осіб у конкретний момент часу. Встановлено, що КПК України не містить

спеціального регулювання електронних доказів, що породжує суттєву правову невизначеність у правозастосовній практиці.

4. Виявлено системні проблеми у сфері цифрового доказування: відсутність чітких критеріїв допустимості та автентичності електронних даних; недостатня технічна підготовленість слідчих, прокурорів і суддів; обмежені технічні можливості правоохоронних органів; прогалини у забезпеченні цілісності ланцюга зберігання доказів при роботі з електронними носіями.

5. На підставі аналізу вітчизняного законодавства та зарубіжного досвіду – Директиви ЄС 2016/680, американського Cloud Act, стандартів ISO/IEC 27037:2012 – сформульовано пропозиції щодо вдосконалення КПК України: доповнити ст. 84 КПК, включивши електронні докази до переліку джерел доказів; ввести окрему статтю 99-1 «Електронні (цифрові) докази», що визначить їх поняття, види та процесуальний порядок отримання й дослідження; регламентувати долання систем логічного захисту під час обшуку й огляду; передбачити обов'язкову участь спеціаліста у виїмці електронних носіїв; запровадити блокчейн-технологію для фіксації ланцюга зберігання доказів.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено комплексне монографічне дослідження теоретико-правових та прикладних аспектів події кримінального правопорушення у кримінальному провадженні, що дозволило вирішити важливе наукове завдання – визначити поняття, сутність, структуру події кримінального правопорушення, розкрити особливості її встановлення та доказування на різних стадіях кримінального провадження, а також сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України. Проведене дослідження дозволило отримати такі результати:

1. Встановлено, що категорія події кримінального правопорушення пройшла тривалу еволюцію у вітчизняній та зарубіжній правовій доктрині - від розуміння події як суто фактичного явища об'єктивної дійсності у радянській кримінальній процесуальній науці до сучасного багатоаспектного підходу, який враховує кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні характеристики події. Доведено, що сучасне розуміння події кримінального правопорушення формується на перетині трьох наукових підходів: фактологічного (подія як об'єктивне явище), нормативного (подія як елемент предмета доказування) та діяльнісного (подія як об'єкт пізнавальної діяльності суб'єктів кримінального провадження).

2. Сформульовано авторське визначення події кримінального правопорушення як процесуально детермінованої сукупності об'єктивних фактичних обставин (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення діяння), що характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння у реальній дійсності, підлягають обов'язковому встановленню та доказуванню за допомогою процесуальних засобів, створюють фактичну основу для кваліфікації діяння та прийняття процесуальних рішень, а також забезпечують реалізацію завдань кримінального провадження та захист прав учасників процесу.

3. Обґрунтовано, що структура події кримінального правопорушення включає такі обов'язкові елементи: а) факт вчинення суспільно небезпечного

діяння (дію або бездіяльність); б) місце вчинення діяння; в) час вчинення діяння; г) спосіб вчинення діяння; д) знаряддя та засоби вчинення діяння; е) обстановку вчинення діяння; є) наслідки діяння (для матеріальних складів). Доведено, що всі структурні елементи події перебувають у системному зв'язку та їх сукупне встановлення є необхідною умовою для визнання події такою, що відбулася та містить ознаки кримінального правопорушення.

4. Розмежовано поняття «подія кримінального правопорушення» та «склад кримінального правопорушення». Встановлено, що подія як елемент предмета доказування має суто процесуальне значення і відображає фактичні обставини об'єктивної дійсності, тоді як склад кримінального правопорушення є матеріально-правовою конструкцією, що містить юридично значущі ознаки діяння. Обґрунтовано, що подія є первинною щодо складу кримінального правопорушення: спочатку необхідно встановити фактичні обставини події, а потім здійснити їх юридичну кваліфікацію через призму складу конкретного кримінального правопорушення.

5. Запропоновано науково обґрунтовану класифікацію подій кримінальних правопорушень за такими критеріями: а) за характером суспільної небезпечності - на події злочинів та кримінальних проступків; б) за конструкцією складу - на події з матеріальними, формальними та усіченими складами; в) за тривалістю - на миттєві, триваючі та продовжувані; г) за кількістю епізодів - на одноепізодні та багатоепізодні; ґ) за ступенем очевидності - на очевидні, неочевидні та латентні; д) за характером слідової картини - на події з матеріальними слідами та події без матеріальних слідів. Доведено практичне значення запропонованої класифікації для вибору оптимальної методики розслідування та доказування події кримінального правопорушення.

6. Визначено процесуальний порядок встановлення події кримінального правопорушення на різних стадіях кримінального провадження. На стадії досудового розслідування встановлення події здійснюється через систему слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на виявлення, фіксацію та дослідження фактичних даних про обставини події. На

стадії судового провадження встановлення події набуває верифікаційного характеру через безпосереднє дослідження доказів судом в умовах змагальності сторін. Обґрунтовано необхідність забезпечення процесуальної наступності у встановленні події між стадіями кримінального провадження.

7. Систематизовано криміналістичні методи встановлення обставин події кримінального правопорушення, до яких віднесено: а) методи виявлення слідів (огляд, обшук, освідування); б) методи фіксації слідів (фотографування, відеозапис, складення протоколів, виготовлення зліпків); в) методи дослідження слідів (судові експертизи, спеціалізовані дослідження); г) методи моделювання події (слідчий експеримент, реконструкція обстановки події); ґ) методи використання інформаційних систем та баз даних. Доведено, що ефективне встановлення події потребує комплексного застосування різних криміналістичних методів з урахуванням специфіки конкретного виду кримінального правопорушення.

8. Визначено особливості використання окремих слідчих (розшукових) дій для встановлення події кримінального правопорушення. Обґрунтовано, що огляд місця події є первинною та невідкладною слідчою (розшуковою) дією, спрямованою на фіксацію матеріальної обстановки події та виявлення її слідів. Допит учасників події та свідків дозволяє встановити динаміку розвитку події та обставини, які не відобразилися у матеріальних слідах. Проведення слідчого експерименту забезпечує перевірку можливості перебігу події у певних умовах. Обшук спрямований на виявлення речових доказів, пов'язаних з подією кримінального правопорушення.

9. Встановлено визначальну роль судової експертизи у встановленні та доказуванні події кримінального правопорушення. Обґрунтовано, що висновок експерта є одним із найбільш об'єктивних джерел доказів, оскільки базується на застосуванні спеціальних наукових знань та сучасних експертних методик. Виокремлено види судових експертиз, які найчастіше призначаються для встановлення події: судово-медичну, трасологічну, балістичну, вибухотехнічну, автотехнічну, економічну, комп'ютерно-технічну експертизи. Доведено

необхідність дотримання процесуальної форми призначення та проведення експертизи як гарантії допустимості та достовірності висновку експерта.

10. Обґрунтовано доцільність та перспективність використання інноваційних технологій та цифрових доказів для встановлення події кримінального правопорушення. До таких технологій віднесено: системи відеоспостереження та відеофіксації, GPS-трекінг та геолокаційні дані, цифрові сліди у комп'ютерних системах та мережі Інтернет, дані мобільних операторів та месенджерів, біометричні технології ідентифікації. Встановлено, що цифрові докази характеризуються високою інформативністю, об'єктивністю та можливістю точного встановлення просторово-часових параметрів події. Разом з тим виявлено проблеми процесуального регулювання збирання та використання цифрових доказів, що потребує законодавчого врегулювання.

11. Виявлено системні проблеми встановлення події кримінального правопорушення у правозастосовній практиці: недостатність правового регулювання процедури встановлення події під час внесення відомостей до ЄРДР; відсутність чітких критеріїв достатності даних про подію для початку досудового розслідування; неналежна фіксація обставин події під час проведення слідчих (розшукових) дій; недостатнє використання можливостей негласних слідчих (розшукових) дій для встановлення латентних подій; прогалини у регулюванні процедури збирання та дослідження цифрових доказів події; проблеми забезпечення безперервності ланцюга доказування від виявлення події до судового розгляду.

12. Сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України:

12.1. Доповнити ч. 1 ст. 91 КПК України після слів «подія кримінального правопорушення» уточненням: «(час, місце, спосіб та інші обставини вчинення суспільно небезпечного діяння)», що конкретизує зміст події як елемента предмета доказування.

12.2. Викласти ч. 2 ст. 214 КПК України у новій редакції, передбачивши обов'язковість зазначення у повідомленні про підозру конкретних фактичних

обставин події кримінального правопорушення, які покладено в основу підозри, що підвищить стандарт обґрунтованості підозри.

12.3. Доповнити КПК України ст. 99-1 «Електронні (цифрові) докази», в якій визначити поняття, види, процесуальний порядок збирання, перевірки та оцінки електронних доказів, що забезпечить правову визначеність їх використання для встановлення події кримінального правопорушення.

12.4. Доповнити ст. 104 КПК України положенням про обов'язковість зазначення у протоколі слідчої дії відомостей про технічні засоби фіксації, використані під час проведення дії, а також про застосовані заходи забезпечення цілісності та автентичності отриманої інформації.

12.5. Удосконалити положення глави 20 КПК України шляхом доповнення її статтею, яка б регламентувала особливості призначення комплексних та комісійних експертиз для встановлення обставин події кримінального правопорушення складної природи.

13. За результатами дослідження сформульовано теоретичні положення та практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення практики встановлення та доказування події кримінального правопорушення. Зокрема, обґрунтовано необхідність: розробки єдиних методичних рекомендацій щодо встановлення події кримінального правопорушення для різних категорій кримінальних правопорушень; впровадження системи підвищення кваліфікації слідчих та прокурорів з питань використання інноваційних технологій встановлення події; створення спеціалізованих підрозділів для роботи з цифровими доказами події; забезпечення міжнародної співпраці у встановленні подій транснаціональних кримінальних правопорушень.

14. Результати дисертаційного дослідження мають теоретичне та практичне значення і можуть бути використані для вдосконалення кримінального процесуального законодавства, у правозастосовній діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та судів, а також у навчальному процесі при викладанні відповідних юридичних дисциплін

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблематики. Перспективними напрямами подальших розвідок є дослідження встановлення події у категоріях кіберзлочинів, корупційних та транснаціональних кримінальних правопорушень, а також розробка стандартів цифрового доказування відповідно до європейських вимог.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва Г. К. Судова експертиза в кримінальному судочинстві України: дискусійні питання. *Криміналістика та судова експертологія: наука, навчання, практика* : матеріали 14 міжнар. конгр., м. Одеса, 13-15 верес. : у 2 т. Одеса, 2018. Т. 2. С. 370-380.

2. Авдєєва Г. К. Сутність цифрових доказів і проблеми їх використання у кримінальному провадженні. Інноваційні методи, засоби та технології в криміналістиці та судовій експертизі : наук.-практ. посіб. : електрон. наук. вид. / [В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдєєва, В. О. Коновалова та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька ; Нац. акад. прав. наук України ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України. Харків, 2023. С. 65-82.

3. Алєксєєв О. О., Весельський В. К., Пясковський В. В. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2013. 277 с.

4. Алєксєєв, О. О., Арешонков, В. В., Атаманчук, В. М., Вакулик, О. О., Весельський, В. К., Іщенко, А. В., Юсупов, В. В.. Криміналістика: підручник. Київ: ЦУЛ. 2015. 544 с.

5. Андрушко П. П. Встановлення відсутності події кримінального правопорушення як підстава закриття кримінального провадження: окремі кримінально-правові та кримінально-процесуальні аспекти застосування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 114–128.

6. Антонюк А. Б. Електронне кримінальне провадження як невід'ємна частина національного законодавства: міжнародно-правовий аналіз. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2022. № 1. С. 253-263.

7. Асламов О., Єфімов В. Використання дронів в оперативно-розшуковій діяльності: практичні аспекти та правові обмеження : *матеріали конференцій МЦНД* (м. Біла Церква, 22 листоп. 2024 р.). Біла Церква, 2024. С. 164–171. URL: https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/3408 (дата звернення: 18.09.2025).

8. Базелюк В. В. Об'єктивна сторона передачі або збирання відомостей, що становлять службову інформацію. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Том 3. № 85. С. 172–179.

9. Байрачна Ю. Інноваційні підходи у криміналістиці та судовій експертизі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2023. Вип. 79(2). С. 272–275.

10. Балицький Т. М. Слідчий експеримент в системі слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2015. 219 с.

11. Баран А., Сидій О. Порівняльно-правовий аналіз злочинів проти національної безпеки в кримінальних кодексах України та Польщі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2021. Т. 8, № 4. С. 102-107.

12. Басиста І. В., Благута Р. І., Хитра А. Я. Заходи забезпечення кримінального провадження : навч. посіб. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2024. 200 с.

13. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. та ін. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник. Харків : Право, 2010. 608 с.

14. Біленчук П. Д., Гель А. П., Семаков Г. С. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 512 с.

15. Біленчук П. Д., Кофанов А. В. Криміналістична техніка: навч. посібник. Київ: КИЙ, 2006. 456 с.

16. Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Скільська Л. Д. Документування результатів слідчої дії: методи фіксації доказової інформації: монографія / за ред. П. Д. Біленчука. Київ: ННІПСК КНУВС, 2009. 96 с.

17. Білоус В.В. Інформаційні технології у криміналістиці: постановка проблеми. *Проблеми законності*: зб. наук. пр./ відп. ред. В. Я. Тацій. Х.: Нац. ун-т «ЮАУ ім. Я. Мудрого», 2012. Вип. 121. С.160-170.

18. Блізнюк В. Можливості використання штучного інтелекту у кримінальному провадженні в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право».* 2023. № 36. С. 180-189.

19. Бондарчук А. С. Криміналістичне забезпечення доказування у кримінальному провадженні: поняття та ознаки. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 2. С. 364-368.

20. Будник Л., Ронська О. Методологічні аспекти судової експертизи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 3. С. 50-55.

21. Бурачинська Ю. Б. Створення небезпеки як ознака складу кримінального правопорушення у кримінальному праві України : дис. … д-ра філософії : 081 Право. Львів, 2023. 281 с.

22. В Україні запровадили біометричну ідентифікацію тіл загиблих через війну. *Судово-юридична газета.* 2025. 26 верес. URL: https://sud.ua/uk/news/ukraine/342066-v-ukraine-vveli-biometricheskuyu-identifikatsiyu-tel-pogibshikh-v-rezultate-voyny

23. Вапнярчук В.В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Харків: Юрайт, 2017. 408 с.

24. Василенко М. Д., Слатвінська В. М. Штучний інтелект в судовій практиці: особливості та його можливості (міжгалузеве дослідження). *Право і Суспільство*. 2021. № 2. С. 87–95.

25. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. Харків: Право, 2018. 952 с.

26. Вербенський М.Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання : дис. ... дра юрид. наук : 12.00.08 / М.Г. Вербенський. Дніпропетровськ, 2010. 474 с.

27. Верховна Рада України прийняла Закон щодо оптимізації діяльності спеціалістів у кримінальному провадженні. *Офіційний веб-сайт Державної судової адміністрації України.* 2024. 10 жовт. URL: https://court.gov.ua/archive/1682523/

28. Верховна Рада України прийняла Закон, яким внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи. *Офіційний портал Верховної Ради України.* 2024. 23 лют. URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/246964.html

29. Верховний Суд опублікував огляд судової практики ККС ВС за березень 2024 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1592061/

30. Верховний Суд сформував правову позицію щодо стандарту «вірогідність доказів». *Судово-психологічна експертиза*. URL: https://expertize-journal.org.ua/baza-pravovykh-pozytsii-verkhovnoho-sudu/5966

31. Віктимологія : навч. посіб. / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін. ; за ред. В. В. Голіни і Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2017. 308 с.

32. Волобуєв А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ : 12.00.09. Харків, 2001. 426 с.

33. Галаган В. І., Саліхова І. Ю. Встановлення події кримінального правопорушення як обставини, яка підлягає показуванню у кримінальному провадженні: монографія. Київ, 2017. 198 с.

34. Гарасимів О., Марко С., Ряшко О. Цифрові докази: деякі проблемні питання щодо їх поняття та використання у кримінальному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2023. Вип. 75(2). С. 64–69.

35. Глава 21 КПК України «Негласні слідчі (розшукові) дії» : наук.-практ. комент. / А. А. Ліллемяе та ін. ; за ред. А. В. Столітнього. Київ : Норма права, 2024. 932 с.

36. Главюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального 394 процесуального

кодексу України 2012 р.: монографія /І. В. Гловюк. Одеса: Юрид. літ., 2015. 712 с.

37. Гловюк І.В. Проблемні питання забезпечення належної правової процедури обшуку (у розрізі новел КПК України). *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2018. № 14. С. 141-149.

38. Гловюк І.В., Дроздов О.М. Закриття кримінального провадження щодо злочинів проти життя та здоров'я особи: доктринальні та практичні проблеми. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №3. С. 425–429.

39. Голотов В., Гуніна А., Телещук Ю. Аналіз можливостей застосування безпілотних літальних апаратів у правоохоронних органах. *Сучасні досягнення геодезії науки та виробництва*. 2017. № 1 (33). С. 139–146.

40. Голуб В. Що може розповісти слідству ваш мобільний? Блог Юриста. *Medium*. 2018. 25 жовт. URL: https://medium.com/блог-юриста/що-може-розповісти-слідству-ваш-мобільний-8bd5b3f70f08

41. Гонгало С. Й. Поняття документів, їх види, способи розпізнання та захисту. *Наукові записки. Серія «Право».* 2006. Вип. 7. С. 153–159.

42. Гончаренко В.Г. Доказування в кримінальному провадженні: науково-практичний посібник. Київ: Прецедент, 2014. 312 с.

43. Гора І. В., Іщенко А. В., Колесник В. А. Криміналістика : навч. посіб. Київ : Вид. Паливода А. В., 2007. 233 с.

44. Гора І.В., Колесник В.А., Попович І.І. Цифрова криміналістика в забезпеченні діяльності з протидії злочинності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 85. С. 63–70.

45. Горошко В. В. Порядок здійснення тимчасового вилучення майна під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 208–211.

46. Грига М.А. Освідування у кримінальному провадженні: основні проблеми та шляхи їх розв'язання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 72. Т. 2. С. 205–210.

47. Гриза О. Організація забезпечення таємниці досудового розслідування на початковому етапі кримінального провадження. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 344-349.

48. Гришанова Н. Докази та доказування в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану: суддя ВС розповіла про практику Верховного Суду. *ЮРЛІГА*. 2022. 10 жовт. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/214529_dokazi-ta-dokazuvannya-v-krimnalnomu-provadzhenn-v-umovakh-vonnogo-stanu-suddya-vs-rozpovla-pro-praktiku-verkhovnogo-sudu

49. Грошевий Ю. М., Стахівський С. М. Докази і доказування у кримінальному процесі : наук.-практ. посіб. 2-ге вид. Київ : КНТ, 2007. 270 с.

50. Грошевий Ю. М., Шило О. Г. Предмет доказування у кримінальному провадженні. Кримінальний процес : підручник. Харків : Право, 2013. С. 163–175.

51. Грошевий Ю.М., Стахівський С.М. Докази і доказування у кримінальному процесі. К.: КНТ, Видавець Фурса С.Я., 2006. 272 с.

52. Гуцалюк М. В., Хахановський В. Г. Особливості використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях. *Криміналістичний вісник. 2020.* 31(1). С. 13–19.

53. Даньшин М.В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2000. 19 с.

54. Деревянко М.І., Ільченко С.Ю. Встановлення події кримінального правопорушення: проблемні питання доказування у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2025. Випуск 88. С. 242–247.

55. Дєєв М. В. Достатність доказів у кримінальному процесі України: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2008. 16 с.

56. Докази та доказування у кримінальному провадженні : навч. посіб. / Р. І. Благута та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 272 с.

57. Доказування в кримінальному провадженні. *Офіційний вебсайт Міліївського районного суду Черкаської області*. URL: https://ms.ck.court.gov.ua/sud2313/pres-centr/novini/1580792/

58. Досудове розслідування : навч. посіб. / Р. І. Благута та ін. ; за ред. Ю. А. Коміссарчук, А. Я. Хитри. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 600 с.

59. Дрозд В. Г., Романов М. Ю. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час здійснення досудового розслідування кримінальних проступків. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 1. С. 68–74.

60. Дрофич Ю. В., Набока Є. Г. Обшук як інструмент кримінального процесуального доказування. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 160–163.

61. Дрофич Ю. В., Набока Є. Г. Проблемні аспекти доказування події кримінального правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Том 3. № 87. С. 140–147.

62. Дубинський А.Я. Вибрані праці. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 430 с.

63. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.

64. Дульський О.Л. Криміналістичне забезпечення збирання доказів стороною захисту шляхом ініціювання проведення допиту свідка. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 268-276.

65. Дульський О.Л. Особливості криміналістичного забезпечення збирання доказів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 2. С. 668-674.

66. Дуфенюк О. М. Експертиза у кримінальному провадженні за законодавством України та Польщі: порівняльне дослідження : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 272 с.

67. Експертизи у судочинстві України : наук.-практ. посіб. / за ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 504 с.

68. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квіт. 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036

69. Жердєв В. К. Криміналістична характеристика та особливості розслідування кримінальних правопорушень… : дис. … д-ра філософії : 081 Право. Харків, 2024. 231 с.

70. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія. Харків : Апостиль, 2012. 304 с.

71. Журавель В. А., Коваленко А. В. Дослідження доказів у кримінальному провадженні як складова процесу доказування. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2022. Т. 29. № 2. С. 313–328.

72. Загородній В. Є., Тіщенко В. В. Подія кримінального правопорушення як обставина, що підлягає доказуванню. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 140–148.

73. Зеленецький В., Лобойко Л. Критерії оцінки ефективності діяльності органів кримінального переслідування в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 185-196.

74. Зелінський А. Ф. Кримінологія : навч. посіб. Харків : Рубікон, 2000. 240 с.

75. Зенкін Д. Правові наслідки використання дронів і військових технологій в Україні: міжнародні виклики та внутрішні ризики. *PRAVO.UA.* 2024. 23 верес. URL: https://pravo.ua/pravovi-naslidky-vykorystannia-droniv-i-viiskovykh-tekhnolohii-v-ukraini-mizhnarodni-vyklyky-ta-vnutrishni-ryzyky/

76. Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці й судовій експертизі : монографія / В. Ю. Шепітько та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2024. 208 с.

77. Ісаєнко Є. Зміна підходів Верховного Суду до оцінки доказів на предмет їх допустимості. *Юридична Газета*. 2024. 09 серп. URL: https://yur-

gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/zmina-pidhodiv-verhovnogo-sudu-do-ocinki-dokaziv-na-predmet-yih-dopustimosti.html

78. Калайда Ю. П. Можливості блокчейн-технологій у розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених в кіберпросторі. *Інформація і право*. 2021. № 4 (39). С. 170–178.

79. Капліна О. В. Збирання доказів сторонами кримінального провадження. *Актуальні проблеми доказування в кримінальному провадженні* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса). Одеса: Юридична література, 2013. С. 223–229.

80. Капліна О. В. Проблеми нормативного регулювання та практики проведення обшуку під час кримінального провадження. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2015. № 2(12). С. 156–168.

81. Капліна О.В. Проблеми вдосконалення нормативного регулювання проведення слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1.С.40–48.

82. Карчевський М. В. Протидія корупції: інновації та імітації. *Сайт професора Карчевського*. 2021. 18 листоп. URL: https://karchevskiy.com/2021/11/18/протидія-корупції-інновації-та-іміта/

83. Кіберзлочинність та електронні докази. Курс HELP. *Верховний Суд України*. 2024. 24 квіт. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1594957/

84. Кіберполіція у співпраці з компанією Crystal Blockchain ефективно протидіє шахрайству з використанням віртуальних активів. *Національна поліція України*. 2022. 23 груд. URL: https://www.npu.gov.ua/news/kiberpolitsiia-u-spivpratsi-z-kompaniieiu-crystal-blockchain-efektyvno-protydiie-shakhraistvu-z-vykorystanniam-virtualnykh-aktyviv

85. Клепіковський В. Г. Кримінальний процесуальний аналіз огляду місця події : дис. … д-ра філософії. Одеса, 2023. 208 с.

86. Клименко Н. І. Загальна теорія судової експертології: поняття і місце в системі наукового пізнання. *Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право)*. 2013. Вип. 2. С. 101–106.

87. Коваленко А. В. Збирання доказів у кримінальному провадженні як складова процесу доказування. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* 2024. № 3. С. 576–581.

88. Коваленко А. В. Методологічні засади розробки методик розслідування нових видів кримінальних правопорушень. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 2. С. 115–125.

89. Ковальчук С. О. Структура та зміст збирання доказів як етапу їх формування під час кримінального процесуального доказування. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2018. № 4. Ч. 2. С. 103–107.

90. Когутич І. І. Криміналістика: курс лекцій. Київ: Атіка, 2008. 888 с.

91. Козицька О. Г. Щодо поняття електронних доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 418–421.

92. Козій В. Окремі аспекти допиту потерпілого під час судового розгляду кримінального провадження. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3. С. 73–81.

93. Колесніков А. П. Штучний інтелект в запобіганні та розслідуванні злочинів. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. Вип. 15. С. 292-295.

94. Коломієць К. В. Доктринальні підходи до визначення поняття «предмет доказування». *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3–4. С. 192–202.

95. Коломієць К. В. Подія кримінального правопорушення як елемент предмета доказування – фундаментальна гарантія прав людини в кримінальному процесі України: доктринальний та практичний аналіз. *Вісник кримінального судочинства.* 2024. № 3-4. С. 249-264.

96. Коломієць Н.В., Ющенко М.С. Особливості проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні зарубіжних країн. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 3. С. 583-585.

97. Коновалова В. Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве. Харків : Консум, 2000. 234 с.

98. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків: Право, 2008. 240 с.

99. Концептуальні основи цифровізації кримінального провадження України : монографія / за заг. ред. Н. В. Глинської ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2024. 452 с.

100. Косілова О. І., Солодовнікова Х. К. Права і свободи людини і громадянина v.s. штучний інтелект: проблемні аспекти. *Інформація і право*. 2020. № 4 (35). С. 56–66.

101. Костюченко О. Ю. Особливості проведення прямого та перехресного допиту свідків і потерпілих. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 66–73.

102. Криміналістика : конспект лекцій. Київ, 2023. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/criminalistics/info/lec16.html

103. Криміналістика : навч. посіб. / О. В. Авраменко та ін. ; за ред. Р. І. Благути, Є. В. Пряхіна. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 416 с.

104. Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. Київ : Ін Юре, 2019. 576 с.

105. Криміналістика : підручник / П. Д. Біленчук та ін. ; за ред. П. Д. Біленчука. 2-ге вид. Київ : Атіка, 2001. 544 с.

106. Криміналістика : підручник / Р. І. Благута та ін. ; за ред. Є. В. Пряхіна. 4-те вид. Львів : ЛьвДУВС, 2023. 820 с.

107. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / В. Ю. Шепітько та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 456 с.

108. Криміналістика змагального кримінального провадження : монографія / В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2021. 248 с.

109. Криміналістика та судова експертиза у XXI столітті : матеріали наук.-практ. семінару (м. Київ, 30 трав. 2024 р.). Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2024. 291 с.

110. Криміналістика : підручник / за ред. В. Г. Гончаренка, Є. М. Моісеєва. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 366 с.

111. Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. Київ : Ін Юре, 2001. 684 с.

112. Криміналістика : підручник / за ред. П. Д. Біленчука. Київ : Атіка, 2001. 544 с.

113. Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. 4-те вид. Харків : Право, 2010. 464 с.

114. Криміналістика : підручник / Р. І. Благута та ін. ; за ред. Є. В. Пряхіна. 3-тє вид. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 948 с.

115. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2019. 456 с.

116. Кримінальне право України і Англії : конспект лекцій / М. І. Панов та ін. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021. 144 с.

117. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. М. І. Бажанова. 2-ге вид. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 480 с.

118. Кримінальне процесуальне право України : навч. посіб. Київ : Юстініан, 2014. 576 с.

119. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 року № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

120. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий та ін. ; за ред. В. Я. Тація та ін. Харків : Право, 2013. 824 с.

121. Кримінальний процес України : навч. посіб. / за ред. А. В. Молдована, С. М. Мельник. Київ : ЦУЛ, 2013. 368 с.

122. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий та ін. Харків : Право, 2013. 824 с.

123. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17

124. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за ред. В. Г. Гончаренка та ін. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.

125. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / за ред. В. Я. Тація та ін. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

126. Кримінологія : підручник / В. В. Голіна та ін. ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 440 с.

127. Кудрявцев Є.В. Основні етапи розвитку американського кримінального судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 585–589.

128. Кузьмічов В. С., Прокопенко Г. І. Криміналістика: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 366 с.

129. Кулик Я.О. Проблеми призначення судової експертизи у кримінальному провадженні. *Логос*. 2024. URL: https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.68.html

130. Кучинська О.П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 288 с.

131. Литвинов В.В. Закриття кримінального провадження слідчим: методичні рекомендації ДДУВС. 2015. 43с. URL: https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/zkps.pdf

132. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право : курс лекцій. Київ : Істина, 2005. 456 с.

133. Лобойко Л.М. Кримінальний процес: підручник. Київ: Істина, 2014. 432 с.

134. Лобойко Л.М. Методи кримінального процесуального права : монографія. Дніпро: ДДУВС, 2006. 352 с.

135. Лутчин В. Класифікація кримінальних правопорушень у кримінальному праві України та республіки Польща за ознаками суб’єкта

кримінального правопорушення. *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* 2019. Випуск 69. С. 144–152.

136. Малахова О. В. До питання огляду сторонами кримінального провадження змісту інтернет-сторінок. *Вісник кримінального судочинства.* 2017. № 2. С. 64–69.

137. Мальковський, В. В. Використання штучного інтелекту під час досудового розслідування. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама* : зб. тез доп. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.) / МВС України ; Нац. поліція України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 523–525.

138. Маляренко В. Т. Перебудова кримінально-процесуального законодавства України. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 512 с.

139. Маркусь В. О. Криміналістика: навч. посібник. Київ: Кондор, 2007. 558 с.

140. Маркуш М. А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України: монографія. Харків : Вапнярчук Н. М., 2007. 208 с.

141. Мирошниченко Ю. М. Процесуальні та філософсько-правові проблеми здійснення правосуддя в кримінальному провадженні: монографія. Харків : Панов, 2017. 200 с.

142. Мирошниченко Ю. М. Судовий допит у кримінальному провадженні / за ред. проф. А. Ф. Волобуєва. Кропивницький: ДонДУВС, 2023. 97 с.

143. Михайлюк А.М. Функціональна структура досудового розслідування у КПК Франції та України. (порівняльно-правове дослідження). *Вісник кримінального судочинства.* 2018. № 1. С.170-180.

144. Михеенко М. М. Доказывание в советском уголовном судопроизводстве. К.: Вища школа, 1984. 134 с.

145. Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Либідь, 1999. 536 с.

146. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 512 с.

147. Наголова І. Ю. Час як елемент події кримінального правопорушення: криміналістичне значення. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2016. № 1 (56). С. 132–138.

148. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України / О. А. Банчук та ін. ; за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. Харків : Фактор, 2013. 1058 с.

149. Недоснована К. Закриття кримінальної справи: процедура і підстави. *Юрліга.* 2025. 9 жовт. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/239572_zakrittya-krimnalno-spravi-protsedura--pdstavi

150. Несінов О. Аналіз положень Кримінального процесуального кодексу з позиції дотримання вимог презумпції невинуватості. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2018. № 7-8 (103). С. 9–15.

151. Никифоров Д. Використання інформації мобільних операторів у кримінальному провадженні. *Protocol.* 2023. 5 лип. URL: https://protocol.ua/ua/vikoristannya_informatsii_mobilnih_operatoriv_u_kriminalnomu_provadgenni/

152. Новели здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: зміни до КПК України від 03 березня 2022 та роз'яснення Верховного Суду. *Вища школа адвокатури НААУ*. 2022. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/novely-zdijsnennya-kryminalnogo-provadzhennya-v-umovah-voyennogo-stanu

153. Нор В.Т. Проблеми теорії і практики судових доказів. Львів: Вища школа, 1978. 112 с.

154. Об'єднана палата ККС ВС сформулювала важливі правові висновки щодо правових наслідків порушення правил підсудності. *Офіційний веб-сайт Верховного Суду.* URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1770667/

155. Об'єктивна сторона злочину. Юридична енциклопедія : у 6 т. / ред. кол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2002. Т. 4. 720 с.

156. Обшук і огляд: розмежування та підстави проведення. *Союз юристів України*. 2022. URL: https://lawyersunion.org.ua/obshuk-i-oglyad-rozmezhuvannya-ta-pidstavy-provedennya/

157. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду кримінальних провадженнях щодо порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (стаття 286 Кримінального кодексу України). Київ: Верховний Суд, 2024. 89 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KKS_DTP.pdf

158. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо недопустимості доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Київ: Верховний Суд, 2020. 124 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KKS_VS.pdf

159. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за 2023 рік. Київ : Верховний Суд, 2024. URL: https://ips.ligazakon.net/document/VSS01256

160. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо проведення огляду та обшуку. Київ : Верховний Суд, 2024. 51 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Oglyad_KKS_oglyad_obshyk.pdf

161. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика) за вересень 2024 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/info_anons_daidgest_oglyad/1692932/

162. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. 2021. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_2021_07_19.pdf

163. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за І півріччя 2024 року. 68 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Oglyad_KKS_I_pivr_2024.pdf

164. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за грудень 2023 року. 53 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Oglyad_KKS_12_2023.pdf

165. Огляд судової практики ККС ВС за вересень 2024 року. Офіційний веб-сайт Верховного Суду. 2024. 30 жовтня. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/info_anons_daidgest_oglyad/1692932/

166. Особливості застосування безпілотних літальних апаратів органами та підрозділами поліції : метод. рек. / А. А. Саковський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 72 с.

167. Павленко Ж. О. Межі можливого і допустимого в технологічному підході до правового знання. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія»*. 2020. Т. 1. № 44. С. 132–146.

168. Пашковський М. І. Цифрова інформація з відкритих джерел. Відкриті цифрові дані у кримінальному провадженні. / за заг. ред. Н. В. Глинської ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2024. С. 233–274.

169. Пільков К. Стандарт доказування як складова забезпечення права на справедливий суд. *Офіційний вебсайт Верховного Суду*. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/816559/

170. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Харків: Арсіс ЛТД, 2007. 576 с.

171. Попелюшко В.О. Предмет доказування в кримінальному процесі (кримінально-процесуальні та кримінально-правові аспекти): монографія. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2001. 196 с.

172. Попелюшко В.О. Слідчий суддя у кримінальному провадження. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право».* 2014. № 1. С. 1–30.

173. Посашков О. О. До питання впровадження штучного інтелекту в судові експертизи під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. *Вісник кримінологічної асоціації України.* 2025. № 1 (34). С. 728–735.

174. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 31 серпня 2022 року у справі № 536/2475/14-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105948569

175. Постанова Верховного Суду від 19 лютого 2020 р. у справі № 522/10356/16-ц. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87888110

176. Постанова Верховного Суду від 20 червня 2023 року у справі № 756/16122/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/111772574

177. Постанова Верховного Суду від 23 квітня 2024 року у справі № 278/1664/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116854321

178. Постанова Верховного Суду від 26 січня 2023 року у справі № 757/3303/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108710767

179. Постанова Верховного Суду від 30 січня 2025 р. у справі № 490/6113/22. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=125028785&red=10000320b135c38824ef9c8dd9d69cc858c6a4&d=5

180. Постанова Верховного Суду від 5 лютого 2025 року у справі № 127/19722/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/125028842

181. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17 липня 2024 р. у справі № 910/7352/22. Рада адвокатів Київської області. 2024. 24 жовт. URL: https://radako.com.ua/elektronni-dokazy-i-tendencziyi-sudovoyi-praktyky/

182. Постанова Верховного Суду у складі об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 26 жовтня 2018 р. у справі № 910/9971/17. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_obedn_palati_kgs_vs/2024_01_22_910_9971_17

183. Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду від 29 березня 2021 р. у справі № 554/5090/16-к. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/96074938

184. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 5 червня 2023 року у справі № 587/241/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/111524547

185. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 1 листопада 2023 р. у справі № 462/3127/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/114726887

186. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 11 серпня 2022 року у справі № 446/838/21. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=105774898&red=100003b69700e55dcad0490fa96138a673ba93&d=5

187. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 11 липня 2022 року у справі № 541/240/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105218427

188. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 грудня 2023 року у справі № 344/6666/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/115798234

189. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15 січня 2024 у справі № 683/694/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116398721

190. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 16 серпня 2023 р. у справі № 759/9995/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/112967479

191. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 23 січня 2025 року у справі № 638/6886/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/124718072

192. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24 березня 2020 р. у справі № 755/5825/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88522701

193. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 25 січня 2024 р. у справі № 521/12931/15. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116606704

194. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 7 березня 2023 р. у справі № 521/10395/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109491864

195. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 8 квітня 2021 р. у справі № 573/2028/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96208231

196. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15 січня 2024 року у справі № 683/694/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116446104

197. Постанова об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 22 лютого 2021 у справі № 51-3792км19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95180877

198. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 16 вересня 2024 року у справі № 444/870/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/121847408

199. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 листопада 2015 року № 13 «Про

практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15

200. Постанова Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 22 березня 2023 року у справі № 161/1921/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109810013

201. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19

202. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2201-20

203. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.

204. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text

205. Про затвердження Правил реєстрації та використання безпілотних літальних апаратів : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2021 р. № 215. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2021-п

206. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

207. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19

208. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12

209. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-р

210. Провадження слідчих (розшукових) дій : конспект лекцій / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2023. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/public_html/lections/lection10_1.html

211. Пряхін Є. В. Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень: навч. посібник. Харків: ХНУВС, 2023. 276 с.

212. Пчеліна О.В. Особливості предмета доказування у кримінальних справах про економічні злочини та їх вплив на методику розслідування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2010. 20 с.

213. Пясковський В. В., Чорноус Ю. М., Самодін А. В. та ін. Криміналістика: підручник / за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Право, 2020. 752 с.

214. Радутний О. Е. Юридична освіта та сфера надання правових послуг в контексті штучного інтелекту. *Інформація і право*. 2019. № 2 (29). С. 40–54.

215. Рішення ЄСПЛ у справі «Армані да Сілва проти Сполученого Королівства» (заява № 5878/08) від 30 березня 2016 року. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161975

216. Рішення ЄСПЛ у справі «Барбера, Мессеге та Жабардо gроти Іспанії» (заява № 10590/83) від 06 грудня 1988 року. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57429

217. Рішення ЄСПЛ у справі «Беда проти Швейцарії» (заява № 56925/08) від 29 березня 2016 року. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161898

218. Рішення ЄСПЛ у справі «Бендерський проти України» (заява № 22750/02) від 15 листопада 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_313#Text

219. Рішення ЄСПЛ у справі «Брандштеттер проти Австрії» (заява № 10590/83) від 28 серпня 1991 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57683

220. Рішення ЄСПЛ у справі «Домбо Біхір проти Нідерландів» (заява № 14448/88) від 27 жовтня 1993 року. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57850

221. Рішення ЄСПЛ у справі «Начова та інші проти Болгарії» (заяви № 43577/98 та 43579/98) від 06 липня 2005 року. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69630

222. Рішення ЄСПЛ у справі «Нечипорук та Йонкало проти України» (заява № 42310/04) від 21 квітня 2011 року. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-104613

223. Розслідування DW: російські війська «полюють» на цивільних в Україні за допомогою дронів. Голос Америки. 2024. 28 серпня. URL: https://www.holosameryky.com/a/rosijski-drony-poluyut-na-ukrajinskykh-tsyvilnykh/7762784.html

224. Романюк В.В. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2015. 234 с.

225. Рощін О. І., Біленчук П. Д., Омельченко Г. О. Книга криміналіста: практ. посібник. Київ, 1995. 413 с.

226. Сабадин А. Як подати електронний доказ аби його прийняли? Юридична Газета. 2019. 11 листоп. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/yak-podati-elektronniy-dokaz-abi-yogo-priynyali.html

227. Сакара Н. Діджиталізація правосуддя. Використання ЄСІТС під час розгляду справ: огляд. Верховний Суд України. 2024. 21 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Prezent_ESITS.pdf

228. Саламаха Р. Криптовалюта та кримінальні провадження: незвичні кейси судової практики. *Юридична Газета*. 2024. 23 квіт. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/kriptovalyuta-ta-kriminalni-provadzhennya-nezvichni-keysi-sudovoyi-praktiki.html

229. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2008. 588 с.

230. Салтевський М.В. Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 1. Харків: Консум, 1999. 416 с.

231. Сізінцова Ю.Ю. Докази у кримінальному процесі: теоретичний аспект та практичне значення в процесі правозастосування. Київ: Дакор, 2010. 128 с.

232. Скок В. Про межі апеляційного перегляду ухвали суду першої інстанції про призначення судової експертизи. *Рада адвокатів Київської області*. 2025. 24 лют. URL: https://radako.com.ua/pro-mezhi-apelyaczijnogo-pereglyadu-uhvaly-sudu-pershoyi-instancziyi-pro-pryznachennya-sudovoyi-ekspertyzy/

233. Скок О. С. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених особливою частиною Кримінального кодексу України. *Молодий вчений*. 2021. № 12 (100). С. 239–244.

234. Слинько С.В. Теорія і практика реформування досудового розслідування. Харків: Право, 2011. 269 с.

235. Слідчий експеримент. Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2020. С. 412-425.

236. Слюсарчук Х.Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні: дис. … канд. юрид наук. Львів, 2017. 258с.

237. Смірнов О. С. Обшук у кримінальному провадженні : дис. … д-ра філос. : 081. Кропивницький : ДДУВС, 2023. 250 с.

238. Смірнова І. Засади безпосередності дослідження доказів судом апеляційної інстанції з урахуванням практики Верховного Суду Вища школа адвокатури НААУ. 2020. 15 верес. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/zasady-bezposerednosti-doslidzhennya-dokaziv-sudom-apelyatsijnoyi-instantsiyi-z-urahuvannyam-praktyky-verhovnogo-sudu

239. Сокалюк В. П. Існуючі стандарти доказування та внутрішнє переконання судді при ухваленні рішень по справі. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С. 182–189.

240. Сопільняк Л. Як Верховний Суд формує правила гри в доказовому процесі. *PRAVO.UA.* 2025. 22 жовт. URL: https://pravo.ua/iak-verkhovnyi-sud-formuie-pravyla-hry-u-dokazovomu-protsesi

241. Сорока І.В. Спосіб вчинення як елемент криміналістичної характеристики крадіжки чужого майна громадян , вчиненої групами неповнолітніх. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2015. № 2. С. 236–238.

242. Станіч В. С. Кримінальний кодекс Республіки Польща / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову В. С. Станіч К. : ОВК, 2016. 138 с.

243. Стахівський С.М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування: монографія. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2005. 272 с.

244. Степанюк Р. Л. Сучасні криміналістичні засоби та методи протидії злочинності : навч. посіб. / Р. Л. Степанюк, В. О. Гусєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2024. 232 с.

245. Стефанів Н. Належність і допустимість доказів: вимоги ЄКПЛ та КПК. Презентація. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Stefaniv_2022_01_27_.pdf

246. Столітній А. В. Місце досудового розслідування у системі стадій кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 36. С. 151–154.

247. Стратонов В. М. Слідчий експеримент у системі криміналістичних знань. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2024. № 1. С. 139–143.

248. Строк Т. М., Строк І. А. Процесуальний порядок проведення огляду місця події на території масових поховань під час воєнного стану. *Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: ОДУВС, 2023. С. 235-237.

249. Судді ККС ВС обговорили проблемні питання допустимості електронних доказів під час судового розгляду. *Офіційний веб-сайт Верховного Суду*. 2021. 28 жовт. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1202347/

250. Судова експертиза в контексті відновлення України : матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. (9 черв. 2023 р., м. Львів) / за ред. М. О. Можаєва. Київ : Ліра-К, 2023. 268 с.

251. Судова трасологічна експертиза : метод. посіб. / укл. К. М. Ковальов, В. А. Кузнєцов. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2019. 123 с.

252. Судовий розгляд кримінального провадження за спрощеною процедурою, передбаченою ч. 3 ст. 349 КПК України – висновок ОП ККС ВС. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1675632/

253. Тализіна Я. О. Негласні слідчі (розшукові) дії : науково-практичний коментар глави 21 КПК України з постатейними правовими позиціями Верховного Суду. Київ : Юрінком Інтер, 2024. 704 с.

254. Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС): монографія. МВС України. Донецьк : Промінь, 2012. 640 с.

255. Теорія та практика кримінального процесуального доказування : навч. посіб. для підготовки до іспиту / В. В. Вапнярчук, С. В. Давиденко, О. В. Капліна та ін. Харків : Право, 2021. 256 с.

256. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 15-те, допов. і перероб. Київ : Правова Єдність, 2018. 852 с.

257. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання.К.: Алерта, 2014.440 с.

258. Тимчишин А. М. Судова експертиза як процесуальна форма використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 1. С. 227–231.

259. Тітова Н.В. Аудіо-, відеоконтроль особи як засіб встановлення події кримінального правопорушення у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 3. С. 131–136.

260. Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.

261. Топчій В. В. Планування розслідування злочинів, учинених організованими злочинними групами. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 1. С. 169–174.

262. Топчій В., Карпенко Н. Примус як забезпечення освідування в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2015. № 2. С. 18–28.

263. Тригуб О., Долгополов А. Особливості предмета доказування у кримінальних провадженнях в аграрному секторі економіки. *Публічне право*. 2020. № 3 (39). С. 164–170.

264. Удалова Л. Кримінальний процесуальний кодекс України – новий етап у розвитку теорії та практики здійснення кримінального провадження. *Право України*. 2013. № 11. С. 80–87.

265. Удалова Л.Д., Корсун В.Я. Суд як суб'єкт кримінально-процесуального доказування. Київ: Видавничий дім «Скіф», 2012. 168 с.

266. Українських прокурорів навчили створювати за допомогою дронів 3D-моделі місць воєнних злочинів. *PRAVO.UA.* 2023. 1 серп. URL: https://pravo.ua/ukrainskykh-prokuroriv-navchyly-stvoriuvaty-za-dopomohoiu-droniv-3d-modeli-mists-voiennykh-zlochyniv/

267. Уркевич В. Докази і доказування в господарському процесі: практика Верховного Суду : презентаційні матеріали. Верховний Суд України, 2023. 73 с. URL:

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_dokazi_dokaz.pdf

268. Фомін С. Особливості доказування у кримінальному провадженні в суді першої інстанції. Презентація Верховного Суду України. 2022. 45 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/Prezent_osobl_dokaz_i_inst.pdf

269. Ханін С. Електронно-цифрові докази під час виконання вимог ст. 290 КПК України. *Рада адвокатів Київської області*. 2024. 26 червня. URL: https://radako.com.ua/elektronno-czyfrovi-dokazy-pid-chas-vykonannya-vymog-st-290-kpk-ukrayiny/

270. Ханін С. Судові експертизи у WCC-провадженнях: практичні нюанси. *Юридична Газета.* 2024. № 15. 1–6.

271. Ціжма Ю. І., Лишак О. А., Ціжма О. А. Діджиталізація як сучасна рушійна сила вдосконалення судово-експертної діяльності. Криміналістика і судова експертиза : міжвідом. наук.-метод. зб. Київ : Ліра-К, 2023. Вип. 68. С. 40–50.

272. Цувіна Т. А. Єдність судової практики як елемент правової визначеності: підхід Європейського суду з прав людини. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 146. С. 63–74.

273. Цюприк І. В. Подія кримінального правопорушення як обставина, що підлягає доказуванню під час розслідування злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2017. № 1(13). С. 48–59.

274. Чекін Д. Особливості використання електронних доказів. *Pravokator*. 2023. 06 лип. URL: https://pravokator.club/news/osoblyvosti-vykorystannya-elektronnyh-dokaziv/

275. Чернявський С. С., Орлов Ю. Ю. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 112–124.

276. Шевцов О. Строки досудового розслідування у кримінальних провадженнях. *ЮРЛІГА*. 2024. 08 квіт. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/226444_stroki-dosudovogo-rozslduvannya-u-krimnalnikh-provadzhennyakh

277. Шевчук В. М. Криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах цифрових технологій. Інноваційні методи, засоби та технології в криміналістиці та судовій експертизі : наук.-практ. посіб. : електрон. наук. вид. / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків, 2023. С. 85–92.

278. Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації: монографія. Харків: Право, 2013. 432 с.

279. Шепітько В. Ю. Вступ до навчального курсу «Криміналістика» : лекція. Київ : Ін Юре, 2016. 192 с.

280. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): монографія. Харків: Харків юридичний, 2007. 432 с.

281. Шепітько В. Ю. Місце цифрових доказів та інституту доказування в доктрині криміналістики та судової експертизи. *Інформаційне забезпечення розслідування злочинів :* матеріали IX Міжнародного круглого столу (4 червня 2021 р.). Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2022. С. 126–133.

282. Шепітько В. Ю. Судова експертиза та судово-експертна діяльність: погляд крізь призму думок судових експертів. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2023. Вип. 1(30). С. 12–22.

283. Шепітько В. Ю., Авдєєва Г. К. Інновації в судовій експертизі. Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції: монографія. Харків, 2017. С. 122–137.

284. Шепітько В., Шепітько М. Доктрина криміналістики та судової експертизи: формування, сучасний стан і розвиток в Україні. Право України. 2021. № 8. С. 12–27.

285. Шепітько В.Ю. Криміналістика: енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український). Харків: Право, 2001. 560 с.

286. Шепітько В. Ю. Використання спеціальних знань в умовах сучасного кримінального судочинства в Україні. Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : монографія / за ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. Харків, 2017. С. 118–122.

287. Шумило М. Є. Непрямі докази в кримінальному процесі України : монографія. Х. : СПД ФО Брові О. В., 2012. 206 с.

288. Шумило М. Є. Реабілітація у кримінальному процесі України : монографія. Харків : Арсіс, 2001. 320 с.

289. Щербаковский М. Г., Кравченко А.А. Применение специальных знаний при раскрытии и расследовании преступлений. Харьков :Ун-т внутр. дел, 1999. 78 с.

290. Щербаковський М. Г. Слідчий експеримент при розслідуванні знищення або пошкодження майна. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2023. № 2(1). С. 323-333.

291. Щирук М.М. Участь захисника у кримінальних провадженнях за ст. 191 КПК України: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2023. № 3-4. С. 358-374.

292. Як блокчейн змінює юриспруденцію: огляд 5 найцікавіших лігалтех-проектів. *LegalHub.online*. 2019. 14 берез. URL: https://legalhub.online/analityka/yak-blokchejn-zminyuye-yurysprudentsiyu-oglyad-5-najtsikavishyh-ligalteh-proektiv

293. Яковлєва С. Докази і доказування. Практика Верховного Суду : презентаційні матеріали. Верховний Суд, Львів. 2023. 30 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/2023_09_04_Prezent_Yakoveva_Ocinka_dokaziv.pdf

294. Яковлєва С. Особливості доказування у кримінальному провадженні в суді першої інстанції. Київ: Верховний Суд, 2024. 65 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Ocinka_dokaziv_Yakovleva.pdf

295. Яновська О. Забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях : презентація. Верховний суд. 44 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/2022_10_28_Ianovska.pdf

296. Яновська О. Слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії: практика Верховного Суду : презентаційні матеріали. Київ : Верховний Суд, 2023. 51 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Slidchi_dii.pdf

297. Яновська О.Г. Докази та доказування в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану: практика Верховного Суду. *Верховний суд*. 2022. 29 верес. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1326181

298. Яновська О.Г. Концептуальні засади функціонування і розвитку змагального кримінального судочинства: монографія. К.: Прецедент, 2011. 303с.

299. Ambos K. Internationales Strafrecht. München : C. H. Beck, 2018. 567 p.

300. Ashworth A., Redmayne M. The Criminal Process. Oxford : Oxford University Press, 2010. 456 p.

301. Garamvölgyi B., Ligeti K., Ondrejová A., von Galen M. Admissibility of Evidence in Criminal Proceedings in the EU. Eucrim. 2023. URL: https://eucrim.eu/articles/admissibility-evidence-criminal-proceedings-eu/

302. Best Practice Manual for the Implementation of a Quality Management System and Accreditation Model for Crime Scene Investigation. ENFSI, 2023. 54 p. URL: https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2023/01/AFORE-WP2-BPM_Accreditation-SoC-1.pdf

303. Beulke W., Swoboda S. Strafprozessrecht. Heidelberg : C.F. Müller, 2020. 456 p.

304. Bloemberg R. G. The Development of the “Modern” Criminal Law of Evidence in English Law and in France, Germany and the Netherlands: 1750–1900. American Journal of Legal History. 2019. Vol. 59, Iss. 3. P. 358–401. URL: https://academic.oup.com/ajlh/article/59/3/358/5543554

305. Bošković M. Comparative overview of the preliminary proceedings in the Republic of Serbia, Germany, and Italy. International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice. 2017. Vol. 52, Iss. 2–3. P. 47–57.

306. Code de procédure pénale. Paris : Dalloz, 2024. 3522 p. URL: https://bibliotheque.lefebvre-dalloz.fr/ouvrage/codes-dalloz-universitaires-professionnels/code-procedure-penale-2024-annote_9782247228065

307. Comparative Criminal Procedure / Judiciaries Worldwide: A Resource on Comparative Judicial Practice. URL: https://judiciariesworldwide.fjc.gov/comparative-criminal-procedure

308. Criminal Procedural Laws across the European Union – A comparative analysis of selected main differences and the impact they have over the development of EU legislation. Brussels : European Parliament, 2018. 217 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604977/IPOL_STU%282018%29604977_EN.pdf

309. Criminal Proceedings and Defence Rights in Germany. Fair Trials, 2013. 48 p. URL: https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/Germany-advice-note.pdf

310. Damaška M. Evidence Law Adrift. New Haven : Yale University Press, 1997. 160 p.

311. De la Oliva Santos A. Derecho Procesal Penal. Madrid : Editorial Universitaria Ramón Areces, 2019. 891 p.

312. Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in criminal matters. Official Journal of the European Union. L 130. P. 1–36. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0041

313. Esposito M., Sessa F., Cocimano G., Zuccarello P., Roccuzzo S., Salerno M. Advances in Technologies in Crime Scene Investigation. Diagnostics (Basel). 2023. No. 13 (20). URL: https://www.mdpi.com/2075-4418/13/20/3169

314. European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment. Council of Europe, 2018. 4 December. URL: https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c

315. European Investigation Order. Eurojust. URL: https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/instruments/european-investigation-order

316. Ferrua P. Il giudizio penale: fatto e valore giuridico. Iris Torino, 2010. P. 315–422. URL: https://iris.unito.it/handle/2318/83721

317. France National Member. Eurojust, 2025. URL: https://www.eurojust.europa.eu/states-and-partners/member-states/france

318. Geberth V. Practical Homicide Investigation: Tactics, Procedures and Forensic Techniques. London ; New York : CRC Press, 2020. 1297 p.

319. Kodeks postępowania karnego. ISAP – Internetowy System Aktów Prawnych. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890555/U/D19970555Lj.pdf

320. Kusak M. Common EU Minimum Standards for Enhancing Mutual Admissibility of Evidence Gathered in Criminal Matters. European Journal of Criminal Policy and Research. 2017. Vol. 23. P. 337–352. https://doi.org/10.1007/s10610-017-9339-0

321. Locard E. L'enquête criminelle et les méthodes scientifiques. Paris : Flammarion, 1920. 303 p.

322. Moreno Catena V., Cortés Domínguez V. Derecho Procesal Penal. Valencia : Tirant lo Blanch, 2021. 1002 p.

323. Pakter W. Exclusionary Rules in France, Germany, and Italy. Hastings International and Comparative Law Review. 1985. Vol. 9, No. 1. P. 1–58. URL: https://repository.uclawsf.edu/hastings_international_comparative_law_review/vol9/iss1/1/

324. Pradel J. Procédure pénale. Paris : Cujas, 2019. 1129 p.

325. Ribaux O. Police scientifique: le renseignement par la trace. Policing: A Journal of Policy and Practice. 2019. Vol. 13, Iss. 1. P. 115–116. https://doi.org/10.1093/police/pax008

326. Ross J. E. The Place of Covert Surveillance in Democratic Societies: A Comparative Study of the United States and Germany. American Journal of Comparative Law. 2007. Vol. 55, No. 3. P. 493–579. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=909010

327. Roxin C. Strafverfahrensrecht. München : C.H. Beck, 2022. 620 p.

328. Ruggeri S. Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe. Heidelberg : Springer, 2014. 231 p. URL: https://www.corteidh.or.cr/tablas/r32599.pdf

329. Scurich N., Faigman D., Albright T. Scientific guidelines for evaluating the validity of forensic feature-comparison methods. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2023. Vol. 120 (42). URL: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37782809/

330. Siegel J. A., Mirakovits K. Forensic Science: The Basics. 3rd ed. Boca Raton : CRC Press, 2016. 110 p. URL: https://www.scribd.com/document/968271619

331. Spencer J. Hearsay Evidence in Criminal Proceedings. Oxford : Hart Publishing, 2014. 506 p.

332. Supreme Court of California. The People, Plaintiff and Respondent, v. Jose M. Alvarez, Defendant and Appellant. No. S089554, May 23, 2002. URL: https://case-law.vlex.com/vid/people-v-alvarez-no-886310680

333. Tonini P. Il fatto del reato nel processo penale italiano: dalla teoria alla prassi. Milano : Giuffrè Editore, 2019. 456 p.

334. Turner J. I. Plea Bargaining and Disclosure in Germany and the United States: Comparative Lessons. William & Mary Law Review. 2016. Vol. 57, Iss. 4. P. 1549–1623. URL: https://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol57/iss4/

335. U.S. Supreme Court. Smith v. United States, 348 U.S. 147 (1954). URL: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/348/147/

336. Waltoś S. Czy w Polsce proces karny jest rzetelny. Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Warszawa, 2010. S. 234–245.

337. Wilk D., Doniec A. Reliability of identification methods and expert testimonies according to participants of criminal proceedings. Problems of Forensic Sciences. 2022. Vol. 130–131. P. 169–203.

338. Woźniewski K. W. European Investigation Order – Selected Problems on Polish Implementation. Review of European and Comparative Law. 2021. Vol. 46, No. 3. P. 145–164. https://doi.org/10.31743/recl.12359

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

для працівників органів досудового розслідування, прокуратури та суду

Шановний респонденте!

Ця анкета проводиться в межах дисертаційного дослідження на тему «Подія кримінального правопорушення у кримінальному провадженні». Ваші відповіді допоможуть виявити проблемні аспекти практичної діяльності та законодавчої регламентації. Анкета є анонімною.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО РЕСПОНДЕНТА

1. Ваша посада:

- ☐ Слідчий (дізнавач)
- ☐ Прокурор
- ☐ Суддя
- ☐ Інше (вказати): _____

2. Стаж роботи у правоохоронних органах/суді:

- ☐ До 3 років
- ☐ Від 3 до 10 років
- ☐ Від 10 до 20 років
- ☐ Понад 20 років

БЛОК 1. ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

3. Чи вважаєте Ви, що термін «подія кримінального правопорушення» у чинному КПК України є достатньо визначеним?

- ☐ Так, термін чітко визначений і не викликає труднощів у застосуванні
- ☐ Скоріше так, але іноді виникають труднощі у тлумаченні
- ☐ Скоріше ні, термін потребує законодавчого уточнення
- ☐ Ні, термін є абсолютно невизначеним і викликає значні труднощі на практиці

4. Які елементи, на Вашу думку, входять до структури події кримінального правопорушення? (можливо декілька варіантів)

- ☐ Час, місце, спосіб вчинення
- ☐ Наслідки вчиненого діяння
- ☐ Причинно-наслідковий зв'язок між діянням та наслідками
- ☐ Обставини, що передували вчиненню правопорушення
- ☐ Всі вищезазначені елементи

5. Як часто у Вашій практиці виникають труднощі з розмежуванням події кримінального правопорушення та складу кримінального правопорушення?

- ☐ Постійно, це є системною проблемою
- ☐ Досить часто (у більш ніж 50% справ)
- ☐ Зрідка (менше ніж у 20% справ)
- ☐ Ніколи, розмежування є очевидним

6. Чи достатнім є законодавче регулювання встановлення події кримінального правопорушення на стадії внесення відомостей до ЄРДР?

- ☐ Так, повністю достатнім
- ☐ Скоріше достатнім, але потребує незначних уточнень
- ☐ Скоріше недостатнім, є значні прогалини
- ☐ Ні, абсолютно недостатнім, потребує кардинального перегляду

БЛОК 2. ВСТАНОВЛЕННЯ ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ НА РІЗНИХ СТАДІЯХ

7. На якій стадії кримінального провадження, на Вашу думку, найчастіше виникають проблеми зі встановленням події кримінального правопорушення?

- ☐ На стадії внесення відомостей до ЄРДР
- ☐ На стадії досудового розслідування
- ☐ На стадії судового розгляду
- ☐ Проблеми виникають рівномірно на всіх стадіях

8. Чи достатнім є строк у 24 години для перевірки повідомлення про кримінальне правопорушення та внесення відомостей до ЄРДР?

- ☐ Так, цілком достатнім
- ☐ Скоріше достатнім для більшості випадків
- ☐ Скоріше недостатнім, часто потрібно більше часу
- ☐ Ні, абсолютно недостатнім, це призводить до помилок

9. Як часто у Вашій практиці прокурор дає доручення для доопрацювання матеріалів кримінального провадження через недостатність встановлення події кримінального правопорушення?

- ☐ Дуже часто (понад 30% справ)
- ☐ Досить часто (15-30% справ)
- ☐ Зрідка (менше 15% справ)
- ☐ Практично ніколи

10. Які труднощі найчастіше виникають при встановленні події кримінального правопорушення на стадії досудового розслідування?

- ☐ Недостатність доказів та джерел доказів
- ☐ Недосконалість законодавчого регулювання
- ☐ Відсутність необхідних спеціальних знань
- ☐ Протидія з боку підозрюваних та їх захисників

БЛОК 3. СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ

11. Які слідчі (розшукові) дії є найбільш ефективними для встановлення події кримінального правопорушення?

- ☐ Огляд місця події
- ☐ Допит свідків та потерпілих
- ☐ Проведення експертиз
- ☐ Негласні слідчі (розшукові) дії

12. Чи достатнім є законодавче регулювання проведення огляду місця події як першочергової слідчої дії?

- ☐ Так, повністю достатнім
- ☐ Скоріше достатнім, але є окремі недоліки
- ☐ Скоріше недостатнім, потребує вдосконалення
- ☐ Ні, абсолютно недостатнім

13. Як часто фіксація обстановки місця події здійснюється з порушеннями процесуальних вимог?

- ☐ Дуже часто (понад 40% випадків)
- ☐ Досить часто (20-40% випадків)
- ☐ Зрідка (менше 20% випадків)
- ☐ Практично ніколи

14. Чи достатньою є регламентація залучення спеціалістів для встановлення обставин події кримінального правопорушення?

- ☐ Так, повністю достатньою
- ☐ Скоріше достатньою
- ☐ Скоріше недостатньою
- ☐ Ні, абсолютно недостатньою

БЛОК 4. ДОКАЗУВАННЯ ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

15. Які докази є найбільш проблемними при доказуванні події кримінального правопорушення?

- ☐ Показання свідків

- ☐ Речові докази
- ☐ Висновки експертів
- ☐ Цифрові (електронні) докази

16. Як часто у Вашій практиці висновки судових експертиз є недостатніми або неоднозначними для встановлення події кримінального правопорушення?

- ☐ Дуже часто (понад 30% випадків)
- ☐ Досить часто (15-30% випадків)
- ☐ Зрідка (менше 15% випадків)
- ☐ Практично ніколи

17. Чи достатнім є законодавче регулювання призначення та проведення судових експертиз у кримінальному провадженні?

- ☐ Так, повністю достатнім
- ☐ Скоріше достатнім, є незначні недоліки
- ☐ Скоріше недостатнім, потребує суттєвого вдосконалення
- ☐ Ні, абсолютно недостатнім, потребує кардинального перегляду

БЛОК 5. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЦИФРОВІ ДОКАЗИ

18. Як часто у Вашій практиці використовуються цифрові докази (відеозаписи з камер спостереження, дані мобільних пристроїв, електронна переписка тощо) для встановлення події кримінального правопорушення?

- ☐ Постійно (у понад 70% справ)
- ☐ Часто (у 40-70% справ)
- ☐ Зрідка (менше 40% справ)
- ☐ Практично ніколи

19. Чи достатнім є законодавче регулювання збирання, фіксації та використання цифрових (електронних) доказів?

- ☐ Так, повністю достатнім
- ☐ Скоріше достатнім
- ☐ Скоріше недостатнім, є значні прогалини
- ☐ Ні, абсолютно недостатнім, потребує окремого законодавчого врегулювання

20. Які проблеми найчастіше виникають при роботі з цифровими доказами?

- ☐ Недостатність технічного забезпечення та спеціальних знань
- ☐ Прогалини в законодавчому регулюванні
- ☐ Складність забезпечення допустимості таких доказів

- ☐ Неможливість перевірки достовірності цифрових доказів

21. Чи вважаєте Ви за необхідне впровадження єдиної електронної системи фіксації та зберігання доказів події кримінального правопорушення?

- ☐ Так, це є необхідним і пріоритетним
- ☐ Скоріше так, але це не є критично важливим
- ☐ Скоріше ні, існуючої системи достатньо
- ☐ Ні, це є недоцільним

БЛОК 6. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

22. Які, на Вашу думку, є найбільш проблемні аспекти встановлення події кримінального правопорушення? (можливо декілька варіантів)

- ☐ Недосконалість законодавчого регулювання
- ☐ Недостатність матеріально-технічного забезпечення
- ☐ Відсутність єдиної практики застосування норм права
- ☐ Недостатня кваліфікація працівників
- ☐ Протидія розслідуванню з боку зацікавлених осіб

23. Чи потребує, на Вашу думку, поняття «подія кримінального правопорушення» законодавчого визначення у КПК України?

- ☐ Так, обов'язково потребує
- ☐ Скоріше так, це полегшило б правозастосування
- ☐ Скоріше ні, достатньо доктринального тлумачення
- ☐ Ні, не потребує, існуюча практика є достатньою

24. Які зміни до КПК України Ви вважаєте найбільш необхідними у частині встановлення події кримінального правопорушення?

- ☐ Законодавче визначення поняття «подія кримінального правопорушення»
- ☐ Удосконалення процедури внесення відомостей до ЄРДР
- ☐ Розширення переліку слідчих (розшукових) дій
- ☐ Детальніша регламентація роботи з цифровими доказами

25. Чи достатнім є обсяг Ваших професійних знань для ефективного встановлення та доказування події кримінального правопорушення?

- ☐ Так, повністю достатнім
- ☐ Скоріше достатнім, але потребую додаткового навчання з окремих питань
- ☐ Скоріше недостатнім, потребую систематичного підвищення кваліфікації

- ☐ Ні, недостатнім, відчуваю значні прогалини у знаннях

Дякуємо за участь в анкетуванні!

Ваші відповіді є цінними для удосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ
на тему «Подія кримінального правопорушення у кримінальному провадженні»

Загальна інформація про опитування:

Кількість респондентів: 152 особи.

Період проведення: листопад 2025 – січень 2026

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО РЕСПОНДЕНТІВ

Питання 1. Розподіл респондентів за посадами:

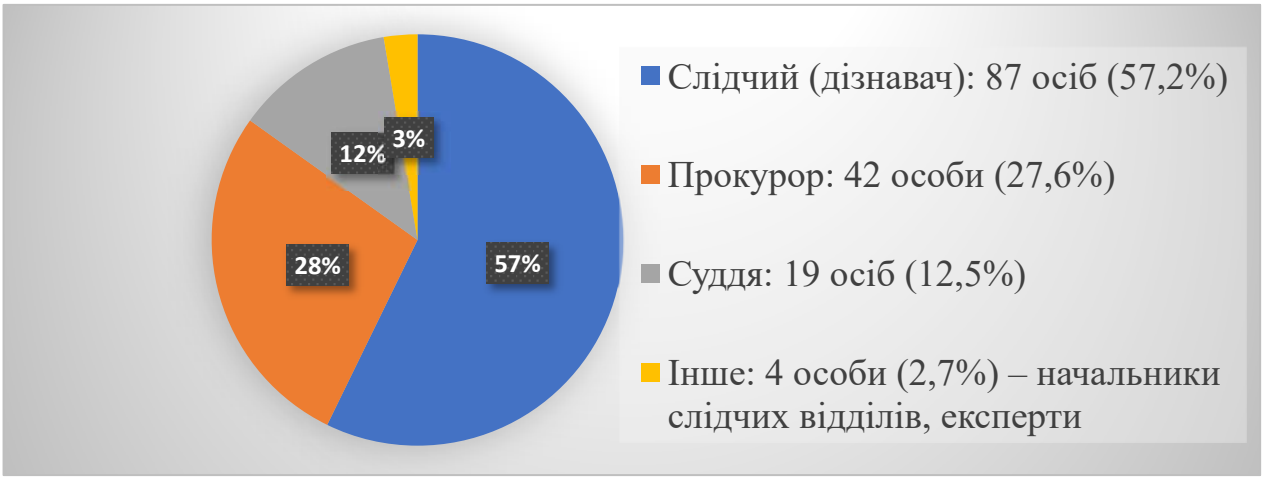

Питання 2. Стаж роботи у правоохоронних органах/суді:

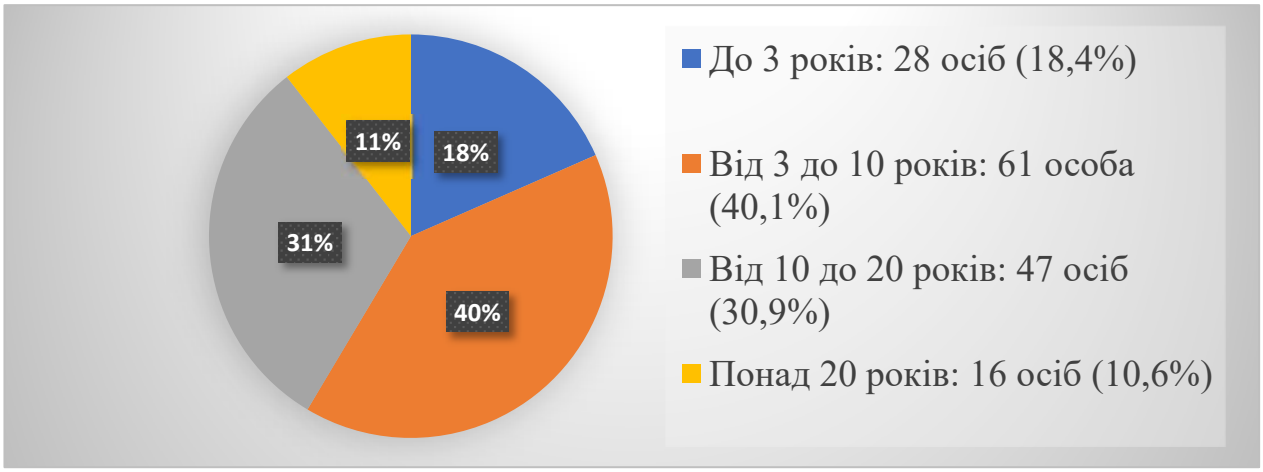

БЛОК 1. ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ПОДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Питання 3. Чи є термін «подія кримінального правопорушення» достатньо визначеним?

Питання 4. Які елементи входять до структури події кримінального правопорушення?

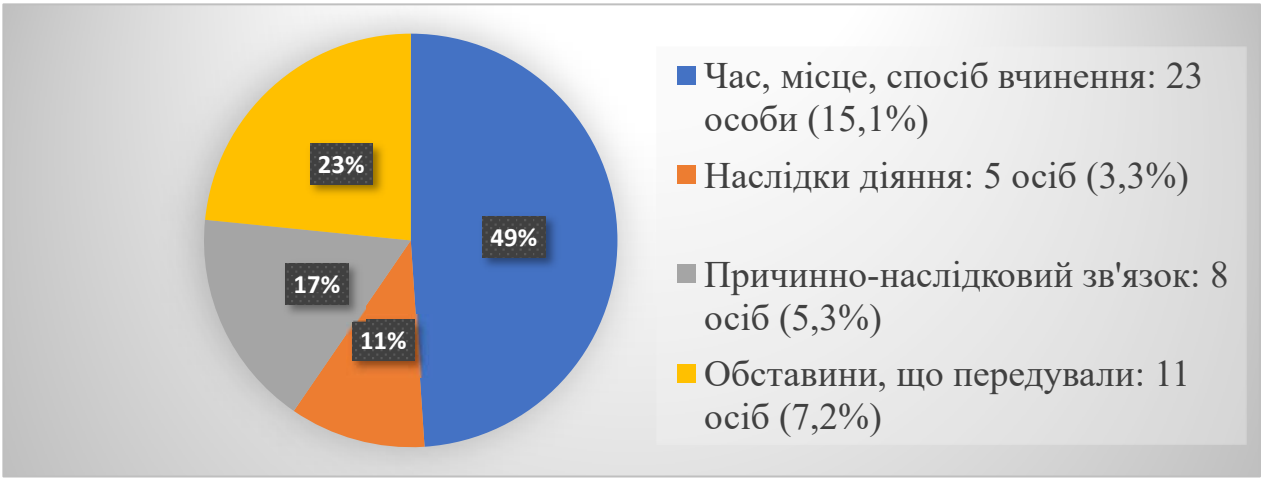

Питання 5. Як часто виникають труднощі з розмежуванням події та складу кримінального правопорушення?

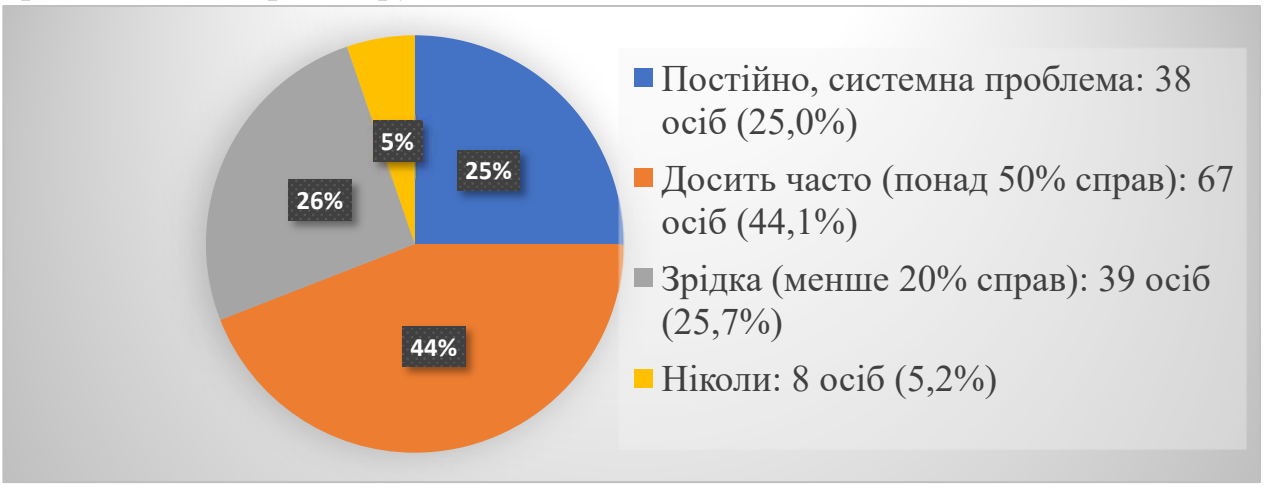

Питання 6. Чи достатнім є законодавче регулювання встановлення події на стадії внесення до ЄРДР?

БЛОК 2. ВСТАНОВЛЕННЯ ПОДІЇ НА РІЗНИХ СТАДІЯХ

Питання 7. На якій стадії найчастіше виникають проблеми зі встановленням події?

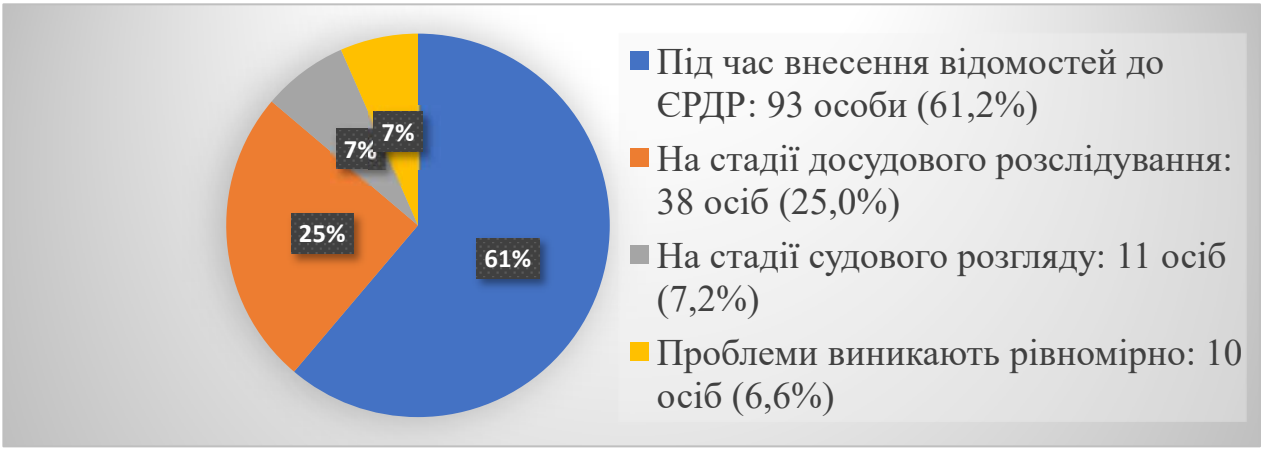

Питання 8. Чи достатнім є строк у 24 години для перевірки повідомлення**?**

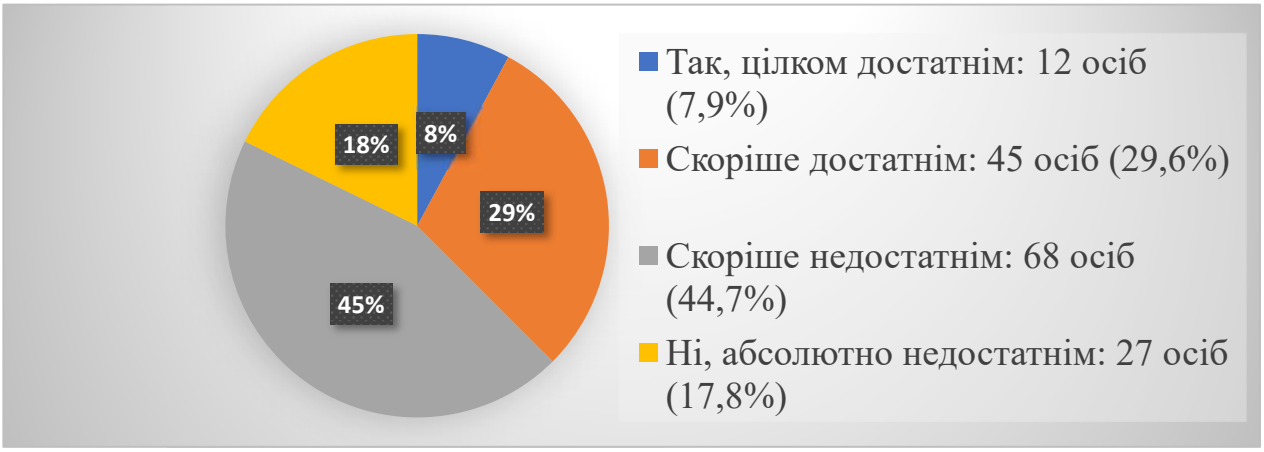

Питання 9. Як часто прокурор дає доручення для доопрацювання через недостатність встановлення події?

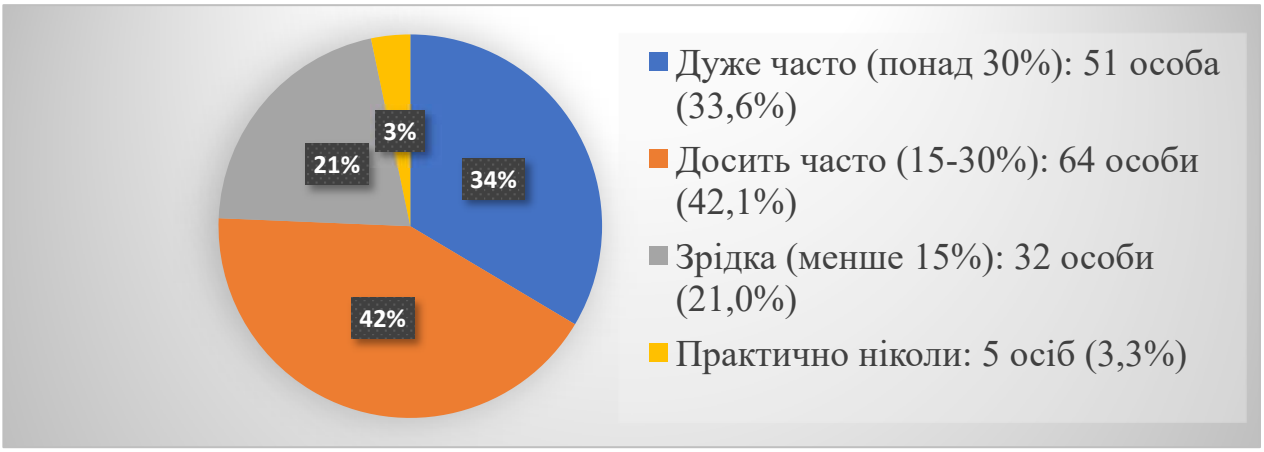

Питання 10. Які труднощі найчастіше виникають при встановленні події на стадії досудового розслідування?

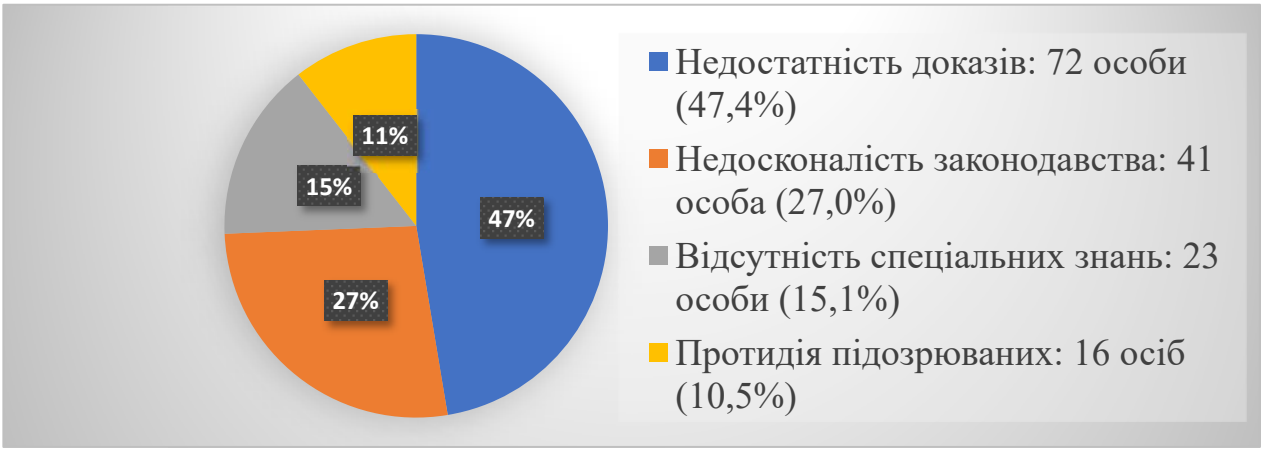

БЛОК 3. СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ

Питання 11. Які слідчі дії найбільш ефективні для встановлення події?

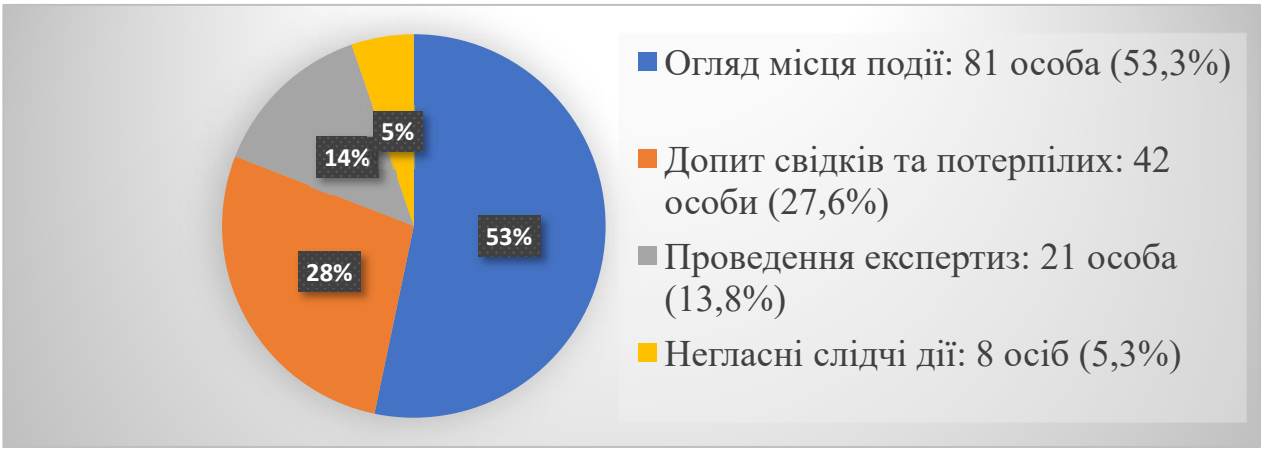

Питання 12. Чи достатнім є законодавче регулювання огляду місця події?

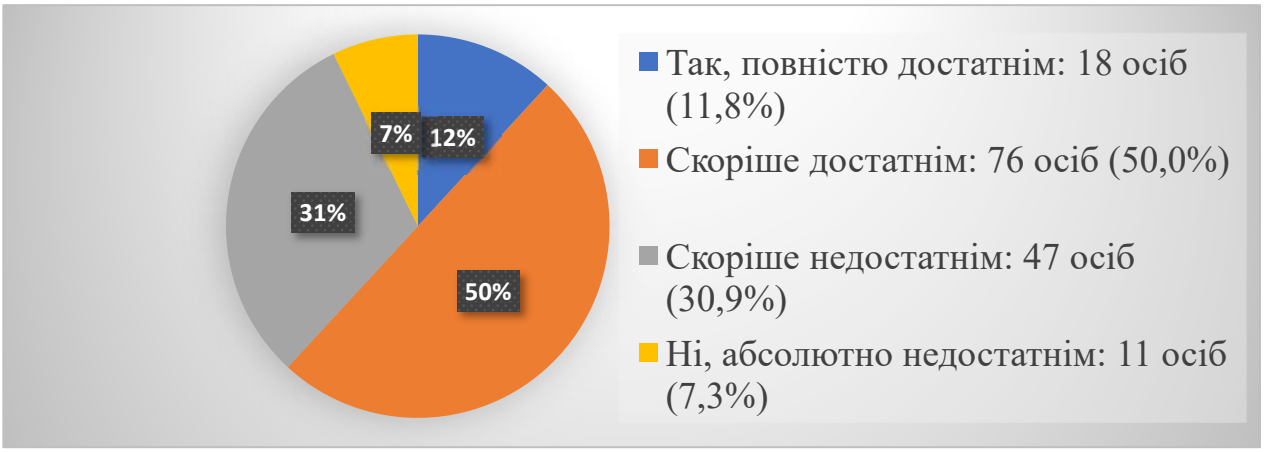

Питання 13. Як часто фіксація місця події здійснюється з порушеннями?

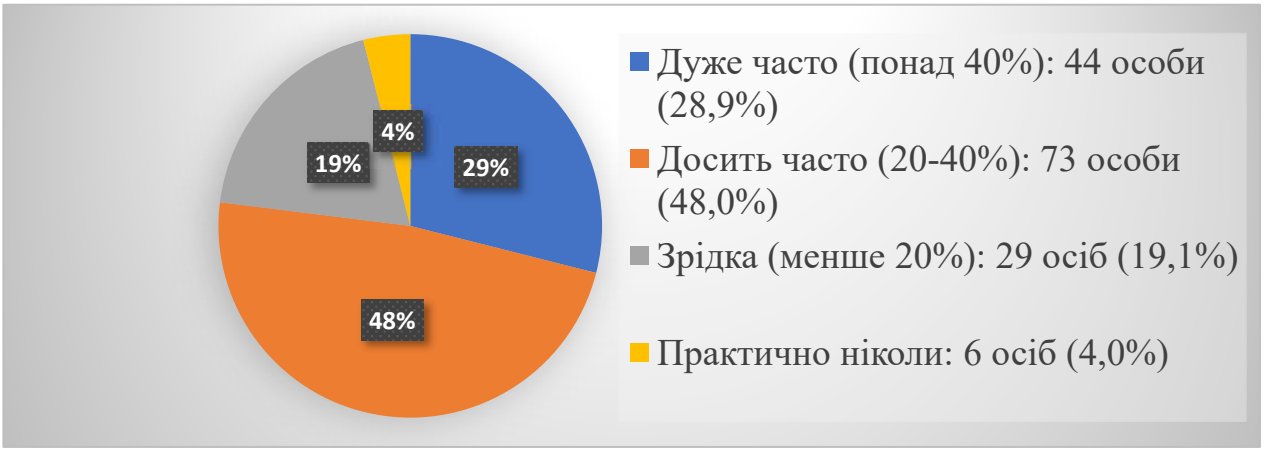

Питання 14. Чи достатньою є регламентація залучення спеціалістів?

БЛОК 4. ДОКАЗУВАННЯ ПОДІЇ

Питання 15. Які докази є найбільш проблемними?

Питання 16. Як часто висновки експертиз є недостатніми?

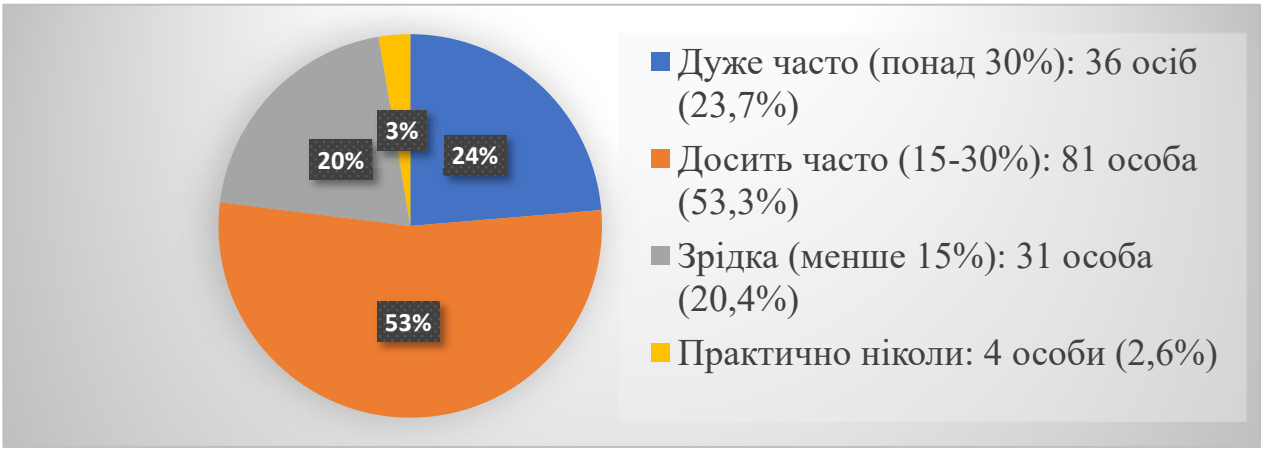

Питання 17. Чи достатнім є законодавче регулювання проведення експертиз?

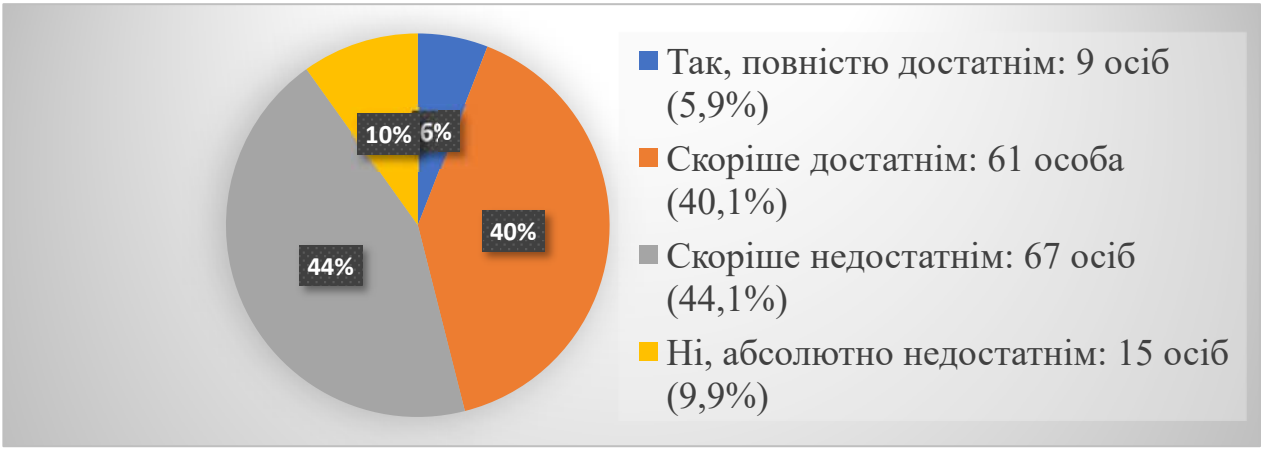

БЛОК 5. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЦИФРОВІ ДОКАЗИ

Питання 18. Як часто використовуються цифрові докази?

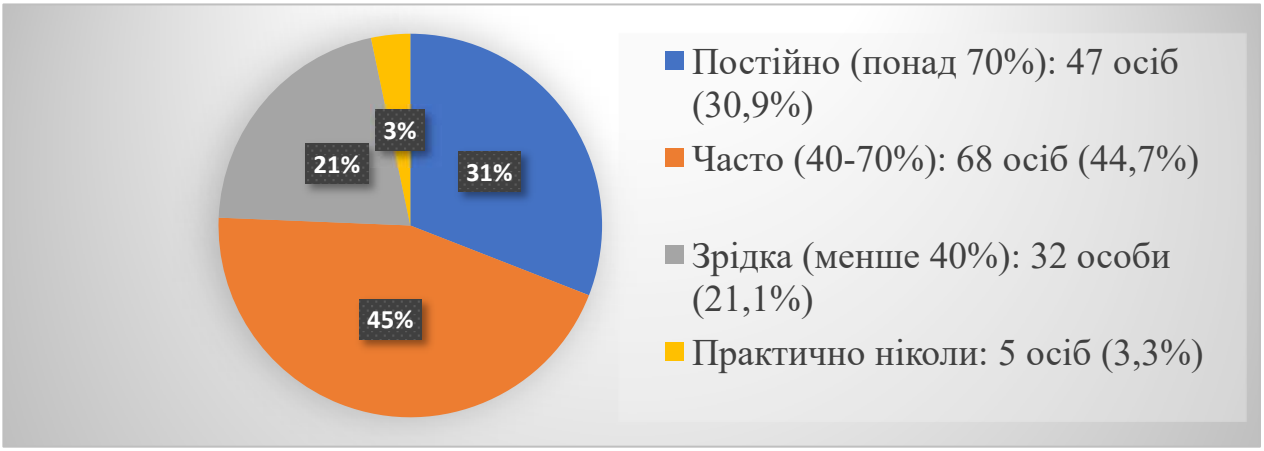

Питання 19. Чи достатнім є законодавче регулювання цифрових доказів?

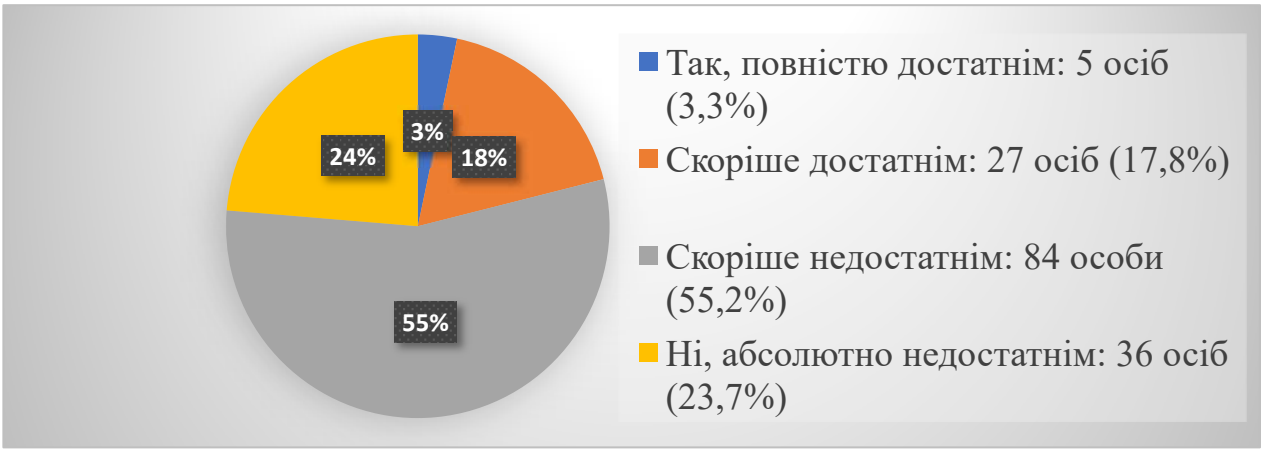

Питання 20. Які проблеми виникають при роботі з цифровими доказами?

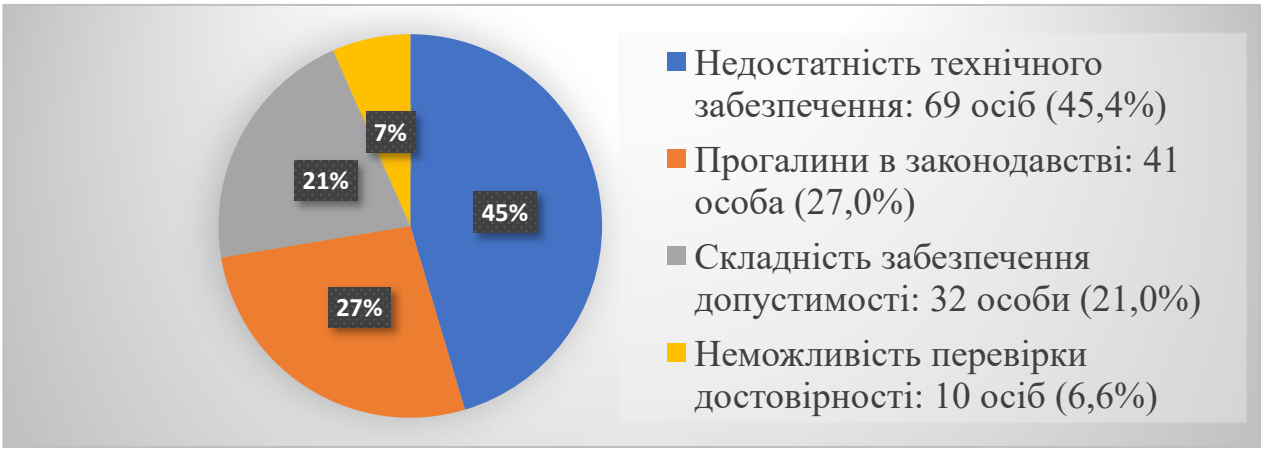

Питання 21. Чи необхідна єдина електронна система фіксації доказів?

БЛОК 6. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Питання 22. Найбільш проблемні аспекти встановлення події (множинний вибір):

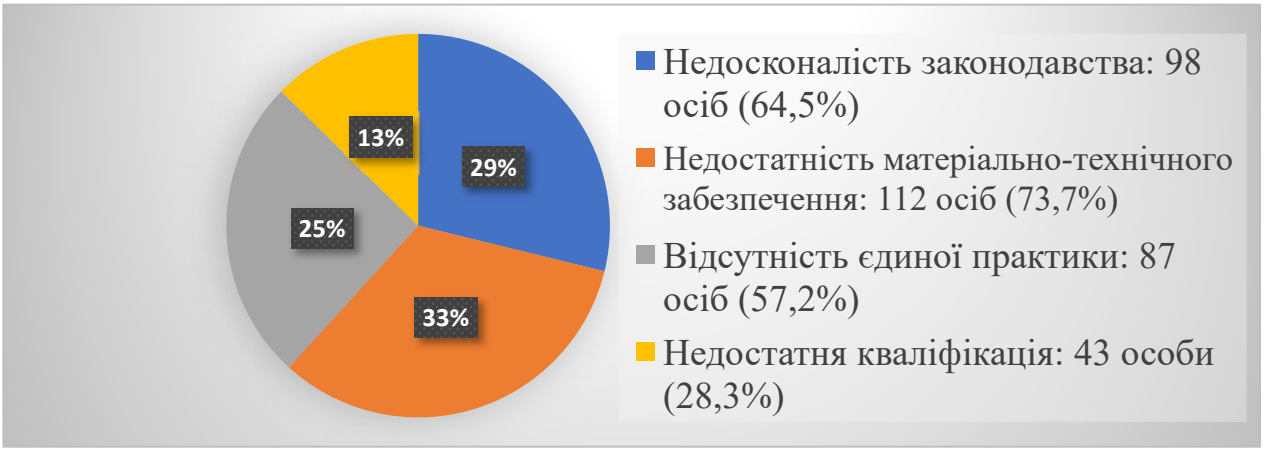

Питання 23. Чи потребує поняття «подія» законодавчого визначення?

Питання 24. Найбільш необхідні зміни до КПК:

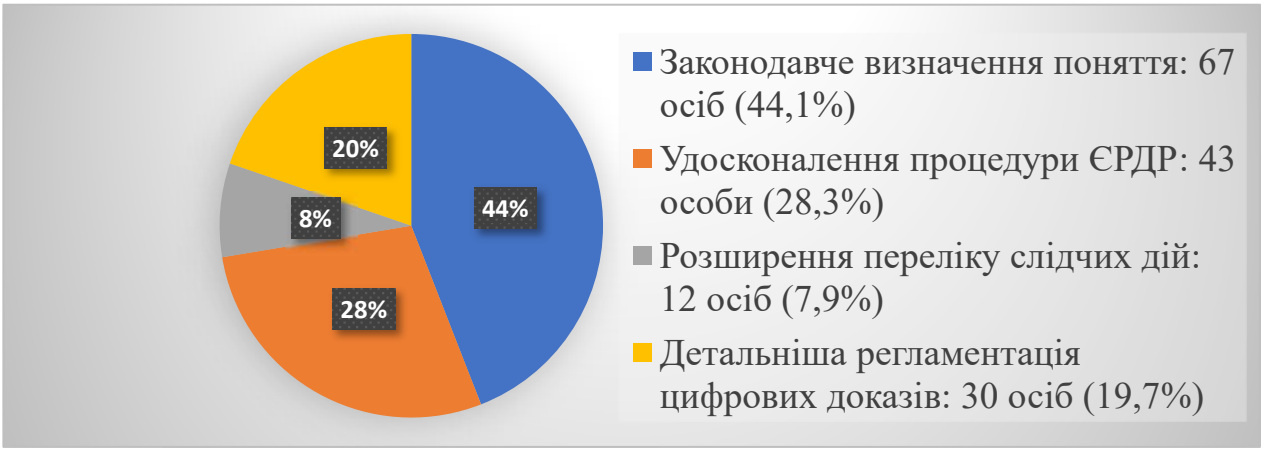

Питання 25. Чи достатнім є обсяг професійних знань?

АНАЛІТИЧНА ЧАСТИНА
щодо результатів анкетування

1. КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ, ВИЯВЛЕНІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПИТУВАННЯ

1.1. Термінологічна невизначеність

Результати опитування засвідчують **критичну проблему термінологічної невизначеності**: лише 5,9% респондентів вважають термін «подія кримінального правопорушення» чітко визначеним, тоді як 65,8% респондентів зазначають про необхідність законодавчого уточнення. Особливо тривожним є той факт, що **69,1% опитаних постійно або часто стикаються з труднощами розмежування події та складу кримінального правопорушення**, що безпосередньо впливає на якість розслідування.

90,8% респондентів вважають за необхідне законодавче визначення поняття «подія кримінального правопорушення» у КПК України, що свідчить про наявність консенсусу серед практиків щодо необхідності усунення цієї законодавчої прогалини.

1.2. Проблеми під час внесення відомостей до ЄРДР

Дослідження виявило **системні проблеми на початковому етапі кримінального провадження**: 61,2% респондентів вказують, що саме під час внесення відомостей до ЄРДР виникають найбільші проблеми зі встановленням події. При цьому 73,0% опитаних вважають законодавче регулювання цієї стадії недостатнім або абсолютно недостатнім.

62,5% респондентів зазначають, що строк у 24 години є недостатнім для належної перевірки повідомлення про кримінальне правопорушення, що призводить до поспішних рішень та подальших проблем у розслідуванні. Це підтверджується тим, що **75,7% опитаних повідомляють про часті випадки повернення матеріалів прокурором** для доопрацювання через недостатність встановлення події.

1.3. Порушення процедури фіксації доказів

Результати опитування демонструють **критичну проблему дотримання процесуальних вимог**: 76,9% респондентів вказують, що фіксація обстановки місця події здійснюється з порушеннями у 20-40% та більше випадків. Це особливо тривожно з огляду на те, що 53,3% опитаних визнають огляд місця події найбільш ефективною слідчою (розшуковою) дією для встановлення події кримінального правопорушення.

57,9% респондентів вважають регламентацію залучення спеціалістів недостатньою, що пояснює високий відсоток порушень при фіксації обстановки місця події.

1.4. Проблема недостатності та неоднозначності експертних висновків

Дослідження виявило **серйозну проблему якості експертного забезпечення**: 77,0% респондентів повідомляють, що висновки судових експертиз є недостатніми або неоднозначними у 15% та більше випадків, при цьому 23,7% вказують на дуже часті випадки (понад 30%).

Цифрові докази (31,6%) та висновки експертів (30,9%) визнані найбільш проблемними категоріями доказів, що корелює з 54,0% респондентів, які вважають законодавче регулювання проведення експертиз недостатнім.

1.5. Недостатність регулювання цифрових доказів

Результати демонструють **гостру актуальність проблеми цифрових доказів** в умовах цифровізації суспільства: при тому, що 75,6% респондентів використовують цифрові докази у 40% і більше справ, **78,9% вважають законодавче регулювання їх збирання та використання недостатнім** або абсолютно недостатнім.

45,4% опитаних як головну проблему називають недостатність технічного забезпечення, а 27,0% – прогалини в законодавчому регулюванні. При цьому **92,8% респондентів підтримують впровадження єдиної електронної системи** фіксації та зберігання доказів.

1.6. Системні проблеми організаційного та ресурсного характеру

Опитування виявило комплексний характер проблем: **73,7% респондентів вказують на недостатність матеріально-технічного забезпечення** як

найбільш проблемний аспект; **64,5% визнають недосконаліть законодавчого регулювання; 57,2% зазначають відсутність єдиної практики застосування норм права; 47,4% вказують на недостатність доказів** як головну проблему на стадії досудового розслідування

1.7. Потреба в підвищенні кваліфікації

Результати засвідчують **усвідомлення практиками необхідності постійного навчання**: лише 9,2% респондентів вважають свої професійні знання повністю достатніми, тоді як **59,9% потребують додаткового навчання з окремих питань**, а 30,9% – систематичного підвищення кваліфікації або відчувають значні прогалини у знаннях.

2. КОРЕЛЯЦІЙНІ ЗАЛЕЖНОСТІ

Аналіз результатів виявляє **взаємопов'язаність проблем**:

Ланцюг «термінологічна невизначеність → проблеми під час ЄРДР → додаткові вказівки прокурора»: 65,8% вважають термін недостатньо визначеним; 73,0% вказують на недостатність регулювання стадії ЄРДР; 75,7% повідомляють про додаткові вказівки надані прокурором

Ланцюг «порушення при огляді місця події → недостатність доказів → проблеми доказування»: 76,9% фіксують порушення при огляді місця події; 47,4% називають недостатність доказів головною проблемою; 77,0% вказують на недостатність експертних висновків.

Ланцюг «активне використання цифрових доказів → прогалини регулювання → проблеми допустимості»: 75,6% активно використовують цифрові докази; 78,9% вказують на недостатність регулювання; 45,4% зазначають технічні проблеми, 21,0% – проблеми допустимості

3. КРИТИЧНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

3.1. Законодавчі зміни (пріоритет № 1)

Необхідно: внести до КПК України законодавче визначення поняття «подія кримінального правопорушення» з конкретизацією його елементів (підтримують 90,8% респондентів); удосконалити процедуру внесення відомостей до ЄРДР, зокрема переглянути 24-годинний строк або створити

механізм його обґрунтованого продовження; створити детальну правову регламентацію збирання, фіксації та використання цифрових (електронних) доказів; посилити вимоги до залучення спеціалістів при проведенні слідчих дій.

3.2. Організаційно-технічні заходи (пріоритет № 2)

Необхідно: впровадити єдину електронну систему фіксації та зберігання доказів (підтримують 92,8%); забезпечити матеріально-технічне оснащення органів досудового розслідування сучасним обладнанням для роботи з цифровими доказами; створити методичні рекомендації щодо розмежування події та складу кримінального правопорушення; розробити стандартизовані протоколи огляду місця події з використанням цифрових технологій.

3.3. Освітні заходи (пріоритет № 3)

Необхідно: організувати систематичне навчання з питань роботи з цифровими доказами (потребують 90,8% респондентів); провести навчання щодо правильного розмежування події та складу кримінального правопорушення; забезпечити обмін досвідом між регіонами для формування єдиної практики; створити онлайн-платформу з базою типових ситуацій та рішень.

4. ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Результати анкетування засвідчують **системну кризу у сфері встановлення події кримінального правопорушення**, яка характеризується: термінологічною невизначеністю базових понять; недосконалістю процесуальної регламентації ключових стадій; недостатністю матеріально-технічного та експертного забезпечення; відставанням законодавства від темпів цифровізації; відсутністю єдиної правозастосовної практики.

Ключовим є те, що виявлені проблеми мають комплексний характер і не можуть бути вирішені окремими точковими змінами. Необхідний системний підхід, який передбачає одночасне: законодавче реформування (насамперед – визначення поняття «подія кримінального правопорушення» та регулювання цифрових доказів); організаційно-технічне переоснащення; масштабне

підвищення кваліфікації працівників; впровадження сучасних інформаційних технологій.

Високий ступінь консенсусу серед респондентів щодо необхідності змін (понад 90% підтримують ключові реформи) свідчить про **готовність практиків до системного оновлення** та створює сприятливі умови для імплементації запропонованих рекомендацій.

Додаток Б

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо встановлення та доказування події кримінального правопорушення органами досудового розслідування

ВСТУПНЕ СЛОВО

Належне встановлення події кримінального правопорушення є першочерговим завданням органів досудового розслідування. За даними аналізу судової практики, від 15 до 20 відсотків виправдувальних вироків ухвалюються саме через недоведеність події кримінального правопорушення. Анкетування 152 слідчих, прокурорів і суддів засвідчило, що 61,2 % з них вважають стадію внесення відомостей до ЄРДР найбільш проблемним етапом встановлення події, а 75,7 % стикалися з ситуаціями, коли прокурор вимагав доопрацювання матеріалів через неповноту первинного фіксування обставин події.

Ці рекомендації покликані заповнити практичний розрив між теоретичними вимогами закону та реальністю правозастосовної діяльності. Вони не замінюють норми КПК України, а систематизують найкращі підходи до їх застосування.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Подія кримінального правопорушення як об'єкт встановлення

1.1. Поняття та структура події

Подія кримінального правопорушення у розумінні п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України – це системна сукупність фактичних обставин об'єктивної дійсності, що характеризують факт вчинення суспільно небезпечного діяння, його зовнішній прояв у матеріальному світі, просторово-часові межі, спосіб вчинення та настання суспільно небезпечних наслідків.

Встановлення події є **первинною умовою** для доказування всіх інших обставин ст. 91 КПК України. Без доведеності події неможливо: встановити особу, яка вчинила кримінальне правопорушення; довести вину; встановити розмір шкоди; вирішити питання про цивільний позов.

Структура події охоплює два рівні елементів:

Обов'язкові елементи:

–факт вчинення суспільно небезпечного діяння (дія або бездіяльність);

–місце вчинення діяння;

–час вчинення діяння;

–спосіб вчинення діяння;

–знаряддя та засоби вчинення діяння;

–обстановка вчинення діяння;

–наслідки діяння (обов'язково для матеріальних складів).

Факультативні елементи (встановлюються залежно від виду кримінального правопорушення):

–слідова картина події;

–умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення;

–характеристика потерпілого в контексті розвитку події.

Практична порада. *Перед початком розслідування складіть схему структури події для конкретного кримінального правопорушення, позначте обов'язкові та факультативні елементи. Ця схема слугуватиме орієнтиром при плануванні слідчих (розшукових) дій і запобігатиме прогалинам у доказовій базі.*

1.2. Правова природа події: чому подія ширша за склад?

Слідчий повинен чітко розрізняти:

Подія кримінального правопорушення (процесуальна категорія) – охоплює всю сукупність фактичних обставин об'єктивної дійсності, включаючи й ті, що не є юридично значущими ознаками складу конкретного кримінального правопорушення.

Склад кримінального правопорушення (матеріально-правова категорія) – сукупність закріплених у кримінальному законі ознак, за наявності яких реально вчинене діяння визнається кримінальним правопорушенням.

Доведеність складу кримінального правопорушення не є достатньою підставою вважати встановлення події завершеним. Слідчий зобов'язаний також встановити обставини, що не є ознаками складу, але мають значення для правильного вирішення провадження.

Приклад. *При розслідуванні крадіжки (ст. 185 КК) обов'язково встановлюються: спосіб проникнення у житло, час (навіть якщо він не є кваліфікуючою ознакою), наявність знарядь злому, шляхи відходу злочинця – ці обставини не є ознаками складу, але без їх встановлення неможливо сформувати повноцінну доказову базу.*

1.3. Стадійність встановлення події

Встановлення події відбувається поетапно і носить наростаючий характер:

Етап	Стадія провадження	Стандарт встановлення	Правова основа
1. Попереднє	Внесення до ЄРДР	Рівень вірогідності (ймовірність події)	Ст. 214 КПК
2. Повне	Досудове розслідування	Достатність доказів для підозри та обвинувачення	Ст. 277, 291 КПК

Етап	Стадія провадження	Стандарт встановлення	Правова основа
3. Верифікація	Підготовче провадження, судовий розгляд	Дослідження доказів в умовах змагальності	Ст. 314–349 КПК
4. Остаточне підтвердження	Вирок	Поза розумним сумнівом	Ст. 370 КПК

Слідчий несе відповідальність за якість першого та другого етапів. Недоліки цих етапів, як правило, неможливо усунути на наступних стадіях без суттєвих процесуальних витрат.

РОЗДІЛ 2. АЛГОРИТМ ДІЙ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

Від повідомлення до внесення відомостей до ЄРДР

2.1. Що потрібно встановити до внесення відомостей до ЄРДР?

Відповідно до ст. 214 КПК України, слідчий або прокурор зобов'язані внести відомості до ЄРДР невідкладно, але не пізніше 24 годин після отримання заяви або повідомлення.

На цьому етапі не потрібно встановлювати всі обставини події – достатньо наявності відомостей, що «можуть свідчити» про вчинення кримінального правопорушення. Йдеться про рівень вірогідності, а не достовірності.

Орієнтовний перелік обставин для первинного встановлення:

1. Чи відбулася подія взагалі? (Чи не є повідомлення помилковим або завідомо неправдивим?)
2. Приблизний час події (хоча б у межах доби, тижня).
3. Приблизне місце події (адреса, об'єкт, місцевість).
4. Загальний характер діяння (що сталося: смерть, тілесне ушкодження, майнова шкода тощо).
5. Наявність потерпілого або потерпілих.
6. Чи є ознаки кримінального правопорушення, а не адміністративного проступку чи цивільного делікту?

Важливо. 62,5 % опитаних слідчих вважають 24-годинний строк недостатнім для повноцінної перевірки. Однак внесення відомостей до ЄРДР – це лише початок. Не зволікайте з реєстрацією, посилаючись на потребу зібрати «більше інформації».

2.2. Огляд місця події до внесення відомостей до ЄРДР

КПК України допускає проведення огляду місця події до внесення відомостей до ЄРДР – у невідкладних випадках (ч. 3 ст. 214 КПК). Після огляду відомості вносяться до ЄРДР негайно.

Коли обов'язково проводити огляд місця події до внесення до ЄРДР:

–є реальна загроза знищення, пошкодження або зміни слідів і речових доказів (пожежа, дощ, натовп людей);

–подія відбулася у громадському місці та обстановка змінюється;

–є потерпілий, якому необхідна медична допомога (огляд треба провести до прибуття швидкої, щоб зафіксувати первинне положення тіла);

–підозрюваний або очевидці присутні на місці події та можуть зникнути.

Алгоритм дій при виїзді на місце події:

Крок 1. Забезпечте охорону місця події. Визначте межі огляду – вони мають охоплювати не лише безпосереднє місце, а й прилеглу територію (шляхи підходу/відходу, місця можливого зберігання знарядь).

Крок 2. Залучіть спеціаліста. Проведення огляду без спеціаліста допустиме лише у виняткових випадках. Відсутність спеціаліста може стати підставою для визнання доказів недопустимими.

Крок 3. Фіксуйте первинну обстановку фото- та відеозйомкою до будь-яких маніпуляцій з предметами. Зйомка ведеться за схемою: загальна (обстановка) → вузлова (окремі важливі об'єкти) → детальна (сліди, ушкодження).

Крок 4. Складайте протокол послідовно. Фіксуйте: дату, час початку і закінчення огляду; погодні умови та освітлення; кого залучено; що і де виявлено; що вилучено і як упаковано та позначено.

Крок 5. Після огляду негайно внесіть відомості до ЄРДР.

2.3. Первинні версії про подію

Відразу після отримання первинної інформації слідчий повинен сформулювати не менше двох версій щодо характеру події:

–Версія про кримінальне правопорушення (яке саме, яка стаття КК).

–Альтернативна версія (нещасний випадок, самогубство, природна смерть, цивільний спір тощо).

Перевірка обох версій одночасно є гарантією об'єктивності розслідування та дотримання принципу презумпції невинуватості.

РОЗДІЛ 3. ВСТАНОВЛЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПОДІЇ

Час, місце, спосіб, інші обставини

3.1. Встановлення часу вчинення кримінального правопорушення

Час є обов'язковим елементом події. Його значення: визначає підвідомчість і підсудність; впливає на строки давності; є кваліфікуючою ознакою в деяких складах; дозволяє перевірити алібі підозрюваного.

Три виміри часу події:

Хронологічний час – абсолютний час (дата, година, хвилина). Встановлюється за: свідченнями очевидців; даними камер відеоспостереження (перевіряйте правильність налаштування годинника!); записами телефонних переговорів; банківськими транзакціями; метаданими файлів; висновками судово-медичної експертизи (час смерті).

Тривалість події – проміжок від початку до завершення злочинних дій. Особливо важлива для триваючих і продовжуваних кримінальних правопорушень.

Процесуальна визначеність часу – ступінь точності. Не завжди можливо встановити точний час. Допустимо встановити часовий діапазон, обґрунтований доказами.

Типові помилки при встановленні часу:

–ототожнення часу виявлення злочину з часом його вчинення;

–некритичне прийняття свідчень щодо часу без їх верифікації;

–ігнорування часових поясів при міжрегіональних злочинах;

–відсутність перевірки синхронізації годинника відеореєстраторів.

3.2. Встановлення місця вчинення кримінального правопорушення

Концепція множинності місць події охоплює такі рівні:

Первинне місце події – де розпочалися злочинні дії. Найчастіше є головним об'єктом огляду.

Проміжні місця події – де здійснювалися окремі стадії (місце зустрічі організаторів, місце переховування майна, місце виготовлення знарядь).

Місце настання наслідків — де зафіксовано злочинний результат (може не збігатися з місцем вчинення).

Віртуальне місце події – для кіберзлочинів: IP-адреси, сервери, цифрові платформи. Підлягає обов'язковій фіксації через протокол огляду із залученням спеціаліста у галузі кібербезпеки.

Практична порада. *Огляд ведіть «від периферії до центру» або «від центру до периферії» – але обраний метод застосовуйте послідовно і фіксуйте в протоколі. Непослідовність огляду – одна з найчастіших підстав для критики якості розслідування на судовому розгляді.*

3.3. Встановлення способу вчинення

Спосіб вчинення підлягає встановленню у кожному кримінальному провадженні незалежно від того, чи є він кваліфікуючою ознакою складу.

Трирівнева структура доказування способу:

Технологічний рівень – конкретні дії, прийоми, засоби, використані злочинцем (виломав двері, підробив підпис, надіслав фішинговий лист).

Тактичний рівень – послідовність і алгоритм дій, вибір часу та місця (як організував діяння: заздалегідь готувався, вчинив спонтанно, використав збіг обставин).

Стратегічний рівень – загальна модель поведінки, «почерк» злочинця (що може вказувати на серійність, рецидивізм або виконання замовлення).

Встановлення способу на всіх трьох рівнях дає змогу: правильно кваліфікувати діяння; виявити серійні кримінальні правопорушення; встановити особу злочинця за криміналістичними ознаками; спрогнозувати місця можливого зберігання знарядь злочину.

3.4. «Інші обставини» події та їх класифікація

Кваліфікаційно значущі – впливають на правову оцінку діяння (знаряддя, розмір шкоди, особлива жорстокість, повторність). Встановлюються обов'язково і першочергово.

Ідентифікаційно значущі – дозволяють встановити особу злочинця (сліди рук, ніг, ДНК-матеріали, записи відеоспостереження, свідки). Встановлюються паралельно з іншими обставинами.

Верифікаційно значущі – підтверджують або спростовують показання (обстановка місця події, розташування предметів, відстані). Їх встановлення особливо важливе при наявності суперечностей між різними доказами.

Контекстуально значущі – дозволяють зрозуміти мотиви та умови вчинення кримінального правопорушення (погодні умови, соціальне середовище, поведінка потерпілого до події). Встановлюються для формування повної картини події.

РОЗДІЛ 4. СИСТЕМА СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

4.1. Базові та спеціальні слідчі (розшукові) дії

Базові слідчі (розшукові) дії застосовуються для встановлення події будь-якого кримінального правопорушення:

1. Огляд місця події (ст. 237 КПК) – первинна і невідкладна дія.
2. Допит свідків, потерпілих (ст. 224–226 КПК) – основне джерело вербальної інформації.
3. Обшук (ст. 234–236 КПК) – виявлення знарядь, майна, документів.

Спеціальні слідчі (розшукові) дії залежно від категорії кримінального правопорушення:

Вид кримінального правопорушення	Рекомендовані додаткові СРД
Проти особи (вбивство, ТУ)	Слідчий огляд трупа, ексгумація, освідування підозрюваного

Вид кримінального правопорушення	Рекомендовані додаткові СРД
Майнові (крадіжка, шахрайство)	Обшук, виїмка, огляд документів, слідчий експеримент
Кіберзлочини	Огляд комп'ютерного обладнання, тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159–166 КПК)
Корупційні	Виїмка документів, огляд документів, слідчий експеримент
Наркотичні	Контроль за вчиненням злочину (НСРД), обшук
ДТП	Огляд транспортних засобів, слідчий експеримент, огляд місця ДТП

4.2. Огляд місця події: розгорнуті рекомендації

Огляд місця події є найбільш інформаційно насиченою слідчою дією для встановлення обставин події.

Підготовка до огляду:

–з'ясуйте характер події за первинними відомостями та визначте орієнтовний перелік слідів і предметів, які можуть бути виявлені;

–підберіть спеціаліста відповідного профілю (криміналіст, судовий медик, вибухотехнік тощо);

–підготуйте технічні засоби фіксації (фото- та відеокамера, освітлювальне обладнання для нічного огляду);

–підготуйте засоби для вилучення та пакування слідів і речових доказів.

Під час огляду:

–встановіть та зафіксуйте межі огляду;

–відеофіксація є обов'язковою – записуйте весь процес огляду без зупинок;

–описуйте кожен виявлений предмет і слід за схемою: що виявлено → де виявлено (з прив'язкою до нерухомих орієнтирів) → стан предмета/сліду → яким чином вилучено → як упаковано та позначено;

–не піднімайте предмети руками – використовуйте засоби захисту від забруднення слідів;

–виміряйте відстані між ключовими об'єктами, складіть масштабний план місця події.

Поширена помилка: слідчі нерідко обмежують огляд лише безпосереднім місцем події (наприклад, кімнатою), ігноруючи суміжні приміщення, під'їзд, подвір'я. Це призводить до втрати доказів щодо шляхів підходу/відходу злочинця.

4.3. Допит щодо обставин події

Мета допиту – отримати максимально детальну інформацію про всі елементи події і верифікувати її через зіставлення з іншими доказами.

Під час допиту:

–починайте із вільної розповіді (не переривайте допитуваного);

–після вільної розповіді ставте уточнюючі запитання за кожним елементом події (де саме? о котрій годині? як виглядав злочинець?);

–фіксуйте не лише що саме показала особа, а й яким чином вона сприймала обставини події (бачила, чула, відчувала);

–при виявленні суперечностей між показаннями різних осіб – не усувайте їх у протоколі, а фіксуйте і перевіряйте іншими слідчими діями.

4.4. Слідчий експеримент при встановленні події

Слідчий експеримент (ст. 240 КПК) є ефективним засобом перевірки версій щодо окремих обставин події.

Коли доцільно проводити слідчий експеримент:

–перевірка можливості бачити або чути певні факти з певного місця та за певних умов;

–перевірка реальності описаного свідком/підозрюваним механізму вчинення дій;

–встановлення часу, необхідного для вчинення певних дій (маршрут від А до Б, час злому замка);

–перевірка можливості розмістити/сховати предмети у певному місці.

Обов'язкові умови проведення: дотримання умов, максимально наближених до реальних (час доби, погода, освітлення); відеофіксація всього процесу; участь не менше двох понятих; складання детального протоколу.

РОЗДІЛ 5. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ЗАСІБ ДОКАЗУВАННЯ ПОДІЇ

5.1. Функції судової експертизи

Судова експертиза виконує чотири взаємопов'язані функції:

Діагностична – встановлення фактичного стану об'єктів (характер і механізм утворення ушкоджень, давність смерті, ступінь тяжкості тілесних ушкоджень).

Ідентифікаційна – встановлення тотожності об'єктів за їх відображеннями (ідентифікація зброї за стріляними гільзами, взуття за слідами, особи — за ДНК або дактилоскопічними слідами).

Класифікаційна – віднесення об'єкта до певного класу (визначення виду наркотичного засобу, ідентифікація підробленого документа).

Реконструкційна – відтворення механізму події (послідовність пострілів при вбивстві, механізм зіткнення при ДТП, механізм утворення тілесних ушкоджень).

5.2. Обов'язкові випадки призначення експертизи (ч. 2 ст. 242 КПК)

1. Встановлення причин смерті – судово-медична експертиза трупа. Призначайте негайно після виявлення трупа, до поховання.
2. Встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень – судово-медична експертиза живої особи. Не відкладайте: деякі ушкодження змінюються з часом.
3. Психічний або фізичний стан підозрюваного – якщо є сумніви щодо осудності.
4. Психічний або фізичний стан потерпілого – якщо є сумніви щодо здатності правильно сприймати і відтворювати обставини події.
5. Розмір матеріальних збитків – якщо потерпілий не може їх визначити самостійно і не надав підтверджуючих документів.

Увага! Відсутність обов'язкової експертизи є суттєвим порушенням і може потягнути повернення обвинувального акта прокурору або виправдувальний вирок.

5.3. Перелік рекомендованих експертиз за категоріями кримінальних правопорушень

Вид кримінального правопорушення	Рекомендовані види експертиз
Умисне вбивство, тілесні ушкодження	Судово-медична (труп, тілесні ушкодження), трасологічна, балістична
Крадіжка зі зломом	Трасологічна (сліди злому, взуття, рук), дактилоскопічна, товарознавча
Дорожньо-транспортна пригода	Автотехнічна, судово-медична (ушкодження), трасологічна (гальмівний шлях)
Підпал	Пожежно-технічна, хімічна (прискорювачі горіння)
Вибух	Вибухотехнічна
Шахрайство, підробка документів	Почеркознавча, техніко-криміналістична (дослідження документів)
Господарські, корупційні злочини	Економічна, бухгалтерська, товарознавча

Вид кримінального правопорушення	Рекомендовані види експертиз
Кіберзлочини	Комп'ютерно-технічна
Злочини проти статевої свободи	Судово-медична, судово-біологічна (ДНК)
Наркотичні злочини	Хімічна (ідентифікація речовини)

5.4. Правила формулювання питань експерту

Якість висновку експерта безпосередньо залежить від правильного формулювання питань.

Загальні правила:

–питання мають бути конкретними, а не загальними («Яка давність утворення ушкоджень на трупі?» – правильно; «Що сталося з потерпілим?» – неправильно);

–не ставте питань правового характеру (кваліфікація, вина) — це виключна компетенція слідчого/суду;

–питання формулюйте з урахуванням конкретних обставин справи, не копіюйте шаблонно;

–якщо необхідно встановити кілька обставин, ставте окреме питання щодо кожної.

5.5. Оцінка висновку експерта

Висновок експерта оцінюється за тими ж правилами, що й інші докази – в сукупності, жоден доказ не має заздалегідь встановленої сили (ст. 94 КПК).

Перевіряйте висновок на:

–відповідність кваліфікації експерта поставленим питанням;

–повноту дослідження (чи всі надані матеріали були досліджені?);

–обґрунтованість висновків – чи логічно випливають вони з проведеного дослідження;

–відсутність суперечностей між дослідницькою частиною та висновками;

–відповідність висновку іншим доказам у провадженні.

Якщо висновок суперечить іншим доказам – призначайте додаткову або повторну експертизу, а не відкидайте суперечливі докази.

РОЗДІЛ 6. ЦИФРОВІ ДОКАЗИ: ЗБИРАННЯ, ФІКСАЦІЯ, ОЦІНКА

6.1. Поняття та джерела цифрових доказів

Цифрові докази – відомості про обставини кримінального правопорушення, зафіксовані в електронній (цифровій) формі. На практиці їх

використовують у понад 40 % кримінальних проваджень, проте 78,9 % слідчих вказують на відсутність належного законодавчого регулювання роботи з ними.

Основні джерела цифрових доказів:

–записи з камер відеоспостереження (вулиці, банкомати, магазини, під'їзди, транспорт);

–дані геолокації мобільних пристроїв (GPS, дані стільникових операторів);

–метадані файлів (час створення, час останньої зміни, GPS-координати фото);

–електронна переписка (email, месенджери: Telegram, Viber, WhatsApp);

–записи телефонних переговорів (отримуються через НСРД або від операторів);

–інформація з соціальних мереж (публікації, коментарі, геомітки);

–дані банківських транзакцій;

–логи інформаційних систем (сервери, роутери, системи контролю доступу);

–дані платіжних систем і банкоматів.

6.2. Загальні правила збирання цифрових доказів

Волатильність (можливість зникнення). Деякі цифрові дані зберігаються короткий час (оперативна пам'ять комп'ютера). Правило: **спочатку вилучте, потім аналізуйте.**

Легкість зміни. Найменша взаємодія з цифровим пристроєм може змінити метадані. **Ніколи не вмикайте** та не перезавантажуйте мобільний телефон або комп'ютер, вилучений як речовий доказ, без спеціаліста.

Легкість копіювання. Дозволяє отримати точні копії без втрати інформації – але кожне копіювання має бути зафіксоване і верифіковане за хеш-сумою.

Залежність від технічних засобів. Цифровий доказ стає доступним лише після обробки – завжди залучайте спеціаліста або призначайте комп'ютерно-технічну експертизу.

6.3. Алгоритм роботи з цифровими пристроями

Крок 1. Виявлення та документування. Зафіксуйте усі цифрові пристрої на місці події (фото- та відеозйомка): місцезнаходження, зовнішній вигляд, стан (увімкнений/вимкнений), що відображається на екрані.

Крок 2. Ізоляція від мережі. Мобільний телефон помістіть у клітку Фарадея або переведіть у режим «польот» (тільки із залученням спеціаліста). Це запобіжить видаленню даних дистанційно.

Крок 3. Вилучення. Оформляйте протоколом обшуку або виїмки з точним описом пристрою (марка, модель, серійний номер, IMEI для телефонів).

Упакуйте так, щоб виключити стиснення, механічне пошкодження та статичний розряд.

Крок 4. Передача спеціалісту або до експертної установи. Не намагайтеся самостійно отримати доступ до заблокованого пристрою — це може знищити дані або призвести до визнання доказів недопустимими.

Крок 5. Призначення комп'ютерно-технічної експертизи. Питання формулюйте конкретно: «Які файли були створені, змінені або видалені у зазначений період?»; «Яка геолокація пристрою зафіксована у вказаний час?»; «Яке листування велося через зазначений додаток?»

6.4. Отримання записів відеоспостереження

Записи з камер відеоспостереження є одним із найбільш поширених і переконливих видів цифрових доказів.

Невідкладні дії:

–у перші 24–48 годин після події встановіть наявність камер у радіусі 500–1000 метрів від місця події;

–зв'яжіться з власниками камер і забезпечте збереження записів (більшість систем перезаписують дані через 7–30 діб);

–не чекайте результатів обшуку – негайно відвідайте власників камер особисто або зателефонуйте.

При отриманні записів:

–перевірте правильність налаштування дати і часу на реєстраторі (порівняйте з фактичним часом);

–зафіксуйте протоколом огляду: що відображено на записі, яка якість зображення, чи є ознаки монтажу або редагування;

–вилучайте оригінальний носій, а не копію – якщо неможливо, робіть копію у присутності спеціаліста з верифікацією за хеш-сумою.

РОЗДІЛ 7. ТИПОВІ ПОМИЛКИ ТА СПОСОБИ ЇХ УСУНЕННЯ

7.1. Класифікація типових помилок

Група 1. Помилки неповноти встановлення

–встановлення лише частини елементів події (наприклад, факту смерті, але не способу її спричинення);

–недослідження альтернативних версій щодо механізму події;

–ігнорування факультативних елементів події, які мають значення для конкретного провадження.

Як запобігти: *перед закінченням досудового розслідування складіть контрольний список усіх елементів події і перевірте, чи кожен із них підтверджений доказами.*

Група 2. Помилки суперечності між доказами

–наявність суперечностей між показаннями різних свідків щодо часу або місця події;

–невідповідність між показаннями свідків і висновком судово-медичної експертизи;

–суперечності між показаннями підозрюваного і даними відеозапису.

Як усунути: *виявлені суперечності повинні бути предметом окремих слідчих дій (додаткові допити, очна ставка, слідчий експеримент). Не залишайте суперечностей «на потім».*

Група 3. Помилки у встановленні просторово-часових параметрів

–неточне або орієнтовне встановлення часу без обґрунтованого діапазону;

–ототожнення місця виявлення злочину з місцем його вчинення;

–ненаведення прив'язки виявлених слідів до конкретних координат.

Як запобігти: *завжди перевіряйте правильність налаштування часу на відеореєстраторах; робіть прив'язку виявлених об'єктів до нерухомих орієнтирів з вимірюванням відстаней.*

Група 4. Помилки у встановленні причинного зв'язку

–встановлення факту шкоди без встановлення її безпосереднього зв'язку з діями підозрюваного;

–ігнорування множинної причинності (наприклад, при ДТП – порушення правил обома водіями);

–змішування причини і приводу події.

Група 5. Помилки при роботі з цифровими доказами

–вмикання або перезавантаження вилученого пристрою до його дослідження спеціалістом;

–отримання запису з камери відеоспостереження через тривалий час, коли він вже перезаписаний;

–використання скріншота з відеозапису без вилучення оригінального носія;

–не перевірена правильність дати і часу на відеореєстраторі.

Група 6. Порушення процесуального порядку збирання доказів

–проведення обшуку без ухвали слідчого судді або без понятих;

–відсутність відеофіксації обшуку;

–вилучення предметів без опису в протоколі або з неточним описом;

–проведення огляду без спеціаліста у складних справах.

Наслідок: усі докази, отримані з порушенням процесуального порядку, суд визнає недопустимими (ст. 87 КПК). Відповідно до позиції ВС, навіть достовірні докази, отримані незаконним шляхом, не можуть бути покладені в основу обвинувачення.

7.2. Самодіагностика якості встановлення події

Перед направленням обвинувального акта до суду перевірте кожну позицію:

☐ Встановлено сам факт вчинення суспільно небезпечного діяння (а не лише факт шкоди)?

☐ Встановлено час події – хоча б у вигляді обґрунтованого часового діапазону?

☐ Встановлено місце події з прив'язкою до конкретних координат або орієнтирів?

☐ Встановлено спосіб вчинення на всіх трьох рівнях (технологічний, тактичний, стратегічний)?

☐ Встановлено знаряддя та засоби вчинення або обґрунтована їх відсутність?

☐ Встановлено причинний зв'язок між діями підозрюваного та наслідками?

☐ Встановлені обставини підтверджені сукупністю доказів (не лише показаннями одного свідка)?

☐ Суперечності між доказами щодо обставин події усунені або пояснені?

☐ Альтернативні версії події перевірені та спростовані?

☐ Призначені всі обов'язкові за характером провадження судові експертизи?

☐ Цифрові докази отримані та зафіксовані з дотриманням процесуального порядку?

Якщо хоча б одна позиція не відмічена – провадження потребує додаткової роботи.

РОЗДІЛ 8. ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ПОДІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА КІБЕРЗЛОЧИНІВ

8.1. Встановлення події в умовах воєнного стану

Закон України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX запровадив особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану (ст. 615 КПК). Цей режим передбачає певні спрощення, однак не скасовує обов'язку встановлення всіх елементів події.

Обмежений доступ до місця події – у зонах бойових дій або тимчасово окупованих територіях. У таких випадках:

–максимально використовуйте засоби дистанційного отримання доказів (запити до операторів зв'язку, аналіз відкритих джерел – OSINT);

–залучайте дані з безпілотників (відеозаписи місцевості);

–фіксуйте показання очевидців, які покинули зону бойових дій;

–використовуйте матеріали з соціальних мереж як цифрові докази (з відповідною перевіркою автентичності).

При розслідуванні воєнних злочинів:

–встановлення події потребує застосування міжнародних стандартів документування (Міннесотський протокол при смерті, Стамбульський протокол при катуваннях);

–залучайте міжнародних спеціалістів і правозахисні організації для документування;

–забезпечуйте збереження доказів для подальшої можливої передачі до міжнародних трибуналів.

Застереження. Спрощений режим – це виняток, а не правило. Застосовуйте його лише тоді, коли стандартна процедура об'єктивно неможлива. Процесуальні спрощення не повинні призводити до неповноти встановлення події.

8.2. Встановлення події при розслідуванні кіберзлочинів

Кіберзлочини характеризуються принципово іншою просторово-часовою структурою події порівняно з традиційними злочинами.

Місце події є множинним і розподіленим: пристрій зловмисника → проміжні сервери → пристрій/система потерпілого. Усі ланки цього ланцюга потребують встановлення і документування.

Час події встановлюється за: логами серверів (звертайте увагу на часові пояси!); метаданими файлів; даними операторів зв'язку; показаннями потерпілого (коли вперше виявив ознаки несанкціонованого доступу).

Алгоритм встановлення події при кіберзлочині:

1. Зафіксуйте факт злочинного втручання (показання потерпілого, поточний стан системи).
2. Негайно залучіть спеціаліста у галузі комп'ютерно-технічних досліджень – не вимикайте уражену систему до його прибуття (втратите оперативну пам'ять).
3. Зробіть цифрову копію (образ) жорсткого диска або сервера з верифікацією за хеш-сумою.
4. Проаналізуйте логи та виявіть ланцюжок IP-адрес.
5. Направте запити до провайдерів щодо ідентифікації абонентів за IP-адресами.
6. При виявленні закордонних серверів – розпочніть процедуру міжнародної правової допомоги (ст. 541–573 КПК).

7. Призначте комп'ютерно-технічну експертизу.

РОЗДІЛ 9. СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ ТА ОЦІНКИ ДОКАЗІВ

9.1. Диференційовані стандарти доказування

На етапі внесення до ЄРДР – достатньо наявності відомостей, що «можуть свідчити» про кримінальне правопорушення (ст. 214 КПК). Орієнтовний поріг: 30–50 % вірогідності події.

На етапі повідомлення про підозру – «наявність достатніх доказів для підозри» (ст. 276 КПК). Сукупність доказів переконливо вказує на причетність особи до події, навіть якщо ще не виключає альтернативних версій.

На етапі направлення обвинувального акта – «наявність достатніх доказів для доведення вини» (ст. 291 КПК). Всі елементи події мають бути встановлені на рівні, що виключає розумні сумніви.

На стадії судового розгляду – «поза розумним сумнівом» (beyond reasonable doubt). Сукупність обставин справи виключає будь-яке розумне пояснення події, крім вчинення кримінального правопорушення обвинуваченим.

9.2. Принцип системної достовірності доказування події

Достовірність встановлення події залежить не лише від достовірності кожного окремого доказу, а й від системної узгодженості всієї сукупності доказів.

Взаємопідтвердження доказів різних видів. Ідеальна ситуація – коли одна й та сама обставина підтверджується: показаннями свідка + записом відеокамери + висновком експертизи.

Відсутність неусувних суперечностей. Наявність суперечностей між доказами – це сигнал тривоги, а не привід ігнорувати незручні докази.

Логічна послідовність відтворення події у часі та просторі. Встановлені обставини мають утворювати несуперечливу хронологію.

Достатність для виключення альтернативних версій. Доказова база вважається достатньою, коли всі розумні альтернативні версії перевірені і спростовані.

9.3. Заборона «плодів отруєного дерева» (ст. 87 КПК)

Відповідно до ст. 87 КПК України, недопустимими є докази, отримані внаслідок: істотного порушення прав і свобод людини; порушення вимог КПК щодо порядку проведення процесуальних дій; отримання показань з порушенням права на мовчання або права на захисника.

Якщо первинний доказ отримано незаконно, всі докази, похідні від нього, також є недопустимими. Тому правильне процесуальне оформлення кожної слідчої дії є не формальністю, а умовою збереження доказової бази.

9.4. Особливості оцінки окремих видів доказів

Показання єдиного свідка. Достатні для встановлення факту події лише за умови їх детальності, послідовності та узгодженості з іншими обставинами справи.

Непрямі докази. Можуть бути покладені в основу встановлення події лише в сукупності, якщо вони утворюють несуперечливу систему і виключають будь-яке інше пояснення.

Висновок експерта. Оцінюється разом з іншими доказами – не має переваги над ними. Якщо висновок суперечить сукупності інших доказів, призначайте повторну або комісійну експертизу.

Цифрові докази. Допустимість електронного документа не може заперечуватися лише на підставі його електронної форми. Проте автентичність цифрових доказів має бути підтверджена через хеш-суму або висновок комп'ютерно-технічної експертизи.

Додаток В

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Львівського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент
Руслан СТРОЦЬКИЙ
13.11. 2025

АКТ

13.11. 2025 м. Львів №26

Про впровадження результатів дисертаційного дослідження Тітової Наталії Віталіївни на тему «Подія кримінального правопорушення у кримінальному провадженні» в наукову діяльність ЛьвДУВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу організації наукової діяльності кандидата юридичних наук майора поліції Людмили ПАВЛИК;
- завідувача відділення аспірантури (ад'юнктури) і докторантури кандидата юридичних наук підполковника поліції Тетяни КОХАНЮК;
- декана факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) доктора юридичних наук, доцента майора поліції Ігор ФЕДЧАК;
- завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 кандидата юридичних наук, доцента підполковника поліції Андрія ХИТРИ;
- завідувача загальної бібліотеки Ірини КРАВЕЦЬ.

Комісія відповідно до Положення про порядок впровадження результатів наукових робіт в освітній процес, наукову, практичну, законотворчу діяльність та їх облікування у ЛьвДУВС, затвердженого наказом ЛьвДУВС від 16.08.2023 № 270, розглянула й узагальнила матеріали та результати дисертаційного дослідження Тітової Н.В. на тему «Подія кримінального правопорушення у кримінальному провадженні».

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що дисертаційне дослідження Тітової Н.В. на тему «Подія кримінального правопорушення у кримінальному провадженні» містить науково обгрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання у науковій діяльності Львівського державного університету

внутрішніх справ, зокрема через проведення подальших наукових досліджень з проблем доказування події кримінального правопорушення у кримінальному провадженні, теоретико прикладних проблем доказування у кримінальному процесі, виконання наукових робіт, цитування результатів наукової роботи, використання результатів наукової роботи як методологічної основи у подальших наукових дослідженнях, надання подальшого розвитку і вдосконалення положень наукової роботи, опублікування наукових статей, узагальнення аналітичних матеріалів.

Члени комісії: **Людмила ПАВЛИК**

Тетяна КОХАНЮК

Ігор ФЕДЧАК

Андрій ХИТРА

Ірина КРАВЕЦЬ

Додаток Г

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Львівського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент
Руслан СТРОЦЬКИЙ
13.11. 2025

АКТ

13.11. 2025 м. Львів № 71

Про впровадження результатів дисертації Тітової Наталії Віталіївни на тему «Подія кримінального правопорушення у кримінальному провадженні» в освітній процес ЛьвДУВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу забезпечення якості освіти кандидата юридичних наук Юлії ЛОЗИНСЬКОЇ;
- начальника відділу організації наукової діяльності кандидата юридичних наук майора поліції Людмили ПАВЛИК;
- декана факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) доктора юридичних наук, доцента майора поліції Ігоря ФЕДЧАКА;
- завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 кандидата юридичних наук, доцента підполковника поліції Андрія ХИТРИ;
- завідувача загальної бібліотеки Ірини КРАВЕЦЬ.

Комісія відповідно до Положення про порядок впровадження результатів наукових робіт в освітній процес, наукову, практичну, законотворчу діяльність та їх облікування у ЛьвДУВС, затвердженого наказом ЛьвДУВС від 16.08.2023 № 270, розглянула й узагальнила матеріали та результати дисертації ад'юнкта кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 Львівського державного університету внутрішніх справ Тітової Н.В. на тему «Подія кримінального правопорушення у кримінальному провадженні», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії із галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

Проаналізовано основні результати дослідження Тітової Н.В., зокрема

наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Тітова Н.В. Кримінально-процесуальна характеристика елементів події кримінального правопорушення, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки», № 8 (66), 2023. С. 107-113. DOI https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-8-9091. URL: https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16923872472481.pdf

2. Тітова Н.В. Аудіо-, відеоконтроль особи як засіб встановлення події кримінального правопорушення у кримінальному провадженні // Науковий вісник Ужгородського університету». Серія «Право», № 82 ч. 3, 2024, С. 131-136. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.3.21. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/305744.

3. Тітова Н.В. Проблемні аспекти доказування події кримінального правопорушення: аналіз документування часу, місця, способу та інших обставин вчинення кримінального правопорушення // Науковий вісник Ужгородського університету». Серія «Право», № 86 ч. 5, 2024, С. 135-139. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.19. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/21-4.pdf.

4. Тітова Н.В. «Час та місце як елементи події кримінального правопорушення». *Науково-практичний семінар «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування»:* збірник тез 02 листопада 2023 Львів: ЛьвДУВС. 2022. с. 107-110.

5. Тітова Н.В. «Доказування місця вчинення кримінального правопорушення на фоні повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України». Міжнародна науково – практична конференція *«Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах»* матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 31 травня 2023 р. - Одеса: ОДУВС, 2023. с. 240-243.

6. Тітова Н.В. «Несанкціоноване проведення огляду місця події, що призводить до втрати речових доказів, що підтверджують або спростовують подію кримінального правопорушення» Міжнародна науково-практична інтернет-конференція юридичного та історичного спрямування *«Актуальні дослідження правової та історичної науки»* м. Тернопіль, 18-19 вересня - Випуск 53, Україна, Тернопіль – Польща, Ополе, 2023 с. 71-75.

7. Тітова Н.В. «Еволюція обшуку за роки незалежності України». Науково – практична робота круглого столу «Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України», м. Київ, 27 жовтня 2023 року, - НАВС, 2023. С. 339 -340.

8. Тітова Н.В. «Серйозність доказування воєнних злочинів в умовах збройного конфлікту в Україні». Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року)/ упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2022. С. 107-110.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що наукові

праці Тітової Н.В. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Львівського державного університету внутрішніх справ, зокрема при викладанні навчальних дисциплін Кримінальний процес», «Криміналістика», а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» та «магістр».

Члени комісії:

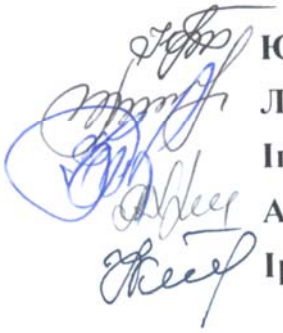

Юлія ЛОЗИНСЬКА
Людмила ПАВЛИК
Ігор ФЕДЧАК
Андрій ХИТРА
Ірина КРАВЕЦЬ

Додаток Д

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати:

1. Тітова Н. В. Кримінально-процесуальна характеристика елементів події кримінального правопорушення, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. *Фаховий науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. № 8 (66), 2023. С. 107–113. DOI https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-8-9091

2. Тітова Н. В. Аудіо-, відеоконтроль особи як засіб встановлення події кримінального правопорушення у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* № 82 Т. 3, 2024. С. 131–136. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.3.21

3. Тітова Н.В. Проблемні аспекти доказування події кримінального правопорушення: аналіз документування часу, місця, способу та інших обставин вчинення кримінального правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: «Юридичні науки*. № 86. Ч. 5, 2024. С. 135–139. DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.19

4. Тітова Н. В. Слідчі (розшукові) дії як засоби встановлення події кримінального правопорушення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки».* № 1, 2026. С. 169–174. DOI https://doi.org/10.25313/2520-2308-2026-1-11889

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Тітова Н. В. Час та місце як елементи події кримінального правопорушення. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування:* тези доповідей учасників науково-практичного семінару (02 грудня 2022 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2022. С. 107–110.

6. Тітова Н. В. Доказування місця вчинення кримінального правопорушення на фоні повномасштабного вторгнення російської федерації на

територію України. *Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 31 травня 2023 р. Одеса: ОДУВС, 2023. С. 240–243.

7. Тітова Н. В. Несанкціоноване проведення огляду місця події, що призводить до втрати речових доказів, що підтверджують або спростовують подію кримінального правопорушення. *Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 53)*: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Ополе, Польща, 18-19 вересня 2023 р.) / [редкол. : О. Яремко та ін.] ; ГО «Наукова спільнота»; WSZIA w Opolu. Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. С. 71–75. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3655

8. Тітова Н. Використання інноваційних технологій та цифрових доказів для встановлення події кримінального правопорушення. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування:* тези доповідей учасників науково-практичного семінару (04 грудня 2025 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2025. С.233–238.